

י' אלול ה'תשס"ט

פתח דבר

ובחזיון גיור כהלכה ושלילות היפוכה, וקירוב יהודים לתומ"צ), ויראו וירוּו הרבה נחת מבניהם ונכדם וכו' מתוך שמחה וטוב לבב ו"עד מהרה ירוץ דברו".

כמו כן אאחל באיחולי לבבי ולברך אחי היקר והגדול ר' יחיאל יוסף שי' וגיסתי תי' וב"ב יחיו שיצליח בכל ענייניו בהרחבה גדולה וירוּוה נחת רב מצאצאיו שי' וברכה בעסק המבצעים הק' של רבינו בהם עוסק בתמידיות.

וכן אאחל לחמותי תי' לראות נחת רב מכל יוצאי חלציה ונכדיה וכו'. וכן אאחל ברכת לבבי לגיסי היקר ר' אריה לייב שי' קליימן וגיסתי תי' וב"ב תי' בכל טוב. כמו כן מייחל לגיסי היקר ר' יוסף יצחק שי' דענבורג וגיסתי תי' ומשפחתם והגיס היקר ר' חיים אברהם שמחה הכהן שי' פרידמאן וגיסתי תי' ומשפחתו תי' שיראו רוב נחת וברכה במשפחתם, וכמו"כ בהיותם שלוחי כ"ק אדמו"ר שיראו תוספת הצלחה בעבודת השליחות בעירם "קאראל ספרינגס" במדינת פלארידא, דאחרי שכבר עשו גדולות ונצורות לקרב הרבה יהודים לאבינו שבשמים, ובנו קהילה דבעלי תשובה וחסידים, ישיבות ובתי ספר, שהקב"ה יצליחם שילכו מחיל אל חיל כהנה וכהנה וברוב אושר ועושר בהרחבה גדולה.

כמו כן מאחל למשפחה החשובה שזכינו להשתדך ולהתחתן עמהם, היא משפחת ר' אלעזר הלוי שי' גורביץ ואשתו וכל ב"ב יחיו, שמשפחתו המפוארת יפרו וירבו כברכת ד', ויראה רוב נחת מכל צאצאיו, העוסקים ומשמישים כשלוחים של אדמו"ר בכמה מקומות, שיראו פרי בעמלם ואך טוב

אודה לד' אשר גמלני אשר זיכני לבוא לידי "בנותיכם תנו לאנשים" בנישואי בתי היקרה רבקה תי' לנישואין עם ב"ג הרב התמים היקר במאוד מנחם מענדל הלוי שי' גורביץ, ואודה לד' אשר גמלני ונתן לי כל טוב סלה, ו"אין טוב אלא תורה" שאוכל ללמוד וללמד תורה, ואתפלל להשי"ת מעומקא דליבא ואברכם שכן יתן ויוסיף שהזיווג יעלה יפה ושהקב"ה ישמח החתן והכלה שיצליחו כל ימיהם בכל הצטרכותם וכל טוב עד בלי די בשמחה, ושהקב"ה ישמח החתן עם הכלה, ושיהיה בנין עדי עד בדור ישרים יבורך, בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות, הן בעצמם והן בעסק ההפצה של התורה והמצוה עם מעיינותיה חוצה, והמשכות הברכות על ידי כ"ק אדמו"ר זי"ע כאשר ילכו בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו וילכו באורחותיו נס"י אשר בזה יתגדל ויתקדש שמו יתברך של הקב"ה.

וכן אתפלל שהשי"ת יזכני להמשיך בלימוד התורה וללמדה ויתן ברכה והצלחה בכל הנ"ל מתוך ישוב הדעת ומנוחת הנפש בהרחבה. כמו כן אתפלל שהשי"ת יברך העזר כנגדי שעומדת לעזר בכל הנ"ל, בהצלחה בכל ויתן שפע ברכות לכל יוצאי חלצינו בתוך שאר ישראל לטובה ולברכה.

כמו כן אודה להקב"ה ואתפלל שימשיך ליתן ברכה והצלחה לאבא מורי ואמי מורתי היקרים שיחיו לאריכות ימים ושנים טובות, בבריאות הנכונה בשלימות, שימשיכו שניהם ביחד, לעשות פעולות כבירות וחשובות למען הפצת וחזיון היהדות ובהמשך פעולות ושליחויות ששלחם כ"ק אדמו"ר (בהדפסת התניא,

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

שנספה ברעב בשואה. ונזכיר עוד מי שחלצו מה"קנידערהיים" של הנכרים והצילו וגידלו הרב החסיד נחום שמריה ז"ל ששונקין, תמים בליובאוויטש, חסיד ידוע של האדמו"ר הרש"ב ובנו האדמו"ר הרי"צ, ומהתמימים בליובאוויטש שעסקו באה"ק עבור ההתקשרות החסידים עם כ"ק אדמו"ר זי"ע, ועסק במסירות נפש עבור החזקת היהדות ברוסיה הקומוניסטית והיה גם רבה של באטום ועוד ועוד, והנה מסירות נפשו ואהבת ישראל שלו התבטאה עוד בזה שכשהיה לאחרי המלחמה ועזב את רוסיה, הנה בנוסף שהיה לו העומס להציל בני משפחתו, לקח ע"ע (ביחד עם זוגתו מלכה ע"ה) לחלץ את חמי היקר ע"ה, עם ב' אחותיו ולגדלם! (ראה פרטי הסיפור בספר "זכרונותי"). כמו כן נזכיר אב חמותי הרב אריה לייב הי"ד ניהוהו, דור שנים עשר, בן אחר בן, אחר הב"ח (הרב יואל סירקיס), רב בעיירה תומשוב לובעלסק הי"ד שנספה בשואה.

וכמו כן נזכיר ממשפחת החתן שבאו מתוך אנשי מסירות נפש ברוסיה בשנים ההם, מסירות נפש בכח ובפועל, עבור החזקת הגחלת היהודי במלחמה עצומה נגד ממשלת הקומוניסטים שביקשו לעקור את הכל, ואסרו ורצחו כמה וכמה, ועל "אפם וחמתם" לחמו נגדם אבות החסידים ובכח אדמו"ר הרי"צ הקימו חדרים ומקוואות והנחילו לבניהם וליוצאי חלציהם המסירות נפש לד' ולתורתו (כל סיפור ימי חייהם "מלאים" מזה): א' מהם הוא אבי זקנו של חתן דגן הרב החסיד המפורסם יצחק מתמיד השם ינקום דמו, אמרו עליו שהוא ה"בינוני דתניא", מוכא שהרה"ח דובער חן ז"ל אמר שאדמו"ר הרש"ב אמר על שנים מהתלמידים שלמענם בלבד היה כדאי להקים ישיבת

ימצאם וירדפם תמיד כל הימים כברכת ד' עד בלי די ועד אין סוף.

היות ובחטונה (כמוכא בספרים ונאמר ע"י כ"ק אדמו"ר הרי"צ) שבאים הנשמות שבעולם האמת עד ג' דורות וישנם שבאים עוד, הנה יש להזכיר ולעורר שיאיר הזכות של "האבות שבחרון" שיועיל להוסיף ברכה והצלחה ואור לחיי הנישואין של ר' מנחם מענדל ורבקה שמזלם יאיר "מיט א ליכטיגען מזל": זקני מצד האבא, הרב שמחה יצחק ז"ל זאיאנץ ביחד עם זוגתו חוה נעכא ע"ה שבא לברזיל בסביבות ה'תרצ"ד בעידוד וברכת אדמו"ר הרי"צ כשו"ב, והוא "משך" היהודים שבפאולא ברזיל והעלה אותם לצד הקדושה, ביסוד מוסדות יהדות ובעסקנות הכלל, ובקירוב ועידוד יהודים פרטיים בחן ובאהבה שברכו ד', והמשיך בעבודה זו למשך יובל שנים ובאותן השנים הקשות מיד לאחרי שנות ה"שואה", אבי זקני מצד האם הרב אברהם יצחק ז"ל ליפשיץ המכונה "דער פרימער אברעמעלע", ובנו זקני ר' יהודה אריה (באמונה פשוטה ותמימותו ופשטותו) ז"ל יחד עם זוגתו יאספא שיינדל ליפשיץ שהגיעו גם הם באותם השנים לריא די דזשאנירו והקימו משפחה מפוארה שומרי תומ"צ "ומטתו שלימה" עד היום למרות שבאותם שנים במקום ההוא, היה הדבר נדיר מאוד.

נזכיר גם חמי ר' זלמן ז"ל קליימן, צייר החסידות, שאהב החיים החסידותיים, לשקוד ללמוד תורה בצניעות, אהב לעזור בעצה להנצרכים, וביתו פתוח תמיד לאורחים, ועל הכל איש ישר ותמים בתכלית. זכיתי ללמוד ממנו הרבה דוגמא חיה, לחיות ביישרות וערליכקייט בתכלית ולרדוף אחר האמת ולשנוא שקר ו"בלאף". נזכיר ג"כ אביו ר' יעקב הי"ד

י' אלול ה'תשס"ט

מופלאה, ובימי המלחמה עשה כמה פעולות שהטיל עצמו בסכנה כדי שהיה יותר לחם למשפחות שלא יגוועו ברעב, הרב מרדכי ז"ל שוסטערמאן היה גם ה"בעל קורא" לפני אדמו"ר קרוב ל- שנים.

כמו נזכיר הורי משפחת זוגתו (תיבדל מחיים לחיים לאוישו"ט) תי' מרת העניא חאשא, משפחת פראדקיין, הרב זוסמאן הי"ד ורעיתו פייגעל שהיה שו"ב בהעיירה שומיאן, וזוגתו פייגעל הי"ד (בת ר' משה לייב פז שוחט מקלימאביץ). היו בעלי מס"נ בפועל על חינוך שני בניהם גרשון ונחמי' הי"ד, ובתם העניא חאשא תי', שלא לשלוח אותם בסקולס הממשלה (דבר הקשור עם עונש של שנות מאסר). מרת העניא חאשא היתה כל הזמן בבית, והיתה האשה הדתיה היחידה בהעיירה וכל החינוך בא מהבית. יהא זכר כולם ברוך וימשיך ברכות על החתן והכלה עד בלי די ובלי סוף.

תות"ל, וא' מהם רב יצחק הנ"ל. אדמו"ר הרי"צ התבטא אליו "יראת ד' היא אוצרו", עבודת ד' שלו היה כחסידים מדורות הראשונים, שכל דבריו הגשמיים היו לטפל דטפל, ועיקר עניינו ללמוד וללמד ולהשפיע חסידות לאחרים, היה שד"ר (שמונה על ידי הרש"ב ואח"כ על ידי אדמו"ר הרי"צ) והפיץ המעיינות חוצה כשחזר דא"ח ומתועד ביוראפא ובארצה"ב בשנות התר"צ"ס, נהרג על קדה"ש י' כסלו בבהכ"נ. (א' מבניו שי' הוא אב זקן חתן דנן הרב שמואל שי' גורביץ לאוישו"ט).

נזכיר אבי זקנו של החתן, אב אם אבי החתן, משפחת אלעזר הורביץ, היו גבירים בשעתם במדינת רוסלאנד ועזרו לכולם בזמנים הקשים, והיה מופלג בתור "אוהב שלום ורודף שלום".

וכמו כן נזכיר הורי אם חתן דנן, הרב מרדכי ע"ה שוסטערמאן שהיה מיוחד בישרות ובתמימותו, באהבת ישראל

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

מבוא

ויעויין פירש"י ברכות י"ז ע"ב ד"ה שבחא דאורייתא ובפי' רב נסים שם ובסה"ד במנהג הישיבות בסוף דור השביעי של האמוראים... ולפי"ז י"ל עפ"ז ג"כ הסניף להעדר הקפדה בנישואין בחיסור הלבנה בחדשים אלו משום בחדשים אלו שקבצו ורכצו תורה הרבה בב' הישיבות לא חשו כ"כ לחיסור הלבנה דתורה אגוני מגיני ואצולי מצלי בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה ולשון נופל על לשון ירחא דכלא... זכות התורה דמסייעה מכל רע, ואולי בהקבץ כל הבחורים לומדי למד בב' הישיבות היו כל החרדים ותאביים להשיא בתם לת"ח, נאספים ג"כ להדבק בד', ולבחור חתנות מרבנן, ומפני כבוד התורה והרבנים קבעו כל החדשים אדר ואלול לנישואין...!"

ובקשר לזה הנני להוציא דברי תורה בעניין שעסקתי לאחרונה שהוא שקו"ט ודיון בכמה עניינים הקשורים לעניין האיסור דלפני עוור דאורייתא, והאיסור לומר לחבירו לעשות פעולה שא"א לעשותה בלי איסור. וגודל העניין והחשוב לקרב אחינו בני ישראל לאבינו שבשמים בכלל, ובפרט, באופני ההיתר (שפסקו מגדולי הפוסקים בזמנינו) בענין שיש מקום להקל להזמין חבירו לעשות דבר מצוה כשהמזמין נותן האפשריות לחבירו שיעשה בהיתר, אלא שהלה יבחר לעשותו באיסור, אבל לאחרי זאת אולי יתקרב הלה לתומ"צ בכללות, ו"יצא מכלל ישראל" וישמור שבתות הרבה וכל התורה כולה. בקשר לדיון זה דנתי בדברי אדמה"ז בביאור הלכה באו"ח סי' ש"ו שכשמציאים בת ישראל להשתמד שמתר לחלל עליה השבת "כדי שלא תצא מכלל

ישנו קשר מיוחד יש בין שמחת נישואין דחתן וכלה עם לימוד וקיום התורה, שהרי אמרו חז"ל (בפ"ק דברכות ה, ב): "א"ר חלבו אמר רב הונא כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בה' קולות הנאמרות כאן. פי', ה"ז מבזה חמשה קולות שנתבשרו בהן ישראל. ואם משמחו מה שכרו, א"ר יהושע בן לוי זוכה לתורה שנתנה בחמשה קולות שנא'..."/ וביאר האבודרהם (בברכת איסורין ונישואין) בטעם הקשר שביניהם: "והטעם בזה כי המחזיק יד החתן ומשמחו שעוסק במצות פריה ורביה שממנו יצאו מקיימי התורה... ולגדלם לתלמוד תורה. ועל כן יש בנישואין ה' קולות כנגד ה' קולות שניתנה בהם תורה. ולכן זוכה לתורה מדה כנגד מדה". שהרי הכוונה בשמחת הנישואין לחזק החתן בעסק פו"ר שע"ז יצאו לומדי התורה ומקיימה, שלכן מתפללים ומברכים שכן תהיה לנו בנישואי בתנו לב"ג היקר, שיזכו להנ"ל שיהיו להם אוהבי ולומדי התורה ומקיימי עם כל החמישה קולות והשטרעם הנאמר בהם.

ולהעיר לנידון דידן וחתן דגן המתחתן בחודש אלול: מההציון של רבינו אודות נישואין בחלק הב' **דחדש אלול**, וההערה של הכותב לרבינו (לא לעשות חתונה בזמן זה) שאז הוא ת"ת דרבים, ציין רבינו לשדי חמד חתן וכלה אות כ"א וכתב: "דאדרבא היא הנותנת מילתא בטעמא!" וכדאי לצטט הדברים: "ע"פ המבואר בחז"ל דחדשי אדר ואלול הן המה היו ירחי דכלה שבם נקבצים הישיבות מכל המקומות ונושאים ונותנים במלחמתה של תורה עד שמעמידין דבר על בוריו והלכה לאמיתה וכו' עכ"ל המדרש בתנחומא נח

י' אלול ה'תשס"ט

שבת כל ימיה... חלל שבת א' כדי שישמור שבתות הרבה".

ואשרי חלקם וגדול זכותם של אלו העוסקים בעניינים אלו והקב"ה יצליחם בפעולתם ובפרט כשהם הולכים בפעולת השליחות הקדושה שבזה הרי הם הולכים בכוחו הגדול של המשלח ה"ה כ"ק אדמו"ר זי"ע, הרי בוודאי שיצליחו לפעול "שלא יצאו מכלל ישראל" ושיבואו "לכלל ישראל" ו"שישמרו שבתות הרבה כל ימיהם" ומהם נראה וכן נעשה כולנו בפעולות כבירות עטו.

ובדרך רמז יש לומר "שהקב"ה עושה מה שאומר לישראל לעשות", א"כ בוודאי ובוודאי הוא עושה כל הפעולות להוציא ארוסתו מהמצב שלקחזה נכרים לגלות הארוך הלזה, וכפי שפסק בתורתו שכופין לחלל שבת עבור הצלת ישראל דהוי כפקו"נ, כ"ש להציל קרובתו ארוסתו כדי "שתשמור שבתות הרבה" ותבוא לנישואי עולם ל"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים!"

שמואל זאיאנץ

ישראל ותחלל שבתות כל ימיה... כדי שישמור שבתות הרבה". דנתי ביסוד השקו"ט של הב"י, המג"א והט"ז וכמה דיוקים ושינויי הלשונות ולשונו הזזה של אדמה"ז בזה, וחידוש הדגשת גישת רבינו בהלכה זו (שהיתר לחלל שבת בזה הוא משום שזה נחשב "כפיקוח נפש").

כפי שכתבתי בההקדמה לקונטרס זה איני מתיימר ח"ו להיות פוסק בזה העניין, אלא מלקט דברי הפוסקים, ודן בדבריהם ובדברי השו"ע ומפרשיו, ובעיקר בדברי אדמה"ז בסי' ש"ו בסופו בכדי שהקורא או העוסק בכגון זה יתעורר בהנחיצות להתדבר עם מורי הוראה בפועל בנוגע לשאלות כאלו והדומות לה ויעשה כפי הפסק של המורה הוראה.

אקרא קונטרס זה בשם "שלא יצא מכלל ישראל" ושישמור שבתות הרבה" שהוא לשון אדמה"ז בביאור הטעם למה מותר לחלל שבת עבור הצלת הבת שהוציאה נכרים ויש חשש שתשתמד ותמיר כל ימיה, ועל זה מחללים השבת "שלא תצא מכלל ישראל ושלא תחלל

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

הקדמה

להצליח לקרבו לתומ"צ ואפשר שזה מהדרכים הכי מוצלחים, ואע"פ ש"אין מצוה מכבה עבירה" ואין מצוה הבאה בעבירה מצליח, והגם שמכבין אש עם מים "אין מכבין עם בענזין" וכיוצא מפתגמי רבינו נשיאנו, הרי אם על פי תורה וההלכה אפשר למצוא היתר בעניינים אלו הרי אין זה עבירה אלא מצוה, ולפעמים (למרות שכוונת כולם היא לטובה ולברכה) אפשר שיש דברים שאין בהם היתר, או אפי' כשיש, מ"מ בגדר שאין עושים כן ברבים משום החשש שהרואים ילמדו ממנו להקל, ובפרט בעניינים חמורים (כמו שמירת שבת וכיוצא).

וכן היות שידוע הדגשת דברי כ"ק אדמו"ר אודות "ומקרבן לתורה", ובשני הקצוות, דיש לקרב כל יהודי, יהיה מי שיהיה, ולאידך גיסא צריך לקרב אותם אל התורה (ולא להיפך), והיות דמדובר אודות איסור שבת החמור מאוד (כנ"ל מדברי אדמו"ר זצ"ל), ועוד: הרי יש צד אחר, דמה שנעשה ברבים או מה שנראה אצל הרבים בעניינים אלו, יש בזה הצורך שלא יותן להתפרש אצלם שדברים הללו מותרים, וכשנעשה בפני אחרים יש להתחשב שגם לא יחשבו שזה מותר ומתאים גם להם, וכיוצא בזה בעוד סברת דומות.

והיות ששאלות כגון אלו כבר נפסקו לרבים על ידי גדולי הפוסקים דזמנינו שבפשטות נראה מהם לאיסור בא' מהאופנים, ובשאר האופנים ישנם המתירים, וישנם המועדדים (וישנם האוסרים) וכו' לכן לענ"ד כדאי לכתוב הדברים בעניין שהרואה ידע בבידור שלא יעשה דבר על פי "השמועה", (ואפי' "מפי כתבם" אינו מספיק לפעמים רבות אם

הנה ראשית הכל נקדים שדיונינו כאן אינו פסק הלכה, וכבר פסקו בזה גדולי הפוסקים. והיות שזה שאלה המתבקשת מאוד בזמנינו שהרבה עוסקים בקירוב אחינו לאבינו שבשמים, והשתתפות בסעודת שבת היא דבר שמועיל בהרבה מקרים לקרב אנשים ומשפחות שלימות.

והיות שהדבר היא שאלה חמורה, וההיתר הרבה פעמים היא בבחינת "הלכה ואין מורין כן" או סגנון דומה. וכמה פעמים אפשר שאין היתר, ולאידך כמה פעמים אפשר שיכולים למצוא היתר לדבר שיוכל להיות פתח להחזירם לתומ"צ, לכן נידון כאן רק בבחינת שקו"ט כדי לעורר שבכל אלו הרי חיוני להתדבר עם מורי הוראה כדי להכריע ההלכה בעניין המדובר. וכמה פעמים אין אדם יודע שיש שאלה ושיש צורך להתדבר ולכן אולי דיון בנושא זה יוכל לעורר כמה שיש צורך לחשוב בזה ובמקרים אחרים לשאול רב מורה הוראה.

דוגמא דידן היא חיונית מאוד, והיות שהדבר מהווה מצד אחד פירצה לעוד כמה וכמה דברים, ובפרט שיש להתחשב במה שנקלט אצל הרבים הרואים איזה הנהגה, שיבואו לחשוב שדברים אלו מותרים בתכלית וכו'. ולאידך יש להתחשב בהצורך והחובה לקרב כל יהודי לאבינו שבשמים ויש צורך למס"נ ש"א איד זאל מאכען נאך א איד", ולפעמים פעולות אלו הינם גורמים בקירוב הניצוץ אל המאור, אבינו שבשמים, וצריכים לשקול שני צרכים הנ"ל, והיות שבעניינים כגון אלו יש אופנים שיש צורך למצוא תחבולות על פי התורה כדי לקרב אחינו לאבינו שבשמים, ובעניין כגון זה יש פעמים רבות שזה הדרך

י' אלול ה'תשס"ט

בחומרתה), ג) אמירה לפלוני לעשות פעולה שא"א בלעדי עשיית איסור, נחשב כאמירה לפלוני לחטוא עם כל החומרות שלה. ד) אמירה לפלוני לעשות פעולה שהוא יכול לעשותה בלי עשיית עבירה, אבל מן הסתם ההוא יעשה בעבירה, הרי לפי המנחת שלמה אין בזה משום לפנ"ע דאורייתא (לפי האגר"מ כנראה שיש בזה גם לפנ"ע דאורייתא). ה) בציור ד', אם הלה היה עושה אותה פעולה בין כך ובין כך תלוי לפי העניין (אם היה עושה באותו זמן, אם היה מוסיף בפעולה, או אם היה עושה פעולה אחרת). ו) בציור שאין בזה לפנ"ע דאורייתא אלא "מסייע ע"ע" דרבנן יש בזה כמה אופנים שיכולים להתיר (משום דרכי שלום, פרנסה, ומצוה), ז) במיוחד כשהוא ע"מ לקרבו לתומ"צ הרי יש מקום גדול להתיר (ונראה מאיזה פוסקים שיש לעודד על זה).

ובקיצור נמרץ החלק השני של הקונטרס סובב שקו"ט (האריכות אודות דברי הב"י והט"ז והמג"א ולאח"ז מתמקדים בעיקר) בכיבור שיטת אדמה"ז (בניגוד לכמה משאר פוסקים) בהמצוה לחלל שבת כדי להציל בת ישראל שהוציאוהו נכרים להמיר אותה משום שהיא "פקו"ני" דווקא (ולא רק מה שתביא "למצוה רבה" וזכות גדולה) והיינו שמה שלא תצא מכלל ישראל ולא תחלל שבתות הרבה ותשמור שבתות הרבה נחשב לאדמה"ז כפקו"ני: יש לעיין: האם לשיטת רבינו ישנו ב' מחייבים נפרדים להציל: א) "שלא תצא מכלל ישראל", ב) שלא תחלל...תשמור שבתות הרבה", או העיקר הוא הטעם השני. בהמשך חקרנו האם יש להחשיב פעולות דקירוב מאחינו בני ישראל הנחשבים "כתינוק שנשבה" לתומ"צ כפעולות "שלא תצא מכלל

אינו שואל מורה הוראה, כיון שהציורים והפרטים מתחלפים לפי העניין, וצריך הוראה פרטית) אלא קודם שעושה איזה דבר בעניין זה (וכיוצא) שישאל מורה הוראה בפועל המומחה בדינים הללו, (וכפי דברי אדמה"ז "...כי הלכתא רבתא לשבתא ובקל יוכל האדם ליכשל בה ח"ו אפי' באיסור כרת וסקילה מחסרון ידיעה ושגגת תלמוד עולה זדון ח"ו ואצ"ל באיסורי דברי סופרים שרבו כמו רבו למעלה..." אגה"ק סי' כ"ג).

ואתנו התפילה שלא אכשל בכתיבת הדברים כמה שנוגע להלכה בפועל, ובפרט על פי ההקדמה והמסקנא (שכל כוונת דברים הללו הוא אך ורק בכדי) שלפועל על כל אחד ואחד להתדבר עם גדולי ההוראה ומומחים בעניינים הללו (אף שגם הם רגישים ומודעים להצורך והנחיצות לקרב אחינו לאבינו שבשמים וכו' וכו') וכדברי הוראת אדמו"ר בכלל שיש לשאול דעת רב ו"א חסידישער רב" וכו' (ובפרט בעניינים אלו שישנו פוסקים מגדולי ההוראה וכו').

נדגיש: ששקו"ט בעניין זו והעניינים שבה יש בה לדון, בכמה וכמה עניינים, המתבלטים בה הרבה כשבאים לקרב אחינו לאבינו שבשמים והסברות שדנים בה יש בהם לעורר בכדי שידונו בשאלות אחרות וישאלו וייתיעצו עם מורה ההוראה כדי שידעו היאך לנהוג בכל עניין ועניין בעניינינו (לאחרי שישקול ב' הצדדים וייעץ להשיג ב' העניינים דלעיל).

גם נכתוב כאן בקיצור נמרץ היסודות שבקונטרס זה: א) אמירת לפלוני לחטוא האופן הכי חמור, דלפני עור דאורייתא, הוא נקרא "שותף" להעבירה. ב) בפשטות אין בזה הפטור של "חד עברי דנהרא", (ואפי' היה עושה פעולה אחרת הדומה

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

ישראל" ושיוכל להחשיב ע"פ הלכה כמו שבשמים ומה שיש ללמוד להלכה
"פקוח נפש". בתוך הדברים גם הדגשנו ולשאל רב מורה הוראה מה יכולים
הנחיצות והחובה והחשיבות בעניין לקרב לעשות כדי "שלא ישתקע בעבירה",
כל ישראל (יהיה מי שיהיה) לאבינו שיקיים הרבה מצוות כו' וכו'.

י' אלול ה'תשס"ט

שפעולה זו עכשיו היא פעולה האסורה. ולכן יש להתמקד: האם פעולות הללו נכללים באיסור דלפנ"ע (או דמסייע ע"ע) באם נפרש שזה איסור דרבנן מלתא ומפאת "לפנ"ע" (וכדשקו"ט בזה וראה שד"ח כלל כ"ו מה שמביא דברי האחרונים בזה ובמחלוקת/ שיטות הראשונים אם ישנו "מסייע" לנכרי הגם שאין בו "ערבות" ועוד ואכמ"ל בזה) או לא. ובאם הם אכן נכללים בא' מאיסורים הללו יש להתמקד האם עדיין יש מקום להתיר בעניין שכוונתו לקרב לתומ"צ או לא.

עוד נקדים הקדמה כוללת בכל הדיון הזה: שאם המדובר הוא "איסור דאורייתא" הרי זה קשה במאוד למצוא היתר ברור בזה (להיות נכלל בדברים המבוארים באו"ח סי' ש"ו), וראוי לפעמים אכן הרב ומורה הוראה יסכים ויפסוק שבמקרה זה אכן הדבר מתאים למבואר שם – ואם הוא מוגדר באיסור "מסייע ע"ע" דרבנן הרי בזה יש מקום מרווח למצוא היתר ובמילא מצוה לקרב אחינו לאבינו שבשמים כיון שזה לא יוגדר "כסיוע לעבירה" אלא כסיוע ועידוד למצוה.

נביא קודם איזה ציטוטים מפסקי דינים של גדולי הפוסקים בזמנינו ונשתדל להביאם בכדי שיהיה דבר שלם והבנה כללית בדברים אלו:

ציטוט מדברי כ"ק אדמו"ר אודות טקס בת/בר מצוה הגורמים מכשולי חילול שבת

בי"ה, י"ג תמוז, תשי"ח
ברוקלין

הרה"ג וו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מו"ה יחזקאל שי

שלום וברכה

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו

א. הזמנת יהודים שאינם שומרים עדיין שבת לסעודת השבת וכדומה בכדי לקרבת לתומ"צ

נקבע קודם השאלות לפרטיה בקיצור:

שאלה א) האם מותר להזמין אורחים לשבת ליום השבת כשאי אפשר להם לבוא אלא על ידי רכב.

שאלה ב) וזה עצמו אפשר לחלק בשנים: א: האם מותר להזמין ליום השבת כשאפשר לבוא ברגל אבל מסתמא יבואו ברכב?

ב: כשמזמין אותם שיוכלו לבוא עוד לפני השבת ולהישאר שם בלי לחזור אלא שהם מסתמא יבואו ביום השבת (ויחזרו) ברכב?

עוד נקדים שלא נתעכב בדיונינו בעניין איסורים/חיובים מפאת מצות הפרשה מאיסור/ערבות/תוכחה שבאיסורים הללו יש מקום להתיר בשאלות הנ"ל, (למרות שהצ"צ כותב בפסקי דינים עמ' רי"ד שבאלו ש"אינם עמיתך בתומ"צ" אינם בחיוב תוכחה ובמילא אינם בתורת ערבות מבחינת ההלכה, שכותב כן בשם תיבת גמא כמובא בפ"ת סי' קנ"ז אות ה', הנה שבנוגע ל"תינוקת שנשבו"

יש ערבות ואין בזה החסרון" דאינו עמיתך בתומ"צ" – וכפשטות ההלכה של הרמב"ם הלי ממרים פ"ג שיש "לקרבת בדרכי שלום ולהחזירן לאיתן התורה", הנה מ"מ), תכלית התוכחה וההפרשה הוא להפרישו מעבירה ולהחזירו למוטב, הרי כיון שכוונתינו הוא שע"י ההזמנה נבוא להפרישו מאיסור ולהחזירו למוטב הרי נראה שיש להתיר הזמנות הנ"ל (ולעודד), אבל כיון שיש איסור בפ"ע שלא לעשות עשייה הגורמת שהלה יעשה איסור מסויים, הרי זה איסור בפ"ע ובה לכאורה אינו מועיל מה שע"י האיסור יש מקום שלעתיד יבוא לשמור תומ"צ, כיון

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

הנה אין אנו מביאים מזה היאך היה אדמו"ר פוסק בציור הנ"ל דידן בכירור (כיון שאינו מדובר אודות שאלה דידן), - וכן אין אנו מביאים דברים הנאמרו "מפי השמועה" אלא מביאים מה שכתבו ונדפס מעין העניין, שרואים תגובת רבינו מפורשת לעניין דבר/בת מצוה הגורמת חילול שבת, ולא רק באותו הזמן אלא מה שהיא גורמת "בעתיד הקרוב" ו"במקומות אחרים", (ועד כ"כ שדיבר עם כמה רבנים אודות הנחיצות להשתדל שהבר מצוה יהיה ביום חול ולא ביום שבת). ולהוסיף: שבבר מצוה יש מעלה וחסרון לגבי שאלה דידן: א' מעלה: מה שאין אנו מזמינים המשתתפים לבוא (משא"כ בשאלה דידן מדובר אודות הזמנה דידן). ב' חסרון: מה שנעשה חילול שבת ברבים!

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א

סימן צט

באור איסור שיש בהזמנת אנשים שיבואו להתפלל בכיהכ"נ בשבת כשיודעין שיבואו במאשינעס מ' לעומר תשי"ג.

נשאלתי מהרב ר' נפתלי קארלבאך מדעטראיט אם יש איסור לפני עור להזמין אנשים שיבואו להתפלל בשבת לביהכ"נ כשיודע שיחללו השבת בנסיעה במאשינעס. והשבתי דלהזמין את הרחוקים באופן שאי אפשר שיבואו בלא חלול שבת ודאי אסור, והוא עוד גרוע מאיסור לפני"ע שהרי הוא עוד באיסור מסית. ואף שאיסור מסית לחיוב סקילה הוא רק מסית לעבוד עכו"ם, מ"מ לענין האיסור ועונש כלפי שמיא בכל החומר שאין טוענין למסית יש בכל האיסורים כמפורש בסנהדרין דף כ"ט שיליף ר"ש בר נחמן א"ר יונתן מנין שאין טוענין למסית מנחש הקדמוני אף שלא היה חטא ע"ז אלא האיסור אכילה מעץ הדעת. חזינן

מערב י"ב תמוז, חג הגאולה של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

בו מעורר בהמנהג דבת מצוה אשר בשנים האחרונות חדר ג"כ לחוגי היראים לדבר ה', עד שכמעט נעשה לדבר שאי אפשר לבטלו, אלא השאלה היא באיזה אופן טוב יותר לסדר זה, ומזכיר שנוהגים לעשות זה ביום ששי בערב, וכנראה כוונתו בליל ש"ק, -

ואי יישר חילי הנה במדינה זו הייתי מבטל קביעות זו מעיקרא, והרי מצטערים על עריכת בר מצוה בשבת מפני קריאת התורה, וכידוע המכשולים הנגררים עי"ז ועד להנהגה בריש גלי היפך דשמירת שבת קדש, ולזה מכנים כניסת בן ישראל לגיל דעול מצות ועול תורה, וכפי ההשערה בדרך הטבע יש חשש גדול שבקביעות איזו חגיגה שתהי' בליל ש"ק או ביום הש"ק, הרי אפילו את"ל שבמקרים מסוימים לא יוגרם עי"ז חילול שבת ח"ו אין ערובה בזה, אלא בזמן ההוא ובמקום זה, משא"כ אפילו במקום זה בעתיד הקרוב ועאכו"כ במקומות אחרים, שספק גדול בדבר, וק"ל וד"ל וכבר דברתי עם כמה מהרבנים בהנוגע למנהג בתי כנסיות שלהם, שעליהם להשתדל ככל הדרוש לערוך חגיגות הבר מצוה לא ביום השבת כ"א בימות החול ומטעם האמור...

אף כי בטח למותר הערה הבאה, בכ"ז ליתר שאת הנני מעלה גם את זה על הכתב מפני המכשולים אשר נגרמו בכמה מקומות בטכס הבת מצוה, דבאיזה מקומן המהדרין בטכס הבת מצוה נותנים בשיר קולם ובעוה"ר בהשתתפות נשים ובעיקר הבת מצוה והחבירות שלה, והרי בזה אין שייך פשרה שהרי הדין מפורש בשו"ע לאיסור מוחלט".

י' אלול ה'תשס"ט

שאיסור מסית יש לכל עבירה, אך שאין עונשין בדיני אדם רק על מסית לע"ז, אבל בדיני שמים יענש, ולא ילמדו עליו סגוריא.

הנה בדבר רצון הבע"ב לעשות מנין עבור הילדים לחנכם שברור שיבואו במכוניות ויחללו השבת מצד רחוק המקום, פשוט וברור שאסור אף לקטנים שאינם בני מצוה, דכי חנוך תפלה עדיף מחנוך מצות שבת. וגם הא הוא כמצוים אותם לבוא להתפלל בהמנין אף באופן שיחללו שבת, ולכן ודאי ח"ו להסכים לדבר כזה שהוא לא לחנך למצות אלא אדרבה לחנכם להיפוך ח"ו...": הרי כאן לפניך שגם כשמדובר אודות: א) מצות חינוך, ב) לקטנים! אסר וחידוש עוד: ג) שזה חינוך להיפך! עכ"ל.

אבל עדיין יכולים להתעקש שלא דיבר בפירוש אודות: א) לקרב אנשים שאין להם שום שייכות ליהדות וא' מהדרכים הנדירים לזה הוא על ידי השתתפותם בשבת, ב) גם נראה מצויר זה שזה כאופן הא' (שא"א לבוא אלא ע"י חילול שבת). אבל מפשטות סגנונו נראה שהיה מחמיר בכל עניינים הללו.

ונראה עוד תשובות ממנו: שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן קד

בדבר בת מצוה י"א שבט תשט"ז. מע"כ ידידי הנכבד הרה"ג מהר"ר ברוך אהרן פופקא שליט"א.

בדבר ענין החפצים להנהיג איזה סדר ושמחה בבנות כשנעשו בנות מצוה, הנה אין לעשות זה בבית הכנסת בשום אופן אף לא בלילה, ...ואי איישר חילי הייתי מבטל במדינתנו גם סדר הבר מצוה של הבנים שכידוע לא הביא זה שום איש לקרבו לתורה ולמצות ואף לא את הבר מצוה אף לא לשעה אחת, ואדרבה בהרבה

ואיסור לפנ"ע יש אף באינם רחוקים כ"כ כשידוע שיתעצלו לילך ברגלים ויסעו במאשינעס אבל איסור מסית ליכא באינם רחוקים. ואם אינה בלשון הזמנה אלא סתם הודעה שעושים מנין ונותנים פרסים להבאים להתפלל שהכוונה בעצם הוא רק לקרובים אבל ידוע שיבואו גם רחוקים במאשינעס מסתבר שאין בזה דין מסית ובדין לפנ"ע יש להסתפק. וצריכים לפרש שלא יתנו פרסים אלא לאלו שיבואו ברגליהם בהיתר. ..."

והיינו: א) הוא כותב שגם הזמנת אלו שיש ביכולת שהם יבואו באופן המותר (הליכה ברגל במקום שאינו רחוק כ"כ) אלא שידוע שיתעצלו ללכת ברגל, יש בזה איסור "לפנ"ע", ב) ואצל הרחוקים: הוא מחמיר במאוד, דלא רק שיש אצלם "לפני עורר" אלא שיש בזה גם איסור "מסית" וחומר!

ובפשטות נראה שמחמיר בכל האופנים (שלכל הפחות ישנו משום לפנ"ע). אלא שמפסק זה היה מקום לעיין דילמא היה מקיל בב' האופנים האחרונים באם היתה השאלה בנוסח דמזמינם כדי לקרב אותם לגבי אלו שישנם באפשריות לבוא בלי חילול שבת, ולאידך הם אנשים שבין כך מחללים השבת, אם היה אומר על זה דאין בזה לפנ"ע דאורייתא.

אבל יש לנו עוד פסקי דינים ממנו שבפשטות נראה שמחמיר בכל זה ועדיין צ"ע:

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן צח

בע"ב שרוצים לעשות מנין עבור

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

מקומות מביא זה לחלול שבת ועוד איסורים".

"לפני עוור" דמשמע מזה לפני"ע דאורייתא).

עוד יש להוציא בשיטתו: שאפי' האדם היה עושה עבירות כגן אלו בעניין אחר בשבת זו והיה עושה "הרבה מלאכות", הרי לדעתו זה עדיין נחשב שאנחנו הכשלנו פלוני בעבירה זו, כיון שכיבוי זה לא היתה עושה לולא שהאש נדלקה על ידינו. בנקודה זו יש להעיר: שבמק"א הביא האגר"מ לדייק מריטב"א ע"ז ו: וממאירי שאם הלה היה עובר כבר בעבירה מסויימת ואנחנו היינו מוסיפים לו האפשריות להוסיף בעשיית עבירה זו עצמה בריבוי יותר (ולדוגמא אם הלה היה לו בהמה להקריבה לע"ז אז לא היינו עוברים בולפנ"ע אם היינו מוסרים עוד בהמה שהלה היה מקריבה לע"ז, אע"פ שהוא היה מוסיף בהקרבת של ע"ז), ומ"מ כאן נראה לו בכירור שהדבר אסור.

דהנה כתב באור"ח ח"ב סי' פ' ו' בענין לשנות עלעוויטאר שהתנהג ע"י נכרי לאופן שכל אחד ינהג בעצמו בבית שהשכנים מחללי שבת י"ז שבט תשכ"א. מע"כ ידידי הרה"ג מוהר"ר חיים שמשון גאלדשטיין שליט"א. בדבר בית גדול שנשכר לאפיסעס שהם נכנסים שם בשבת וי"ט והיה שם עלעוועטאר שהתנהג ע"י נכרי ועתה רוצה בעה"ב לשנות העלעוועטאר שכל אחד הנכנס לשם ינהג בעצמו אם רשאי לשנות או שאסור משום שיגרום שיעשו עוד איסור הם בעצמם שהוא חמור מהליכה ע"י מעשה הנכרי. הנה בתחלה קודם שנשכר שלא היה בזה חשש דלפנ"ע שהרי יש גם מקומות אחרים לשכור והיה הנידון רק על איסור מסייע ידי עוברי עבירה, שלהמג"א סימן שמ"ז סק"ד אסור אף לישראל מומר ... לא היה לן לאסור כיון שהעיקר הוא למעשה היתר דהוא להשתמש בו בחול,

ועניין זה מדובר כשאין הבית הכנסת מזמין האנשים לבוא. אבל לאידך בעניין זה (בר/בת מצוה) מדובר בדבר שאין הוא רואה תועלת לקרבם לתומ"צ כפי שיובא להלן מעוד פסקי דינים ממנו בזה.

הנה עוד תשובה המראה על הכנת האגר"מ בעניינים כגון אלו לגבי תוקף האיסור דלפ"ע. דהנה בשו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ג סימן מג כתב וז"ל: לעשות בבתי הקיץ מנין בליל שבת במקום שידוע דבעלת הבאנגעלעס תכבה בעצמה את העלעקטרי אם יש איסור לפנ"ע כ"ז מנ"א תשכ"ח. מע"כ ידידי הנכבד מו"ה ר' נפתלי משה וואלד שליט"א.

הנה בדבר שיש שרוצים לעשות מקום התפלה בהבאנגאלא באולם גדול וידוע ששבת אחר התפלה תכבה בעלת הבית שהיא בת ישראל שאינה שומרת שבת את העלעקטרי, הנה ודאי הוא אסור שלהדליק אש במקום שידוע שישראל רשע יכבה אסור בלפני עור, דהא אף שתעשה עוד הרבה מלאכות בשבת זו, אבל כבוי זה לא היתה עוברת אם לא היה נדלק, ...נמי אסור להדליק, כי אסור לעבור בשביל מ"ע דק"ש ותפלה אפילו איסור קל מדרבנן וכ"ש לפנ"ע שהוא איסור דאורייתא, ... ע"כ.

הנה יש לנו פסק דין שלו, שאם ידוע לנו שא' (בפשטות א' כמו "בעלת הבית" של המקום שבזה לכאורה מתייחס עשייתה כתוצאה מהכשלה דידן), יעבור איסור דאורייתא משום איזה שהוא הכנה דידן הרי זה מהווה לפנ"ע (ויש להבהיר היוצא מדבריו: שהגם שכאן לא היה לנו איזה "נתינה" בהדיא ואעפ"כ קורא לזה

י' אלול ה'תשס"ט

משום לפ"ע כשנמסור לו עוד בהמות עיי"ש, ואף שהוא תמוה דמ"ש מנותן לו בהמה כשאין לו אחרת שאסור בעכו"ם אף שידוע דזבח כבר היום לע"ז איזו בהמה משום דעכ"פ בבהמה זו הרי יעשה עוד הפעם איסור וכן בנזיר אף ששתה כבר היום יין אסור להושיט לו עוד כוס יין, מאם עדין יש לו אותה הבהמה ואותו כוס היין ונותן לו עוד בהמה ועוד יין שג"כ הרי יעבור על ידו עוד הפעם איסור. ואולי הא דשט"מ ב"מ דף ה' כשמוסר לו עוד בהמה וירעה אותה יחד עם בהמות שלו בשדה אחרים יש לומר דכיון דבבת אחת עובר אף שעל כל פרוטה ופרוטה הוא עוד איסור שאני דכיון דעובר ברגע זה אותו האיסור לא חיישינן מלהכשילו בעוד שיעור, אבל כשיעבור אחר יעשה האיסור בשלו הרי הוא ממש כשידוע שכבר עבר היום על האיסור בשלו שאסור ליתן לו לעבור עוד הפעם, ומוסיף עוד שם: "עכ"פ הריטב"א והמאירי סוברין כן, וא"כ בעובדא זו שההולכים להאפיסעס הרי הוא לחלל שבת שם וברוב הפעמים עוברים ברגע זו ממש על איסור הבערה דמעשנין אז ליכא לפ"ע לדידהו על מה שיגרום להם שיעברו על איסור הבערה דדחיקת הבאטן של העלעקטרע...". ובאמת יש בזה שיטות בראשונים הסוברים בהדיא שיש בעניין זה לפנ"ע כשנותן לו אפשרות נוספת להוסיף באיסורים, וכדאיתא ברבינו אלחנן בע"ז דף ו': "...ואפי' אית ליה יכול להיות דעבר בלפ"ע כיון שיאכל שתיהן...". ובתוס' ע"ז י"ד ד"ה מקום נראה שסוברים בכירור שיש בזה משום לפ"ע מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין – פירוש משום חשש רביעה ועבר אלפני עור וגו' ומדלא מפליג הכא בין אית ליה בהמה ובין לית ליה בהמה אלמא משמע דאפילו אית ליה לעובד כוכבים בהמה אחרינתא אסור

דאל"כ היה לן לאסור מלמכור כל כלי בשול לעוברי עבירה משום דיבשלו בהן גם בשבת וגם מאכלות אסורות וכן בכל דבר אפשר לעשות בהן דבר איסור. אלא צריך לומר דכיון דעיקר הדבר אינו לאיסורין לא אסרו בזה משום מסייע כשליכא איסור דלפנ"ע כדבארתי זה בספרי אגרות משה על יו"ד סימן ע"ב עיי"ש. אבל עתה שכבר מושכרין להם ואינו יכול לסלקם וגם לפנייהם הוא טרחא להתפנות למקום אחר ולפעמים הוא גם הפסד מאחר שנקבע האפיס שלהם בכאן, עיין בב"מ דף ק"א, הרי הוא עתה כאין להם מקומות אחרים לשכור שם ונמצא שהנידון הוא באיסור דלפנ"ע שלכאורה היה לן לאסור...". ובהמשך כתב: "...לבד זה איכא שיטת הריטב"א בע"ז דף ו' שמפרש דכל היכא דמצי עביד איסור שלא על ידנו ליתא משום לפנ"ע ואע"פ שאפשר שהוא מרבה באיסור על ידנו עיי"ש, וכן הוא במאירי שם משום דמשמע להו דמה דאמר שם דבאית לעכו"ם בהמה ליתא לפנ"ע כשמזבין לו עוד בהמה, הוא אף ביש לחוש שיקריב גם בהמה זו לע"ז...". ונראה: שחלוק הדבר, בין כשהיה עושה אותה מלאכה עצמה (אלא שמוסיף עליה) ובין ציור, שהגם שהיה עושה מלאכות הרבה, אולי לא היתה עושה מלאכת כיבוי! (וראה גם דרכי דוד לב"מ ה: שהקשה אפשרות סברת הריטב"א דלמה לא יעבור כשהוסיף נתינת חפץ לעבור בו בלפ"ע").

ובנוסף לזה הרי הוא עצמו כתב שם שאפשר שאין הסברא זו מוכרחת לשאר השיטות, עד שפי' בכוונת שטמ"ק ב"מ ה. בעניין אחר, שכתב שם: "וכן איתא בשט"מ ב"מ דף ה' בפשיטות דלרועה שיש לו בהמות מדידיה דבלאו דידן מצי עביד איסורא לרעות בשדה אחרים לית בו

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

צערמוניא אחרת שיכולים גם להשתמש לשם קירוב, אלא) לשם לקרבו לתומ"צ ויש תועלת בדבר האם דעתו היה משתנה קצת לכל הפחות בעניין וצורה הב' אבל אין משם ראייה לעניינינו שהרי אין מדובר בהזמנה דידן! לבוא להבר מצוה (ובת מצוה) בבהכ"נ.

המנחת שלמה

הנה שיטתו כתב בשו"ת ב' סימן ד' אות י': "...הנני משיב לו בקצרה על השאלות שכב' הציג בפני הקשר לניהול מנין תפילה עבור רחוקים שרוצים לקרב אותן לתומ"צ ע"י השתתפות בסדרי תפילה, ובהסתמך על הספר מלמד להועיל סי' כ"ט שהביא מהרבה גדולי עולם בזה במחללי שבת שבזמננו שהם כעין תינוקות שנשבו, ובפרט כשזה נעשה למטרה קדושה של קירוב רחוקים לתורה ויר"ש, לכן נלע"ד פשוט כדלהלן.

(א) מותר להזמין גם מי שגר רחוק ממקום התפילה, ולהציע לו מקום לינה קרוב למקום באופן שלא יצטרך כלל לחלל שבת, ואף אם לא יקבל את ההצעה אין חייבים להגיד לו שימנע משום כך לבוא, וגם אין צריכים להזהר אותו שאסור להגיע לרכב.

(ב) מגרש חניה של ביהכ"נ אשר בו מקיימים את התפילה חייב להיות סגור במשך כל השבת ויר"ט...":

היוצא מדבריו: שסובר שהכל תלוי באם ההזמנה הוא בעניין שהלה יכול לשמור השבת, באם אינו יכול לשמור השבת מפאת ההזמנה הרי"ז אסור, ובאם ההזמנה הוא בעניין שהלה יכול לשמור השבת אז מותר, ואפי' ידוע לנו שהלה לא יקיים הצעתנו ויחלל השבת אין מחוייבים לעכבו ולא לומר לו דבר (ולא הזכיר אפי' מה שאמר ה"תשובות

וקשה להר"ר אלחנן מ"ש מדלעיל (דף ו.) גבי תקרובת דאי אית ליה לדידיה בהמה שרי לישנא דלפני עור והכא קיימינן לאותו לישנא כדפרי' ותירץ ר' יהודה דשאני רביעה שהוא מתאוה לכל בהמה ובהמה". ובנוסף לזה הרי האגר"מ עצמו רצה לפרש בשטמ"ק, דההיתר הוא רק כשעושה אותה המעשה בבת אחת אף שמרוויח עוד פרוטה של גזל. וא"כ בעניין שהיה עושה הוספה במלאכה בזמן ארוך יותר (אף שבא בהמשך למלאכה שהיה עושה בין כך) הרי זה בבחי' לפ"ע (ובפרט שאפשר שלא היה נוהג ב"מאשיין" באותה זמן ממש), ובוודאי ובוודאי כשיש השערה שאולי החילול של הגברא היה נעשית מאוחר יותר, שבוודאי שיש עליו יחס של העבירה הלזו שגרם לעשות עכשיו.

ובשו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן לו חגיגת בת מצווה בבית הכנסת ב' סיון תשי"ט. מע"כ הרב מאיר כהנא שליט"א רב בהוארד ביטש נוא יארק.

בדבר עצם חגיגת בת מצוה... והתועלת שכותב כתר"ה, לפי הנראה יוצא מזה אדרבה קלקולים בחלול שבת ועוד ואף בבנים לא ראינו תועלת מזה לקרבו לתורה ולמצות ואף אם באיזה בת יוצאת מן הכלל ראה כתר"ה איזה תועלת ברובא דרובן הוא אדרבה קלקול ולכן יש לרחק ענין החדש דחגיגת בת מצוה ולא לקרב אבל בלא מחלוקת כדלעיל. ידידו, משה פיינשטיין": כאן כבר הזכיר מה שכתב השואל שיש האפשרות ע"י "בת מצוה" לקרבה (ובא"ד גם אודות בר מצוה) ואעפ"כ סובר שגורם קלקולים בחילול שבת, ואין בזה גם התועלת דקרוב לתומ"צ "ברובא דרובא". אבל יש לעיין מלשון זה מה היתה דעתו בדבר, בעניין שזה כל כולו (לא בשביל "בר מצוה" או

י' אלול ה'תשס"ט

שאם לא יתן לו לאכול הרי יכשל האורח באיסור יותר גדול, נמצא דליכא כלל שום עבירה, כיון דליכא הכא שום נתינת מכשול, אלא אדרבה יש כאן הצלה ממכשול גדול מאד ע"י זה שהחליף אותו בקום ועשה במכשול יותר קטן. מילואים והשמטות * המגיה אף שכע"ז כתב גם הרעק"א ביו"ד קפ"א ס"ו לענין אשה המקפת פאת ראש האיש ומ"מ כתב רק בלשון "ואולי", שאני הכא דבזה שהוא נמנע מלכבדו הוא עצמו חשיב כמכשילו ביותר.*

ונראה שאם אחד רואה בחברו שותה יין של ערלה, ואינו יכול בשום אופן למונעו אלא ע"י זה שיחליף אותו ביין של טבל, או סתם יינם, דמסתבר דאין כאן שום איסור בזה שעושה מעשה בקום ועשה, ונותן לו יין של טבל, כיון דלא קעביד שום מכשול, אלא אדרבה מציל אותו בכך ממכשול יותר גדול. (אך מסתפק אני לפי הכלל הידוע של המל"מ בפ"ד ממלוה ה"ב, דאין אדם נפטר מלפני עור אלא א"כ יכול הנזיר ליקח את היין בעצמו, או יש עכ"ר"ם שיתן לו, אבל לא מפני זה שיש ישראל אחר דלא איכפת לי לעבור ע"ש, דלפ"ז איך הוא הדין בכה"ג שיש עוברי עברה שמוכרים נבלה וטרפה לישראלים, אם מותר לישראל כשר למכור להם טרפה דרבנן, מי אמרינן דשרי, הואיל ומציל בכך את האוכלים מאיסור דאורייתא, או אפשר דמחמת האחרים שעוברים על לאו דלפני עור, אי אפשר לנו להתיר משום כך למכור טרפה דרבנן, ולהפקיע מזה האיסור של לפני עור).

ומה שאין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ, אע"פ שע"י זה לוקח ממנו גוף הפירות של שביעית, היינו מפני שזה ממש אותה עברה, וגם אפשר שע"י

והנהגות" (נביאו להלן) שיש לו לומר שמצטער בזה שבא ברכב וביוצא).

הנה לא הסביר כאן תשובתו הן על מה שכתב שמותר כשהמזמין מציע לו בעניין שלא יצטרך לחלל השבת והן כלפי מה שאל"כ אסור להזמין,

הנה נביא מה שכתב במק"א בעניין אחר ונחלק מהציור שם, להציור דידן.

במנחת שלמה ח"א סי' ל"ה אות א' בהערות על עניין לפני"ע כותב

א כיבוד באכילה ושתיה למי שיודע שלא יברך.

"בהא דצריך כל אדם לשום דרכיו ולכוין מעשיו לשם שמים, חושבני, במי שבא אליו אורח חשוב, אשר איננו שומר תורה ומצוה, אבל עדיין יש לו אהבה לבני תורה, וגם תומך במוסדות תורה וכדומה, ואם הבעה"ב לא יתנהג אתו בנימוס המקובל לכבד אותו במידי דמיכל ומשתי, בגלל זה שמצד הדין אסור ליתן לאכול אלא למי שיודע שנוטל ידיו ומברך (כמבואר בשו"ע או"ח סי' קס"ט סעי' ב'), וכמו כן אם אפילו בצורה מכובדת יבקש ממנו ליטול ידים ולברך, יראה הדבר כפגיעה ועלבון בכבודו, וזה גם ירגיז אותו מאד, ויתכן שבגלל הדבר הזה יתרחק חו"ש ביותר מהתורה, וגם יבוא לידי כעס ושנאה על כל ההולכים בדרך התורה, דבכה"ג חושבני, שנכון באמת לכבד אותו באכילה ושתיה, ולא לחשוש כלל לאיסור של לפני עור לא תתן מכשול, משום דאף שאין אומרים לאדם לעשות איסורא זוטא כדי להציל אחרים מאיסורא רבה, ואסור ודאי להפריש תרו"מ בשבת כדי להציל בכך אחרים מאיסור חמור של טבל, מ"מ בנידון זה, הואיל וכל האיסור של הנותן לו לאכול הוא רק עבירה של נתינת מכשול, וכיון

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

(ב) ועד"ז נראה חלוק מההסבר בהמשך דבריו: דמצדד שאם אחד שותה יין ערלה, מותר לאחר להחליפו ביין של טבל, דהגם שעושה "בקום ועשה" כיון שאינו עושה "מכשול" אלא מציל אותו ממכשול יותר גדול הרי"ז מותר. גם זה אינו שייך בענייננו: (א) כשמזמין אותם לבוא (כשא"א אלא על ידי מכונית) הרי אין המזמין "מחליף" האיסור האחד בשני שקל יותר, שהרי יש כאן רק איסור החמור,

(ב) ואינו דומה "אומר" ו"מסית" ו"מפתה" להשני, למה ש"מחליף" מעצמו האיסור חמור באיסור קל.

(ג) מביא משל (דומה לשל "התשובות והנהגות" דלהלן שהוא בעצם משל שכתב הרמב"ם בעצמו בהל' ממרים פ"ב) למי שקוטע אצבע להציל אותו שאינו מזיק אלא מתקן. דברים הללו הם בדיוק בעניין שנותן מאכל ואינו מצוה לחבירו שלא יברך ובזה מתאים משל הנ"ל, אבל אין המשל הזה מועיל "לעשות איסור קל כדי שימנע חבירו מאיסור חמור", ורק במה שאסור מפאת "שנותן מכשול" הוא דומה "לחתיכת אצבע", משא"כ בדבר האסור באיסורו העצמי אין זה דומה לחתיכת אצבע.

הנה כיון שאין הם דומים לגמרי לכאורה עדיין הדברים הללו צריכים הסבר על מה שפסק בח"ב סי' י' שאם מציע לו בהזמנה שיבוא בלי חילול שבת הרי"ז מותר ואין לו החוב למנוע ממנו שיבוא ברכב בשבת ואין לו החוב להזהיר אותו שלא יבא ברכב. (אבל באם אין נותן לו האפשריות הלזו נראה ממנו שאין כאן שום היתר).

נמצא: שברור שיטתו, שסובר שאם המזמין מזמינו בעניין שיוכרח לחלל שבת הרי"ז אסור ובאם נתן לו אופן שיוכל

הדמים הוא עלול יותר לבוא לידי עברה מאשר אילו היו נשארים אצלו הפירות עצמו, משא"כ בנד"ד, ה"ז דומה למי שקוטע אצבע מרגלו של חברו בכדי להציל אותו בכך מקטיעת כל היד שלו, דפשוט הוא דאינו קרוי מזיק אלא מתקן, ומצוה הוא דקעביד ולא עברה, כך גם כאן אינו חשוב כמכשיל אלא אדרבה במעשהו זה הוא מציל אותו מעון חמור של שנאת תורה ולומדי, ולכן נראה דלפי הצורך שפיר רשאי לכבד אותו במאכל ומשתה, וצריך לעשות כן אע"פ שזה בקום ועשה, וכע"ז פירשו קרא דאל תוכח לץ פן ישנאך, דכיון שזה ללא הועיל הרי אתה מכשילו בלאו של לא תשנא את אחיך, ואעפ"כ הדבר צריך הכרע. *הערת המחבר הלום נודע שמרן בעל החזו"א זצ"ל בשביעית סי' י"ב או"ט אינו מתיר בכה"ג באיסור ודאי". *

והנה הגם שיש דמיון קצת בין הנידונים אבל יש כמה חילוקים בדבר:

(א) הנדון בח"א מדובר אודות איסור של נתינת מכשול, היינו ליתן אכילה למי שלא יברך, ואין זה נתינה של דבר איסור ממש, או עשייה של איסור (כמו הפרשת תרו"מ בשבת), ולכן מתיר לעשות כן, כשיש חשש להיפך, שאי כיבודו יכשילו ביותר, אבל בנידון הוא שעל ידי ההזמנה יחלל שבת דאורייתא, אינו נראה שנכלל בהיתר שהרי הוא המתחיל בנתינת המכשול (והיינו: דלכאורה בעניין המדובר במנח"ש, ה"לפני עוור" שבו, היא בעניין שאין הוא נותן לו מכשול בהדיא, אלא שהוא נמצא כבר במצב שאם יחמיר עליו יכשיל אותו במכשול גדול יותר, לכן הדבר מותר ובפרט שלפי דברינולעיל (ולהלן) הרי בנידון זה גורם ומפתה לעשות איסור הרי זה חמור ביותר).

י' אלול ה'תשס"ט

ומיהו לפענ"ד נכון שיתנה עמו שיבא בזמן לפני שבת ובפרט ששאלו אם יוכל לבא יגיד לו שע"פ התורה אסור לחלל שבת וכיון שמע"כ שומר תורה היא א"א לו להניח האורחים שלו באים בשבת שזה חילול שבת ומפריע לו בשמירת שבת, ויאמר בדרך הבנה להסביר לו שזה יום מנוחה והתורה אסרה לנו ולכן לא יכול לעבור את פי ה' ויאמר הכל על עצמו ולא עליהם והם ממילא יבינו שא"א להפריע לו ואם אעפ"כ לא ישמעו מוטב להזמין אחרים שכן ישמעו ואין אומרים לו לאדם חטא בשביל שיזכה חברך, ובפרט שהזכוי של חברו אינו זכוי לגמרי שקודם בהכנסתו הוא מחלל שבת אף שאח"כ ישמור את השבת אפשר.

והשי"ת שמו יתן ונזכה לשמירת שבת כהלכתו ולשמור כל התורה כלה בכל פרטיה ודקדקיה עדי יבא ינון ולו יקתה עמים ידו המעתיר בעדו ומברכו בסל מלא ברכות בלב ונפש,

מנשה הקטן

היינו שאצלו אינו ברור, שאף כשאומר לבא עד זמן מסויים אינו מספיק, (היינו שאלתנו השנייה) וצריך שיאמר לו: שאם יבוא מאוחר שיבא ברגל, ויתנה עמו שאינו יכול להניח שהאורחים שלו באים בשבת בחילול שבת. וכן ברור שאם אמר לו שיבא לאחרי כניסת השבת שבוודאי יש בזה משום לפנ"ע. (ואין הוא דן כלל וכלל בהזמנה ליום השבת דכנראה זה ברור אצלו שזה אסור).

שו"ת שבט הלוי חלק ח סימן קסה ה

תשובות קצרות על שאלות מחבורי בעלי תשובה

שאלה:

א. מהו גדר תינוק שנשבה בזמנינו.

לשמור השבת הרי"ז מותר (אפי' יודעים שהלה לא ישמור השבת). ואי"ה נסביר הדבר לקמן.

שו"ת משנה הלכות חלק טז סימן לא

המזמין מחלל שבת לסעודת שבת וברדין לפנ"ע

ה' תולדות התשס"ב בנ"י יצו"א מע"כ ידידי הרה"ח ווי"ח כש"ת ר' יוסף זילבער הי"ו,

אחדשה"ט וכו' בדבר שדרכו להזמין לסעודת שבת מעולי רוסיא אשר בבתייהם אינם שומרים שבת כלל ולפעמים קרא להם אף שאמר להם שיבואו קודם שבת ואעפ"כ באו מאוחר שכבר היתה שבת וליכא לפנ"ע כיון דבא על דעתו לאחר הזמן, אמנם פעם צלצל שיבא שעה וחצי אחר הזמן, ושאל אם יוכל לבא או לא, והשתא אם לא יבא בוודאי יחלל שבת בביתו כל היום ואם יבא ישמור כל השבת ורק יחלל השבת בכיאתו, ושאלתו אי יאמר לו לבא ויעבור על לפנ"ע שיעבור על מלאכת הוצאה ואפשר גם מוקצה ושאלתו כיצד יעשה.

ולפענ"ד במה דפשיטא ליה במקרה ראשון שאמר לו לבא עד זמן מסוים והוא בא לאחר זמן דכה"ג ליכא לפנ"ע כיון שבא ברצונו, ולפענ"ד אינו ברור כיון שאמר לו שיבא והוא בא על הזמנתו א"כ מה שהלך בשבת מע"כ גרם לו הגם שהי' יכול לבא קודם מ"מ אם לא הי' לו מקום שהזמינו אותו לא הי' בא לכאן וכ"ש במקרה שני' שצלצל שלא יוכל לבא עד שעה וחצי כלומר בשבת דעבר על לפנ"ע. איברא דמע"כ יכול לומר לו שאם יבא מאוחר יבא ברגל ולא במכונית או באס, וגם שאסור לו להוציא שום דבר אלא יבא בעצמו ואז ליכא לפנ"ע כיון שהתנה עמו כן.

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

תשובה:

מחלק בדבר, ונראה ששיטתו הוא שה"ה גם באופן הב'. אלא שמציין שיש פעמים שהוא "לפני עוור" דרבנן. אבל לא ביאר טעמו ואם כשהמדובר לקרב לתומ"צ בעניין "דלפ"ע דרבנן" משתנה הדין. ולאידך ציין בכללות שכשיש חשש להוצאה מן הדת לגמרי מותר לחלל שבת במלאכה דאורייתא בשביל להציל נפש מרדת שחת. אבל לא ציין הפרטים בדבר.

דברי תשובות והנהגות

בחלק א' סי' שנ"ח: שאלה: (בן) בעל תשובה מזמין הוריו לסעודת ליל שבת ויודע שיחזרו לביתם במכונית

הנה טענת הבן היא שבדרך זו הוא מקרב את הוריו ליהדות, רק שחושש במה שמכשילם לחלל שבת, אבל מאידך הם בלאו הכי מחללים שבת ולא איכפת... נראה התקדמות שיש אצלם כבר גישה אחרת לדת, ותולה הדבר בזה שמקרב אותם ומזמינם אף שנוסעים בחזרה הביתה, אבל שואל שמא אסור משום לפני עור.

נראה שיסוד האיסור דלפני עור הוא דומיא דעור שמכשילו, אבל אם כוונתו רק לטובת עצמו לא נקרא מכשיל אלא כמו שרופא מנתח לא נקרא מכה חבירו, כך כאן הלוא אין כוונתו להרע לו או לייעץ לו עיצה שאינה הוגנת אלא שמקוה בזה להדריכם ולקרבם לדרך האמת, ומה שחבירו מחלל שבת עי"ז אינו אלא עושה רעה לעצמו ולכן אין בזה איסור לפני עור, וכיון שאינו מצוה אותם לנסוע, ואדרבא, הודיע להם שמצטער בכך, תו אין כאן חיוב ערבות להפרישם במחללי שבת בפרהסיא, וע"כ נראה שגם איסור לפני עור אין בזה שכוונתם לטובתם (ועיין ש"ך ודגו"מ יו"ד קנ"א שאין חיוב להפריש ממר מאיסור).

תינוק שנולד מהורים מומרים, והי' אנוס גמור שלא קבל עליו עול מצות עיין יו"ד סי' קנ"ט ס"ג וביו"ד סי' ש"מ ס"ה, וכן כל מי שנתגדל בסביבה של גוים, או סביבה של פורקי עול תורה, ועל ידי זה לא שמע וקבל מתורה ומצות ואמונתה.

שאלה:

ד. האם יש תינוק שנשבע בכפירה.

תשובה:

משמעות ההלכה ריש פ"ז דשבת וכריתות ג' ע"ב דגם בע"ז וכפירה יש תינוק שנשבע אם השביה גרם לו זאת.

שאלה:

ו. מה הדין בהזמנה לשבת כשידוע שינהג ברכב.

תשובה:

אסור להזמין לשבת אם ידוע שינהג ברכב, ויש לפעמים לפני עור דאורייתא ולפעמים דרבנן.

שאלה:

ט. מה הגדר של פקוח נפש רוחני ומה השלכותיה.

תשובה:

גדר פקוח נפש רוחני עיין שו"ע או"ח סי' ש"ו סי"ד, ובמג"א שם ס"ק כ"ט דאם רוצים לאנס על עבירה אחת אין מחללין שבת ע"ז, ואם יש חשש להוצאה מן הדת לגמרי מותר גם לחלל שבת במלאכה דאורייתא בשביל פקוח נפש רוחני להציל נפש מרדת שחת. בכל השאלות השבתי רק למעשה, אבל מובן דעדיין יש לציין הרבה בזה.

ונמצא לכאורה דשיטתו דהוא אוסר בכל עניין דידוע שינהג בשבת ואין הוא

י' אלול ה'תשס"ט

נוסח השאלה היה רק על על שמזמין הוריו שיבוא לליל שבת ויודע שיחזרו לביתם במכונית, היינו שמבחינת המזמין הרי אפשר שיבואו לפני השבת ויישארו בביתם בשבת, ובה נראה שפסק שאע"פ ששייך לפנ"ע, הרי שבפשטות יחזרו במכונית לביתם הרי בזה אפשר להקל כדבריו לעיל (בהמשל דניתוח). אבל בעניין שמזמינם לבוא בשבת עצמו, בעניין שא"א להם לבוא אלא על ידי מכונית הרי על זה לא דיבר כלל ובמילא אין לנו פסק שלו שהדבר הזה מותר. והרי על פי סברא יש לחלק טובא בין אם א"א להם לבוא אלא על ידי מכונית ובין אם אפשר לבוא שלא על ידי מכונית (או לפני השבת) אלא שהם באים בשבת במכונית וכנ"ל בדברי האגרות משה ובהדיא בפסק של המנחת שלמה ובדברינו באריכות בהמשך הדברים.

סיכום היוצא מכל השיטות דלעיל

היוצא מכל דברים הללו: שגדולי הפוסקים הללו רובם פסקו **בהדיא לאסור** כשאי אפשר להמוזמן לבוא ברגליו אלא במכונית ובחילול שבת **ואין אפי' א' שכתב בהדיא להתיר בזה!** כמה כתבו בהסתייגות גם בנוגע לאלו שיכולים לבוא ברגל אבל מסתמא יבואו במאשינעס, מפאת האיסור של לפנ"ע ונתנו הוראות היאך לנהוג, ובא' מהם (התשובות והנהגות) ישנו היתר חזק **ועידוד** בעניין להזמין הללו שיתקברו על ידו, וגם הוא נותן הוראות בעניין חילול השם, אבל גם הוא לא כתב בפירוש שבעניין שלא יוכל לבוא אלא בחילול שבת, שמותר להזמין ואדרבא משמע ממנו שלא היה מתיר (שהרי האופן ההיתר שכתב בהדיא הוא, אך ורק אודות הזמנה לליל שבת), והמנחת שלמה מתיר כשהמזמין מזמינו בעניין שיוכל לשמור השבת, ומכלל לאו אתה

אמנם חילול השם יש כאן, שבאים לביתו בפרהסיא בעצם יום השבת, ולכן יש לראות שעכ"פ לא יחנו את מכוניתם סמוך לביתן במקום שירגישו שבאו במיוחד אצלו, כי בעון חילול השם אחד שוגג ואחד מזיד ואין תלוי במה שמכוין לטוב, ונראה שישתדל כפי כוחו למונעם מחילול שבת, אבל אם זה אי אפשר ומרגיש שיש תועלת להחזירם למוטב לא ימנע איסור לפני עור, רק יקרב אותם כפי האפשר, ושמאל דוחה וימין מקרבת, ויזהר ויודיע אותם תמיד חומר חילול שבת ומתיקות שמירתה ובעזהש"ת יחזיר אותם למוטב ואין לך כיבוד אב ואם כמוהו...":

והיינו: א) מבאר שאין בזה משום "לפנ"ע", כיון שאין כוונתו להכשיל ח"ו אלא אדרבא לקרבם! ובצירוף שהלה היה בין כך מחלל השבת, ב) מציין שמצד העניין ד"ערכות", הרי יש לו להודיע שמצטער על כך ובמילא אין כאן עוד חיוב להפרישם, ג) ישנו חשש דחילול השם: באם חונים המכונית סמוך לביתו ולכן יראו שלא יחנו במקום שירגישו שבאו במיוחד אצלו.

בהמשך שם: כותב אודות חיוב המיוחד שישנו כלפי קרובים, ודין מיוחד בקרובים שהוא "גואלו", להחזיר אותם להקב"ה (בנוסף על חיוב צדקה שמחויביים לכל ישראל). (להלן נציין שלאדמה"ז אינו נראה שיש חילוק בהלכה זו (מסי' ש"ו) בין קרובו או יהודי אחר, כיון שלדעתו עניין זה נחשב כפקוח נפש אין בזה שום חילוק בדבר).

והנה יש להבהיר: שאין מבואר מדבריו, שגם באם אי אפשר לו לבוא ברגליו מותר (באופן הא' דידן): שהגם שלא כתב על זה לאיסור, מ"מ ממשמעות דבריו נראה ברור שלא דן בזה, והרי עצם

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

בכמה מעניינים הללו ביותר, (נצטט חלק ממנו), שכ' בשו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן צט

"באור איסור שיש בהזמנת אנשים שיבואו להתפלל בביהכ"נ בשבת כשיודעין שיבואו במאשינעס מ' לעומר והשבת דלהזמין את הרחוקים באופן שאי אפשר שיבואו בלא חלול שבת ודאי אסור, והוא עוד גרוע מאיסור לפנ"ע שהרי הוא עוד באיסור מסית..." מ"מ לענין האיסור ... יש בכל האיסורים... מ"מ לענין האיסור ועונש כלפי שמיא בכל החומר שאין טוענין למסית יש בכל האיסורים ... חזינן שאיסור מסית יש לכל עבירה, ... ואיסור לפנ"ע יש אף באינם רחוקים כ"כ כשידוע שיתעצלו לילך ברגלים ויסעו במאשינעס אבל איסור מסית ליכא באינם רחוקים. ואם אינה בלשון הזמנה אלא סתם הודעה שעושים מנין ונותנים פרסים להבאים להתפלל שהכוונה בעצם הוא רק לקרובים אבל ידוע שיבואו גם רחוקים במאשינעס מסתבר שאין בזה דין מסית ובדין לפנ"ע יש להסתפק. וצריכים לפרש שלא יתנו פרסים אלא לאלו שיבואו ברגליהם..."

והיינו שכשמזמין בפירוש שיבואו ממקומות רחוקים שא"א שיבואו בלי חלול שבת, הרי זה גרוע "מנתינת מכשול" והוי כמסית, (ובמקומות הקרובים הרי זה בגדר של "לפני עור" כשיודעים שיתעצלו לבוא ברגליהם ויבואו במכוניות) ובפשטות אין נראה שיש בזה ההיתר שהלה היה "בין כך" מחלל שבת (וכפשטות דברי האגר"מ שמדובר אודות הללו שבין כך הם נוהגים ב"מאשינעס" בשבת).

ועל זה יש לטעון: שלכאורה בעניינינו כשמזמינים אותם כדי לקרבם להשי"ת ולתורתו וזה הדרך שמביאו להתקרב,

שומע שאוסר כשא"א לו לבוא בלי חילול שבת (לפי הצעת המזמין). ובשיטת האגר"מ נראה לבאר שבפשטות דבריו שאוסר גם בעניין זה). עד כאן הוא סקור מדברי הפוסקים הללו מהנדפס מהם ומדבריהם. עכשיו נרחיב קצת בהשקו"ט של דברים הללו.

ב. דיון לשלול הסברא ששייך כאן ההיתר "דחד עברי דנהרא" וכיוצא בזה

הנה יש הטוענים שאין כאן האיסור ד"לפני עור" מכשול, שכיון שהלה היה בין כך מחלל שבת גם לולא שהיה בא לבית המזמין או לביהכ"נ, א"כ אין בהזמנתו משום נתינת מכשול כיון שלא הוי "כבטרי עברי דנהרא" (ע"ז ו' ע"א) דכשהנזיר יכול ליקח היין בעצמו אין בזה משום "ולפנ"ע", משום שהוא יכול לעשות האיסור בעצמו (והיה עושה האיסור בעצמו).

והגם שעדיין ישנו בזה איסור דרבנן "מסייע עוברי עבירה" (או לפי איזה משיטות הראשונים) (כשיטת הרמ"א יו"ד סי' קנ"א ס"ד) או שלכל השיטות ישנו איסור דרבנן בזה (שיטת הש"ך סק"ו שם) כשמושיט ומסייע ליהודי בדבר איסור, מ"מ היה אפשר לומר שכשכוונתו אינו לנתינת "מכשול" ו"לסייע עוברי עבירה" אלא אדרבא רצונו עי"ז להביאו לקיים מצות ד' ולשמור השבת אולי היה אפשר שאין בזה משום החזקת "ידי עוברי עבירה", אלא אדרבא וכו'.

והנה (נוסף על הסברא ש"בין כך" היו מחללין יש לדון בכל דבר לגופו, שאפשר שהם לא היו מחללין בכמות החילול שהם עושים עכשיו – לדוגמא אם נוסעים במכונית: אם לא היה ההזמנה היו נוסעי ה' מייל ועכשיו יסעו ז' מייל – כדלהלן, הנה) מצינו דברי האגר"מ דלעיל שמחמיר

י' אלול ה'תשס"ט

"לפני עורך" (ויתירה מזו) ושל אמירה ופיתוי והסתה לחטוא או לא. ובפשטות נראה שלפי הבנה זו לא יועיל הסברא של "חד עברא דנהרא" וכפי שיבואר בארוכה להלן.

ושאר הפוסקים שלא הדגישו עניין זה: אינו ברור שאין הם סוברים שאמירה כזו אינו חמורה משאר "לפני עורך", דאפשר שלשיתם הוא עניין זה גופא נכלל בהאיסור דלפני"ע באופן חמור ביותר, ולכל הפחות הרי נראה מדבריהם דלעיל, דאף א' מהם לא הזכיר בדבריהם ההיתר של "חד עברי דנהרא" בפסק שלהם, כשאי אפשר להמוזמן לבוא אלא ע"י מכונית (וחילול שבת), ולא הזכירו ההיתר שהלה היה בין כך מחלל השבת, וכך לא הזכירו ההיתר, שבוזה אין כאן "לפני"ע" כלל אלא מסייע וכיוצא, אלא נראה פשוט שלכל הפחות הוא זה בכלל "לפני עורך" דאורייתא! ואף א' מהם (אפי' הספר "תשובות והנהגות") לא הזכיר בדבריו ההיתר בעניין שלא יוכל לבוא אלא ע"י מכונית כנ"ל. וכשמתירים דבר זה הרי זה רק, א) באם אינו איסור לפ"ע דאורייתא, ב) לכן בשיטת כולם נראה, שלא הזכירו היתר בעניין שא"א להלה לבוא לפי הצעת המוזמן אלא ע"י חילול שבת, דבזה הוא עובר לפ"ע דאורייתא (ובזה לא יועיל מה שהלה בין כך מחלל שבת להיחשב "כחד עברא דנהרא" וכפי שיתבאר להלן בארוכה).

בקיצור: כיון שאמירה לחטוא ייחשב כלפני עורך דאורייתא, וכמו"כ כשאומר לחבירו לעשות פעולה כשא"א לו לעשות אא"כ עושה עבירה, הוא אמירתו כאילו אומר לו לחטוא, ובאם נחשיבו שהוא חמור משאר לפ"ע לא יועיל "חד עברא דנהרא" לסלק האיסור. ואפי' נאמר שהו"כ שאר "לפני עורך" דאורייתא אפשר : א)

היאך אפשר לקרוא לזה כמסית וליתן לזה דיני ועניין דמסית (שבכל איסורים). ובאמת אולי אפשר שהאגר"מ לא דיבר כשמזמין אנשים כדי לקרבם ולהחזירם למוטב ולשמירת שבת אלא דיבר בעניין שקוראים אותם אך ורק שיבואו לבהכ"נ להשלים המניין וכיוצא, שבוזה כשמזמינים אותם לעשות איסור דחלול שבת (או שאר איסורים) הוא בכלל "מסית" לשיטתו, (ועיין בדברי המעירים שזה מחלוקת ראשונים וכו' אם שאר עבירות נכללים בדין מסית או דווקא ע"ז. ונוסיף שלכאורה מלשון הרמב"ם בהל' תשובה פ"ד הי"א יש לדייק שמשתמש בלשון מסית וכותב " והמטה את חבירו מדרך טובה לרעה כגון מסית ומדיח", שנראה מזה קצת שגדר זה קאי בעניין כללי כמו הדחה מה' ותורתו ודרכו כמו בעע"ז או בכללות ההטיה מדרך טובה לרעה. אבל אינו מוכרח).

אבל לאחר כל הנ"ל, אפי' נאמר שאין חומר ועונש האיסור של מסית שייך כשכוונתו לקרבו לתומ"צ, מ"מ עדיין נראה להגדיר כפי הבנת האגר"מ, שלפ"ע הרי הגדרת אמירתו ופיתויו לעבור העבירה (אפי' כשמכוון כדי לקרבו יקיים מצוות בהעתיד) אינה מוגדרת כאיסור "הכשלת עורך" גרידא אלא היא מוגדרת כעידוד וגרם ישיר ועיקרי לעשייה זו שנראה שהיא חמורה בהרבה מהכשלת העורך והיא בגדר אחר לגמרי, שלכן תהיה חמורה מדיני של "לפני עורך" גרידא.

בקיצור: הבנת האגר"מ היא שלא רק שאמירה ופיתוי לעשות עבירה היא נכללת ב"לפני עורך" גרידא, אלא יתירה מזו, היא חמורה ממנה הרבה. ולכן אפי' כשמדובר אודות הכוונה לקרבו לתומ"צ, יש להתמודד ולראות האם מותר בעניין זה למרות שהוא עושה איסור חמור של

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

ובאופן הב' י"א שיש בזה משום לפנ"ע מה"ת.

ג) "מזרזו": דלשמעון יש בידו מה שצריך לעשות האיסור, אלא שראובן "מזרזו" ומגדיל רצונו של שמעון בדבר, אסור מה"ת לעודדו בזה (לא משום לפנ"ע או אסור מסייע, אלא) משום העדר חובת ערכות ומצות תוכחה.

ד) "מרשה": שמעון מבצע איסור על רכושו של ראובן. ראובן אינו מונע בידו ולא מוחה. אך ראובן גם לא זירזו כלל. דינו שווה לדין המזרז. בהשערה סבירה לקולא, מותר לכו"ע. ויש מקילים אף בתלייה כל שהוא, אם מפני דרכי שלום אם מפני פרנסה.

והנה באמת אינו ברור לגמרי שהגדרה האחרונה הלזו "מרשה" היא נכונה: שנדון להלן דאפשר שגם כשראובן מרשה ששמעון יעשה עבירה ברכושו ובחפץ של ראובן אפשר שיש בזה משום לפנ"ע דאורייתא. אבל בינתיים נדון לפי הגדרה זו אילו יצויר שחלק הזה נכון הוא.

ולפי הגדרה זו יכול מישהו לומר סברא בנידון דידן (האם מותר להזמין יהודי לאירוע של תומ"צ שיתקיים בשבת ובוודאי יבוא ברכב פרטי כיון שא"א לבוא ללא רכב): שבזה שמזמינו לבוא אינו עובר על עיר לפנ"ע ל"ת מכשול, ומישהו יכול לחשוב בתור הו"א, כיון שבנידון זה אינו דומה ממש לכאורה להנידון "המושיט כוס יין לנזיר" ואף לא למה שאסרו התוס' להושיט איסור למומר, כי בנידון דידן אינו נותן בידו כלום ו(אינן) בזה משום "לפני עוור" ולא משום מסייע, ויכול לחשוב שיש לדמות ולהוכיח סברא זו מדברי הכ"ס יו"ד פ"ג באם יכול למכור מוצרים לנכרים והכומרים ישתמשו בהם להקטיר,

שלא יועיל הסברא ד"חד עברי דנהרא", כשאומר לו לעשות פעולה שא"א אלא בחילול בהדיא ב) אולי י"ל: שלא יועיל מה שהיה מחלל שבת בלאו הכי להחשיבו כ"חד עברא דנהרא" כיון שאפשר שבמה שבחר לחלל שבת בעניין זה דווקא על פי אמירת המכשילו הרי מייחסים עשייתו זו למכשילו מה"ת (ואין בזה סברת ההיתר שיש "בחד עברי דנהרא" וכפי שיבואר להלן בארוכה).

אמירה ועידוד ופיתוי לחטוא כשהלה לא היה עושה חטא זה:

ג. אין לך הכשלת עבירה גדולה מזו! ועוד הרי הוא "שותף" בהעבירה!

הנה נאריך קצת להביא איזה הוי אמינא בכדי לשלול אותה כיון שסברא כזו אינו נכונה, ומביא לפירצות חמורות ובכדי לשלול אותה, נביא סברא זו כדי לשלול אותה על ידי ראיות מוכחות:

הנה יכול להיות הו"א אמינא שכיון שבעניין "לפני עור" ישנם כמה וכמה דרגות, ואפשר יהיה להגדירם כך:

א) "מאפשר": כאשר מלבעדי ראובן לא היה מתאפשר לשמעון לעשות האיסור. בעניין זה הרי זה אסור מה"ת לכו"ע משום לפנ"ע.

ב) "מסייע": כשהלה ביכולתו לעשות האיסור מיד וראובן מסייעו לעשות מיד, או כשמעון היה צריך להשיג האיסור כדי לעבור אבל היה ביכולתו לעשות כן. ב) האופנים הללו: יכול שמעון לעשות העבירה בלתי ראובן אלא שבאופן א' כבר ישנו בידו ובאופן הב' צריך להשיגו. ב) האופנים הללו פחותים מאופן הא'. (לא נאריך בפרטי דברים הללו). אלא שהחילוק בין שני האופנים הנ"ל (בדבר ד"מסייע") באופן הא': אין כאן לפנ"ע דאורייתא וישנו דיון אודות איסור דרבנן.

י' אלול ה'תשס"ט

הרעות. ומזה מסתעף איסור סיוע לעבירה ושלא לגרום למה שיביאם לעבירות. (בפשטות נראה מדבריו שסובר שאיסור "סיוע לדבר עבירה" הסתעפות דרבנן מאיסור לפנ"ע ואין זה רק בגדר הסתעפות מדין "הפרשה מאיסור" / ערבות / תוכחה. ואכמ"ל בזה). וא"כ מה לי אם עוזרו בנתינת חפץ ומה לי בעוזרו בהוספה להתעותו בעניין אחר, ומה לי שמעודרו ומפתהו ומסיתו, והרי אדרבא הדברים ק"ו אם האיסור קאי אפי' "בעזר" להעזור, כ"ש כשגורם העוורות או המעשה פרטית של עוור זה בעצם הדעת הרעה לעשות העבירה!

והדמיון להכ"ס אינו לו שום מקום כלל, שהרי הכ"ס אינו מדבר אודות לפנ"ע דא"ו אלא אודות איסור מסייע! (ובזה הוא מחלק בין אופן סיוע אחד לאופן הב'), והיינו שהוא מדבר אודות "חד עברא דנהרא", שהלה היה קונה אותם המוצרים או שוכר בית במק"א, (שאינו מדובר אודות יצירת רצון להבית הזה במיוחד), ולכן כיון שאין בזה האיסור דלפנ"ע אלא ד"מסייע" עוברי עבירה הרי בזה ישנו החילוק בין ב' אופני סיוע, ובזה מחלק שכשאינו "נותן" כלום אין בזה "אתחלתא דאיסורא", (והרי זה הדיון שם), אבל אם היה מדובר אודות "תרי עברא דנהרא", הרי פשוט בתכלית הפשיטות, שלא היה בזה שום הסתייגות לומר שאין זה נכלל ב"לפני עוור לא תתן מכשול" מדאורייתא! ואדרבא הרי זה האופן הכי גבוה וחמור של לפנ"ע, שהרי הוא מפתה ואומר וגורם שהוא יעשה העבירה!

והדבר פשוט וברור שהכ"ס לא כתב דבריו אלא לעניין איסור "מסייע ע"ע" שבא לתרץ סתירת דברי הרא"ש והתוס' בעניין סיוע לדברי עבירה ובזה מחלק כנ"ל אבל אין הוא מחלק לעניין לפנ"ע

"...נותן איסור למומר, הגם שיודע שיאכל מ"מ בשעת נתינה עדיין ליכא אתחלתא דאיסורא, ואינו מסייע לו כלום בשעה שעושה האיסור הנ"ל, והוא חילוק נכון, ויש סיוע לזה, דגרוע סיוע בשעה שעושה האיסור ממסייע שלא בשעה שעובר" (בעניין שלפי הו"א זו אין באמירה זו כלל משום דרגא הא' אלא רק דרגא ד"ה):

אבל על סברא כזו יתמה הקורא, האם בכל סברות הללו מספיק להוכיח דבר שהוא היפך הפשטות ממש? והיפך הכתוב במפורש ברמב"ם ושו"ע בלי שום חולק? היאך יכולים לקבוע כן כשהסברא היא ההיפך ממש! ובוודאי שיש לשלול סברא כזו.

והביאור: דהנה בפשטות עניין "לפני עוור לא תתן מכשול" עיקר עניינו מה שמביא חברי ה"עוור" ידי כשלון ומנין לחשוב ולקבוע שההגדרה של "נתינה" של "המכשול" צריך להיות שנותן לו דבר גשמי, ומהו המקור לזה? והיאך יש לדחות מפשטות ההגדרה דלפנ"ע, שהוא מה שנותן אפשרות של המכשול להלה להיות נכשל בה, הן אם נתן לו "חפצא" או לא נתן לו "חפצא", אלא ש"נתן" לו איזה שהוא עניין שהלה יחטא בו, הן אם יהיה דבר הגשמי שעושה בו העבירה או שאומר לו ומפתה אותו לעשות איסור (שבזה הוא "נותן" לו הרצון לחטוא)?

נצטט לשון הרמב"ם בפיה"מ שביעית פ"ה [נ] אמר ה' ולפני עור לא תתן מכשול, הכוונה בזה, שמי שעוורה אותו התאוה והדעות הרעות, אל תעזרהו על עורונו ותוסיף להתעותו. ולפיכך אסור לסייע לעבריינים בעשיית העבירות, ולא לגרום למה שיביאם לכך, אלא נעשה בהיפך". נראה ברור שהגדרת האיסור אינו מה שנותן "חפץ" דווקא, אלא מה שעוור ומוסיף ב"עוורות" תאוותו ו"דעות

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

אצלו! והיינו שהוא הגורם והוא הסיבה שהשני עושה האיסור זה.

ד. הרמב"ם והשו"ע פוסקים כנגד סברא הנ"ל בלי שום חולק בדברי!

והנה הרמב"ם והשו"ע עומדים מול ההו"א הנ"ל וצועקים לנגד: "האומר לחבירו שבור כליו של פלוני ע"מ שאתה פטור ועשה, הרי"ז חייב לשלם... וואע"פ שהעושה הוא החייב לשלם, הרי"ז האומר שותפו בעון ורשע הוא שהרי הכשיל עור וחזק ידי עוברי עבירה" (רמב"ם חובל ומזיק פ"ה הי"ג, שו"ע חו"מ שפ ס"ב): והרי הם קובעים ומגדירים שישנו בזה "הכשלת עוור", שהוא לשון התורה והרמב"ם והשו"ע בעניין לפני"ע דאורייתא, ויתירה מזו: הוא מגדירו כ"שותף" בעבירה, שמעלה ומדגיש (שלא רק שמכשיל השני בעבירה של השני, אלא) שהוא בעצמו שותף של עבירת השני!

ואין שייך לומר על זה שהכוונה היא שהכשלה במובנו הרחב היא מעשה רשע, אבל לא שיתחייב עליה משום לפני"ע מה"ת:

שסברא זו מופרכת היא לגמרי: האם דבר שכתוב ברור בלי שום חולק, יכולים לשנות מפירושו הפשוט משום שיש לאחד איזה דיוק מל' שו"ת כ"ס ומהרש"ם? ובפרט שאין שום סתירה כלל וכנ"ל, שהם מדברים אודות "סיוע" וכאן מדובר אודות שהעבירה נעשית אך ורק משום שהמחטיא אמר ופיתה להשני שיעשה העבירה,

ועוד והוא העיקר: דלשון הרמב"ם מדוייק, וכותב בעניין זה מה שלא כתב בשאר המקומות שהזכיר איסור "דלפני עוור", (א) הלשון ש"הוא שותף בעוון", שהוא לשון הכי חמור בענייני הכשלה, (ב)

דאורייתא! והרי לעניין "הושטה לנזיר" הרי זה אסור, אפי' אם ברור לו שלא ישתה עכשיו, אלא חושש שישתה לאחר זמן, ומוכרח שמה שאומר ה"כתב סופר" שבנותן למומר דבר אכילה אין בזה משום "מסייע" משום שאין זה התחלת שעת האיסור אין זה אלא לעניין איסור "מסייע", ולא לענין איסור דלפני"ע ואין האיסור דלפני"ע תלוי כלל וכלל להיות מותנה בזה דהוי שעת האיסור או לא.

וכן נראה ברור ממש"כ המהרש"ם ח"ב סי' קפ"ד ברור, (בהמשך לדברי הכ"ס, והב"ח דסי' קס"ט המובא להלן), "...אבל נראה דגבי לפ"ע ממש בכל גווני אסור אבל בליכא לפ"ע אלא משום מסייע ע"ע י"ל דכה"ג ליכא משום מסייע...". ובאמת כשמעיינים בדברי הכ"ס רואים בעליל שהוא עצמו לא דיבר בעניין שיש בו לפ"ע.

ובעניינינו (המזמין לא' שיבוא לידי אירוע שלו) שהלה עושה העבירה אך ורק משום (א) שהמזמין מפתה אותו, (ב) ושרוצה להשיג דבר שנמצא ביד הגורם ונמצא שהוא הוא הגורם והמפתה באופן הכי חזק! (שלא רק שמפתה אותו לעשות דבר בנכסי העושה, אלא) שמפתה אותו לעשות עבירה, שרק על ידי עבירה יוכל להשיג מבוקש שהנותן נותן לו! (ולהלן בל"ג נזכיר עוד דברי המכתם לדוד המובא בשד"ח שכשא' מתחיל באמירתו שהשני יעשה איסור, אין בזה לשיטתו ההיתר של "חד עברי דנהרא" מה"ת (ולכאורה כן הוא בפשטות שיטת הרמב"ם בהל' חובל ומזיק שאין מחלק בדבר). והגם ששם מביא שנראה שהזרע אמת חולק על זה, מ"מ כאן הרי מדובר: (לא רק שמתחיל לומר לחבירו לעשות איסור, אלא יתירה מזו) שאומר לחבירו שיעשה איסור בכדי שישג דבר שאין בנמצא אלא

י' אלול ה'תשס"ט

על הבהמה אם בכרה אם לא בכרה. נאמנים על ציון קברות". ובגמ' שם... נאמנים לומר קברנו והא לית להו ויקרא י"ט ולפני עור לא תתן מכשול, א"ר אבהו: בכהן עומד שם. ודילמא כהן טמא הוא? דנקיט תרומה בידיה. ודילמא תרומה טמאה היא? דקאכיל מינה. אי הכי – מאי למימרא? מהו דתימא: לא בקיאי ביצירה, קמ"ל.

נאמנין על הבהמה וכו'. והא לית להו ולפני עור לא תתן מכשול א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן: בגוזז ועובד. אי הכי – מאי למימרא? מהו דתימא: לא בקיאי בטינוף, קמ"ל.

נאמנין על ציון וכו'. ואע"ג דמדרבנן הוא, כיון דכתיבא – מזזהר זהירי ביה, דכתיב (יחזקאל ל"ט) וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון".

וברש"י והא לית להו ולפני עור לא תתן מכשול – לא דרשי ליה במחטיא את חבירו ולא איכפת להם אם אנו חוטאים על פיהם".

והרי מדובר כשאין "נותן" שום דבר מסויים, אלא שאומרים אודות דבר אם יש בו איסור, ועל "פיהם" חוטאים אחרים. ובפשטות אין לומר שכוונת הגמ' הוא איסור דרבנן, שהרי בנוגע לעניין "נאמנין על הציון" מציין הגמ' (ש"אע"פ שהיא) מדרבנן (מ"מ נזהרין ביה), משא"כ כשמדובר אודות נפלים, ובכור, מקשה על זה מפאת שאין הן אוחזים בפירוש "לפני עור" (דאורייתא) כפי התושבע"פ, וא"כ נראה פשוט מהגמ' היפך הגמור מההו"א הנ"ל, ויוצא מהגמ': שאמירה לאחד הגורמת לחטוא, היא עצמה בגדר "לפני" ע"כ כיון "שחוטאין אנו על פיהם" וא"כ בוודאי ובוודאי כשאחד מסית ומפתה חבירו לחטוא, הרי בוודאי שישנו

לשון "הכשיל עור": שהוא לשון הגמ' המובא בפשטותו בקשר לאיסור לפני"ע דאורייתא, וע"כ אין כאן שום הו"א לומר שקאי על "מעשה רשע" ולא על מה שכותב בפשוט: "הכשיל עור", (ג) שהרי אינו כותב שהכשלת עור הוא "מעשה רשע", אלא ההיפך: שהראיה והטעם שקובע אותו לרשע הוא מה ש"הכשיל עור", והיינו שמה שהכשיל עור הוא מציאות קיימת ומשום זה נעשה רשע! והיאך ניתן לפרש בהרמב"ם פירוש אחר מפירושו הפשוט הכתוב שחור על גבי לבן ש"הכשיל עור" בזה!

נראה גם ביאורה"ג בשו"ע שם מה שציין המקור על "שותף" מגמ' קידושין שהאומר להרוג לכו"ע נענש באיזה עונש, והעונש אינו עונש על עבירה סתם אלא הוא עונש פרטי על הריגה כלהלן, והרי זה מעלה חומר ההכשלה בעניין זה למעלה משאר הכשלות שהם רק "עור" להעורר (ל' הרמב"ם בפיה"מ שביעית), משא"כ כאן הוא הגורם והמסית העיקרי לעבירה.

ובזה יובן בפשטות שיטת האגר"מ ודעימיה הסוכרים שבאומר לחבירו ומסיתו לעשות עבירה הרי"ז חמור משאר לפני"ע ואפי' אם נסבור שיש שיטות ואופנים שאין בו חומר העונש של "מסית", מ"מ יישאר ההבנה הכללית בהגדרת האיסור כשיטתו, שהוא דבר החמור משאר "לפני" ע"כ וכפשטות לשון הרמב"ם והשו"ע בלי שום חולק.

ה. עוד ראיה שאמירה לחטוא ואפי' אמירה שאינו נכונה הגורמת לחטוא אסורה משום לפני עור דאורייתא

נביא עוד משמעות בגמ' היפך סברת ההו"א הנ"ל: דהנה בנדה דף נו עמוד ב איתא במשנה "נאמנים לומר: קברנו שם את הנפלים, או לא קברנו. נאמנים לומר

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

אחר) הרי בעשותו פעולה זו משום שרצונו לעשות מה שהלה פיתה אותו הרי מתייחס עשייתו להמפתה אותו בזה).

ו. עוד הוספה שפשוט ישנו לפנינו באמירה לחטוא אפי' אינו "נותן כלום" ואינו נותן "חפץ"

הנה למרות שהדבר פשוט וברור כמ"ש לעיל (בשם הרמב"ם והשו"ע), מ"מ יש להוסיף, ממה שהרמב"ם כותב ה' תשובה פ"ד הלכה א' ארבעה ועשרים דברים מעכבין את התשובה, ארבעה מהן עון גדול והעושה אחד מהן אין הקב"ה מספיק בידו לעשות תשובה לפי גודל חטאו. ואלו הן: (א) המחטיא את הרבים ובכלל עון זה המעכב את הרבים מלעשות מצוה, (ב) והמטה את חבירו מדרך טובה לרעה כגון מסית ומדיח, (ג) הרואה בנו יוצא לתרבות רעה ואינו ממחה בידו, הואיל ובנו ברשותו אילו מיחה בו היה פורש ונמצא כמחטיאו, ובכלל עון זה כל שאפשר בידו למחות באחרים בין יחיד בין רבים ולא מיחה אלא יניחם ככשלונם...".

והיינו שעצם הדבר שיש ביד אדם וברשותו להפריש מעבירה ומתרבות רעה (או שלא יצא לתרבות רעה) ואינו עושה הרי הוא "כמחטיאו" והיינו שהוא יותר "ממכשילו" אלא הוא "כמחטיא" אותו. והיינו אפי' אינו "נותן לו כלום", הרי הוא נחשב בפשטות כאילו הוא מחטיאו. יתירה מזו: וחומר העניין הוא עד כדי כך שהוא מעכב התשובה מה שלא כתוב כן בשאר "המכשילים" (אלא במחטיאי הרבים ולמטה ממנו כשמטה יחיד מדרך טובה לדרך רעה כגון "מסית ומדיח", ולמטה מזה: מי שיש בידו לפרוש בנו וכיוצא מתרבות רעה ואינו מפריש הרי הוא "כמחטיאו").

בזה לפנינו דאורייתא באופן הכי חמור (וכנ"ל שבנוסף לזה הוא "שותף" כפסק הרמב"ם והשו"ע בלי שום חולק).

הוספת נקודה (שבאמת בעניינינו אין צריך לזה אלא שהיא הוספה):

בנוסף על כל הנ"ל (שהיא העיקר, שהיא הלכה ברמב"ם ושו"ע בלי חולק!) יש להביא עוד דברי המכתם לדוד (חסאן) המובא בשד"ח אות ו' כלל כ"ו אות ה' ז' אודות כמה אופנים שאין בו ההיתר של "חד עברי דנהרא": (א) כשהוא ספי ליה בידים, (ב) כשנותן להחוטא משל עצמו, (ג) כשהמחטיא מעצמו החטיא אותו הרי בכל זה הרי לשיטתו אין בו ההיתר של "חד עברי דנהרא".

והרי ברור שבכל הנ"ל אין מדובר אודות פיתוי, ועוד שנותן לו משלו דבר שעליו עובר עבירה, והיינו שבאות ה' שם מדובר אודות "דספי ליה בידים" אבל אין הכרח שמדובר כשהמאכיל פיתה אותו על העבירה, ובאות ז' מדבר שנותן לו משל עצמו, אבל אין הכרח דמדובר כשפיתה אותו, ובאות ז' מדבר שהוא טימא אותו מתחילה מעצמו אבל אין הכרח דמדובר שהוא פיתה אותו (והיינו שאפשר שמדובר אודות אחד שהיה עובר העבירה מעצמו בלי הפיתוי של חבירו אלא שבזה מדובר כשהלה טימא אותו מתחילה).

ולכן: הגם שבזה אומר שם השד"ח ד"נראה" מזרע אמת שחולק על המכתם לדוד אין נראה לכאורה שיחלוק כשהמחטיא פיתה אותו, שהרי לכל הפחות במקרה של "פיתה אותו" (בעניין שלא היה חוטא בלתי הפתו) הרי זה: (א) בעצם עניינו כ"תרי עברי דנהרא"! (ובסגנון אחר: גם אם היה עושה בלעדי דבר בלעדי הפיתוי משום דבר אחר, (ולדוגמא היה נוסע במכונית גם לולי הפיתוי לעניין

י' אלול ה'תשס"ט

שיש בידו" ונמצא ברשותו של האב", שאינו מחנכו מכשילו" (שהוא על דרך דברי הרמב"ם ש"מחטיאוי"), ומשום כן דן שיתחייב לחנך הבן כיון שאל"כ הוא עובר בלפנ"ע דאורייתא. ונמצא: דרבינו לומד שגם כשאינו עושה כלום! הרי בזה גופא שאינו עושה הוא מכשילו, והוא עובר ב"לפנ"ע", א"כ כ"ש וק"ו כשאומר לחבירו לחטוא הרי בוודאי שיש בזה משום לפנ"ע "אע"פ שאינו נותן לו כלום".

ואין לומר שרבינו מסתפק בזה גופא, שהרי אמר "יש לדרוך" בעניין זה, שהרי: (א) הרי שם מדובר שלא היה שום נתינה חיובית (שלא עשה ולא אמר כלום) משא"כ בענין כשאמר לחבירו לחטוא, (ב) והוא העיקר: לשון רבינו שם נראה, שאין הדיון באם ישנו לפ"ע (או לא), אלא אדרבא, צאחר שבעניין זה ישנו לפנ"ע, האם זה מספיק לחייב האב שיהיה מחוייב מדאורייתא במצות חינוך! והיינו שאפשר שאין לב"ד לחייב אדם לעשות דבר כדי שלא יעבור בלפנ"ע, אלא שאם עשה דבר יחייבוהו שיסלק נתינת המכשול, אבל בוודאי ובוודאי נראה בבירור: שאי החינוך של האב להבן הנמצא ברשותו, הרי כיון שאין דרך אחר שיתחנך אלא על ידו, א"כ מכשילו בעניין דהוי "תרי עברי דנהרא", לפנ"ע דאורייתא!

ז. עוד בהנ"ל בנוגע לחומר אמירה לחטוא

ועוד הוספה לדברים הברורים דלעיל, דהנה ישנו איסור דומה לשל "לפני עוור" והוא איסור "דלא תאכילום" שלא לספות בידיים איסור לקטנים (בכללות האיסור ראה בשו"ע או"ח סי' שמ"ג ובנ"כ שם ובשו"ע אדמה"ז ובפמ"ג בא"א ומשב"ז. נדון קצת בהמשך באיזה פרטים באיסור זה הנוגעים לעניינינו. גם שם נדגיש שאין

ואם יאמר האומר: שאין זה נכלל בלאו ד"ל"ת מכשול" אלא רק כשמדובר אודות "יציאה לתרבות רעה", הנה: בנוסף שמה שהרמב"ם דיבר רק אודות זה הוא משום שענין זה הוי חמור ש"מעכב התשובה", הנה חוץ מזה הנה בלקו"ש חל"ה ע' 64 דן באריכות למה אין חיוב מה"ת להאב שיחנך בנו למצוות (אלא רק דרבנן) והרי א"א להבן שיקיים המצוות כדבעי כשיגדיל אא"כ נתחנך על זה בעוד שהיה קטן וא"כ לכאורה הוי ליה להיות איזה סוג חיוב חינוך מהתורה בעוד מועד כדי להכינו לזה,

ובהמשך לזה מעיר בהערה 29 וז"ל: "יש לדרוך אם אפשר לחייב האב (או כל מי שיש בידו) לחנך הבן מחמת "לפני עור", דכיון דקטן אינו יכול לחנך את עצמו, והוא נמצא ברשותו של האב, א"כ בזה שאינו מחנכו ה"ה מכשילו, והוי "כתרי עברי נהרא".

נמצא מדברי כ"ק אדמו"ר דן שיש מקום לדרוך אם יכולים לחייב האב לחנך בנו, דלולא זה אחרת אין שום דרך אחרת שהבן יחנך עצמו (ולולא החינוך הרי הוא ייכשל בהעדר קיום תומ"צ וביטולה) נמצא שבוודאי נכשל על ידי אביו (שהוא ברשותו) ונמצא שכשאינו מחנכו הרי "הוא מכשילו" ועובר בלפני עוור! ומשום כך מתחייב לחנך אותו, ונמצא שגם כשאינו נותן כלום אלא שאינו עושה הצריך לעשות במי שהוא ברשותו, (והרי אם היה מתחנך לא היה האב עובר בכלום) א"כ אי חינוך הבן על ידי האב נחשב כאילו האב מכשיל הבן ועובר על זה משום "לפני עוור" בדרגא דאורייתא (כמו שכותב רבינו דהוי גדר "תרי עברי נהרא").

והנה הרואה יראה שלשון רבינו נובע מלשונות הרמב"ם לעניין מה ש"כל מי

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

מצווין להפרישו דהא תניא בפ' חרש מניחו תולש מניחו זורק אבל לא יאמר לו הבא לי חותם הבא לי מפתח דהו"ל כעין מאכיל בידים ואסור כדאמר' לא תאכלום קרי ביה לא תאכלום כדאיתא התם ביבמות והכא נמי כיון דאמר לה בעל מופר לך הו"ל כמאן דאמר לה קומי אכולי, וי"ל דאה"נ דהו"מ למיפרך ליה הכין אלא דלפי המסקנא דאסיקנא אלא כדרב פנחס אתו שפיר, ...".

ובמשנה למלך (הלכות מאכלות אסורות פרק יז הלכה כז) כתב "ולענין להטעות לקטן ולומר לו על דבר איסור שהוא היתר נראה לי דפשיטא דאסור דהוי מאכילו בידים דדלמא הקטן היה נוהר מאיסור זה. אך קשיא לי ההיא דאמר' בפ' יוצא דופן (דף מ"ו) א"ר יהודה אמר שמואל בעלה מיפר לה ממ"נ אי דרבנן דרבנן הוא אי דאורייתא קטן אוכל נבלות הוא ואין ב"ד מצווין להפרישו וזה תימה דהא דאומר לה מופר לך הוי כמאכילה בידים. שוב ראיתי להרשב"א ז"ל בחדושו שם שהקשה קשיא זו וז"ל תימא דהא לר' יוחנן הוא דמתרצינן והתם בפ' חרש אמר' דר"י מספקא ליה וע"ק ליה דהיכי קרי ליה קטן אוכל נבלות שאין ב"ד מצווין להפרישו דהא תניא בפ' חרש מניחו תולש מניח זורק אבל לא יאמר לו הבא לי מהם כו' דהו"ל כעין מאכילו בידים דאסור כדאמר' לא תאכלום לא תאכלום וה"נ כיון דא"ל בעל מופר לך הו"ל כמ"ד אכול. וי"ל דאה"נ דהו"מ למיפרך ליה הכי אלא דלפי המסקנא דאסיקנא אלא כדרב פנחס אתיא שפיר כו' עכ"ל. אך ראיתי להתוס' ז"ל בסוגיא שלא הקשו אלא הקושיא הראשונה שהקשה הרשב"א דהיינו דר"י מספקא ליה משמע דס"ל דמה שמפר הבעל לא חשיב מאכיל בידים והוא תימה בעיני וצ"ע: והיינו

הדינים שבאיסור זו זהים לגמרי להדינים של איסור דלפ"ע).

והנה באיסור "דלא תאכלום" עיקר האיסור הוא ש"לא לספות בידים, אבל אין איסור כשגורמים להם לעשות העבירה וכפי המבואר בגמ' יבמות קי"ד במה שאמרו לתינוקות להיות נמצאים במקום שבוודאי יעשו מלאכת הוצאה בשבת (מפתחות).

והנה ישנו דיון בראשונים ואחרונים בכמה דברים, אבל נפסק ברור בשו"ע אדמה"ז סי' שמ"ג ס"ה "אבל לספות לו איסור בידים אסור לכל אדם מן התורה אפילו אינו בר הבנה כלל שנאמר לא תאכלום ופירשו חכמים לא תאכלום לקטנים... ונכרי המאכיל איסור לתינוק שאינו בר הבנה אין אביו צריך למחות בו אבל אסור לכל אדם לומר לנכרי שיאכילנו שהאמירה לנכרי אסורה בכל האיסורים שבתורה וכל שכן שאסור לומר כן להתינוק".

ונמצא דאמירה לתינוק שיאכל הוי כ"מאכיל בידים", ולכאורה יש ללמוד מזה לענין האיסור דלפני עוור לא תתן מכשול' שיהיה חמור יותר מנתינת מכשול' סתם אלא דומה לנתינת האיסור בידים (ובאחת משתי פנים א. שיהיה נכלל באיסור דלפ"ע ובאופן חמור יותר ב. שיהיה בכלל איסור אחר על דרך "מסית" וכיוצא).

יתירה מזו: מבואר ברשב"א בנדה ובמשל"מ הל' מאכ"א שגם כשאומר לה דבר שחושב שהדבר מותר ובאמת אסור, הרי גם זה בכלל "ספי לה בידים"! וזהו לשון הרשב"א (נדה דף מו עמוד ב):

"הוה ליה קטן אוכל נבלות ואין ב"ד מצווין להפרישו... ועוד קשיא לי דהיכי קרי ליה קטן אוכל נבלות שאין ב"ד

י' אלול ה'תשס"ט

והגם שישנו קולא בלפ"ע שאינו באיסור "ספיית איסור לקטן", והוא: "בתרי עברא דנהרא", שאינו עובר בלפ"ע. ובוודאי עובר ב"איסור ספיה לקטן" בכל עניין (גם כשהקטן יכול ליקח מעצמו), הנה: (בנוסף על השיטה של ה"מכתם לדוד" המובא בשד"ח אות ו' פכ"ו אות ה' שבספייה בידים אין ההיתר של "חד עברא דנהרא", הנה אפי' לחולקים בזה, הרי) זהו משום שבעניין זה אינו נחשב "לנתינת מכשול" כיון שהלה היה עובר בלאו הכי (והתורה אסרה בגדול בעניין ד"נתינת מכשול"), אבל לעניין "אמירה" מה הסברא לומר שאמירה היא פחות "מכשול" מגרם שהלה יחטא, ואדרבא, הרי היא חזקה יותר מגרימת מכשול כשהוא מעודד וגורם לחבירו לעשות מעשה העבירה! כדלעיל ולהלן בארוכה.

ח. חילוק בין "נותן מכשול" (גרידא) ובין "מחטיא" וגורם עיקרי המפתח לעשיית העבירה

אבל באמת נראה ברור שאף אם אין כאן איסור וגדר דמסית הרי בזה שייך דברי והגדרת האגר"מ שזה גרוע מ"לפני עוור" שהרי אין זה רק מה שנותנים עבורם הזדמנות ו"מכשול" לעשות עבירה אלא שאומרים להם בהדיא לעשות עבירה ומזמינים אותם בעניין שהלה עושה העבירה רק משום, שאמר לו לחטא ולעשות העבירה והרי זה גרוע הרבה מ"ולפני עור" ובמילא נראה שלא שייך כל ההיתרים של "חד עברי דנהרא",

והיינו הגם שב"לפני עוור" יש היתרים שונים, (כמו אם היה יכול להשיג האיסור מעצמו, וגם שהוא היה עושה אותו האיסור במקום אחר וכיוצא בזה), מ"מ כמו שאסור על האדם לחטא לעצמו באיסור מסויים, כמו"כ נראה שיהיה הדין כשמדובר אודות אמירתו לאחרים לחטא

שגם המשל"מ כותב לאיסור בדבר זה ומביא דברי הרשב"א הנ"ל אלא שאומר שהתוס' סוברים שאין זה כמאכיל בידים ומתמיה עליהם. וראה בח"ס אר"ח פ"ג מה שכותב לבאר בשיטת התוס' דאיסור נדרים קיל לעניין זה (כמבואר בסוגיית ר"פ אלו עוברין "דיש היתר לאיסורו ואין איסורו איסור עולם") ולכן סוברים שבוזה מותר להאכיל בידים אבל בשאר איסורים גם התוס' יודו שאסור לומר לחבירו שמותר לאכול כשאסור לאכול כיון שזה הוי כמאכילו בידיים.

אלא שיש לבעל דין לדון בדברי אדמה"ז דלעיל סי' שמ"ג ס"ה: דדילמא הוי האיסור הזה "לומר להתינוק לאכול" רק איסור דרבנן (על דרך האיסור לומר לנכרי, שבפשטות נראה מאדמה"ז שהוא כלל איסורים דאמירה לנכרי שאינו אלא איסור דרבנן). אבל יש לומר דאולי חמור יותר דהוי "מכל שכן" וצ"ע בזה. (בפרט לשיטות דאיסור להאכיל איסור בידיים לקטן הוא רק דרבנן בשאר איסורים שבתורה (וראה פרמ"ג שם) וא"כ יש לעיין אם יתוסף איסור דרבנן דאמירה לעכו"ם באיסור דרבנן דהאכלת איסור לקטן. אבל אדמה"ז פוסק שם בס"ה שאיסור ספיית איסורים לקטן בכל איסורים דתורה הוא מה"ת).

אבל אין שיהיה: הרי ברור שאמירה לעשות חטא הוא דומה יותר ל"ספיית איסור בידים" מנתינת מכשול שהלה יחטא, כיון שאסור (לכל הפחות דרבנן) לומר לתינוק לחטא (דהוי לכל הפחות כמאכיל) אבל גרימת חטא מותר בתינוק.

וא"כ היאך שייך לומר שלעניין האיסור דלפ"ע יהיה קל יותר שלא יעבור באמירה לחטא. והרי זה בפשטות דומה ל"ספיית איסור בידיים" לגדול: (א) או שנכלל בלפ"ע, (ב) או חמור יותר כנ"ל.

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

דיליה, ונראה דבזה נשאר האיסור דאורייתא "דלפנ"ע" כיון שכל עשיית העבירה זו שבחר לעשות באה אך ורק בגרם הסתת פלוני לעשות פעולה זו.

והנה: הסברא ש"בחד עברא דנהרא" אין בזה משום "לפנ"ע" דאורייתא הוא משום שכיון שאפשר לו להשיג האיסור בלעדי "העוזר" "והמסייע", וע"כ אין המעשה של "המסייע" בגדר "נתינת מכשול" שגורמת להשני לחטוא, (כיון שלבעדי המעשה שלו הרי החוטא היה עושה מעשה החטא), ומשום זה הוי העשייה של ה"משיט" בעניין זה, רק בבחינת "מסייע דאין בו ממש" ואין זה נחשב "כנתינת מכשול". אבל כשמדובר אודות אמירה של אחד (שאינה רק "הוספה" ו"הרחקה" מן דרך האמת והיושר, ואין זה רק שזה "מאפשר" עשיית העבירה אלא) היא הגורמת ומסיתה וה פועלת העבירה עצמה, והרי הוא בבחינת "מחטיא חברו", והיינו שהוא עיקר או מעיקר הגורמים הישירים של הרצון לעשות העבירה, שבזה נמצא שהוא עיקר הגורם בעשייה זו, א"כ מה מועיל שהלה היה יכול לעשות בעצמו העבירה, והרי סו"ס הרי הוא נחשב לגורם העבירה, ועשיית המכשול נעשתה בעצם האמירה שלו, ואינו נוגע כלל בזה שהעושה היה יכול לעשות העבירה לבדו, כיון שבעניין זה הרי עשיית העבירה אך ורק (או בעיקר משום) האמירה דיליה וא"כ הרי הוא "המחטיא" את חברו ומכשיל העוור.

והיינו שכשנתינת המכשול אינו אלא בעצם "נתינת חפצא דמכשול" ואינו בגדר מפתה ו"מחטיא" א"כ יש לחלק ולומר שאינו בגדר של "נותן מכשול", כשהחוטא יכול לחטוא על ידי עצמו לבדו, אבל כשמדובר אודות גדר של "מחטיא" (על ידי שאומר לחברו לעשות

בעניין שהיה אסור לעשות בעצמו, ולדוגמא אפי' באם מותר על האדם לחטוא אם יזכה לעצמו (כהגמ' מנחות מח. "חטא כדי שתזכה") מ"מ הרי"ז דווקא כשהזכות הוא גדול מהאיסור (והיינו על דרך "חטא באיסור קל כדי שיזכה מאיסור חמור"), ואם ב' האיסורים בשווה אין לו לחטוא בעניין מסויים כדי להינצל מהאיסור האחר ("דמאי חזית") וא"כ צריך להיות אותו הדין כשאומר לאחרים לחטוא באותו חטא (כיון שהוא עצמו חוטא בו) והיאך יהיה מותר לומר לו לעשות דבר האסור לו (ואפי' שהלה היה עושה בין כך איסור דומה לעצמו, מ"מ: כיון שבזה הוי כאילו האומר עצמו "שותף" בהעבירה היאך מותר לו להיות "שותף" בעבירה זו (אפי' שהלה היה עובר במק"א, הרי הוא שותף בעבירה שהוא עוודו)?

וכל זה הוא לסברא הנ"ל (המיוסדת על הרמב"ם ושו"ע בלי שום חולק) שבאמירה לחטוא הרי הוא "שותף" בדבר וחמור מלפנ"ע גרידא.

אבל באמת אפי' אם לא נאסור הדבר מפאת זו, אלא נאמר שהיא בכלל לפנ"ע דאורייתא דעלמא (וכפשטות הרמב"ם בהלכה זו עצמו שמוסיף שישנו "הכשלת עוור" בנוסף למה שנעשה שותף בעוון). הרי גם בזה נראה לכאורה שאין בזה ההיתר ד"חד עברי דנהרא", והיינו שלא יועיל מה שהלה היה עושה עבירה מעין זו במק"א (ובענייננו: לא יועיל מה שהמוזמן היה מחלל שבת אפי' בלעדי ההזמנה של המזמין).

והיינו: כיון שההכשלה באה מזה שהוא פיתה אותו, (הוא שנתן לו רצון לעשות פעולה זו דווקא), נמצא שפעולה זו חשובה אצלו, ופעולה זו שעושה עכשיו היא באה אך ורק משום אמירה והסתה

י' אלול ה'תשס"ט

וכשהוא מעיקר "המחטיא" חבירו. והיינו: שאין המדובר כאן אודות חיוב התוכחה והעדרה, וחיוב ההפרשה מאיסור והעדרה, (שגם בגדרים הללו אפשר להוסיף ולהגדיר שמשום המושג ההלכתי דערבות לחבירו, ישנו חומר מיוחד יותר בהאחריות ו"הערכות" שלו, כשהוא גורם עיקרי בפיתוי לעשיית החטא, אלא שאין אנו מתמקדים בחלק זה אלא בחלק האיסור שבהכשלה לעוור ובחומר יותר באמירה וגרמא ישירה לשני לעשות עבירה) אלא בעצם האמירה לאחר לעשות חטא, שזה דרגא חמורה יותר "מנתינת מכשול" גרידא.

ובזה גופא אפשר להגדיר האיסור (ומקורו) בב' או יותר אופנים: א) שהוא עובר על "לפני עור" אלא שאיסור זה כולל בתוכו גם דרגא חמורה יותר של "נתינת מכשול" כשהוא מהעיקר המחטיאים ופועלים שחבירו יחטא. ב) שהוא בגדר אחר לגמרי, שהוא "מחטיא" חבירו ואנו מייחסים אליו בעיקר כמו "הגורם" של עשיית עבירה של חבירו, (ויש להוסיף: שאפי' נאמר שהמקור לאיסור זה הוא "לפני עור", אפשר שב"לפני עור" גופא הוא עיקר עניינו מה "שמחטיאו". וראה ולהעיר מלשון רש"י בנידה נ"ז. והא לית להו ולפני עור לא תתן מכשול – לא דרשי ליה במחטיא את חבירו ולא איכפת להם אם אנו חוטאים על פיהם").

ג) בנוסף על הנ"ל: וכאילו נאמר שהוא מהווה חלק מחטא חבירו וכאילו הוא שותף לחטאו (גם בזה יש להוסיף: שגם אם המקור לאיסור זה הוא לפני"ע, אפשר דבלפני"ע גופא יש בו מעין עניין השותפות על ידי שמביאו לעבירה זו).

והנה בכל האופנים (היינו אפי' אם נאמר שגם ה"מחטיא" כל איסורו נובע אך

ומסיתו) אין מועיל מה שהלה היה יכול לעשות לבדו, כיון שבעניין זה הרי הוא הגורם הישיר, ואין לומר שבזה יהיה דומה ל"חד עברא דנהרא" (שהיה עושה עבירה מעין זו בעניין אחר).

ולכן נראה פשוט שכשאומר לחבירו לעשות דבר שהוא אסור אין בזה ההיתר מה"ת על דרך ד"חד עברא דנהרא" (שהיה עושה העבירה במק"א או שאומר לו לעשות עבירה בחפץ הנמצא ביד העובר), וכמו כן בעניין ש(הגם שאינו אומר לו בפירוש לעשות איסור, אלא) אומר לעשות מעשה שא"א לו לעשותה בלתי עשיית איסור הוי כמו שאומר לו בפירוש לעשות איסור ובזה אין מועיל ההיתר מעין ד"חד עברי דנהרא".

(אלא שבאם האמירה שלו הוא שהלה יעשה דבר שיש לו היכולת לעשותו בהיתר אלא שהלה בוחר לעשותו באיסור, אז נכתוב להלן בהסבר הדבר מה טעם ההיתר בזה (וכפי שהתירו כמה מהפוסקים שהובא לעיל).

ט. הוספת דיון בגדר האיסורי של "מחטיא" ו"המפתה" "ומסית" לאיסור

והנה בהסבר הדבר יכולים לבאר עניין וגדר ההלכתי של "המחטיא" "והמסית" בב' (או יותר) אופנים (ובאמת הכוונה הסופית ששניהם איתנהו ביה): א) שהוא עניין ופרט בדין ואיסור "דלפני עור", אלא שהוא חמור יותר בזה,

ב) שהוא בגדר אחר לגמרי. והיינו: דאפי' לא נקבל דברי האגר"מ שיש חומר דיני מסית למסית בשאר מצוות התורה (אלא שאינו במיתה), וכפי שכבר ציינו בזה דיון דברי הראשונים וביד רמ"ה בזה (סנהדרין כט, וראה לעיל מה שדייקנו מדברי הרמב"ם), מ"מ נראה שיש חומר מיוחד בעצם האמירה לשני לחטוא

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

יכול להשיג אותו הדבר ממש א"כ בפשטות אין זה נחשב "אית ליה" והוי "כתרי עברי דנהרא".

ולכן מסתבר (שלכל השיטות וההסברים), שאפי' במצב שהלה היה בין כך עושה אותו האיסור במקום אחר (ולדוגמא שהיה מחלל שבת במקום אחר) ואחד מפתה אותו לעשותו במקום זה, שאין בזה ההיתר דכעין "חד עברי דנהרא": שאפי' באם האיסור הוא משום לתא ד"נתינת מכשול" (כאופן הא') הרי כיון שבחר לעשות עבירה זו דווקא, ו"יין זה" (היינו רצונו בפעולת האיסור שעושה עכשיו) אין הוא מוצא במק"א, ובמילא לא הוי כציור של "תרי עברי דנהרא".

ובאם נאמר שבעניין זה ניתוסף בהאיסור משום שהאומר נעשה שותף בעבירה זו (באמירה והזמנה לעשותו כאן) כאופן הג', א"כ בוודאי שגם בעניין זה הוא נעשה שותף בעשיה זו (דאף שהלה היה יכול באו"א, מ"מ הוא שותף עמו בעשיה זו שבחר לעשותו כעת).

וכמו"כ אם נאמר שהגדרת האיסור הוא במה שהאומר הוא "המחטיא" (שהסית אותו לעשות העבירה) א"כ אפשר (ואולי הוא המסתבר יותר) : שגם אם היה יכול לעשות עבירה בדומה לזו בעניין אחר, מ"מ כיון שהוא פיתה או הסית אותו לעשות פעולה זו, הרי הוא "הגורם" "והמחטיא" בעניין זה.

ולדוגמא: שאם היה הולך לחלל שבת (כמו לבשל בשבת) ואחד פיתה אותו לכתוב בשבת, הרי על הכתיבה מסתבר שהוא הוא "המחטיא" (למרות שכבר היה הולך לחלל שבת בעניין אחר). וכמו"כ נראה יותר לומר בעצם מלאכת כתיבה, שאם הוא היה מוכן לכתוב בתיבה מסוימת, ובא אחד ופיתה אותו אודות

ורק משום "לפני עוור ל"ת מכשול" נראה ברור שאין באופנים הללו ההיתר של "חד עבר נהרא" שהוא כשהלה היה עושה העבירה בלעדי הנותן, אלא שהנותן עוזר לו בהושטת החפץ, אבל כשמדובר באמירה ופיתוי לעשות, הרי גם אם העשייה הטכנית של העבירה היה הלה יכול לעשות בלעדיו, מ"מ כיון שהוא לא היה רוצה או מוכן לעשות פעולה זו לולא הפיתוי שלו א"כ הרי זה בעצם "כתרי עברי דנהרא".

(והיינו: דלפי ההגדרה באופן הג' שענין האומר לחטוא הוא גדר אחר לגמרי, הרי ברור שאין בזה ההיתר ד"חד עברי דנהרא" דבזה לא יוגרע מלהיות "שותף" בעבירה זו, וכן לכאורה באם נאמר כהגדרה הב' שהחומר שבו הוא מפאת שהוא עיקר המחטיא, הרי לכאורה לא נגרע הסתתו זו במה שהלה היה חוטא בחטא הדומה לזה בעניין אחר, כיון שבפעולה וחטא זה הרי הוא הגורם העיקרי להחטא, אלא אפי' נאמר אם כאופן הא' שעיקר הגדרת האיסור של "האומר לחטוא" הוא מפאת האיסור ד"לפני עוור", נראה לומר: שגם בזה אין דומה ל "חד עברי דנהרא" שהוא מה שהשני היה עושה (בקל או בטירחא כפי השיטות וכו') העבירה בלעדי הנותן (שלכן אין העבירה מתייחס אליו), מ"מ כאן הנותן הוא המחטיא והיינו שהלה לא היה עושה פעולה זו בלעדי המפתה. ונדגיש שסברתינו זה אינו רק מה על פי סברת החו"י סי' קפ"ה והגר"א סי' קנ"א סק"ח שמה שאינו תחת ידו אלא שיכול להשיגו ובפרט בטירחא גדולה שאין בזה ההיתר "חד עברא דנהרא", אלא אפי' אם אין סוברים כן, מ"מ יש לחלק שכל זה אם היה יכול להשיג אותו העניין שהשיג עכשיו אצל הנותן לו, אבל אם לא היה

י' אלול ה'תשס"ט

כדבר, ואפי' אם הוא במצב שהלה מותר בעשייתו לפי המצב שלו, מ"מ הגורם עובר משום שההכשלה הוי על דרך "בין אדם למקום" והיינו שעובר על מה "שאיסור נעשה על ידו", והיינו שהוא גרם למעשה איסור (אע"פ שהלה לא נענש ואפי' הלה היה "אנוס" דרחמנא פטריה), ונמצא שלפי דברי האגר"מ הרי ככל לפ"ע הוי מעין שותפות בהעבירה עצמה. אבל אכמ"ל בזה עוד.

י. אין התשובות והנהגות כותב שיש היתר להזמין גם כשא"א לו לבוא בלתי חילול שבת

הנה ברור שאין צדק לומר שבעל תשובות והנהגות כתב דכיון שהם היו מחללים שבת בלאו הכי באופנים אחרים לכן מותר להזמין אותם גם כשא"א להם לבוא אלא בחילול שבת, שהרי בעל תשובות והנהגות לא דיבר אלא בעניין שהמזמין הזמין לבוא לליל שבת אלא שהוא יודע שהם יחזרו במכונת והוא לא דן בפירוש אודות מצב שהם לא יכולים לבוא אלא במכונת בשבת, אלא דיבר בזמן שהמזמין נותן להם אפשרות שהם לא יחללו שבת אלא שהם בוחרים לחזור במכונת, שבזה לא הוי "כאומר לו לחטוא" שאין הוא מזמין אותם בעניין שיצטרכו לחלל שבת, אלא שהוא יודע שהמזמין יחלל שבת, הרי בזה אין בזה החומר של "אומר לו לחטוא" שאין הוא "מסית" ו"מפתה" ו"מדיח" אלא הוא בכלל שאר "לפני עוור" גרידא, ועל זה שייך כבר ההיתר של "חד עברי דנהרא" שכיון שהם היו מחללים שבת. בלא"ה וע"כ אין הוא אפי' בגדר של נותן מכשול סתם.

וכן אין טעם זה (שהיה מחלל שבת בלאו הכי באופנים אחרים) מוזכר בשו"ת ציץ אליעזר חלק ו סימן ג בסופו להתיר

כתיבה אלמונית וכו' שמסתבר שעל הכתיבה שבחר, שהמפתה הוא "המחטיאור" ו"הגורם" כיון שהוא פיתה אותו על עשייה זו.

ונוסף שבזה יומתק (שבאמת מצד הסכרה נראה ברור שלפי ב' האופנים האחרונים (גדר שותפות או מחטיאור) הרי בוודאי שאין בזה חילוק בין "תרי" או "חד עברא דנהרא", אלא אפי' להאופן הא' שגם אמירה לחטוא הוא נכלל ב"לפני" גרידא, דמסתבר שאין בזה ההיתר ד"חד עברא דנהרא", מה שבהדין של הרמב"ם והשו"ע שהאומר לחבירו לחטוא אע"פ שהעושה הוא החייב בתשלומים, מ"מ האומר מכשיל עוור, לא חילק הרמב"ם בין אם העושה העבירה הוא עושה עבירות בדומה לזה במק"א או לא, אלא בכל עניין שאמר לו כן, ה"ה נחשב למכשיל עוון. אלא שאין זה מוכרח, כיון שבפשטות, הרי בציור של הרמב"ם שאומר לו לקרע בגדיו של חבירו ולהיפטר, אין מדובר במי שהיה עושה כן במק"א (והרי בפשטות הלה עושה כן רק מפני פיתוי הלזה ש"יפטר" ואפשר שחושב שדווקא בעניין זה לא יתבענו אדם וכיוצא).

עכ"פ איך שיהיה: הרי הרמב"ם והשו"ע פסקו בלי חולק שבאומר יש בו משום "שותפות" שמשום זה אין נראה שיש בזה הפטור של "חד עברא דנהרי".

ט. בדברי האגר"מ שעניין "לפני עוור" הוא שעשיית העבירה של העושה שייך להגורם העשייה

הנה נעיר בקצור שדברי האגר"מ שבכל לפ"ע הוי העניין בזה, שהעבירה הנעשית כאילו נעשית על ידי המכשיל, מה שמבאר במק"א (יו"ד סי' ג') שעיקר העניין בלפ"ע בהכשלת עוון אינו מה שהלה יענש בדבר, אלא אפי' אינו נענש

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

רלו – ז) במלוה ולוה בריבית ששניהם יחד עוברים משום ולפני עור לא תתן מכשול כי כל אחד מהם עזר חברו והכין לו להשלים העבירה". והיינו שהוא "עוזר" מי שרוצה מעצמו לעשות עבירה ומי שהוא כבר "עוזר" בדבר שיש לו כבר תאותו שעוורה השכל ועכשיו הוא עוזר לו להשלים העבירה או להכין סבת העבירה. אין חילוק לכאורה אם "העוזר" בא בצורה של "נתינת חפצא" או "עזרה" ו"הכנה" אחרת להשלים העבירה.

ובלשון החינוך מצוה רל"ב "וזה הלאו כולל כמו כן מי שיעזור עובר עבירה, שהוא מביא אותו שיתפתה בזולת זה לעבור פעמים אחרים עוד". ובדבריו מודגש יותר שעניין "נתינת המכשול" עניינה "העזרה" להעובר העבירה (והעזרה הלזו מביא "שיתפתה" בפעם אחרת לעשות העבירה).

(ולהעיר גם מזה שאנו מוצאים בראשונים ובשו"ע עניין "לפני עור לא תתן מכשול" גם כשא' מרשה לחבירו לעשות דבר בשעה שהלה עושה האיסור בהמשך הנתינה וההרשאה, וכמו בהרשאת הבעה"ב שהעני יקח מידו חפץ בשבת ברה"י ויוציאו לר"ה וגם בזה שקן"ט אודות האם ישנו איסור דלפנ"ע להבעה"ב בזה שמרשה שהעני לוקח ממנו ומניחו ברה"ר).

יב. עוד בלשון הרמב"ם בציור שאומר לחבירו לעשות דבר איסור שהאיסור הוא גם משום שהוא שותף בעוון

נדייק עוד בלשון הרמב"ם בהלכה א' שהוסיף לכתוב על "נתינת מכשול" שהאומר לחבירו לעשותו הרי הוא "שותף" באותו עבירה!

בהלכות חובל ומזיק (פרק ה הלכה יג) כתב "האומר לחבירו שבור כליו של

פתיחת בהכ"נ גם כשיש לחשוש שיבואו שם אחרים על ידי חילול שבת שהרי נראה ממנו שכותב טעם אחר לדברוכך כותב שם "ט), נלע"ד דמעיקרא דדינא יש למול המילה בזמנה בשבת מכיון שזה חיוב המוטל בכלל לא רק על האב בלבד כי אם על הבי"ד ועל כל בית ישראל אשר בכללם המוהל. וכשם שלא יצוייר לומר למשל שלא יפתחו הבית כנסת בשבת להתפלל בו מפני שעיי"כ ישמעו מחללי שבת שישנו בכאן בית כנסת ותפלה בצבור ויסעו במכונית לבית כנסת לעת מצוא שלהם (דבר שמצוי בעו"ה באמריקה), כן אין לומר שהמוהל יבטל החיוב שמוטל עליו למול הבן הנולד ביום השמיני אפילו בשבת, ושוטים המקלקלים ומחללים את השבת יתנו את הדין...". והרי לא כתב כלל שההיתר בזה הוא משום ש"בלאו הכי הם מחללים השבת", אלא כתב שאין דבר זה מוטל על בית הכנסת אלא על הבי"ד וכל בית ישראל, שלכן אין להביהכ"נ לסגור הפתחים כדי למנוע זאת כיון שאין זה חיוב שלהם. (אין אנו דנים על עצם סברא זו עכשיו, אלא אנו מצטטים, שלא הזכיר דבר וחצי דבר אודות ההיתר פתיחת ביה"נ משום טעם הנ"ל, ובפרט שאין זה שייך כלל לעניין אמירה ישירה לחטוא שהוא איסור הכי גדול בלפנ"ע כנ"ל באריכות).

יא. עוד בלשונות הראשונים בהגדרת איסור "לפני עור"

נצטט לשון הרמב"ם והחינוך בלפנ"ע: בלשון ספר המצוות לרמב"ם (מצות לא תעשה רצט) "ולאו זה אמרו שהוא כולל גם כן מי שיעזור על עבירה או יסבב אותה כי הוא יביא האיש הוא שעוורה תאותו עין שכלו וחזר עור ויפתהו ויעזרהו להשלים עבירתו או יכין לו סבת העבירה. ומאלו הפנים אמרו (ב"מ עה: ל'

י' אלול ה'תשס"ט

"...שהרי..." קאי בפשטות אשני הדברים שכתב לפני: (א) שותפו בעוון, (ב) רשע, שעל זה מבאר הטעם לזה: (א) שהכשיל עוור, (ב) שחזק ידי עוברי עבירה, דנמצא בפשטות לכאורה ש"הכשיל עוור" הוא ביאור וטעם גם אמה שכתב "שותפו בעוון".

אבל צ"ע למה הרמב"ם כתב עניין זה (מה שבלפני"ע ישנו העניין שהוא "שותף" בהעבירה) רק בנידון זה? ואולי י"ל: שהגם שבכל לפני"ע ישנו "מעין" עניין השותפות בהכשלת העוון, מ"מ אין זה בתוקף כל כך, אבל כשאומר לחבירו לחטוא הרי נמצא בגלוי שההכשלה שלו בעון חבירו, מאחר שהוא הגורם העיקרי, המביאו לידי עשיית העבירה ע"כ נחשב הוא לשותף בזה.

(ואפשר, ששני הדברים (הכשלת עוון וחיזוק עוברי עבירה) הם ביאורים וטעמים אב' העניינים: (א) שותפות בעוון, (ב) ורשע! "הכשלת עוון" הוא עיקר עניין השותפות בעוון (ולא כל כך "החזקת ידי עוברי עבירה שאין בזה ההכרח שהוא דרגא של "שותף" להעבירה), ו"החזקת ידי עוברי עבירה" קשור יותר לעניין "הרשעות" שמחזק רשעות ועבירות נגד רצון השם. וצ"ע בפירושו זה).

נויש להוסיף להעיר מהחקירה המובא בלקו"ש מהצפע"נ: האם "לפני"ע" הוא איסור כללי או איסור פרטי, שאם הוא איסור הכשלה גרידא הרי הוא איסור כללי (אלא שגם בזה יש לחלק ולומר שישנם חילוקים ודרגות בין "ההכשלות" איסור קל ואיסור חמור), ואם הוא שותף בהאיסור הרי הוא בוודאי איסור פרטי.

יג. מראה המקום של הגר"א לדין של הרמב"ם והשו"ע

מעניין לציין הציון של ביאור הגר"א

פלוני על מנת שאתה פטור, ועשה הרי זה חייב לשלם, וכאילו אמר לו סמא עינו של פלוני על מנת שאתה פטור, ואע"פ שהעושה הוא החייב לשלם הרי זה האומר לו שותפו בעון ורשע הוא, שהרי הכשיל עור וחיזק ידי עוברי עבירה".

והיינו שהגם שלעניין חיובי תשלומים אין אנו מחייבים אותו (ואין מייחסים העבירה להמשלתו, כיון שאין שליח לדבר עבירה) ו"דברי הרב והתלמיד, דברי מי שומעין...". ו"העושה" הוא החייב לשלם, מ"מ בעצם ה"עוון" הרי הוא נחשב לשותף בהעבירה. והנה אין אנו מוצאים שהרמב"ם יפרש כן בשאר "לפני עוור" הנזכרים בספרו, אלא כאן! והגם שהוא עצמו המשיך שהאומר הוא רשע משום "שהכשיל עור" וכמו"כ "חיזק ידי עוברי עבירה" (שגם בזה אדם נחשב לרשע) מ"מ ישנו עניין נוסף בזה שהוא "שותפו בעוון".

בפשטות הוי הכוונה כנ"ל בארוכה, שישנו חומר מיוחד בהכשלה כזו שהוא "אומר לו לעשות עבירה" שהוא הגורם המיוחד העיקרי בעבירה כזו שהלה לא היה חושב לעשותה לולא אמירת ופיתוי חבירו ולכן באמירתו והוראתו וע"י עשיית השני את העבירה, הרמב"ם והשו"ע מגדירים אותו "כשותף" בעבירה זו. משא"כ בשאר "הכשלות" הרי על אף שעובר על לפני"ע (והחזקת ידי עוברי עבירה) מ"מ אין בזה התוקף של "שותף" בעבירה.

אבל באמת כשמדייקים בלשון זה של הרמב"ם, אולי יש מקום לומר שהוא סובר שבכל הכשלת עוור וחיזוק ידי עוברי עבירה ישנם ב' (או ג') עניינים: (א) שותפות בהעבירה, (ב) חיזוק לידי עוברי עבירה. שהרי מה שכתב הרמב"ם

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

וכו'. דכתיב לא יטמא וקרי ביה לא יטמא את אחרים ובזמן שאין אתה קורא לא יטמא וכגון שהיה הכהן שוגג אתה קורא לא יטמא את אחרים ובזמן שאתה קורא לא יטמא וכגון שהיה הכהן מזיד אין אתה קורא לא יטמא את אחרים אלא ולפני עור לא תתן מכשול: ",

ונמצא: שאם הכהן מזיד (גילתה התורה בזה) עיקר האיסור על הכהן, והמטמא עובר רק על "לפני עוור", ואם הכהן הוא שוגג, אז חל על המטמא כל האיסור עד שלוקה עליו משום שהוא (אינו רק "מכשיל עוור", אלא) עיקר הגורם הטומאה אצל הכהן. (והגם שאין אנו מביאים ראיה משם על דברינו, שהרי שם ישנו גזה"כ על זה שהמטמא עובר העבירה, אבל מ"מ אנו מביאים דוגמא לדבר, שישנו חומר מיוחד שהוא עיקר הגורם (ולדוגמא שוגג) משא"כ בעניין אחר: הגם שעובר ב"לפני" אין בזה החומר של עצם עשיית העבירה ההיא).

ועד"ז הוא לענין המלביש את חברו כלאים שכתב הרמב"ם (בהלכות כלאים פרק י הלכה לא) "המלביש את חברו כלאים אם היה הלובש מזיד הלובש לוקה והמלביש עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול, ואם לא ידע הלובש שהבגד הוא כלאים והיה המלביש מזיד המלביש לוקה והלובש פטור". וראה בהרדב"ז הלכות כלאים פרק י וז"ל "המלביש את חברו כלאים וכו'. כיוצא בזה כתב גבי המטמא את הכהן ותמה עליו הרא"ש ז"ל לא ידענא מנין מלקות זה למלביש דלא תלבש אלובש קאי ואי דרש נמי לא תלבש א"כ אפילו הלובש נמי מזיד ילקה המלביש גם הוא דאין זה לאו שבכללות כיון דאתרי גברי קאי ע"כ. ונראה לתרץ דהיכא דקרינן ביה לא תלבש לא קרינן ביה לא תלבש דתרתיה דסתרן נינהו אבל

(חושן משפט סימן שפ ס"ק ג ה"ז האומר כו'). קדושין מ"ג א': "אותו הרגת בחרב בני עמוך מאי טעמיה דשמאי הזקן? קסבר: שני כתובים הבאים כאחד מלמדין, והוא ההוא לא דריש. ואיבעית אימא: לעולם דריש, ומאי חייב? חייב בדיני שמים. מכלל דת"ק סבר: אפילו מדיני שמים נמי פטור? אלא דינא רבה ודינא זוטא איכא בינייהו". וברש"י כתב "דינא רבה ודינא זוטא איכא בינייהו – לשמאי מיחייב בדינא רבה בעונש גדול ולת"ק לא מיענש כולי האי כהורג עצמו אלא כגורם". והיינו: שהוא ראה בזה מקור שיש עונש להשולחיו בעניין ההריגה! והיינו שכמו ששמאי סובר שחייב מיתה בידי אדם, והשיטה השניה סובר ששמאי שחייב מיתה בידי שמים על עוון הריגה, כמו"כ לשיטת ת"ק הסובר "דינא זוטא" הרי זה עונש על עוון "אותו הרגת בחרב בני עמוך". והיינו שחל על המחטיא לא רק עבירה כללית של "מחטיא" חבירו אלא הוא "שותף" בהעבירה, שלכן חייב עונש על העבירה מעין עניין העבירה).

יד. הערה: שיטת הרמב"ם במטמא את הכהן והמלביש כלאים

הנה יש להעיר ולקשר קצת בכללות הדברים (שהאומר לחבירו לחטוא יש מגדר "שותפות" בהעבירה), מכללות הדינים בשיטת הרמב"ם (והרא"ש חולק עליו): דבהלכות אבל (פרק ג הלכה ה' המטמא את הכהן, אם היו שניהם מזידין הרי הכהן לוקה וזה שטמאו עובר על ולפני עור לא תתן מכשול, היה הכהן שוגג וזה שטמאו מזיד הרי זה שטמאו לוקה". וביאר הרדב"ז שם וז"ל "המטמא את הכהן וכו' וזה שטימא וכו'. אינו לוקה משום דהוי לאו שבכללות שכולל דברים הרבה וכגון דקיימי בתרי עברי נהרא והושיט לו הטומאה... היה הכהן שוגג

י' אלול ה'תשס"ט

והוא מזיד בכוונת העבירה, משא"כ כשהוא שוגג, נמצא גם כאן מתבטא שהמעשה הוא שותף עם העושה ושהוא חייב עוד שהוא יותר מן הנעשה עליו ממש העבירה (כיון שהוא גורם העקרי בעשיית עבירה שהוא מזיד והלה שוגג).

יש להדגיש: אין אנו מייסדים דברינו דלעיל על דברי רמב"ם הלזה (שהרי בזה יש החולקים עליו), אלא עיקר הדבר כמו שאמרנו לעיל בהפסק של הרמב"ם והשו"ע בעניין אסור גמור לומר לאחר לעשות איסור, בלי שום חולק בדבר (אלא כתבנו זאת כהערה בעלמא להוספת ההבנה בשיטת הרמב"ם).

טו. נקודת הענין

שלילת הו"א שיכולים להתיר להזמנים כשא"א לבוא אלא בחילול שבת כדי לקרבה לתומ"צ, (ובפרט) כשהלה היה מחלל שבת בין כך, אין נראה שיש היתר בהדיא בזה ואין מקור לכך ואדרבא יש איסור מכמה גדולי הפוסקים

הנה היה הוא אמינא למימר שכיון שהאיסור לפנ"ע לא תתן מכשול הוא למנוע מכשול, והרי כיון שכונתו בההזמנה שיבוא בשבת, הוא כדי לקרבו ולהפרישו משאר איסורים בעתיד ולהחזירו לתומ"צ, א"כ ניתן להתיר איסור לפנ"ע דאורייתא בזה.

והנה כיון שכנ"ל: לא מבעיא אם נלמוד כפשטות הרמב"ם והשו"ע דאמירה לחטוא היא "שותפות" בהעבירה, א"כ הרי ישאר בזה "שותפות" (גם אם היה מחלל בלאו הכי) וגם אם נאמר איסור השותפות נלמד בזה מהפסוק דלפנ"ע, הרי כיון דבעניין זה הוי "שותפות בהעון" לכן ייחשב שותף גם אם היה עובר בלאו הכי.

אלא אפי' בלי חומרא זו, הרי כיון שהלה עובר עכשיו, משום שרצונו

היכא דלא קרינן ביה לא תלבש קרינן ביה שפיר לא תלביש ודכוותיה גבי המטמא את הכהן קרינן ביה לא תיטמא ולא תטמא ומלתא דפשיטא היא אצל רבינו דהמלביש לוקה... (וממשיך שם שבנזיר לא פסק כן, שהמטמא הנזיר אינו לוקה אפי' הנזיר שוגג).

וראה בהכסף משנה הלכות כלאים פרק י שתמה "ויש לתמוה על מ"ש רבינו שאם לא ידע הלושב שהבגד הוא כלאים והיה המלביש מזיד המלביש לוקה ואמאי לוקה הא לא כתיב לא תלביש ואי משום דעבר על לאו דלפני עור לא תתן מכשול אין לוקין עליו משום דהוי לאו שבכללות. וכן הוא עצמו כתב בסמוך עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול משמע דאינו לוקה דאל"כ מאי איכא בין רישא לסיפא לענין מלביש. ועוד קשה דאפי' אי נימא דקרי ביה לא תלביש וכדאמרינן בפ' ג' מינין גבי נזיר עשה מגלח כמתגלח משום דכתיב תער לא יעבור על ראשו קרי ביה לא יעבור הוא ולא יעביר לאחר קשיא רישא אמאי המלביש אינו לוקה ושאלה זו כתובה בתשובות הרא"ש ששאל להרשב"א ולא זכינו לתשובתו ותמהני על הראב"ד שלא השיג על רבינו בזה. ... ולענין תמיה קמאי אפשר לומר שם שסובר רבינו דמדאפקינהו רחמנא ללושב ומלביש בחד תיבה חד מפשטה וחד מקרי ביה אין לחייב שניהם כאחד וכל היכא דחד חייב אידך פטור ולא דמי לתער לא יעבור על ראשו דההוא לאו מקרי ביה נפיק אלא ממשמעותא דלא יעבור."

ונמצא גם בזה שדורשים הדרשה בעניין שאם הלושב מזיד אין המלביש עובר אלא בלפנ"ע משא"כ באם הלושב שוגג, וההבנה בהלכה זו יומתק לפי הנ"ל: שכשהלושב שוגג הרי המלביש הוא עיקר הגורם של העבירה, שהרי גורם עשייתה

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

איסור כזה בעניין אחר. (וכמו כן נראה שאין צירוף ב' סברות הללו מועיל כלום: דכיון דסו"ס נשאר בגדר איסור לפני"ע דאורייתא שאין מועיל בזה היתרים הללו).

והנה חשוב להבהיר עוד סברא הנ"ל: (גם לשיטתם של אלו האומרים "שהרי בין כך מחלל שבת"): כיון שהאיסור דאורייתא הוא בזה שנוהג מכונית, הרי באם נאמר שאם לא היה ההזמנה הלזו: (א) הרי אפשר שלא היה נוהג עכשיו (אלא למחר) ומי יאמר שאין לפני"ע דאורייתא כשאין הוא עושה "בין כך" העבירה עכשיו (אלא לאחר זמן)? (ב) אפי' אם נאמר שהוא היה נוהג עכשיו, הרי מי יאמר שהוא היה נוסע בריחוק ובהמשך זמן שהוא נוסע עכשיו, והרי כל המשך נסיעה בהמכונית יש ריבוי במלאכה ומלאכה חדשה של הבער אש. וא"כ לולא הזמנתו יכול אשר לא היה נוסע בריחוק כזה א"כ בוודאי ההזמנה גורם חילול שבת נוסף על מה שהיה עושה בלעדי ההזמנה? וזהו הרי אין סברת המתירים מפאת שהוא "מומר" אלא מפאת שהוא היה מחלל שבת בין כך, והרי כיון שלא היה מחלל במספר ריבוי המלאכות שעושה עכשיו הרי בוודאי שיש בזה משום "לפני עוור" דאורייתא (אפי' לשיטתם – שבאמת בעניינינו אין מועיל הסברא "דחד עברי דנהרא" כמבואר באריכות לעיל).

טז. הוספת הדגשה

הנה יש להוסיף בכללות הדיון: כיון שהרמב"ם והשו"ע פוסקים (בלי חולק) שהאומר לחברו הוא שותף בדבר העבירה, הרי בפשטות נראה שעניין השותפות הוא שיש לו חלק באותו העבירה, והיינו: שאין זה "עבירה כללית" (כעין מה שחוקרים בעניין ד"לפני עוור" בכללות הדברים), אלא הוא "שותף"

בעשייה זו היא משום העידוד של חברו. א"כ אינו נראה, שזה כ"חד עברא דנהרא" (משום שהיה מחלל שבת בלאו הכי, שעניינו הוא שפלוני לא היה הגורם בעבירה זו), משא"כ בעניינינו, הגם שהיה מחלל שבת בעניין אחר, מ"מ עכשיו שבחר בחילול שבת זה הוא מפני עידודו של פלוני הרי עשייתו הוא מפני אמירת חברו וא"כ בפשטות ישנו בגדר דלפ"ע דאורייתא.

ולפי"ד (דיש עליו שם איסור דלפ"ע דאורייתא) הנה בפשטות נראה שאין היתר בזה שהוא רוצה לקרבו לתומ"צ מצד כמה טעמים: (א) "אין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברו", (אא"כ החטא הוא איסור קל והזכות הוא זכות מאיסור חמור כלעיל ולהלן), והרי כאן "איסור דלפני"ע" הוא איסור מדאורייתא שאין זה "קל" כלפי שאר המצוות והאיסורים שרוצים לזכות לחברו, וא"כ כיון שהתורה אסרה להטיל מכשול אין להתירו בשביל זכות חברו בעניין כזה, (ב) במיוחד לדברינו הנ"ל, שבנוסף לכך שיש עבירה של הכשלת עון, הרי הוא "שותף" בחטא חברו, א"כ ניתוסף ב"חטא" של הכשלת עון של חברו, גם חילול שבת של חברו, (ג) היאך אפשר להתיר איסור וודאי בהווה משום ספק דילמא יזכה בהעתיד (אלא באם הוא תנאי מיוחד כפי שיבואר להלן מההלכה בסי' ש"ו (הן לעניין אם הוי פקו"נ לעניין איסור דאורייתא או "מצוה רבה" לפי הדברים המבוארים שם באיסורי דרבנן כדלקמן בהמשך) אבל בעניין אחר אין היתר כזה).

וכמו כן אין מועיל מה שהלה היה מחלל שבת בין כך ובין כך, כפי שהארכנו לעיל שגם בעניין זה, הרי אמירה לאדם לחטוא (בעניין זה) הרי הוא שותפות בעבירה, אין היתר בזה בין שהיה עושה

י' אלול ה'תשס"ט

(שווה בשווה!) בעניין אותו העבירה הנעשית על ידי השני!

במניעת כמה איסורים בהעמיד וכיוצא (משום הכלל "דחטא בשביל שיזכה חבירו" מאיסורא רבא) באיסור דרבנן (גם דשבות דשבת).

יז. דברי רבינו עקיבא אייגר: משמע שאין בנימוק שהוא בעצם מועילו למעט בהאיסור (ובפרט בספק אם יצילו מאיסורים בעתיד או יקרבו לתומ"צ), כדי להתירו

בעניין שיש לפנ"ע באורייתא "בתרי עברא דנהרא!"

הנה אין להביא ראיה לסברת ההוא אמינא דלעיל, מדברי הרעק"א על השו"ע כסי' קפ"א, במה שהביא שם ב' שיטות אם האשה מותרת להקיף פאת ראש האיש, שהעיר על השיטה המתרת: (סעיף ו') "אסורה להקיף פאת ראש האיש. לענ"ד דזהו לכאורה לכ"ע יהיה אסור משום לפני עור דמכשלת להא שניקף. ואף היכא דהו"מ לגלח בעצמו מ"מ הוי איסור דרבנן כמ"ש תוס' ריש שבת. ואולי י"ל דבזה ליכא איסור מדין מצוה להפרישו דאדרבה במה שהיא מגלחת אותו בזה מפרישתו דאם לא היתה מגלחת אותו היה מגלח בעצמו והיה עובר בכ' לאוין דניקף ומקיף וע"י שהיא מגלחת מפרישתו מלאו דמקיף.":

והנה אין סימוכין מדברי רעק"א לנידון דידן ולומר דבמקום שיש איסור שאחד מכשיל חבירו אם הכוונה רצוי, ואדרבא כשנעשה כדי לחנכו או להצילו, לא נקרא כשלוך, א) כיון שבנוסף על שהוא מדגיש בפירוש שהוא מדבר אודות איסור מסייע ואיסור מדין ציווי להפרישו (שהוא דין דרבנן) ואין המדובר אודות "לפנ"ע דאורייתא".

ב) והנה בנוסף לזה (שסברתו של הרעק"א הוא בפירוש רק איסור דרבנן),

והוא על דרך מה שמביא הגר"א המקור להלכה זו, ממי שאומר לשני להרוג אדם, שנענש לכל הפחות "דינא זוטא" שהתורה מחשיב "אותו הרגת ברבתי בני עמון" שיש לו חלק בעוון ההריגה עצמה!

נקודה זו נוגעת: למה שיובא להלן בשיטת אדמה"ז (והיא חמורה משאר שיטות) לעניין שאין מחללים שבת באיסור דאורייתא אפי' עבור "חמורה הימנו" (ע"ז), והדבר היחיד שמחללים עליו השבת מעיקר הדין הוא עבור "שמירת שבתות הרבה" (ומניעתה חילול שבתות הרבה) כפי שיבואר להלן בארוכה. והיינו שאין מחללין שבת אחת לשיטת אדמה"ז אפי' למניעת עבירה מסויימת העשויה הרבה פעמים! (הדבר היחיד שיכולים לחלל עליו השבת הוא: פקו"נ גשמי, וכן שמירת שבת הרבה שהיא כעניין פקו"נ ייחשב (או אולי גם מה ש"לא תצא מכלל ישראל" באם נאמר שגם היא כפונ"נ ייחשב ועיין לקמן).

ונמצא שאם נאמר: שהאומר לחבירו לחלל שבת, שעניין העבירה שלו הוא חילול שבת א"כ נמצא שאי אפשר להזמין חבירו לבוא בעניין שא"א לו לעשות כן בלתי חילול שבת, אפי' להציל חבירו מכמה עבירות ואפי' להציל מעבירה חמורה במאוד (כע"ז).

מה שא"כ כשמזמינו בעניין שאין הוא שותף בעבירה מה"ת (שמזמינו בעניין שהלה יוכל לבוא ולהישאר בלי חילול שבת -אלא שפלונני בוחר מעצמו שלא להישאר כאן וכיוצא-), אז יש מקום לומר שכיון שהוא רק איסור דרבנן (דמסייע וכיוצ"ב) אז יש מקום להתיר איסור דרבנן הלוה בכדי שהלה יזכה במצוה רבה או

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

הלזה: באם איסור "מסייע" הוא משום לתא ד"הכשלת עוון" כמשמעות הרמב"ם בפיה"מ שביעית ועוד כשמביא כמה פעמים בספר היד "החזקת ידי עוברי עבירה" בהמשך ל"הכשלת עוון" שאז מובן יותר סברת החולקים על הרעק"א אבל הסוכרים שאיסור "מסייע" דרבנן נובע מחיוב הפרשה אולי אפשר להבין יותר סברת הרעק"א. ואכמ"ל בזה יותר).

יח. שקו"ט בדין האם מותר/איסור להאכיל למי שלא יטול ידיו/למי שלא יברך בהמ"ו ובדברי המחצית השקל בזה

הנה באו"ח סי' קס"ג פסק הרמ"א שאסור להאכיל למי שלא נטל ידיו משום לפנ"ע, דהמג"א סק"ב כתב שם דזה רק אם נתן לו משל עצמו אבל אם הושיט לו משל העני דאינו עובר משום לפנ"ע, מסתפק אם מותר לו לסייע, ומקשה המחצית השקל: הרי ביו"ד פסק הרמ"א שיש איסור מסייע (גם אם אין לפנ"ע), וע"כ כותב המחצית השקל "מ"מ עכ"פ איסורו קיל מאלו אוכל הוא עצמו בלי נט"י דוודאי נוגע, וא"כ יש סברא להתיר להאכילו בדליכא תרי עברי דנהרא די"ל דזה לא מיקרי מסייע עוברי עבירה אדרבא מצילו מן האיסור שאם לא יאכילנו הוא יאכל הוא בעצמו ויעשה איסור יותר חמור..."

הנה כנ"ל לגבי דברי הרעק"א, אין ממנו ראייה לההוא אמינא הנ"ל ואדרבא מוכח להיפך: א) דאין הוא מדבר אודות איסור לפני עוור דאורייתא, שהרי מדובר להדיא כשאינו מושיט לו משל עצמו אלא משל העני, (ב) והסברא שמועילה כלפי איסור דרבנן ד"מסייע" (אינו משום שמועיל לעבור איסור דרבנן בהדיא כדי למנוע איסור אחר ו'אפי' אכילה בלי נט"י שהיא דין דרבנן, אלא) משום דכיון דגדר האיסור הוא "סיוע" לעבור עבירה, לכן

הנה בזה עצמו העיקר הוא, מדבר אודות ההעדר של הפרשת האיסור, ועל זה קאי סברתו שכתב "דאדרבא בזה שהיא מגלחת, בזה מפרישתו, ובמילא פשוט שאם מדובר אודות איסור (דאורייתא, ובעיקר) שאין לו לומר בפירוש לעשות איסור, ואין לו להכשילו, הרי בזה לא כתב הרעק"א ואדרבא משמע מיניה שלא היה מתיר בעניין זה! אף "שכוונתו רצויה!"

ג) ובנוסף: בזה גופא סברתו קאי רק כשהלה היה "מפרישו" וממעט בעשייה זו גופא שהלה הולך לעשות, ולא כתב כן באם היה מעודד לעשות מעשה אחד ולגרום שהלה לא יעשה מעשה אחר, שאפשר (ואפשר שגם בזה מודה באיסור דרבנן וישל"ע) שבזה אין זה נקרא "שמפרישו" אלא שאומר לו לעשות מעשה שלא היה מוכן לעשותו (אלא שעי"ז מפרישו מעשייה אחרת) הנה בזה אין ראייה שהוא סובר שמותר לעשותו אלא שצ"ע שאפשר שגם בזה הוא סובר כן (באם הם כהתנאים דלעיל) אבל בפשטות מדבריו נראה שאין הוא מתיר בזה. וצ"ע.

והיינו: דלא רק שאין הוא פוסק אודות שאלה הראשונה (היכא שישנו לפני עור דאורייתא ו"מחטיא" ו"שותף", אלא יתירה מזו), שמדוייק מדבריו שבאופן הראשון היה אוסר! שרק לעניין חיוב הפרשה מאיסור שייך לומר שבדבריו הללו שעושה הוא מפרישו מאיסור יותר משא"כ בעניין אחר הרי מדוייק מדבריו שהיה אוסרו!

(וראה בשדי חמד מערכת ו' כלל כ"ו) אות י"א הביא בארוכה החולקים על רעק"א גם באיסור דרבנן וראה הסבר ההיתר כיון שהוא איסור כזה שעניינו הוא "הפרשה" מאיסור שלכן שייך לומר שבזה מפרישתו יותר. ויש לתלות הדיון

י' אלול ה'תשס"ט

אלא למי שיודע בו שיברך" (וע"ז המשיך שכיון שנתכוין לעשות מצוה שנותן בתורת צדקה מותר), ולא כתב בזה שיש "אסור" אלא כתב ש"אין ראוי", (וע"ז הסביר שכיון שנותן למצות צדקה מותר), והרואה יראה שאין בזה איסור לפנ"ע.

וכמו כן ברור שכן כוונת הב"ח המתיר ליתן למי שיודעים בבירור שלא יברך כמ"ש בסי' קס"ט והביאו המג"א שם "שביודע שלא נטל ידיו, אם נתן לתוך פיו או לידו כדי לאכלו עובר משום לפנ"ע לת"מ אבל במי שאינו יודע אם יברך או לא, בשעה שנותן לו אינו עובר כלום, אלא אדרבא מקיים מצות צדקה ואם אין עני מברך, הנותן צדקה אינו עובר בזה על לפנ"ע בשעת נתינה וקיום מצות צדקה..."/, ומוסיף מיד: "...ואפי' יודע בו שהוא ע"ה גמור ולא יברך כלל, לא מפני כך יבטל מצות צדקה, ומה שהשיג על זה הב"י אינו השגה".

ונראה ברור שהב"ח מחלק שבנט"י ישנו האיסור דלפנ"ע אבל לעניין נתינת צדקה למי שלא יברך אין בו משום לפנ"ע! והדבר ברור שלזה נתכוון. והגם שבעצם סברת חילוקו נתלבטו הרבה אחרונים בכוונת הדברים מ"מ נראה ברור שכיון לומר שלתת למי שלא יברך אין לפנ"ע דאורייתא!

י.ט. דברי האגר"מ מה שכתב אקושייא זו ומדבריו גם נראה ברור שאם יש כאן לפנ"ע לא היה הב"ח מתיר הדברי!

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה סימן יג

ביאור הטעם לחילוק שכתבו הב"ח והמג"א בין נתינה לאחד שלא יטול ידיו, לבין נתינה לאחד שלא יברך, ואם ההיתר שכתבו הוא רק משום מצוות צדקה אבל תמוה החילוק שכתבו הב"ח וביאר

כשמצילו מן האיסור יותר חמור אין זה בגדר "סיוע" לעבירה, (ג) גם בענייניו מדובר שמצילו מיד האיסור שהיה עושה כשאוכל בעצמו בלקיחת דבר דיליה, (ולא בספק שיציל אותו בעתיד כו'), דמדבריו נראה שבעניין שיש כאן איסור דאורייתא בגדר "דלפנ"ע ל"ת מכשול" לא היה מועיל מה שכוונתו להצילו ולהפרישו מאסור אחר (ובפרט כשהוא שותף באיסורו).

והנה באו"ח סי' קס"ט ס"א ב' המחבר פוסק לאסור ליתן לשמש פת א"כ יודע שנטל ידיו/למי שיודע שלא יברך, והרמ"א מביא מרבינו יונה שיש מקילין אם נותן בתורת צדקה, כמ"ש בהבית יוסף אורח חיים סימן קסט ס"ב וכתב ה"ר יונה בסוף פרק אלו דברים (שם. ד"ה לא) יש למדין מכאן שאין ראוי לתת לאכול אלא למי שיודע בו שיברך ונראה שכיון שמתכוין לעשות מצוה שנותן בתורת צדקה מותר ע"כ ואין דבריו נראים דהא ליתן לשמש נמי מצוה הוא ואפילו הכי לא יתן לו אלא אם כן יודע שנטל ידיו:".

הנה אין להוכיח מר"י (וכן בדברי הב"ח באותו סימן בסופו שכתב שכ"ה ההלכה גם כשיודע בוודאי שהלה לא יברך) שמתיר לפנ"ע דאורייתא משום מצות (צדקה) כיון דלכשתדקק לא כתוב שיש לפנ"ע דאורייתא כמו שכתב הרמ"א בסי' קס"ג. (וכמו כן הרמ"א בסי' קס"ט לא כתב שיש בזה "לפנ"ע" כמו שכתב בסי' קס"ג). ובאמת כשמדקדקים בעצם דברי ר"י בס"פ אלו דברים, רואים חילוק בבירור כשהוא כותב אודות נתינה למי שלא יטול ידיו "אין לו להאכילו עד שיטול ידיו משום ולפני עור לא תתן מכשול..." (וכן העתיק הרמ"א), אבל לענין שלא ליתן למי שלא יברך כתב: "...יש למדין מכאן שאין ראוי לתת לאכול

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

דכיוון שהברכה שייך רק להעני האוכל בעצמו, הנה לא רק כשלא ברור שלא יברך, אלא אף ביודע שהוא ע"ה גמור שוודאי לא יברך, מחוייב ליתן לו מצד חיוב מצוות צדקה, שמחוייבין אף לעבריינים לתיאבון, כ"ש לע"ה שהוא מחסרון ידיעה. ואף אם אינו מברך גם אחר שאמרו לו שצריך לברך, וגם יודע שת"ח ואף גם סתם אינשי מברכין, הרי אינו מחזיק זה לחיוב ממש. ואף אם יודע שהוא חיוב ממש לכל אדם, מורה היתר שזה מחמת שאינו יכול. ולכן מחוייבין ליתן לו צדקה בכל אופן, אף שיודע שלא יברך. אבל בעני שמחזיר על הפתחים, ונותנים לו פת שיאכל בביתו, או צריך ליתן לו אף אם לא יטול ידיו, להב"ח, כיוון שמחוייבין להאכיל אף לעבריינים לתיאבון, כ"ש לאלו שאין מברכין מחמת שאין יכולין לברך ואין יודעין כראוי חומר החיוב דנט"י.

אבל משמע מלשון הב"ח שאם אינו לצדקה, דאינו עני, לא היה מתיר. אבל מכל מקום פשוט שאין בזה משום לפני עיוור אף למי שאינו עני, דאם היה לאו דלפני עיוור, לא היה מתיר אף בשביל מצות צדקה. ולכן אם הוא צריך ליתן לו גם מטעם אחר, כהא דבא אצלו שותף שלו, ויודע שלא ישמע לו ליטול ידיו ולברך, רשאי ליתן לו, אף שלא יטול ידיו ולא יברך. ולא רק כשנוגע ממש לפרנסה, אלא אף מצד נימוסים הנהוגים בין שותפין וסוחרים במדינה. ובזה אין חילוק בין רשע לאנוס, דאף אם לא ירצה מצד רשעותו רשאי. והטעם, דדווקא במתנה לעני שייך לחלק, דאם הוא מצד רשעותו ליכא עליו חיוב מדין צדקה, מאחר שהוא כמומר להכעיס לענין זה. וכיוון שפסק הפמ"ג ואחריו המשנה ברורה כהב"ח, יש "לסמוך ע"ז וכפי שכתבתי. ונתבאר כל

המג"א בין ליתן למי שיודע שלא יטול ידיו שאסור ליתן לו, לבין מי שלא יברך שמותר. דמש"כ המג"א דבנטילת ידיים אסור, דתיכף בשעה שנותן לידו כדי לאכול עובר משום לפני עיוור, אבל בברכה בשעה שנותן אינו עובר, ואם אח"כ לא יברך מה עלינו לעשות, אינו מובן. דהא גם על נטילת ידיים אינו עובר תיכף כשנתן לידו, אלא רק כשיאכל. ואם איירי דביקש העני ממנו שיתן לו פת לאכול תיכף, הרי גם על חיוב הברכה עובר תיכף. ועייין במחצה"ש שהוא מטעם שחיוב ברכת המזון הוא רק אחר שיאכל. וא"כ נצטרך לומר דאיירי רק כשנותן למי שמברך ברכה ראשונה, ורק ברכת המזון אינו מברך, מפני שהם ארבע ברכות ארוכות, והרבה אינשי אין יודעין לברך בעל פה, ומתעצלין ליקח סדור לברך מתוך הכתב. אבל א"כ לא הי"ל למג"א לסתום אלא לפרש דאיירי דווקא בכה"ג. וא"כ משמע שאף למי שלא יברך ברכה ראשונה נמי מתיר, שזה הא הוא באותו זמן דנטילת ידיים, שלכאורה לא שייך לחלק.

ואולי הוא משום דאיירי בעני שיודע בעה"ב שיאכל שם תיכף בביתו. שלעניין נטילת ידיים הא אין הצורך ליתן הפת עד אחר שיטול ידיו. וכמו שהוא דרך האינשי בביתם, אף לבני הבית, שנוטלין ידיהן ואח"כ נותנין להם לאכול. אכן אף כשנזדמן שנקל לבעה"ב ליתן לו תיכף הפת, אסור, אם לא ברור לו שיטול ידיו, וכ"ש כשיותר נוטה שלא יטול ידיו. אבל הברכה הא לא שייך קודם שנתנו לו הפת, אף כשאוכל תיכף בבית בעה"ב. ולכן לא שייך כלל לבעה"ב עניין ברכתו, אף כשנותן לו בביתו. אך רוצה לדון שבעה"ב יעכב מליתן לו, אף שהוא עני, מחמת שאפשר שלא יברך. בזה סובר הב"ח,

י' אלול ה'תשס"ט

והאריך בזה באריכות גדולה לצדד בצדדי ההיתר בזה ולומר דמכיון שאין גוף הדבר איסור ומכשול בעצם י"ל דלכו"ע אין איסור אלא כשמאכיל לחבירו בידים, וכמו"כ בכל היכא שיכול ליטול האיסור מעצמו אין איסור גם להושיט לו וכו' יעו"ש באריכות בזה, ובסיכום מסיק התורת חסד וכותב דמעשה מ"ש הרמ"א דאיסור להאכיל למי שלא נטל ידיו משום לפ"ע היינו רק כשנותן לו משלו במתנה דאז הוי כמו תרי עיברי דנהרא וכו', וגם מחמת שלא יברך ברהמ"ז דהוי דאורייתא מ"מ אין בזה איסור משום לפני עור מטעם שכתב הב"ח וכן הסכים המג"א בסי"ט קס"ט כיון שבשעה שאוכל עדיין אינו עובר כלום וכו' יעו"ש באריכות דבריו. ומסיים בלשון: ועוד יש להאריך הרבה ולצרף טעמים להיתר וכעת אין להאריך יותר, וכבר מבואר שאין איסור על בעה"ב המוכר להם יעו"ש.

והיינו שמפרש בכירור שהרמ"א בסי"ט קס"ג מדבר אודות "תרי עברי דנהרא" שהוא לפנ"ע דאורייתא, משא"כ בסי"ט קס"ט אין בו האיסור דלפנ"ע ומבאר שבדברי הב"ח נמצא הסבר למה אין בעניין דסי"ט קס"ט לפנ"ע (אפי' כשזה "תרי עברי בנהרא" שלא יוכל לקבל אוכל מאחרים – והרי גם שם יהיה הנידון של המשל"מ באם האחר גם יעבור בלפנ"ע שהרי הוא לא יברך וכו' וכו' ואכמה"ל בזה).

כ. ביאור בכוונת הב"ח

ואולי יש לפרש הביאור בדברי הב"ח: דבשעת נתינתו הוא מקיים מצוה, וכן כוונתו לעשות מצות צדקה בזה, ואין בעצם קבלת האוכל שום עניין של איסורא, שהרי הוא יכול לברך באם רוצה, ומה שהלה לא יברך הרי בזה לא נתן לו דבר שיעשה איסור בקום ועשה, כדי

הענינים באופן נכון וברור. "אלו דברי האגר"מ וברור שלומד בהב"ח שאם היה בזה לפנ"ע לא היה מתיר ליתן למי שיודע שלא יברך.

וכן נראה שהבין השרידי אש בכוונת הב"ח שכתב בח"ב סי' נ"ז "...והנה כבר הכריעו האחרונים שבאיסור דרבנן אם העובר אינו עובר מיד אלא אח"כ אין בזה איסור, והוא ע"פ דברי הב"ח המובא באו"ח סי' קס"ט שכתב לתרץ קושיית הב"י שם, שיש חילוק בין מי שלא נטל ידיו דהתם הוא עובר מיד ולהכי אסור, לבין מי שאינו יודע לברך דהתם שרי, דבשעה שנותן לו אינו עובר ואם אח"כ לא יברך מה עלינו לעשות...". ובאות ד' כתב "ועצם הסברא, שבאיסור מסייע יש לחלק בין קודם העבירה לבין שעת העבירה מוכרח", (שהחילוק הוא לעניין איסור דרבנן ד"מסייע"), שגם מזה נראה שהבין שהב"ח אינו מדובר אודות לפנ"ע דאורייתא אלא באיסור דרבנן.

ונצטט חלק מדברי הציץ אליעזר בעניין השקו"ט בסי' קס"ט ובהבאתו את דברי התורת חסד או"ח סי' ה' בעניין זה: "...ולזה אוסיף דברי שו"ת תורת חסד להגאון מלובלין ז"ל בחאו"ח סימן ה' שנשאל ע"ד המנהג בבתי משקאות שבעיר שנותנים לאכול ולשתות לכל הבא אליהם במחיר אשר הושת מבעה"ב ובאים שמה כמה ישראלים שאוכלים לחם בלא נט"י ולא בברכת המוציא, אם יש על בעה"ב דשם חשש איסור משום לפני עור לא תתן מכשול כשנותן להם לאכול ויודע בהם שיאכלו בלי נט"י ובלא ברכה, ובדברי תשובתו הארוכה הביא מראש פסק השו"ע בזה בסימנים קס"ג קס"ט. ולאחר מיכן הוסיף לכתוב דמ"מ בנ"ד יש לצדד להתיר. וללמד זכות מה שהעולם אין נזהרין כלל לחוש משום לפנ"ע בזה,

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

נתינת פת למי שיודעין שלא יברך דכיון שמתכוין למצוה מותר. אבל כבר הבאנו לעיל שרבינו יונה עצמו לא כתב כן אודות נתינה למי שלא נוטל ידיו וכותב שם שאם נתן לו הרי יש בזה משום לפני"ע (דאורייתא). ואכמ"ל בזה יותר.

כא. אין ראייה לסברא הנ"ל מהדין בחנוך קטנים לעניין איסור ספיית איסור לקטן

והנה מצינו סברא להתיר איסור "לא תאכילום" (שלא להאכיל קטנים בידים באיסור דאורייתא, שלפי דעת אדמה"ז שם סע' ה' הוי איסור דאורייתא), שמותר לספות לו בידים משום חינוך מצוה כגון להאכיל לקטן מקרבן פסח שלא למנויו ואע"פ שמצות חינוך הוי חיובו רק מדרבנן.

אבל נראה שאין מזה שום הוכחה לעניין היתר לפני"ע לגדול (המחוייב במצות) משום מצוה, ונביא ראייה ברורה מהמובא לעיל מהאיסור ליתן למי שלא יטול ידיו משום לפני"ע ולא מובא שם שיש היתר כשהלה עני משום מצות צדקה! דמוכח מזה שאין היתר הנ"ל כשמדובר אודות לפני"ע דאורייתא! (והסברא הנ"ל מובא רק כשמדובר אודות איסור מסייע וכנ"ל).

וההסבר בדבר: הנה נקדים שיש ב' דיעות בראשונים ואחרונים בגדר האיסור ד"ספיית איסור לקטן", (א) דהוא משום לתא דחינוך "שלא להרגיל אותו לעבור עבירות וכישגדיל יבקש לימודו", (תרמה"ד פסקים סי' ס"ב) וכמה אחרונים למדו על דרך דבריו (פרמ"ג א"א סק"ג סי' שמ"ז וספר נאות יעקב סי' ט"ז אות י')

(ב) שיטה אחרת: שאין זה מגדר "חינוך" אלא הוא איסור בפני עצמו, והוא שיטת אדמה"ז שו"ת סי' מ"א (הובא

שנאמר שמכשילו בהעבירה, והרי בשעת הנתינה אין כאן איזה שהוא נדנוד של איסור, דעל זה אין כאן איסור "הכשלת עוון" דאורייתא, (והיינו: שאין כאן איסור להכשלת עוון כמה שנותן לו חפץ שיוכל לעשות בעתיד עימו עבירה, כשיש עניין חיובי ועניין של מצוה בעצם הנתינה עכשיו בההוה, ואין כאן נדנוד של איסור בעצם הנתינה), אלא שהיה מקום לומר שיש בזה עדיין "מסייע עוברי עבירה" בזה שמפאת גרמת נתינתו נמצא שהלה לא יברך והוי כאיסור דרבנן הדומה לאיסור לפני"ע ועל זה הוסיף וכתב הב"ח שכיון שמתכוין למצוה אין בזה אפי' משום איסור "מסייע" הדומה ללפני"ע. משא"כ לעניין נתינה לפה או ליד מי שיאכל בלי נטילה, הרי נראה שעצם קבלת האוכל בכוונה שלא ליטול הרי בזה עצמו ישנו משום נדנוד של עשיית איסור (בקום ועשה) ושייך לומר שיש בזה האיסור של לפני"ע (שהרי גם לעניין נט"י מדובר גם בעני שהוי בזה מצוות צדקה! כנ"ל).

ובשרידי אש ח"ב סי' נ"ז כותב על דרך זה אבל באו"א קצת עיי"ש. (ועיין בדברי הפוסקים בשקו"ט בדברים הללו לעניין האם יש לפני"ע דאורייתא בדבר איסור מדרבנן וכמו נטילת ידים וכו' ואכמה"ל עוד בזה).

סוף דבר הרי זה ברור בתכלית, שהב"ח לא כתב, שמותר לעבור בלפני"ע דאורייתא משום מצוה. וברור הדבר שאין רמז שהדבר מותר משום שמתכוין למצוה וכיוצא.

והנה יש לציין שבשרידי אש שם רצה לומר מעצמו "לולא דמסתפינא מגדולי האחרונים דבמקום שהמכשיל מתכוין לעשות מצוה אין בזה משום לפני"ע". והביא מרבינו יונה הנ"ל דכתב אודות

י' אלול ה'תשס"ט

דאורייתא (שהיא שאלה הקשה גם בלעדי דיון דידן)

והרי בין כך נצטרך לומר ולהסביר: שאע"פ שיש איסור מה"ת להאכיל לקטנים, מ"מ מותר משום חינוך מצות דלכאורה היאך יכול מצות חינוך דרבנן לדחות איסור מה"ת (אליבא דשיטת אדמה"ז שאיסור ספייה הוא דאורייתא) ונצטרך לתרץ קושייא זו לומר שבעניין חינוך אין זה נחשב "ספיית איסור" אע"פ שאין "חיוב" חינוך דאורייתא, מ"מ נראה שישנו א' עניין (וקיום?) מצוה דאורייתא, ב' שמכשירו לנהוג במצות כשיהיה בר חיובא, ולכן אין זה "ספיית איסור" כשהוא עושה לשם מצוה. והיינו הגם שיש חלות שם איסור גם כלפי הקטן (וכפי שביארו אחרונים בסי' ב' בהל' שחיטה שלכן נחשב הקטן ל"בר זביחה" כיון ששייך להאיסור של ספיית איסור לו עיין באג"מ יו"ד סי' ו' מ"מ אפשר לומר שהאיסור הוא יחסית אם אין לו תועלת לחינוך מצוה (לשיטת תוס' הנ"ל), וממילא נאמר שאין בזה כדי ללמוד מכאן לאיסור "לפני" דאורייתא שבוודאי נשאר חלות שם איסור גם אם הוא לשם מצוה ו'אדרבא: בגדול הוא מצוה"ע.

ויש להוסיף קצת בהסבר שאלה זו (היינו השאלה כללית: היאך מצות חינוך דרבנן דוחה מצות ל"ת דאורייתא ד"לא תאכילום"): על פי ב' הקדמות על פי דברי רבינו בלקו"ש חל"ה וירא: א' בע' 63 בהערה 23, וכן בהערה 43 ומציין שם ללקו"ש ח"ז ע' 151 בהערות, דבכללות דבריו הם: שאפשר שיש חיוב כללי של חינוך דאורייתא לעניין מה שהאב מחוייב להפריש הבן מאיסור דאורייתא, ולומד כן שם בהערה 23 בכוונת הרמב"ם בהל' מאכא"ס פ"ז הכ"ז וכ"ח שהגם שהב"ד אין מצווין להפריש הבן כשאוכל מאכלות

בלקו"ש חל"ה וירא) הלומד בפירוש בשלילת סברא זו: "...אבל למיספי איסור בידיים לקטן דאסור לכו"ע לאו משום חינוך אתינן עלה אלא מדכתיב לא תאכילום, דחינוך אינו מוטל אלא על האב בלבד...". וכן למד בתוקף הח"ס או"ח סי' פ"ג (הובא בלקו"ש שם), האחיעזר ח"ג סי' פ"א דן בב' האופנים ובראיות לכאן ולכאן, וכן באג"מ יו"ד ח"א סי' ו' וחלק ב' סי' ט' דאיסור ספיית איסור לקטן הוי על דרך העניין של "לפני עוור" אלא שיש להם דינים אחרים אבל גדרו הוא "לפני עוור".

והנה לא מיבעיא לשיטת התרה"ד ודעימיה אין ללמוד כלל דיני לפני עוור להתיר משום מצוה, מאיסור ספיית לקטן משום מצוה, דכיון שיסוד האיסור "ספיית קטן" הוא משום חינוך, לכן כשהוא עושה מצות חינוך, הותר הספייה של איסור, כיון שאין הוא מרגילו לאיסור אלא אדרבא מרגילו לעשיית מצוה,

אלא אפי' לשיטת אדמה"ז ודעימיה, שהוא איסור על דרך נתינת איסור לגדול, מ"מ אין ללמוד דין נתינת מכשול לגדול מאיסור ספייה לקטן, דכיון שבין כך יש להם גדרים אחרים באיסורם, (וכפי שביאר האג"מ והאחיעזר, וראה שם דסובר שישנו איסור האכלה לקטן אפי' ב"חד עברי דנהרא" ויש החולקים בפרט זה) שהרי איסור ספייה לקטן הוא דווקא כשמאכילו ולא כשגורם איסור, ואיסור נתינת מכשול הוא אפי' בגרם עבירה, ולאידך איסור ספייה לקטן הוא אפי' ב"חד עברי דנהרי" משא"כ איסור נתינת מכשול. לכן אין ללמוד דיני האיסור מחד להשני גם לעניין זה (לומר שנתנת מכשול מותר כשהוא "לשם מצוה").

כב. אפשרות להסביר היאך מצות חינוך דרבנן דוחה איסור האכלה

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

חובה, הרי כשעוסק בהם בכוונה שיוכל לקיים בשלימות מיד בהגיעו לכלל מצוות הרי הוא מקיים בזה הכשר המצוה שיקיים בשעה שיגיע לכלל חיוב מצוות. ועפ"ז י"ח שיש לצרף ב' סברות הנ"ל והיינו: שקיום ההכשר המצוה במצוות הפרטיות, של זמן שלאחרי הגיעו למצוות, דוחה המצווה כללית של ספיית איסור בידיים.

והנה יש לומר ביאור מרווח לקושיא זו מהפרמ"ג בסי' שמ"ג שם, במשב"ז אות א', שלפי הדיעות שאיסור האכלה לקטן בכל התורה דאורייתא א"כ לוקה, אבל באיסור דלפני עוור אינו לוקה משום דהוי "איסור כללי", שכולל כל התורה כולה. ובא"א אות ג' רוצה לומר שאינו לוקה על האכלת איסור לקטן דכיון שאינו מפורש בקרא אלא לומדים מקרא יתירה ומדרשא לכן כל מדרשא הוי "כחצי שיעור" דאיסור תורה יש ולא מלקות. וא"כ אולי נוכל לומר: לסברות הללו שאינו לוקה א"כ אפשר שהוי האיסור תורה קלוש יותר, משאר איסורים פרטיים ומפורשים, ואפשר שכשמקיים בעשייתו זו הכשר מצוה דאורייתא שיחוייב ב"ג שנים, שדוחה האיסור הכללי וצ"ע בסברא זו. אבל כנ"ל הרי זה קושיא שבין כך (היינו לולא דיון דידן) דורש ביאור: "היכא מצות חינוך דרבנן דוחה איסור האכלה דאורייתא?".

הנה יש להוסיף עוד ולהמתיק: על פי דברי האגר"מ (יו"ד ח"ב סי' ח' ע"פ דבריו יו"ד ח"א סי' ו' ועוד) שקטן העושה מצוה הרי הוא בגדר "מצווה ועושה" אלא שאין לו עונש וכיוצא, שאל"כ היה צריך קבלה מיוחדת כשיגדיל אלא וודאי התורה והמצוה אצלו כבר ישנו כשהוא קטן לענין שיתחייב לכשיגדיל, דלפי"ז ניתוסף ביאור שיש לו קיום המצוה "כמצווה ועושה". אבל אפי' אם אינו

אסורות או עשיית מלאכה בשבת מ"מ מצוה על האב לגעור ולהפרישו " כדי לחנכו בקדושה" שנא' "חנוך לנער על פי דרכו..." (וכן בהל' אבל כותב שהחיוב של האב להפרישו בנו כהן מטומאה הוא "דאביו צריך לחנכו בקדושה", דאינו מביא כן בשאר חיובי חנוך על מ"ע ומפרש רבינו: "...וי"ל דס"ל להרמב"ם דהחובה להפרישו מאיסורא בא מהחיוב הכללי לחנכו בדרך התורה מקרא ד"חנוך לנער" ואין זה חינוך פרטי בכל האיסורים... כ"א חיוב כללי לחנכו בקדושה..." (אבל יש לעיין בזה מהקושיות של הח"ס לענין חרש וחרשת (לעניין ספיה בידיים) שלא יתחייבו בגדלותם דהאם אין בהם איסור הפרשת האב מאיסורים. ואכמ"ל בזה).

וע"כ מאחר והחיוב על האב להפרישו הוא (במצות חינוך) "לחנכו בקדושה", הוא חיוב כללי, א"כ אפשר שגם האיסור לספות איסורים בידיים הוא איסור כללי ואינו איסור פרטי (ב) ובהקדם עוד פרט: שבלקו"ש שם רצה לבאר, שיש חיוב חינוך מה"ת שצריך להכין עצמו בידיעות ובהכנה, כדי שיוכל לקיים המצוה בבוא זמנו, וכיון שא"א בלעדי ההכנה, נמצא שהמצוה מחייב הכנות הללו, אבל לבסוף דוחה סברא זו: כיון שא"א לומר שיש איזה חיוב כשהוא קטן (ואפי' לומר שהחיוב עובר להאב), לכן בוודאי כל חיובי הכנה מתחילים מיד בהגיעו לכלל מצוות, וההתעסקות בהכנת הידיעה וההכשרה הם חלק מעסק במצוות, ואם אינו מקיימן כדבעי אין זה "ביטול מ"ע", שאדרבה הרי הוא עוסק בהם בהכנתם והכשרתם. ועיין שם הפרטים בביאור זה.

וא"כ אולי נאמר: שהגם שבפועל אין בהכנתו קיום איזה חובה המוטל עליו, אבל מ"מ נראה שיש בזה קיום "הכשר מצוה". שהגם שלא מוטל עליו בתור

י' אלול ה'תשס"ט

הרבה ויש להאריך בכל זה והאיך יש לבאר מדברי רבינו בכמה מקומות גדר קיום מצוות שעל ידי הקטן וגדר איסור האכלה איסורים לקטנים באו"א מדברי האגר"מ ואי"ה יתן ד' כח לשנות פרק זה בעתיד ואכמ"ל עוד בזה.

אבל יהיה ההסבר היאך שיהיה הרי ברור מהאיסור ליתן מאכל לעני שלא יטול ידיו שאין בלפני עוור דאורייתא ההיתר שהוא עושה לשם מצוה!

כג. עוד אודות קושיי הנ"ל

עוד בקושיי הנ"ל: היאך מותר לדחות איסור דאורייתא "להאכיל אסור לקטנים" (לשיטת אדמה"ז ודעימיה) משום "חינוך מצוה" דרבנן, הנה יש לשלול שאין דברי כ"ק אדמו"ר בלקו"ש חכ"ו בא, מוסכים על קושיי זה, דהנה: רבינו שם דן, בהעניין דהאכלה דקרבן פסח לקטן לשעת התוס' הנ"ל, דלדברי אדמה"ז אין קטן בגדר מינוי כלל, ומפרש שם בכוונת אדמה"ז בסי' שמ"ג שכתב "אע"פ שלא נמנה עליו", דהכוונה שהיה הו"א למנות אותו, אע"פ שאינו בגדר מינוי (לשיטתו), מצד מצות חינוך דרבנן לחנכו, כדי שלא יסרך לעשות באופן האסור כשיגדל (לאכול פסח בלי מינוי) (שלכן ישנם דיעות שאכן האב ממנה אותו משום טעם זה, כמובא שם מהמנ"ח מצוה ז'), שעל זה כתב אדמה"ז שלא הצריכו אותו למנות הבן משום טעם זה. ובהסבר הטעם על זה כותב רבינו בהערה 33 שם: "והטעם י"ל בכמה אופנים ומהם: א) מכיון שהמינוי נעשה ע"י האב, לא שייך בזה "שמא יסרך בכך", ב) מכיון שגם אם מנאו אביו לא נעשה מנוי (מה"ת) על הפסח (מכיון שאין לו דעת) אי"צ לחנכו במינוי. ועוד":

הנה נעיר ונבהיר בקיצור: שכל הביאורים הללו באים לתרץ למה האב לא

כמצווה ועושה (וכפי דבריו שם שכן כתב ביו"ד ח"א סי' ג') מ"מ אפשר דיש חפצא דמצווה ושלכן זה מסביר שמועיל לדחות איסור דלא תאכילום "לחינוך מצוה" לשיטת התוס'.

[דא"ג: בהדמיון שעושה בח"א סי' ו' בין חיוב מצוות זמניות כל השנה לכשיבוא הזמן (כמו שיש חיוב כל השנה אכילת חמץ לכשיבוא פסח), ובין מצוות קטן לכשיגדיל, יש לחלק, ועל דרך שמסיק רבינו בלקו"ש חל"ה וירא (שהגם שהו"א לרבינו על דרך דברי האגר"מ (ובחלק כ"ו בפרשת בא כותב רבינו סברא שיש אודות קטן חיוב מה"ת לעשות המוטל עליו בקטנותו כדי שיקיים המצוות בגדלותו כדבעי, (אלא שאפשר שהחיוב עובר להאב כמו שכתב בלקו"ש חל"ה וירא), מ"מ מסיק שלא כסברא זו, כיון שהגם שאדם מחוייב במצוות זמניות כל השנה לכשיבוא הזמן (שלכן חייב להכין מבעוד מועד, לדוגמא, לולב שיהיה לו "לכס" כשיבוא סוכות), מ"מ לגבי קטן אין לומר שיש לו איזה מושג וגדר של "חיוב" כיון "חיובי לדרדקי", וכל המושג מתחדש בזמן גדלות ולכן אין כל עניין של זיקה של חיוב לפני הזמן לכשיבוא הזמן. אבל נראה: שהאגר"מ לא דימה לעניין החיוב אלא לעניין מה ששייך המצוה "כמצווה ועושה" אע"פ שאין עליו חיוב, והיינו שיש בזה גדר מצוה. אבל נראה דלרבינו לכאורה אין זה כגדר "מצווה" שגם גדר זה שייך לעניין ה"חיוב" שהקטן מושלל לגמרי מיניה, וכפי שהסביר שם, שמה"ת הרי כל התעסקות לאחר שיגדיל מחלק חיובי המצוה, שאפי' אם לא יוכל לעשותם בשלימות עד שיעבור זמן שירגיל בהם, אין הוא עובר כלל אלא אדרבא כך הוא גדר חיוב התורה. ועדיין יש לפלפל בזה

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

דאפשר שיטלטלו המפתחות בעניין שלא יעברו איסור דאורייתא אין כאן איסור, אבל "לעניין להעמידו אצל נבילה דמסתמא יאכל איסור" אפשר שאסור!

ומשמע מדעתו שם: שלדעתו מסירת תינוק לנכרי (אפי' בלי ציווי מפורש לעשות איסור, אלא) שמוסרו בעניין ש"מסתמא" יעשה איסור מספיק כדי להיחשב "דנותן איסור בידים"! והיינו "מאכילו" איסור בידים אע"פ שלא נתן כלל ביד הקטן איסור ולא אמר לנכרי שיתן להקטן איסור (ואפי' אם בידוע שהיה שמח באם הלה יתן לבנו בשר כשר), וא"כ יתירה מזו וכ"ש וק"ו בציווי ואמירה לעשות פעולה שהפעולה היא עצמה אינו יכולה להיעשות אלא באיסור הרי בוודאי הוא "כנתינת איסור בידים" (אם טוברים שאמירה לאיסור הוי כהאכלת איסור בידים).

כה. מה שאין סתירה בין דברי האגר"מ במקו"א למה שכתב בעניין הזמנה לביהכ"נ בשבת לבאר שיטתו של בעל האגר"מ

והנה יש ליישב: שאין סתירה בין מה שכתב שו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק ב סימן סב) בדבר אם מותר לדזאבער ליתן קאנטראקטן ליהודי מחלל שבת, "...בדבר אם מותר לדזאבער ליתן קאנטראקטן ליהודי מחלל שבת שגורם שיעבוד כסחורתו בשבת, ואין לומר בזה שיהיה ככתרי עברי דנהרא שהרי עבודה זו לא ישיג במקום אחר ואף ששיג עבודה אצל אחר הא רוצה גם בעבודה זו, ודאי היתר ברור קשה לומר בזה אבל אם נאסור הרי לא ישמעו לנו כי יתבטל הרבה עניני מסחר ונוגע לחיי נפש של הרבה מישראל, מוכרחין לחפש טעמים להיתר. והנה בארתי בספרי אגרות משה חיו"ד סימן ע"ב שמה שמותר למכור כלים שעושין

ממנה אותו משום מצות חינוך דרבנן על האיסור לאכול פסח בלי מינוי, אבל אין זה מתרץ לכאורה היאך מתירים האיסור "להאכיל איסור דאורייתא" של קרבן פסח בלי מינוי! שעל זה בא יסוד התו' דלעיל שכשהוא משום "מצות חינוך" מותר להאכילו ועל זה נצטרך להסביר בהסברים אחרים (או כדלעיל או באו"א).

כד. עוד הדגשה מהיוצא מהח"ס או"ח פ"ג

והנה יש להוסיף בשלילת הסברא, שאמירה לפלוני לעשות פעולה, שא"א לעשותה אלא באיסור, אינו נחשב ל"לפני עוור לא תתן מכשול" (דברור שהוא היפך הרמב"ם והשו"ע הפוסקים בלי חולק שזה אסור והוא "שותף" בעוון, ונוסיף רק בתור "יהודה ועוד לקרא"), שהח"ס שם דן במסירת חרש ושוטה למוסד חינוך שילמדו אותו דעת ויהיה בגדר אנושי אם מותר למוסרו למוסד כזה, שבוודאי יאכל נבילה וטריפה, ושקו"ט בדבר, וא' מהדברים שדן הוא אם המסירה להמוסד, נחשב "כספי ליה איסור בידים" (שהרי גדר האיסור בנתינת איסור לקטן אינו בנתינת "מכשול" לקטן, אלא דווקא בזה שמאכילו איסור בידים), ודן שם לומר: א) שיש הסוברים שאמירה לנכרי ליתן להקטן מאכל האסור הוא "ספייה בידים", ב) אחר כן דן: אם נאמר שגם מסירה לנכרי בלי ציווי מפורש על זה היא "כמסירה בידים" לעשות איסור, ורוצה לומר שהרשב"א ביבמות מסתפק בזה שכתב "אפשר דמותר להעמידו אצל נבילה כדי שיטול ויאכל דומיא דעובדא דר' יצחק דאירכס כו". וכותב שם דמה שהרשב"א כותב "דאפשר", (היינו שמסתפק בדבר זה), הוא משום שאפשר שרק בעניין שאין וודאות ייעשו הפעולה באיסור, (כמו בעבודה של המפתחות המבואר ביבמות).

י' אלול ה'תשס"ט

נאסר. ולכן במכירת קדרות וכדומה אף שודאי יעשה בהם גם איסורין אין לאסור", ומוסיף שם בפירושו בהסבר דיליה שהדבר מותר ואפי' יודע בוודאי שהלה יעשה באיסור (היינו שאין זה רק "שתולין להיתר") וכפי שכותב בהמשך שם,

דאין זה סותר כלל למה שכתב לאסור להזמין אחד לבוא לביהכ"נ גם כשאפשר להלה לבוא בלי חילול שבת, אלא שידוע שהלה יתעצל ויחלל שבת לבוא במאשינעס.

והיינו כמו שמפרש בעצמו במה שאין זה נכלל באיסור לפנ"ע (אף שברור שיעשה בו איסור). כיון שאין זה מיוחד תשמישו לעבירה דוקא אלא גם להיתר אין בזה משום לפנ"ע. הרי אין המדובר בעניין באיסור שהוא אומר לו לעשות פעולה, אלא שהוא נותן לו חפץ, ו כיון שאין הוא נותן לו דבר "שמיוחד תשמישו לעבירה" אין הוא מזמינו ומסיתו לעשות פעולה של איסור. ובאמת אפי' היה הדבר מיוחד לעבירה, אין בזה איסור "הסתה" או אמירה שהלה ירצה לעשותו על ידי עבירה (אע"פ שהאומר לא אמר לו לעשותו בעבירה), כיון שעניין ההסתה או הכשלה על ידי אמירה, הוא דווקא כשאומר לו לעשות עבירה או כשמרשהו לעשות דבר, שא"א לו להיעשות בלתי עשיית עבירה, שרק אז נחשב כאילו מסיתו או מפתהו לעבור עבירה, אבל אם נותן לו דבר, אע"פ שמיוחד לעבירה, מ"מ כיון שלא ציווהו לעבור עבירה, וכן לא נתן לו דבר שיוכרח לעשות עבירה, אין בזה משום "הסתה" או "פיתוי" (שהוא רק כשאומר לו בפירושו לעשות עבירה או לעשות דבר שיוכרח או מפתהו שירצה לעשות העבירה, אבל אם אין זה בעניין זה, אין בזה משום גדר "הסתה" או

בהם מלאכה שהן כמעט רוב כלים שבעולם גם לעוברי עבירה אף שברור שיבשל בהקדרות גם בשבת וכן במלאכות דכל הכלים, שהוא מכיון שאינו מיוחד תשמישו לעבירה דוקא אלא גם להיתר ליכא בזה גם משום לפנ"ע והבאתי משביעית פ"ה מ"ו דתנן כל שמלאכתו מיוחדת לעבירה אסור לאיסור ולהיתר מותר, ואירי שם בחשוד על השביעית כמפורש בכל המפרשים מירוש'. והיתר זה הוא אף בלא דרכי שלום, וכן מותר למכור לחשוד פרה חורשת לביה מפני שיכול לשוחטה אף שאין דרך לשחוט פרה הראויה לרדיא כמפורש בירושלמי, וג"כ הוא אף בלא דרכי שלום כדפשיט בירושלמי בספ"ה דשביעית והובא בר"ש, עיי"ש בספרי שהארכתי בזה קצת". ועד"ז כותב בעוד מקומות ולדוגמא ביו"ד סי' ע"ב "...בכה"ג שהוא דבר שאינו מיוחד תשמישו רק לעבירה ויותר נוטה שאין בזה משום לפנ"ע ומסייע ומותר. וראיה קצת משביעית פ"ה מ"ו דתנן זה הכלל כל שמלאכתו מיוחדת לעבירה אסור, לאיסור ולהיתר מותר. אף שכיון שאירי בחשוד על השביעית כמפורש בכל המפרשים מהא דירושלמי, א"כ הרי ודאי יעשה בהם גם מלאכת איסור ומ"מ מותר. ודין זה הוא אף בלא דרכי שלום כמפורש שם מ"ט מפשיטות הירושלמי. ועיי' בפ"י מהר"י בן מלכי צדק שם במ"ח שכתב שיכול לומר לשחיטה מכרתיו לך וכן כתב בסמוך שיכול לומר לאכלה מוכר לו שיכול לומר למאכלך נתתי המעות, שלשון זה משמע שנותן טעם להיתר מפני שתלוי במוכר שהוא מוכר לו לדבר ההיתר שהרי בשביל זה לבד נמי היה מוכר לו ונמצא שאין במעשה של המוכר עשית מעשה מכשול שלא ניתוסף שום מעשה בשביל העבירה שיעשה. ומה שעיי"ז יוכל לעשות העבירה, הוא רק גרם שיכשיל את עצמו שזה לא

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

שום היתר של "חד עברי דנהרי", כיון שפיתהו לעשות דבר שאין ביכולתו אלא ע"י חילול שבת, וגם הרי רצונו ומבוקשו א"א לו להשיג בלי חילול הלזה המיוחד שלא ימצא במק"א, וא"כ: א) הרי הוא "שותף" בחלול שבת הזה, ב) מחטיאו במיוחד לחילול שבת הזה (שאינן בזה ההיתר של "חד עברי" כיון שמחטיא במיוחד על עבירה זו), ג) אינו "חד עברא דנהרא" כיון שיש לו רצון מיוחד לזה שלא היה מוצא במק"א, שעושה בשביל החשק להשיג מבוקשו דווקא הרי מעשה הלזה מתייחס במיוחד אליו (שלא היה משיגו במק"א) וא"כ גם ההכשר וההכנות לזה, מתייחסים במיוחד להכשלה זו, וא"כ הרי זה "הכשילו" אע"פ שהיה מחלל במק"א,

אבל בעניין דידן שאין המבוקש מצריך חילול שבת בעצם, אלא שזה בוחר לעשותו על ידי חילול שבת ואין המזמינו מרמוז שיחלל שבת, והרי הלה בוחר להתעצל ולחלל שבת ובפרט כשבין כך מחלל שבת וא"כ למה נאמר שזה "תרי עברי דנהרא"?

וראה שקו"ט של האגר"מ לעניין האכלה למי שלא יטול ידיו ויברך בסברות כעין דידן (שגם שם מקיל האגר"מ משום שגם אם היה אוכל מעצמו הרי גם לא היה מברך ולא היה נוטל ידיו):

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה סימן יג

ז. האכלת מי שביתו בעיר אם נחשבת כלפני עיוור, או שהיא כחד עברא דנהרא, ואם מה שמאכילו בחינם מחשיב האכלה זו לאיסור

ומש"כ נכדי יקירי שאם ביתו בתוך העיר, הוא נחשב כחד עברא. הנה שייך זה רק על הסעודה הגדולה, שאינו אוכל

הכשלה בגדר כזה. וכן אין בזה משום לפנ"ע כשנותן דבר שאינו מיוחד לאיסור וכדלהלן עוד בהסבר דבר זה) אלא אם היה דבר המיוחד לעבירה, אז זה בגדר "הכשלה" לעבירה אבל אם אין זה מיוחד לזה דווקא, אין בזה משום לפנ"ע, אלא לפעמים משום "מסייע" עוברי עבירה. ועל זה מועילים הנימוקים המובאים שם (ולפעמים אין בזה אפי' "מסייע עוברי עבירה" אע"פ שידוע שהלה יעשה הדבר באיסור! כיון שזה הוא מה שהלה "מכשיל את עצמו" ומצד הנותן הרי נתן לו דבר שיעשה בהיתר).

ובקיצור: נראה שהאגר"מ מחלק בין מכירת חפץ (שיכול להשתמש לאיסור או להיתר), ובין הזמנה או אמירה או עידוד לעשות פעולה. שכשמוכר לו חפץ הרי כיון שאין החפץ מיוחד לאיסור יותר מלהיתר אין בעשייתו הגדרה של נתינת אסור ועוון, משא"כ כשמדובר אודת סיוע או אמירה לעשות איזה פעולה, הרי"ז נמדד לפי אופן הרגיל בפעולה הלזו, וכיון שבדרך כלל אדם כזה פועל באופן האסור (בפעולה כזו) הוי אמירה זו כמי שמוכר כלי שמיוחד יותר לאיסור ששייך על זה לפנ"ע.

אלא שלכאורה עדיין יש לעיין בהסבר שיטת האגר"מ: למה סובר שבהזמנה למי שנמצא במקום שאינו רחוק כ"כ יש בזה משום לפנ"ע (דמשמע דאורייתא) והרי בפשטות באם מדובר אודות מי שבשביל עצלותו יקח מאשין, הרי הוא מחלל שבת בעניין אחר, וא"כ למה לא יהיה זה עצמו נחשב "כחד עברא דנהרא" שלא יהיה בזה "לפנ"ע" דאורייתא, כיון שהוא עובר בין כך בחילול שבת?

והנה בשלמא, בעניין שמזמין א' בעניין שא"א לו לעשות הדבר בלי חילול שבת, הסברנו באריכות שלענ"ד אין בזה

י' אלול ה'תשס"ט

קבועה שניה הרי לא יאכל. שלכן מדינא איכא חילוק מצד נט"י וברכה, שאם ביתו לא רחוק משם, דכשלא יאכל אצלו יאכל בביתו, ששם וודאי לא יטול ידיו ולא יברך, ליכא איסורא דלפני עיוור. ...":

וא"כ גם בעניינינו אפשר לומר: שאם ברור לנו שההוא היה הולך למק"א לחלל שבת באותו הזמן א"כ במה שמזמינים אותו (בעניין שלא יצטרך לחלל שבת, אלא ש) הוא יתעצל ויחלל שבת, א"כ הול"ל כ"חד עברא דנהרא" ולא יהיה בזה לפנ"ע דאורייתא, אם לא שנחלק בין מה שיודעים שיעשה אותה פעולה ממש (לא רק שיחלל שבת בעניין אחר) ובין מה שיעשה פעולה אחרת (של חילול שבת), שאפשר שאין ברור לנו שהיה עושה כן בוודאות, וכשבוחר לעשות פעולה זו דווקא הוי "כרתי עברי דנהרא". אבל צ"ע באלו שיודעים שהם עוסקים בפעולות מסוימות בכל שבת הכרוכות בחילול שבת (באותו זמן ויודעים שעושה יותר מאותו שיעור חילול שבת) דלכאורה בזה הוי "כחד עברי דנהרא" ולא יהיה בזה משום לפנ"ע דאורייתא אלא דרבנן משום "מסייע" ויהיה בזה כל ההיתרים דלעיל. וצ"ע בשיטתו הברורה בעניין זה.

ואולי נאמר ששיטתו הוא: א) דאפשר שאין ברור למדוד בברור, שההוא יחלל שבת במידה דומה באם לא היה מזמינו, שהרי בעניין קל אפשר שדווקא על ידי ההזמנה יתוסף בודאות בחילול שבת קצת יותר ממה שהיה עושה לולא הזמנתו, והרי כל חילול היא עבירה בפ"ע. (ולדוגמא: לולא ההזמנה היה לוקח מכונית שלו למקום קרוב יותר והיה נוסע "מייל" אחד ועכשיו הוא נוסע מייל וחצי, הרי כל הוספה של נסיעה במכונית הרי הוא עובר בכל הוספה והוספה בריבוי עשיית מלאכה דאורייתא. וראה מה

אותה אלא פעם אחת בצהריים, וכשיאכל כאן לא יאכל בביתו. אבל לא שייך זה על משקין ומיני מתיקה, שאוכלין ושותין אפילו הרבה פעמים, אף כשאינו רעב ואינו זמן אכילה, שאף שיאכל כאן יאכל בביתו.

ובדבר שאף סעודה הגדולה שוודאי יאכל בביתו, הא בביתו יעלה לו במעות, וכאן כשיתן לו שותפו יאכל בחינם, שכתב נכדי יקירי שכיוון שברור שיקנה כשלא יאכל כאן, אולי הוא כחד עברא. וכן בנויר כשברור שילך ויקנה יין מחנות הסמוך, הוא כחד עברא, ולא יהיה איסור דלפני עיוור כשיתן לו, אף שהוא בחינם. הנה נל"ע דבטירחא דווקא וודאי תלוי במדריגת כל אחד. דאף כשהוא כחד עברא דנהרא, אם הנזיר זקן או חלש שקשה לפניו להשיג היין, אפילו כשהוא כחד עברא איכא איסורא דלפני עיוור. ורק כשהנזיר הוא צעיר בימים ובריא, ליכא איסור דלפני עיוור, מאחר שהטירחא לא נחשב לו כלום להמנע מלעבור על האיסור בשביל הטירחא. אבל לגבי ממוך, דאיכא עניים שלא יעברו על האיסור כשיצטרכו לקנות בכסף, ואף בעשירים אירע להם שלא היה להן מעות בכיסם לקנות תיכף, שאז וודאי איכא לפני עיוור כשיתן לו בחינם, אין לחלק למעשה, דלא ניתן לשיעורים. ועובר אלפני עיוור כשיתן לו בחינם היין האסור לו לשתות.

אבל פשוט שלא שייך זה בסעודה הקבועה שיאכל בכל יום, כשליכא נידון לעניין אכילת איסורים, אלא לעניין מצוות נטילת ידיים וברכה. שאף העני הרי יצטרך נט"י וברכה על סעודתו, אף שהוא רק בפת וקטנית. דאין חילוק לענין נט"י וברכה בין סעודת עני לסעודת עשיר, ובין סעודת מקמץ באכילתו לסעודת מרבה בהוצאת אכילתו. וסעודה

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

מותר הדבר (ואין צריכים לומר לו שימנע מזה), ב) התשובות והנהגות מתיר ומעודד זאת ג) השבט הלוי, נראה שאוסר הדבר (אבל ישל"ע היאך פוסק משום לקרבו שלא כתב אודות זה בהדיא) ג) האגרות משה, הרי בנוסף על שביאר שיש איסור מיוחד כשאומר לחבירו לחטוא (משום "מסית"), גם הורה שגם אם המזומנים הם אינם רחוקים כל כך, כשידוע שיתעצלו לילך ברגלים ויסעו במאשינעס, הגם שבעניין זה כשיש אפשרות להלה לעשות בלי עבירה מ"מ יש בעניין זה לפנ"ע (דאורייתא) ויש גם כמה פסקים המדברים אודות עניינים הקשורים לחינוך מצוה ולקירוב ואעפ"כ החמיר מאוד בעניין. ואולי היה מקיל קצת אם היה מדובר אודות פעולות ישירות לקרבם לתומ"צ ולאיתן התורה. אבל נראה יותר ששיטתו בזה אינו משתנה, כיון שנראה לעיקר שיטתו שהזמנה לענין שיעשה בו עבירה הוא לפנ"ע דאורייתא שאין מועיל בזה מה שהיה מחלל שבת בעניינים אחרים. אבל יש לעיין מדבריו בהשקו"ט עם נכדו, לעניין הנותן אוכל למי שלא יברך ולא יטול ידיו, שאם מדובר בעניין שאם לא היה אוכל כאן היה בוודאי אוכל במק"א בלי ברכה ונט"י אין בזה לפנ"ע דאורייתא. (אבל יש לחלק כנ"ל וכדלהלן שסבור שלעניין אמירה לעשות פעולת חטא הרי חשוב כלפנ"ע בכל עניין. עוד נראה שאפי' אם אין לו החומר של מסית, מ"מ נראה יותר שיטתו בזה שיש חומר עצמי של איסור כשאומר ומזמין חבירו לעשות פעולת חטא. ה) המשנה הלכות: נראה שאינו "ברור לו ההיתר", אבל גם לא אסר בתכלית.

והנה בעניין זה (שמזמינו בעניין שלא יצטרך לחלל שבת) מסתבר כבר לומר (מלבד שיטת האגר"מ) שמועיל בזה סברת

שהבאנו לעיל מדבריו בעצמו בשם הריטב"א והמאירי בע"ז שסוברים שאין אסור דלפנ"ע בזה שאנו נותנים לו האפשרות לעשות ריבוי באותו העבירה שהיה עושה בלא"ה (באגר"מ יו"ד ב' סי' פ'), אבל נראה שם, שאינו ברור הדבר מסברא ולכל השיטות (שאפשר שזה רק אם עושה הריבוי באותו זמן בבת אחת ממש, וראה לאידך או"ח ג' סי' מ"ג מה שכתב בזה שהלה מחלל בשאר עבירות שאם לא היה מחלל בעבירה זו ברור שאסור), ב) ואולי סובר, דכמו שאנו מסבירים לעניין אמירה ישירה לפעולת חטא שא"א בלעדיה שבזה נחשב "כשותף" או "כמחטיאו" בעבירה שאין בזה הפטור ד"חד עברא דנהרא", הרי כמו"כ שיטתו שגם כשהלה יכול לעשות הפעולה בלי עשיית העבירה, כיון שהמזמין מזמינו והלה מסתמא יעשה הדבר בעבירה, אפשר ששיטתו, שבזה נחשיבו לשותף וכמחטיאו בהעבירה.

כו. עניין ביאור ההיתר כשמזמינו בעניין שאפשר לו להמוזמן לעשות הדבר בלי חילול שבת אע"פ שמסתמא יבחר הלה לחלל שבת

לאחרי כל האריכות הנ"ל להוכיח בבירור שאין מקור להיתר לעבור בלפנ"ע דאורייתא כשמזמין חבירו לעבור באיסור דאורייתא, משום הנימוק א) דמקורו למצות או מקיים מצוה. ב) או שהיה עובר העבירה בעניין אחר ג) או אפי' צירוף שניהם יחד, נחזור למה שנראה מדברי הפוסקים שהבאנו בתחילת הדברים שמתירים (ויש המועדדים) להזמין אחד, כשהמזמין נותן האפשרות להמוזמן, לעשות הדבר בלי חילול שבת ובלי עשיית עבירה, אלא שאנו יודעים שהלה מסתמא יעשנו באופן האסור,

הבאנו לעיל: א) לפי המנחת שלמה

י' אלול ה'תשס"ט

אלא שיש לעיין: אם יש לחלק שהיתרו הוא אך ורק כשמפרישו מאותו הפעולה עצמה שהיה עושה בין כך, ועל ידי הסיוע שלו הוא מסייע שלא יהא הפעולה שהשני עושה אסורה, כמו שאם היה עושה אותה בלי הסיוע. ולאידך: יש כאן סברא להקל, שכאן הרי הוא רק בגדר "סיוע", אבל בנידון דהרעק"א הרי היא עשתה מעשה ממש (שהאשה הקיפה ראש האישי) ואעפ"כ הוא מחשיבה כ"מפרישה", וא"כ כ"ש כשאין העשייה חזקה כל כך אלא בגדר "סיוע" ובפרט שכאן אפשר שזה סיוע קלוש מאוד, שהרי אין הוא מסייע בעצם החילול שבת של חברו שהרי הוא מזמינו בעניין שלא יצטרך לחלל שבת אלא שהלה בא ואין הוא מוחה נגדו אפשר שאינו בגדר ד"מסייע" כלל, ויש יותר סברא להקל בדבר על פי סברת הרעק"א. וצ"ע בזה.

וכמו כן סברת המחצית השקל שהוא בדומה ממש לסברת הרעק"א: שכשמדובר באיסור "מסייע" (שאין בזה לפנ"ע דאורייתא), הרי כשמאכילו בעניין שהלה לא יטול ידיו ובעניין שיעבור באופן קלוש יותר (שאין חובת הנט"י בעניין כשאחר מאכילו, ואין האוכל נוגע בידיו, ואין זה דומה וחמור למי שאוכל בעצמו ונוגע המאכל בידיו), הרי בזה נחשיב שאין הוא "מסייע" אלא אדרבא הוא "מצילו" מאיסור חמור יותר! וא"כ כמו כן יש מקום לומר בענייננו.

אלא שגם בזה יש לדון כמו שאמרנו לסברת רעק"א: אפשר שהוא מתיר רק כשמחליש אותה הפעולה עצמה שהלה היה עושה לבדו בכירור, משא"כ כאן הרי הוא מסייע בחילול שבת זה ואינו ברור שהוא מחליש החילול שבת שהיה עושה בלעדי ההזמנה (אם לא שברור להזמין שהלה היה עושה יותר עבירות באותה

"חד עברא דנהרי" לסלק האיסור דאורייתא, ובמילא הוי רק אסור דרבנן דמסייע ע"ע הרי שייך בזה הרבה מההיתרים דלעיל וע"כ יש לכאורה להביא הרבה מהפוסקים שהבאנו לעיל להתיר עניין זה. ובהקדם, מה שנקבע שאין בעניין זה, משום לפנ"ע דאורייתא, ונקבע שבאמירה לחטוא, אין נראה שיש בזה איסור אלא א"כ הוא אומר לחברו לחטוא או כשאומר לו לעשות דבר שא"א לו להיעשות בלי עשיית עבירה, אבל אם מזמינו לעשות פעולה שיכול להיעשות בהיתר, והוא היה שמח שהלה היה עושה זאת בהיתר, אלא שהלה בוחר לעשותו באיסור, אין באמירה זו להיות מוגדר כ"לפני עוור" דאורייתא, (ומפני זה אפשר שבתנאים מסויימים אפשר שאין בזה אפי' "מסייע" דרבנן) שהרי אין הוא מזמינו לעשות איסור ואין הוא גורם העיקרי של העבירה שהרי לא פיתהו לעשות עבירה, אלא הלה בחר מעצמו לעשות עבירה, (ואדרבא, הוא רוצה שהוא יעשה מצוה והלה עושה עבירה מעצמו), ובעניין זה יש לומר: א) שאין בזה אפי' מסייע לדבר עבירה, ב) גם אם נאמר שבעניין זה ישנו איסור דמסייע עוברי עבירה, מ"מ הרי זה מותר משום תנאים מסויימים על דרך הסברא של "מצוה" או לקרבם למצות (כמו שמובא ההיתרים של "דרכי שלום" ו"פרנסה" וכיוצא).

כו. ההיתר הנ"ל ע"פ סברות הרעק"א/מחצית השקל

אם נאמר שאין כאן איסור דלפנ"ע דאורייתא, א"כ כיון שכל האיסור דרבנן דמסייע הוא "להפרישו", א"כ מסתבר לומר שאין זה נחשב שאינו מפרישו מאיסור, כשכל כוונת הסיוע הוא להפרישו מכל העבירות ולהביאו להחזירו בתשובה לקיים את כל מצוות ד'.

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

מיד לפני האכילה בלי נט"י שמיד נחשב כעבירה), א"כ אפשר לחלק שכשמוזמינו לבוא (למצות דסעודת שבת וכיוצא), ויודע שהלה יעבור חילול שבת ב קום ועשה, אפשר שהב"ח לא התיר בעניין זה.

גם בשיטתו נאמר: שכל זה לולא הסברא דלהלן דבעניינינו אין זה "מסייע" כלל וכלל, בדומה לסברא הראשונה בהב"ח שכתבנו עכשיו, כיון שכל כוונת ההזמנה הוא להביאו לידי שמירת שבת, ההיפך הגמור מהחילול שבת שהלה יעשה, א"כ א"א להחשיב כלל ההזמנה כמו "שמייע" בחילול שבת.

כח. עוד ציטוט מסברא שכותב האגר"מ להתיר מאיסור "מסייע עוברי עבירה" וא' הנימוקים הוא שאין זה מסייע אלא בעצם הם מונעים אותו משאר עבירות

הנה ציטוט ממה שכותב באגר"מ יו"ד סי' ע"ב "בענין מסחר הקייטערינג שעל הרבה חתונות מתנהגים שלא כשורה אם יש איסור מסייע ידי עוברי עבירה. כ"ג טבת תשי"ח. מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם מוהר"ר בן ציון ראקאוו שליט"א ר"מ בלאנדאן.

בדבר אם מותר לעשות מסחר הכנת חתונות שהוא להשכיר האולם ולעשות הסעודה וכדומה שנקרא קייטערינג בלע"ז כאשר שבהרבה חתונות מתנהגים שלא כשורה ברקידות אנשים ונשים שהוא דבר עבירה וכדומה אם יש בזה משום לפני עור או מסייע ידי עוברי עבירה. הנה כיון שבעיר גדולה כלאנדאן שיש הרבה אולמות להשכיר ויכולים בנקל להשיג אולם אחר ליכא לפני עור מדאורייתא כדאיתא בע"ז דף ו' וכן פסקו כל הפוסקים. אך הנידון הוא משום שיש לחוש לשיטת התוס' והרא"ש שבת דף ג' והר"ן שם דסברי דאיסור מדרבנן מיהא

שעה ממש ובאותו הרכב ממש ובאותו כמות הנסיעה לולא ההזמנה).

ולאידך יש מקום לומר: דשם הוא "מסייע" ממש בשעת האכילה ונתינת המאכל (אלא שהלה היה יכול ליקח מעצמו), משא"כ כאן, אין הוא מסייע בשעת מעשה, וגם אמירתו אין להחשיבה כ"סיוע" להעבירה כיון שמוזמינו בעניין שלא יצטרך כלל לחלל השבת (וכפי שנבאר שלכאורה אפשר לומר שבזה אינו נחשב כלל ל"מסייע") שא"כ בזה יש יותר סברא לומר שכיון שמתכוין לקרבו לתומצ' ולהצילו ולהפרישו מכל האיסורים שבתורה, ולגרום שישמור הרבה שבתות, אפשר שבזה ישנו הסברא של המחצית השקל דלעיל להקל ולהתיר בעניינינו. (כל זה גם לולא הסברא דלהלן שבעניין זה אין זה נחשב איסור מסייע כלל וכלל ובמילא מרווח יותר ההיתר בעניין זה).

ב) סברת הב"ח: שבעניין שאין כאן לפני"ע דאו', ועכשיו מקיים מצות צדקה, ואין מתחשבים במה שהלה יאכל בלי ברכה ומותר: הדבר תלוי בביאור ההיתר, שאם נאמר שעיקר ההיתר משום שכשעושה עכשיו מצוה, ואין שום עבירה בהוהו, וגם אין מעודד שהלה יעבור, אין אנו מחשיבים עשייתו כסיוע לעבירה, א"כ אפשר שגם בעניינינו הוי הדבר כן: שכיון שעכשיו מזמינו כדי לקרבו ומקיים עמו צדקה ברוחניות וצדקה הכי חשובה, להחזירו לאביו שבשמים א"כ אין אנו מסתכלים על מה שיצא מזה (על ידי המוזמן בעצמו ולא על ידי המוזמן) כאילו שהוא גרם וסייע לעבירה אלא אדרבא עסק בקיום מצוה הכי גדולה.

אבל אם נאמר שעיקר סברת הב"ח הוא מה שאין הוא גורם לעשייה של עבירה בקום ועשה (כמו במי שנותן להשני מאכל

י' אלול ה'תשס"ט

דלפנ"ע כשהזמנה אין מחייב שתהיה בחילול שבת כדי שתיעשה, אע"פ שהלה עושה הדבר בחילול שבת על פי הזמנת המזמין, (דלכאורה הלה עובר בעידוד המזמין), ולמה לא ייאסר בזה, ובפרט לדברינו שחמור במאוד איסור האומר לחטוא משאר מכשיל עון, שבוה נחשב "לשותף" ממש בהעבירה, א"כ היה לנו להחמיר בזה.

ונבין זה על פי שנקדים עוד קולא שישנו באיסור לפנ"ע שאינו בכל התורה כולה, שהרי בכל התורה כשיש ספק אם הדבר הוא אסור או לא, הרי "ספיקא דאורייתא לחומרא" והנה כאן הדין הוא, דאם נותן חפץ לחבירו ויש ספק אם הלה ישתמש לאיסור או להיתר יש לתלות בזה שהלה לא יעשה עבירה ואינו אסור, וכמו שפסק ב"ד סי' קנ"א, ובצ"צ פסקי דינים ע' ת"ח כותב "שמשמע קצת כל היכי דאיכא למיתלי בהיתרא תלינן אע"ג דליכא רובא להיתרא... ועי' בהרא"ש שם סי' ט"ז משמע שרש"י ס"ל מספיקא תלינן לקולא, ואין כן דעת הרמב"ן ורב האי"ן "ונמצא, שיש דיעות שאין צריך רובא לתלות אלא אנו תולין בספק לקולא, ולכאורה הרי בכל ספיקא דאורייתא אנו מחמירים ואין תולין להיתר ולמה אזלינן לקולא כאן?

ועד"ז הקשה המשנה ראשונה בשביעית פ"ה מ"ו דדבר שמיוחד לאיסור ולהיתר מותר, דלכאורה הוי ספק דאורייתא ולמה אין מחמירים בזה, ומסביר שלשיטת הרמב"ם דסד"א מה"ת לקולא ומדרבנן לקולא ולא גזרו משום חיי נפש. אבל באגר"מ יו"ד ע"ב מקשה ע"ז דלכאורה הרי בהמשנה שם מותר אפי' במי שהוא "חשוד על השביעית" "הרי וודאי יעשה בהם גם מלאכת איסור, ומ"מ מותר".

איכא מטעם שהרי חייב להפרישו מאיסור ואין יסייענו בדבר עבירה... עכ"פ להש"ך והדגמ"ר אין בזה איסור מסייע ידי עוברי עבירה. אבל המג"א סי' שמ"ז סק"ד פליג עליה ואוסר לסייע לישראל מומר. אבל בכאן נראה דגם להמג"א אין לאסור דהא ודאי כשלא ישכיר זה את האולם למי שירקדו בעבירה ישכרו לעשות החתונה אצל אחרים ואף אצל החשודים בעניני כשרות המאכלים ונמצא שאדרבה במה שמשכיר להם את האולם שלו מונעם מעבירה דמאכלות אסורות ולעבירה זו דרקוד הא לא מסייעם בעצם כלום שגם בלא סיועו הרי יעברו ולכן אף להמג"א אין לאסור: שיוצא שאם המדובר (אינו איסור דלפ"ע אלא איסור) דמסייע ע"ע, הרי אם עצם האיסור היו עושים בלעדי פעולת השני, ואין השני מסייע בעצם העבירה אלא שנותן הכשר, שעיקר עניינו הוא מניעת איסורים אחרים, אין בזה כלל משום "מסייע עוברי עבירה". וא"כ כמו"כ אפשר לומר בעניינינו שאם נפרש שבהזמנה אין כאן לפנ"ע דאורייתא (דלא כשיטת האגר"מ בעצמו כנ"ל, אלא כהמנחת שלמה ועוד) א"כ הרי להאגר"מ בעצמו נראה שיש מקום להקל ולומר שאין הוא מסייע, אלא מפרישו משאר עבירות שבתורה, ומשתדל להחזירו למוטב.

אלא שיש לחלק בין הדברים: ששם מדובר כשפעולת ההשגחה אינו כלל על עצם דבר האיסור, אבל כאן ההזמנה נחשב כסיוע לעצם ביאתו של פלוני לכאן, כשנראה שהלה יעשה הדבר באיסור.

כט. הוספת הסבר בהיתר של המנחת שלמה והתשובות וההנהגות, להזמין בעניין שיכול לבוא בלי חילול שבת מצד המזמין אבל אנו יודעים שיעשונו באיסור והנה בהוספת הסבר הדבר, שאין חשש

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

מחמירים יותר באמירה לעשות פעולה שא"א לעשותה אלא בחילול שבת, שאפי' הלה מחלל בלא"ה מ"מ אסור. דאין סתירה בדבר, כיון שבאם האמירה היא בעניין שבוודאי מוכרח שפלוני יעבור בכדי שיעשה פעולה זו, אז האמירה מכשילו ומתייחס העבירה אל האומר (ואפי' היה מחלל שבת בעניים אחרים בלא"ה), אבל לאידך אם אפשר לו להזמנה להיעשות בלי עשיית עבירה נמצא שהאומר לא אמר לו כלל שיעשה עשייה של עבירה, ומה שהלה בוחר לעשותו בעבירה זה עשיית עצמו ואין מתייחס לחבירו שנאמר שהוא הכשילו בעבירה.

ל. הערה בעניין "להרשותו" בתרי עברא דנהרא האם הוא "לפני עוור" דאורייתא או לא

הנה יש מקום לדון האם כשאדם "מרשה" לחבירו להשתמש ברשותו בעניין של איסור, שלא היה יכול לעבור בלתי ההרשאה, האם הוא עובר "לפני עוור" דאורייתא או דהוא רק דרבנן, כיון שלא עשה מעשה וגם לא אמר לחבירו דבר (והיינו: שכשאמר לחבירו לעשות עבירה הרי זה "מחטיא" ו"שותף" כמבואר לעיל בארוכה אבל בעניין שלא אמר לו, וגם לא נתן לו בידים אלא "הרשה" לו יש מקום להסתפק דילמא אין בזה משום לפני"ע, או דילמא שגם בזה ישנו לפני עוור כיון שסו"ס הרי על ידי ההרשאה שלו, הרי חבירו עובר בעבירה בעניין שלא יכול לעבור בלתי הרשאת חבירו?

הנה בסי קס"ג ס"ב ברמ"א איתא שם שיש לפני עוור אם מאכיל למי שאינו נוטל ידיו, כותב המג"א דהוא דווקא כשאינו נתן לו משל האוכל אבל נתן לו משל האוכל אינו עובר, דגם אם לא היה מושיט לו, היה נוטלו ממילא, אם לא דהיה ב"תרי עברא דנהרא", ומציין לעיין

אפ"ל הביאור בזה: שעצם גדר האיסור הוא "עשיית ונתינת מכשול", ולכן כשנותן דבר שאין ברור שהלה ישתמש לאיסור ואפשר שישתמש להיתר, הרי אף שבפועל נשתמש לאיסור אין "הנותן" נחשב שנתן לו "מכשול". כיון שלא היה ברור שהוא מכשול, א"כ אין זה נחשב "למכשול" ולמכשילו!

ולהאגרא"מ הוי יתירה מזה (דשייך יותר לנידון דידן): שאפי' כשסביר שהלה יעשה וודאי איסור, הרי הנותן יכול לומר שמצדו נתן הדבר לצורך היתר, אלא שהלה מכשיל עצמו, לכן אין זה נחשב כלל כ"נתינת מכשול",

וא"כ אף אנו נאמר גם לעניין אמירה לעשות פעולה שהלה יעשה אותה בחטא שבאם אמירתו הוא בעניין שאין מוכרח לעשות הפעולה באיסור, ויכול לעשותו בהיתר לכן, אף אם הלה עשה הדבר באיסור, הרי זה עשה על דעת עצמו "והכשיל עצמו", ואין האיסור מתייחס להאומר לו, כיון שמצד עצם האמירה, הרי השאיר מקום לעשותו בהיתר ובפרט שרצה שהלה לא יעשה הפעולה באיסור. (אלא שלהאגרא"מ בעצמו, שיטתו, שבאמירה ישירה לפלוני לעשות פעולה, יש בזה לפני"ע ואפי' כשאפשר להיעשות באופן המותר, כיון שלשיטתו יש קשר ישיר בין האמירה והעשייה, שאפי' אופן העשייה נבחר על ידי פלוני (ולא על פי ציווי והזמנת חבירו), מ"מ סו"ס כל מה שעשה מתייחס להאומר (לשיטת האגרא"מ).

ויש להוסיף: שהגם שבעניין האמירה אנו מקילים אפי' אנו יודעים שהלה יעשה בוודאי הדבר באיסור, (למרות שבעניין נתינת חפץ ששייך שהלה ייכשל אין מקילים, אלא א"כ לכה"פ הוי הדבר ספק דילמא לא יעשה), ולאידך שם אנו

י' אלול ה'תשס"ט

ומותר משום איסור שבת שהרי לא עשה כלום אבל אסור מן התורה משום שמכשיל את חבריו ונותן לו חפץ להוציאו מרשות לרשות ועובר על לפני עור לא תתן מכשול ואם החפץ היה מונח בענין שאף אם לא היה נותנו לו היה יכול ליטלו בעצמו אינו עובר על לפני עור מן התורה, שלא כתב "אם לא היה בידו" (של הנותן, שאז היה נראה שהכל תלוי אם הדבר במציאות ביד הנותן בגשמיות, אלא) אודות אם הנוטל היה יכול ליטלו "אם לא היה נותן", שבלשון הזה יש לדייק יותר שתלוי גם אם היה הלה יכול ליטול באם אין הנותן נותן לו רשות על זה!

הנה ראיתי בשו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק ה סימן יג) "הנה נראה דלהרשותו ליקח בעצמו מה שירצה לאכול ולשתות, ליכא איסור, אף שהיה יכול לעכבו מליקח כשלא היה נותן לו רשות. דלעכב מלעשות איסור מסתבר שהוא מחיוב מצוות הוכח תוכיח, שאם ידוע שלא יקבל, פטור, אף כשהוא איסור דאורייתא".

הנה יש להעיר עליו שהוא סותר למה שכתב בספר דברות משה שבת (פרק א' הערה ו'), במה שכתבו התוס' שם "ואפי' מיירי שהיה יכול ליטול אפי' לא היה בידו דלא עבר משום לפני"ע, תמוה לכאורה דהא החפץ הוא של בעה"ב שלא היה יכול ליטלו בלא רשותו, וממילא עובר בעה"ב אלאו דלפני"ע על מה שהרשהו ליקח, ודוחק לומר שידוע לבעה"ב שהיה לוקח העני גם בלא רשותו בחזקה בגזל... " וראה שם היאך אוקים דברי התוס', ולפי הכתוב שם הרי יוצא בבירור שגם כשמרשהו אע"פ שאינו בידו ממש והלה לוקח ממנו הרי בגם בזה עובר בפני"ע. וסותר הכתוב כאן דלהרשותו ליקח מאכל ומשתה אין

סי' שמ"ז (וראה להלן) אבל אין מזה הוכחה ברורה לעניינינו שהרי המדובר שם, כשנותן לו ממש, וגם מהלשון "אסור להאכיל", נראה פשוט יותר דמדובר כשנותנו בידיים (אבל במרשה לו אינו נחשב "מאכיל בידיים" לכאורה), וכפשטות המשך ההלכה "אע"פ שנותנו לתוך פיו", דהמדובר הוא כשהמאכיל נותן לו ממש, וכפי מה שהמג"א מביא בסוף הס"ק שם "...שמותר ליתן דמאי לתוך ידו, ובוודאי אפי' לתוך ידו אסור...", דנראה מזה שהמדובר הוא כשנותן לתוך פיו או לתוך ידו ממש. (וראה עוד בלשון ההלכה בסי' קס"ט "אסור ליתן לו פרוסת א"כ יודע בו שנטל ידיו..."). ואולי עדיין יש לדון ולומר ש"המרשה" חבריו משלו (שלא היה לחבירו רשות ליקח ממנו בלי רשותו) הרי זה נחשב כנותן לו ומאכילו.

והנה באו"ח סי' שמ"ז היכי שמדבר אודות העני שנוטל מבעל הבית, כתוב במשנה "הבעל הבית פטור" והגמ' מפרש הכוונה בזה, ד"פטור ומותר" ובראשונים דנו בזה מפאת האיסור "דלפני עוור", הנה יש לדייק לשונות הפוסקים בדבר, שהראשונים חילקו בין היה לו להעני ליקח בלתי הבעל הבית, דהמג"א (בסימן שמו ס"ק ד) כתב אבל אסור – דקעבר משום לפני עור לא תתן מכשול, ואם הוא מונח באופן שאם אפי' לא היה בידו הי' יכול ליטלו לא עבר אלפני עור ומ"מ איסורא דרבנן איכא". דנראה לכאורה כוונתו, מה שהכל תלוי באם היה היכולת ליקח ממנו בגשמיות מאותו מקום, ונראה קצת שאם היה יכול ליקח מאותו מקום, דאע"פ שלא היה שלו, מ"מ אין בזה משום "לפני עוור", אבל בלשונו הק' של אדמה"ז שינה קצת וכתב "... (שמו סעיף ג) "...אבל זה שניטל החפץ ממנו פטור

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

בכשלונם, והיינו שהכל תלוי בין מי שהעבירה תלוי בו, ובאם יש לו יכולת לעכב העבירה ולמחות במי שעושה הרי הוא "בכלל עון זה", שהוא אותו עון ממש, "דמחטיאוי". ובפשטות הוא עון דלפני עוור באופן גדול ביותר שמשום זה הרי זה מעכב מתשובה).

(ודרך אגב: יש להוסיף ולהמתיק על פי שיטת הרמב"ם ב"פושע מזיק הוא" שכיון שפשע במה שמוטל עליו לעשות למנוע היזק הוי (לעניינים מיוחדים וכמו שלא לפטור ההיזק הנעשה בקרקע על ידי אי שמירתו) אי עשייתו מה שעליו מוטל לעשותו כדי למנוע איזה מעשה הוי כאילו הוא עצמו עשה המעשה שנעשה וכאילו הזיק, וא"כ לפי"ז יומתק מה שאם לא מיחה כשהיה לו למחות ולמנוע העבירה שהוי כאילו הוא עצמו עשה אותו העבירה. ויש לפלפל ואכמ"ל).

לא. דיון הנידון מפאת הדין בסי' ש"ו שמחללים שבת עבור הצלת בת ישראל מנכרי שלא תשתמד ושתשמור שבת כל ימיה, בפשטות אין המציאות דומה ממש להמבואר שם ולכן אין לסמוך כלל בזה בלתי אם דובר עם מורה הוראה בפועל שאומר שהמציאות דומה להמבואר שם

והנה עדיין יש לדון מצד הלכה אחרת כאן (שהיא הלכה יסודית) : דכיון שכל כוונתו באמירתו שיחלל שבת הוא "כדי שישמור שבתות הרבה", אפשר ששייך זה להלכה שפסק אדמה"ז (כשולחן ערוך אורח חיים סימן שו סעיף כט) "...מי שנודע לו בשבת שהוציאו נכרים את בתו מביתו להוציאה מכלל ישראל מצוה לשום לדרך פעמיו להשתדל להצלתה ויצא אפילו חוץ ל"ב מיל ואפילו אם יצטרך לעשות מלאכה גמורה להצלתה ואפילו אם הוא ספק אם יצילנה מפני שענין זה הוא כפיקוח נפש שמחללין

בזה משום לפנ"ע בזה שהיה יכול לעכבו מליקח כשלא היה נותן רשות. והיינו שכאן סובר שזה עצמו שהלה לא יכול ליטול בלי רשות מהווה איסור לפנ"ע דאורייתא. וצ"ע.

והנה לכאורה אפשר להוכיח ממה שהבאנו לעיל מדברי הרמב"ם בהל' תשובה פ"ד שמי שבנו יוצא לתרכות רעה ואינו מפרישו הרי הוא האחראי על זה והוי "כמחטיאוי", ונמצא שהגם שאינו נותן לו בידים מ"מ הרי הוא עובר על זה בענין שיש לו עוון גדול שמעכב התשובה! וא"כ כמו"כ בדבר שנמצא ברשותו ואין הוא מעכב השני מלעשות עבירה בדבר הנמצא ברשותו, לכאורה ייחשב "כמחטיאוי" שהוא "עוון גדול".

ולכאורה היה אפשר לחלק בין המדובר אודות "כנו" שהוא "ברשותו" (וכפי שפסק הרמב"ם שם בפרק ה' מהלכות תשובה שלכן בניו מתים כשהם קטנים כיון שהם כקניינו (רמב"ם הלכות תשובה פרק ו) "יש חטא שהדין נותן שנפרעים ממנו על חטאו בעולם הזה בגופו או בממונו או בבניו הקטנים שבניו של אדם הקטנים שאין בהם דעת ולא הגיעו לכלל מצות קניינו הן וכתוב איש בחטאו ימות עד שיעשה איש". (אלא ששם היה אפשר לומר שהטעם משום שהן "כקניינו" שלכן נענשים, אבל כאן מדובר בכללות שהם "ברשותו" שלכאורה אפשר שכולל גם לאחר שנעשו בני מצוות, ולכן היה אפשר לומר, שרק בזה נחשב כאילו "מחטיאוי" כיון שהם ברשותו ממש משא"כ במי שאינם ברשותו, אע"פ שהדבר שעושים בו העבירה הוא ברשותו מ"מ אין זה באותו גדר ממש, מ"מ נראה שאינו כן, שהרי הרמב"ם שם סיים שהוא כן "לכל מי שאפשר בידו למחות באחרים בין יחיד בין רבים, ולא מיחה אלא יניחם

י' אלול ה'תשס"ט

ההשתדלות המדובר שם היא מוגדרת שהיא מוציא אותה מאנסייה (על ידי כסף או שאר דרכי שכנוע או כפיה שהאנסיים ישתחררו אותה). והיה אפשר לומר שאין זה בעניינינו, דהגם שישנם כאלו שמתעוררים לשמירת שבת ע"י סעודות שבת, ובכית שומרי שבת והדברי תורה והסיפורים מעם ישראל ותורת ד' וסיפורי חסידים וצדיקים וניגונים וכו', והקירוב הלבבות וההתעוררות הבאה ביחד עם זה, וכיחד ה"גדולה לגימא שמקרבת". ובוודאי זהו ה"רפואה ידועה" שהצליח להחזיר הרבה יהודים לתומ"צ, אפשר שאין להגדיר שזה היא היא פעולה ישירה שבדיוק על ידה ישמור כל השבתות שלאחריו, והיינו שכשאין מדובר לפעול בייחוד שהלה ישמור שבת באופן ישיר, אלא לקרבו בכללות לתומ"צ אפשר אין מספיק לנו לחלל שבת בזה.

והיינו: שזה בגדר ספק רחוק מאוד בעניין זה לומר שזה יועיל באדם זה לשמור שבת כיון שאין זה פועל באופן ישיר.

אבל לכאורה אין נראה שחילוק זה הוא חילוק נכון: דאין זה גרוע משאר "ספק ספיקא", שיועיל לחלל שבת בפקו"נ גשמי, אפי' בפעולות שאינן מצילות באופן ישיר. ומספיק מה שהיא גורמת סו"ס לאיזה שהוא סיכוי להצלחה. (והגם שאדמה"ז לא הזכיר בסי' ש"ו אודות היתר לחלל שבת אפי' בספק ספיקא כמו שהזכיר בסי' שכ"ט, מ"מ נראה שאין לחלק בזה, וכמו שהסביר אדמה"ז בקו"א בסי' ש"ו שהא דמותר לחלל שבת על הספק לקו"נ רוחני נלמד מהדין בפקו"נ גשמי, וא"כ כמו שבפקו"נ גשמי מותר אפי' בסי' כמו לפקו"נ רוחני).

מ"מ יש להעיר בעיקר מצד ב' סברות וחילוקים עיקריים, (א) ובפרט שברך כלל

השבת אפילו בספק הצלה שאין לך פיקוח נפש יותר מזה שלא תצא מכלל ישראל ותחלל שבתות כל ימיה ומוטב לחלל עליה שבת אחת משתחלל היא שבתות הרבה שמטעם זה ג"כ מחללין שבת בשביל פיקוח נפש שאמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה (ולפיכך אף אם הבת היא קטנה שאינה מחוייבת עדיין במצות יחלל עליה להצילה שלא תחלל שבתות הרבה כשתגדיל שמטעם זה מחללין שבת לפיקוח נפש הקטנים). ואם אינו רוצה להשתדל בהצלתה בחילול שבת כופין אותה והוא הדין אם אינה בתו אלא בת או בן איש אחר אע"פ שאינו קרובו ויש יכולת בידו להשתדל במצוה זו אע"פ שהוא ספק אם יציל כופין אותו להשתדל בכל מה שאפשר אפילו בעשיית מלאכות גמורות אם יצטרך להן..."/, ונראה מדבריו, שע"מ להציל נפש "שתשמור שבתות הרבה" עושה אפי' מלאכה גמורה (ועד שכופין אותו) משום דהוי כפקו"נ וי"ל עדי"ו גם כאן שאפשר לומר שיכולים להזמינו אף שמחלל הלה שבת, כיון שע"י"ו יוכל לשמור שבתות הרבה.

אבל לאחר העיון בהלכות הללו נראה שאין הלכה זו ראויה ברורה למקרה דידן, וצריכה עיון רב והיתר הוראה ממורה הוראה המומחה לעניינים הללו, כיון שישנם כמה וכמה חילוקים מההלכה המבואר לנידון דידן:

דהנה יש מקום לחלק, שהגם שההלכה שם הוא, שמותר לחלל שבת אפי' על "ספק הצלה" (וכפי שביאר הטעם והמקור לזה בקו"א שם). מ"מ אולי נראה שצריך שתהיה ההשתדלות המיוחדת פעולה ישירה במציאות הפרטי הזה או להציל נפשה בגשמיות או מרדת שחת, וכמו שהוא לעניין ההלכה בסי' ש"ו שפעולת

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

השתדל כדבעי לפני השבת, ועכשיו החולה נמצא בסכנה, האם נאמר שיהיה אסור לחלל שבת להציל החולה? וצ"ע (ג) כמו כן נראה לכאורה שלמי שכבר בא כמה פעמים והשתתף בסעודות שבת וכיוצא ולא נראה סבירות שעל פי דרך הטבע ההשתפות בסעודות הללו יחזירו אותו למוטב נראה שבכהאי גוונא אינו נכלל בהלכה זו.

לב. כמו כן בפשטות אין בזה ההיתר "שלא תצא מכלל ישראל"

וכמו כן לכאורה אינו ברור שנידון דידן דומה למה שכתוב בהלכה זו שמחללים השבת ש"לא תצא מכלל ישראל" (לשון השו"ע שם) היינו שלא תשתמד (ל' הב"י): דהגם שלכאורה אין לחלק בזה אם ישנו חילוק בין מי שעדיין לא יצא מכלל ישראל (שמחללים עליו "כדי שלא יצא") ומי שיצא ורוצים להכניסו בחזרה "לכלל ישראל". הנה אפי' אם נאמר (כמילתא דמסתבר מאוד שאין לחלק בזה) דכיון שהטעם הוא משום שהוא עניין ד"פקוח נפש" וא"כ מה לי אם לא יצא אם כבר יצא, הרי סו"ס עיקר המכוון שיהיה בתוך "כלל ישראל", וא"כ מסתבר שגם כבר חל הדין בהלכה זו (דפקו"צ – "להכניסו בכלל ישראל"). וכן אין לומר שאין נידון דידן שייך להלכה זו כיון שהלכה זו מתרת אך ורק אם הלה "לא פשע" במצבו, כיון שהמדובר ברוב העניינים הוא במי שגדרו בהלכה הוי "כתינוק שנשבה בין העכו"ם" דהוא "כאנוס", הנה, לכאורה אינו נכלל בזה.

כיון שבכללות מדובר במי שהוא בגדר שאינו שומר שבת ואינו מקיים שאר המצוות אבל לא השתמד או המיר דתו, בעניין שנחשיבו ש"אינו בכלל ישראל" כדי לומר שעל ידי פעולה זו "תיכנס בכלל ישראל" (וברובם הם בגדר "תינוק

הרי גם אלו שמתקרבים עי"ז הרי הם צריכים עוד כמה וכמה שבתות (ועוד כמה מאורעות ותוספת התעוררות), נמצא שעד "שישמור שבתות הרבה" ה"ה בינתיים מחלל שבתות הרבה! הרי אין זה מוגדר בהלכה זו, כיון שהלכה זו אומר "חלל שבת א' כדי שתשמור שבתות הרבה" אבל לא "חטא הרבה שבתות כדי שאולי תשמור שבתות הרבה" שבפשטות (והסברא נותנת) אין יכולים לחלל כמה שבתות כדי שתשמור הרבה שבתות, (ב) ואפשר שיש לעיין אם מותר לחלל שבת בעניין זה, כשאולי ישנם כמה אופנים אחרים (אפי' אם פעולה זו קלה יותר ומעוררת יותר, הנה יש מקום גדול להסתפק גם מבחינה זו, דכיון שיש אפשרויות שיעשה פעולות אחרות) שאולי יעוררו אותו, שלא יכלול בו חלול שבת וכיוצא. ומש"ה אין היתר לחלל שבת כדי שישמור שבתות (כדי שזו תביא אותו לשמור שבתות הרבה). ובכללות: מההכרח שיתדבר עם מורי הוראה בכל נידון ונידון לפי עניינו, שידריכו ויורו לו באם אסור או מותר או הלכה ואין מורין כן או יתן לו עיצה השייך למצב זה דווקא בדיוק היאך להתנהג בדבר.

(כן יש להוסיף בזה ולהעיר מזה שההלכה כפי שכתב הב"י והדגיש אדמה"ז בס"י זה הוא, ש"נודע בשבת" אודות ההוצאה, דישל"ע בכוונתה, שלכאורה היה אפשר לומר שהכוונה הוא שאם נודע קודם השבת הרי יש לפעול עוד קודם השבת בשאר השתדלות, ואפשר שאין מותר לחלל בשבת. אבל לכאורה אין מסתבר לומר שאם לא השתדל קודם השבת כדבעי, ועכשיו יש לו האפשרות להוציא הבת, שלא יהא מותר כיון שפשע בההשתדלות. דלכאורה כיון שהוי כפקו"צ, היכי נאמר שמי שלא

י' אלול ה'תשס"ט

יותר לפי דברי כ"ק אדמו"ר באגר"ק שאין אנוס ואפי' שוגג בכפירה נחשב ככופר). או דילמא אפשר דעצם החשיבות "שלא יצא מכלל ישראל" דנחשב כפקו"נ, קאי אמה שיחיה בחיים השייך למי שהוא "בכלל ישראל" ולכן הגם שמצבו בהווה בא מסיחת אונס מ"מ עדיין יש להחשיב הפעולות והשתדלות להחזירו להנהגות של אלו הנכללים "בכלל ישראל" כמו פקו"נ. ולכא"ו צ"ע בכ"ז.

אבל גם אם נאמר כנ"ל נראה שסו"ס אין זה דומה להנ"ל מהטעמים דלעיל: שהגם שדומה להנ"ל בזה שבוזה הוי פעולה והשתדלותו בהם, פעולות ישירות של הצלה, והגם שאינו ברור שיצליח להצילו, מ"מ פעולתו הוא בגדר של פעולת ישירה של הצלה לומר שזה הפעולה שיחזירו "לכלל ישראל", ונראה בפשטות שכל פעולה של קירוב לתומ"צ עניינה פעולה ישירה להוציא "מיצא מכלל ישראל", אבל מ"מ יש עוד חילוקים אחרים הנ"ל, א) מה שכאן אפשר שיצטרך לחלל כמה שבתות עבור ספק הצלה זו שבעקיפין, שאפשר שבעניין זה אין היתר לחלל כמה שבתות, ועוד כנ"ל: ב) ובעניין שאם לא ייעשה בצורה זו יוכל לקרבו בצורה אחרת המתאימה עם רצון השי"ת בשאר ההלכות שבתורה (משא"כ בפעולות ההצלה משמד הרי שם החשש שככל שתהיה תחת ידם לא יוכל להוציאה משם לאח"ז ותשתמד כל ימיה).

ונראה בפשטות: שאין הלכה זו ברור לגמרי שהפסק חל לעניינינו שאם כן הרי היה מקום שיש לחלל בעצמנו באיסורי דאורייתא כנפסק בשו"ע והרי ברור שאין אחד השואל לעשות בעניין זה וזכרנו שיהיה באופן קבוע, (ובאם יקרה מקרה מיוחד שיהיה ברור להשואל שהוא מקרה השייך להמבואר לסי' ש"ו א"כ יהיה

שנשבה"). דעל פי פשטות הרי שמחלל שבת בפרהסיא, אע"פ דהוי "כעכו"ם" מ"מ אינו נחשב "כיצא מכלל ישראל" - נראה להלן בל' אדמה"ז ועוד, דבמילא נשאר על זה לכאורה הדין שכתב שם אדמה"ז בהמשך "...אבל אם אין רוצים להוציאו מכלל ישראל אלא שאונסים אותו לעבור עבירה אחת אפילו לעבוד עבודה זרה ואח"כ יניחוהו להחזיק דתו אין מחללין עליו שבת באיסור של תורה בשביל הצלתו (בין הוא בעצמו בין אחרים) מפני שלא ניתנה שבת לדחות אלא בשביל פיקוח נפש ולא בשביל הצלת עבירה חמורה ממנה ...",

אבל עדיין נראה שיש לעיין אם שייך לומר שיש כמה שהם מגדר "לא יצא מכלל ישראל" בעניין זה. ישנם כאלו (מוזמנים) שהם במצב שבאם לא נקרב אותו הרי הם בכלל מי "שיצא מכלל ישראל והיינו שהם מומרים לכל התורה, דאפשר שזה אכן בגדר "שמד" על פי ההלכה ובמילא הוא בגדר "דיצא מכלל ישראל" לפי ההלכה. (וראה דברי רבינו באגר"ק ח"ב ע' ר"ד) והיינו דהגם שהם במצב הזה "כאנוסים" כ"תינוק שנשבה" מ"מ אולי אפשר דהוי "כיצא מכלל ישראל" וכמומר לכל התורה באונס (נראה מדברי האגר"מ), ואולי אפשר לומר שפעולות אתם הם בדרגא שיחזירו אותו לכלל ישראל והוי כהצלה של "פיקוח נפש".

או דילמא נאמר: שמי דהוי "כתינוק שנשבה" אין הוא בגדר "יצא מכלל ישראל" דכמו שאנו מחשיבים אותו כאנוס לגבי שאר דיני התורה א"כ גם הוא אינו נחשב "יצא מכלל ישראל" או "נשתמד" כיון שהוא בא למצב הזה בעניין שלא ידע כלל וכלל אודות יהדותו וא"כ בעניין הזה אפשר ש"לא יצא מכלל ישראל" א"כ אין זה "כפקו"נ" (כן מסתבר

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

והיינו שהגם שהרשב"א מסתפק בדבר, הרי דעתו נוטה שאין דוחין שבת על הצלת מעבירות משום ש"אין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חבירו" ואפי' לעשות איסור קל כדי למנוע איסור חמור אלא כשהעושה גרם לו לחבירו לעשות איסורו אבל בעניין אחר אין לעשות כן. ונראה שזה כולל כל עניינים החמורים ואפי' מה שתשמד באם לא יצילו אותה.

וממשיך הכ"י: "והתוספות כתבו בפ"ק דשבת (שם ד"ה וכי) בתחלה כדברי הרשב"א ואחר כך הקשו מדתנן (גיטין מא:): מי שחציו עבד וחציו בן חורין כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וקיי"ל (שם לח:): כל המשחרר את עבדו עובר בעשה ותירצו דשאני פריה ורביה דמצוה רבה היא ועוד יש לומר דדוקא היכא שפשע שהדביק פת בתנור סמוך לחשיכה אבל היכא דלא פשע מידי שרי למיעבד איסורא זוטא כי היכי דלא ליעביד חבריה איסורא רבה והוכיחו כן מפרק תמיד נשחט (פסחים נט.) ומפרק בתרא דערובין (קג:). וכן כתבו בפרק בכל מערבין (לב: ד"ה ולא) ובפרק השולח (גיטין מא: ד"ה כופין) ובפרק קמא דבתרא (יג. ד"ה כופין) ובפרק קמא דחגיגה (ב: ד"ה כופין) ובפסחים פרק האשה (פח: ד"ה כופין):"

והיינו שלדברי התוס' יש ב' שיטות והיתרים לעשות איסור קל כדי למנוע איסור חמור: א) כשהוא מציל בעניין של "מצוה רבה" (כמו פ"ו), ב) כשהניצול לא פשע במה שעובר האיסור חמור.

ובהמשך כ': "...והשתא אם לתירוצא דמצוה רבה הדבר ברור שאין לך מצוה רבה מלהצילה שלא יפחידה עד שתשמד", והיינו שהחשש של שמד הוא חשש של "מצוה רבה". "...ואם לתירוצא דמחלק בין פשע ללא פשע הכא נמי לא פשעה והילכך לחלל עליה את השבת

באמת היתר אפי' לחלל בעצמו בחילול שבת דאורייתא, ויתדבר עם רב מורה הוראה בפועל בעניין הפרטי הלז), אבל כנ"ל הרי בפשטות אינו עולה על הדעת לומר שכולם יתעסקו בחילול שבת דאורייתא בעניינים כגן אלו (ובפרט בכל שבת ושבת), ובמילא אין בזה היתר דסי' זה באופן כללי כלל. ונדבר קצת בהמבואר בהפוסקים בסי' זה ובביאור דבריהם.

לג. פירוש וביאור בדברי ב"י, מג"א, ט"ז וש"ע אדמ"ז ושקו"ט בדבריהם בדין מי שהוציאו בתו מביתו ע"י ישראל משומד, האם מותר לחלל שבת להשתדל להצילה

בית יוסף אורח חיים סימן שו

"נשאל הרשב"א על אחד ששלחו לו בשבת שהוציאו בתו בחזקה מביתו על ידי ישראל משומד להוציאה מכלל ישראל אם ישם לדרך פעמיו בשבת פן יפחידה ותשמד אם מותר לילך אפילו חוץ לשלשה פרסאות למאן דאמר (ירושלמי עירובין פ"ג סוף ה"ד) דתחום שלשה פרסאות דאורייתא ואפילו להביא חותם מצד המלכות מי דחינן מספק זו את השבת כדדחינן בספק נפשות": "והשיב הדבר צריך תלמוד ומכל מקום כך דעתי נוטה שאין דוחין שבת על הצלה מהעבירות לפי שאמרו (שבת ד.) אין אומרים לאדם עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירך ואפילו איסור זוטא לא שרינן ליה כדי להציל חבירו מאיסורא רבה דעד כאן לא אמרינן בפרק בכל מערבין (עירובין לב:): ניחא ליה לחבר דליעביד איסורא זוטא כי היכי דלא ליעביד עם הארץ איסורא רבה אלא כשאותו איסור בא לעם הארץ על ידי חבר אבל בענין אחר לא כדמוכח פ"ק דשבת (ו) בבבועיא דהדביק פת בתנור (ד.) ועוד צריך תלמוד עד שיעמוד הדבר על בריו עכ"ל"

י' אלול ה'תשס"ט

של "שבתות הרבה". והיינו שהמג"א לא הזכיר בדבריו מה ש"לא תצא מכלל ישראל" אלא מה שהיא תשמור הרבה שבתות גרידא הוא טעם מספיק כדי להתיר לחלל עליה שבת א'.

ואלו דברי הט"ז באורח חיים (סימן שו ס"ק ה) "וצ"ל דשאני הכא שרוצים להמירה ותשאר מומרת לעולם אחר כך בזה הכריע כהתוס' דיש להצילה בחילול שבת דזה עדיף מפיקוח נפש". ונראה מדבריו שמבאר פסק המחבר כאן, לא עצם המניעה מחילול שבת כל ימיה אלא מה שהיא היתה נשארת "מומרת לעולם" הוא הטעם כדי להתיר לחלל שבת א' שלא תישאר מומרת לעולם. ולכאורה לפי זה, מה שהב"י כתב אודות "שיחלל שבת א' כדי שישמור שבתות הרבה" הוא דוגמא וגילוי מילתא שממה שמחללים שבת א' כדי שיהיה תוספת בשמירת שבת, א"כ כ"ש כשהוא למנוע שתהיה מומרת לעולם. אבל מסיפא של דבריו נראה שגם הוא מודה שעצם מה שלא ישמור שבת לעולם הוא סיבה להתיר חלול שבת כדי למנוע חילול שבת בעתיד: שכתב "משא"כ לקמן שיעשה פעם אחת באונס כיון דאונס רחמנא פטרי' ואח"כ אין חשש לא יחלל שבת בשביל הצלה זו". דמזה נראה שעצם הדבר שאחד יחלל שבת כמה פעמים שלא על ידי אונס הוא סיבה שיחללו עליו השבת אלא שכיון שכאן יחלל על ידי אונס אין החילול שבת טעם מספיק בכדי שנחלל עליה שבת א'.

ודבריו הללו נראים קצת דבעניין זה מסכים עם חמיו הב"ח שיש יותר סיבה להציל אדם ולחלל שבת עבור הצלת שמירת שבתות באם יחלל שלא ע"י "אונס". והוא דלא כדברי המג"א שסובר ההיפך: שכשפושע יותר טעם שלא להצילו ודוקא כשמחלל באונס הוא יותר

לפקח עליה שרי ומצוה נמי איכא ואי לא בעי למיעבד כייפינן ליה כדאשכחן במי שחציו עבד שכופין את רבו כדי שלא יתבטל ממצות פריה ורביה כי רבה היא ואפילו לחלל שבת בדברים האסורים מן התורה נראה דשפיר דמי דלגבי שלא תשתמד ותעבור כל ימיה חילול שבת אמרינן איסורא זוטא הוי": דכיון דמדובר באשה שלא פשעה, הרי בוודאי שמותר לחלל שבת כדי להציל אותה מעבירות חמורות. ופוסק עוד: שלא רק שיש מצוה לחלל שבת עליה אלא אנו כופים אותו לחלל שבת אפי' באיסורים דאורייתא (כמו שמוצאים בהנוגע שכופים רבו לשחרר ח"ע וחב"ח) ובפשטות הוא משום הסברה שיש בזה "מצוה רבה".

והנה זה לשונו בשו"ע או"ח סי' ש"ו סעי'ד "מי ששלחו לו שהוציאו בתו מביתו בשבת להוציאה מכלל ישראל מצוה לשום לדרך פעמיו להשתדל בהצלתה. ויוצא אפילו חוץ לשלש פרסאות ואי לא בעי, כייפינן ליה. (וע"ל סי' שכ"ח סעיף י')": והיינו שפוסק בזה כמו שכתב בב"י שמותר ומצוה לחלל שבת ומוסיף מה שכתב שם "שכופין אותו על מצוה זו.

לד. המג"א והט"ז

והנה בהמגן אברהם (סימן שו ס"ק כט) כתב "חוץ לג' פרסאות – אפילו למ"ד דהוי דאורייתא שרי דלגבי שלא תמר ותעביד כל ימיה חילול שבת הוי זה איסורא זוטא דמוטב לחלל שבת א' כדי שתשמור שבתות הרבה (ב"י)": הנה נראה בפשטות נוקט בעיקר כוונת הב"י. דהגם דשבת עצמו הוי "איסור חמור" מאוד מ"מ ישנו היתר כיון שע"ז "ישמור שבתות הרבה" דכלפי שמירת שבתות הרבה, הוי חילול שבת א' "איסור זוטא" נגד "מצוה רבה" של הצלת איסורא גדול

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

שרוצים לאנסו שיעבור עבירה גדולה, אין מחללין עליו השבת כדי להצילו, וכאן פוסק המחבר שמחללין השבת כדי להציל הבת מלהשתמד.

ומביא תי' הבי"ח: "והבי"ח כתב דהכא מיירי כשחוששין שיפחידהו שתמר והתם מיירי שרוצים לאנסה, ואין זו עבירה כ"כ דאונס רחמנא פטריי, ולכן אין מחללין שבת בגינה דאפי' תקנתא דרבנן לא עקרי' מקמי אונס, כדאיתא ריש כתובות עכ"ל". והיינו שהגם ששם אונסים אותה לעבור עבירה גדולה, מ"מ כיון שהלה יעשה זה מאונס לכן אין זה עבירה, כיון ש"אונס רחמנא פטריה". משא"כ כאן הוי חשש שמשום הפחד היא תסכים להמר, ואין זה אונס.

המג"א מקשה על טעם זה: "ול"י כמ"ש דאדרבא כשאונסין אותו אומרים לאדם חטא בשבילו כמש"ל בשם התוס' ול"ד להא דאמרינן בכתובות ע"ש והדבר ברור כמ"ש ועססי' שכ"ט בהג"ה דאיתא בהדיא דהכא איירי ג"כ באונס". והיינו שאדרבא באם הלה נאנס הרי זה טעם יתירא לעשות איסור עבירו כיון שלא פשע משא"כ כשלא נאנס אלא פשע בזה אין סברא להתיר לעבור איסור קל עבירו. (ולכאורה כוונתו הוא שגם כשעובר באונס "דרחמנא פטריה", מ"מ הרי זה מעשה עבירה ויש לחלל השבת לשמרו מזה). ולכן מבאר כפי שכתב לפני זה בשם הבי"ח שכאן הוי "איסור חמור" בזה שאם לא נצילה, הרי היא לא "תשמור הרבה שבתות" ולכן הוי שמירת שבת א' "אסור קל".

"ומיהו אם הבת קטנה צ"ע אם יעשה הגדול חטא בשביל הקטן דהא אין מצוין להפרישו עסי' שמ"ג א"ד מידי דהוי אפי"ג שמחללין על הקטן דאומרים חלל עליו שבת א' כדי שישמור שבתות הרבה ה"נ

טעם להצילו מעבירה. ולכן כתב בעיקר הטעם שמחללים עליה השבת משום שאל"כ "תישאר מומר כל ימיה".

ובמג"א ממשיך שם: "וא"כ אם רוצים לאנס' לעבירה אחרת אפי' לעבוד ע"א פעם א' אין מחללין עליה שבת במלאכה דאורייתא דמחלל שבת כעובד ע"א כדאיתא בעירובין דף ס"ט ובחולין דף ה' פירש"י דשבת חמיר מע"א וצ"ע מנ"ל", ולכאורה כוונת קושייתו הוא על מה שפירש רש"י בחולין שמחלל שבת הוא חמור מע"ז, ועל זה מקשה מה המקור על זה.

והנה ברש"י (חולין ה:): כתב "...האי תנא חמירא ליה שבת כעבודת כוכבים דהעובד עבודת כוכבים כופר בהקב"ה והמחלל שבת כופר במעשיו ומעיד שקר שלא שבת הקב"ה במעשה בראשית". דלכאורה נראה מדבריו ששבת כע"א, דכמו ע"א כופר בהקב"ה כמו"כ מחלל שבת עופר במעשיו ומעיד שקר בהקב"ה, והיכן כתוב בדבריו שחמור מע"ז.

לאחר כתבי זאת שו"ר מה שהעיר עד"ז (וכן ראיתי עוד שמעוררים ע"ז) בס' שו"ת אפרקסתא דעניא חלק א סימן ג "...ובעיקר דברי כ"ת שבנה יסודו להחמיר בשבת יותר מבע"ז, על דברי רש"י חולין ה'. שכ' האי חמירא ל' שבת מע"ז (ואע"פ שלפנינו כתוב כעכו"ם בכ"ף, לזה הרא' כ"ת וכ') עי' מ"א סימן ש"ו סקכ"ט, דשם הביא הגי' במ"ם היתרון, ורוצה כ"ת להעמיס דיעה זו בתב"ש, "... ונוסיף עוד כנ"ל (שלא רק שאין נראית שזה הגירסא דלפנינו אלא עוד) שמתוכן הדברים אין נראה שיש שום הדגשה בפירושו ששבת חמורה מע"ז.

המשך המג"א: "וזהו מ"ש רמ"א לעיל בסיומן שכ"ח ס"י" והיינו דשם איתא "מי

י' אלול ה'תשס"ט

דלפי הצד השני הוי טעם ההצלה משום "דדומה לפקו"נ" ולכן גם כשתעבור באונס לכשתגדיל הרי"ז דומה לפקו"נ.

אבל לכאורה יש לעיין אם יש לפרש ספיקו של המג"א בעניין זה: האם מדמים לפקו"נ או הטעם להציל מעבירה בפשיעה, א' דהרי המג"א שולל סברת הב"ח, וסובר שיש להציל יותר כשיעבור באונס, ב' הרי כיון שהמג"א לא הזכיר כלל לפנ"ז שהטעם לחלל עליו השבת הוא משום דהוי כפקו"נ ממש, אלא שטעם ההיתר הוא משום "חטא איסור קל כדי שתזכה איסור חמור" א"כ נראה שגם הצד הסובר שיש לחלל השבת על הקטנה אינו משום שזה הוי דומה לפקו"נ ממש, אלא שאנו מדמים אותו אך ורק לעניין "ישמור שבתות הרבה" מועיל להיות ההיתר של פקו"נ על סכנה גשמית כמו"כ כשמדובר אודות סכנה רוחנית (אע"פ שאפשר שלהמג"א אין זה נכלל בדין דפקו"נ, מ"מ), הרי התועלת הרבה שיביא בהעתיד מועיל גם כשאין תועלת הזו מועיל בההוה, ומספיק לחלל עליו השבת עכשיו.

ואולי יש לבאר הספק בסגנון אחר: האם החילול שבת בעניין זה (כדי להשיג המעלה "דמצוה רבה"), נעשה למנוע חילול שבת. או דילמא הכוונה הוא כדי שתביא תוספת שמירת שבת? האם אומרים שהוא כדי למנוע חילול שבת, ולכן כיון שתהיה אונס בעתיד אין לחלל שבת למנוע חילול שבת כזה או דילמא סו"ס אפי' שאין זה חילול שבת ממש (כיון שהיא באונס) מ"מ יש לחלל שבת כדי שתשמור שבת, כמו שמחללים שבת עבור חולה בפקו"נ אע"פ שאם ימות לא יהיה שום איסור חילול שבת (שחפשי מן המצוות) א"כ כמו"כ כאן יש לחלל שבת כדי שתשמור שבתות בעתיד.

כן וצ"ע...": ולכאורה בפשטות הוי הכוונה דמסתפק אם עיקר הטעם שמחללין עליה שבת הוא כדי למנוע איסור חילול שבת גם במצב ההוה הרי כשהיא קטנה אין בזה איסורים הללו, והרי נפסק "דאין מצווין להפרישו" והרי אין בזה שום איסור, למה נחלל שבת עליו, או דילמא דכמו שבפקו"נ על קטן הרי מחללין עליו השבת בכדי שתימנע חילול שבתות בעתיד, כמו"כ לעניין פקו"נ רוחני, יש לחלל השבת בכדי שיציל לעתיד כשתגדיל!

ולכאורה יש לעיין בצד השני, מה שמסתפק לומר שאין מחללין עליו השבת משום "שאין מצווין להפרישו" והרי אנו מחללין השבת לפקו"נ גשמי אע"פ שאין הוא מחייב על השבת לעניין ש"אין מצווין להפרישו".

הח"ס (או"ח סי' פ"ג) נראה שפירש באו"א: "רבמג"א סי' ש"ו ס"ק כ"ט מסופק שרוצים לאנסו לדת ע"ש ועתה אין ב"ד מצויים להפרישו ולכשיגדל ויטמע ביניהם הוי אונס ורחמנא פטריה ואין לחלל שבת עליו או דילמא מידי דהוי אפקו"נ שמחללים עליו שבת אע"ג דעכשיו אינו במצוה וכשימות ה"ה חפשי מן המצות ולא יבא לכלל גדלות אפי"ה מחללים ה"נ דכוותיה והניחו בצ"ע".

והיינו שמפרש שהספק דהמג"א קשור לסברת הב"ח, דנימא דאין מחללין השבת להציל מעבירה באונס (ומה שמחללין כאן הוא משום החשש שיעבור ברצון), האם נאמר שאין לחלל שבת על מה שיעבור בעתיד באונס (ומה שיעבור עכשיו אינו חייב להפרישו), או דילמא הוי דומה לפקו"נ לענין זה, שמחללים השבת אע"ג דגם עכשיו אינו במצוה, ואם ימות הרי הוא פטור מהמצות וא"כ למה מחללים השבת וא"כ הוי הכוונה בשביל שישמור שבתות הרבה, וא"כ גם כאן הוי כן. והיינו

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

“כאיסורא זוטא”. אבל הט”ז הביא אך ורק מה שתשאר מומרת לעולם, והדגיש וכתב שזה “עדיף מפקוח נפש”. והיינו שחלוקים בשנים: א) להמג”א מספיק מה ש”תשמור שבת כל ימיה” לחלל עליה שבת א’, ב) אין מביא שיש כאן הטעם שזה עדיף או אפי’ דומה לפקו”נ. אבל בדברי הט”ז נראה שסובר שהטעם הוא מה שתישאר מומרת לעולם (היינו בדומה לדברי הבי”ש “שתשמד” ב) וזה שייך ועדיף לפקו”נ שכמו שפקו”נ דוחה שבת כמו”כ הצלה זו דעדיפא מפקו”נ בוודאי שדוחה שבת.

לה. דברי אדמה”ז

ונראה דברי אדמה”ז באורח חיים (סימן שו סעיף כט) “מי שנודע לו בשבת שהוציאו נכרים את בתו מביתו להוציאה מכלל ישראל מצוה לשום לדרך פעמיו להשתדל להצלתה ויצא אפילו חוץ ל”ב מיל ואפילו אם יצטרך לעשות מלאכה גמורה להצלתה ”. ע”כ. ויש לדייק בדבריו מה שכותב “מי שנודע לו בשבת” שדין היתר זה הוא דווקא כשהודע לו עכשיו בשבת, ולכאורה הוא מלשון המחבר והבי”ש “מי ששלחו לו שהוציאו בתו מביתו בשבת”, שפירש שעצם “השלוח” (היינו ההודעה) היה בשבת. ויש לעיין האם והיאך ישתנה הדין באם הודיעו אותו קודם השבת, דלכאורה טעם ההלכה וההיתר הוא כדי שתשמור שבתות הרבה וא”כ מה החילוק “מתי נודע לו”, והרי אם יוכל להצילה עכשיו בשבת, למה ישתנה הדין בזה שכבר נודע על העניין לפני השבת?

וא”א לומר שהכוונה בזה היא: שאם כבר נודע להם קודם השבת ולא עשו פעולה עבודה לפני זה, שאין להם רשות לעשות עכשיו בשבת, (שאין להם רשות לחלל שבת אלא כשא”א לפני”ז אבל אם היה אפשר להצילה קודם השבת ופשעו

והנה בזה יובן הטעם שאינו סובר כמו הבי”ש (שבעבירה באונס אין הסברא כל כך שנחלל שבת עליה, אלא אדרבא בזה ישנו יותר סברא לחלל עליו השבת), כיון שאין ההדגשה מה שעובר ומחלל השבת אלא מה שאינו שומר השבת ולכן יש לנו לחלל שבת, “כדי שתשמור שבתות הרבה”!

ועפ”י נאמר שלהמג”א אין זה נחשב “כפקו”נ” כיון שפקו”נ הוא רק כשיש איבוד מוחלט של נפש בישראל בעוה”ז הגשמי אבל כאן אין זה איבוד נפש (בפרט כשנעשה באונס) וא”כ לא יחלל שבת עבור זה.

אבל אדמה”ז, שטעם ההיתר לחלל שבתות קשור בזה שיש בזה משום העניין ד”פקוח נפש”, לכן הוא סובר בפשטות (וישלי”ע בזה) שיש לחלל שבת גם כדי להציל בתו הקטנה (אע”פ שאינו מחוייבת במצוות עדיין ואין כאן עדיין “איסורא רבא” בחילול שבת שלה), דכמו שמחללין עליה השבת כדי להצילה מסכנה גשמית “כדי שתשמור שבתות הרבה” כמו כן יש לחלל עליה השבת “כדי שתשמור שבתות הרבה” כשיש חשש שהנכרי יוציא אותה משמירת שבת.

הנה קודם שנמשיך בדברי אדמה”ז יש להדגיש עוה”פ בזה דלכאורה יש חילוק בין דברי המג”א והט”ז: שלפי המג”א הוי טעם ההיתר של הבי”ש לחלל שבת א’ כדי ש”ישמור שבתות הרבה” הוא, שבזה נראה שחילול שבת א’ הוי “איסורא זוטא” כלפי מה שתשמור שבתות הרבה (וכפי שכתב כן בהדיא) שזה בדוגמא “איסורא רבא” או “מצוה רבה”. הבי”ג”כ אמר כן אלא שהוא צירף (והקדים) ביחד עם טעם זה (מה “שתשמור שבתות הרבה” הא) ש”לא תשתמד”. אבל המג”א הביא אך ורק מה שתשמור שבתות הרבה להחשיב את זה כ”מצוה רבה” וחילול שבת נגדה

י' אלול ה'תשס"ט

אחת משתחלל היא שבתות הרבה שמטעם זה ג"כ מחללין שבת בשביל פיקוח נפש שאמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, והיינו שכאן מבאר אדמה"ז שזה האופן הכי נעלה ד"פקוח נפש", שאם לא יצילה היא "תצא מכלל ישראל" "תחלל שבת כל ימיה" (והוא על דרך דברי הט"ז "שעדיף מפקו"נ").

והנה כנ"ל בדברי המג"א לא הוזכר בדבריו א) שמצילה ש"לא תצא מכלל ישראל", וכתב רק אודות מה שעיי"ז "תשמור שבתות הרבה" ב) יתירה מזו: ונראה שעצם הדבר הוא התועלת שתשמור שבתות הרבה שזה מספיק לחלל שבת אחד, וכנ"ל שבזה הוי חילול שבת "איסורא זוטא" כלפי "חילול כל ימיה" דהוי איסורא רבא או שמירת שבתות כל ימיה דהוא "מצוה רבא", והיינו שהוא לא הזכיר בדבריו, שיסוד ההיתר לחלל שבת קשור עם ההיתר של "פקוח נפש" אלא יסוד ההיתר הוא מה שיכולים (וצריכים) לעשות "איסור זוטא" כדי להציל חברו מ"איסור רבא" ולהשיג "מצוה רבה". ובדברי הט"ז כתב והדגיש ב"הרישא" שלו מה ש"תשאר מומרת לעולם" שמזה משמע שזה שנחשב "לאיסור חמור" וגם הדגיש שזה "עדיף מפקו"נ". ובדברי אדמה"ז נראה שכולל שניהם יחד בתחילת דבריו: מה "שלא תצא מכלל ישראל" (שבעצם לשון זה נמצא בלשון הרשב"א בתשובתו), וגם "שתחלל שבתות כל ימיה" וכותב שזה נכלל בההלכה של "פקוח נפש" שאין לך דבר שמחללין עליו השבת "יותר מזה!"

והנה נראה מדברי רבינו שהוא מסכים להמג"א בכללות שיטתו: דאין לחבירו לחטוא כדי שהוא יזכה בעניין שהוא פשע, ורק כשנאנס אז יש לחבירו לחטוא

בדבר אין להם רשות לחלל שבת), שלכאורה, הגם שנביא לקמן שאם מי שמחללים עליו השבת פשע בהוצאתו על ידי הנכרים אין לחלל עליה השבת, מ"מ אין נראה דמסתבר לומר, שכמו"כ אם מי שיכול להציל פשע, שיהא אסור לחלל השבת כדי להציל פלוני מחלול שבת "כל ימיה" ו"הוצאתה מכלל ישראל" שהוא "כפקוח נפש". וצ"ע.

ואולי הכוונה: שבאם נודע קודם השבת א"כ (בדרך כלל) נראה שכבר שמו לדרך פעמיהם וכבר יודעים מצבה, ומה שאפשר לעשות בתור הצלתה. וא"כ או שכבר עשו, או שכבר יודעים דרכי ההצלה שאין צורך בזה לחלול שבת, אבל אם באמת יצטרך לחילול שבת הרי בוודאי יוכלו לחלל עליה השבת. וצ"ע אם זה הכוונה.

או אולי הכוונה הוא להיפך: שיש חידוש שאפי' נודע רק עכשיו ואין ידוע כלל אופני הצלתה אלא שיש ספק וספק ספיקא על הצלתה, (דאם כבר ידוע כמה ימים אודותה הרי יש אפשריות שיש ידיעה ברורה היאך להצילה), דמ"מ יש היתר לחלל עליה השבת כדי להצילה. וצ"ע אם זה הכוונה.

וממשיך אדמה"ז: "ואפילו אם הוא ספק אם יצילנה מפני שענין זה הוא כפיקוח נפש שמחללין השבת אפילו בספק הצלה", דכמו שבפקו"נ הרי הוא מותר לחלל על הצלתה אפי' אם אין וודאות שיצילנה, א"כ כמו"כ בעניינינו מותר לחלל שבת כדי להצילה מחילול שבת כל ימיה והוצאתה מכלל ישראל ואפי' אין וודאות שיצליח בהצלתה.

ומסביר: "שאינן לך פיקוח נפש יותר מזה שלא תצא מכלל ישראל ותחלל שבתות כל ימיה ומוטב לחלל עליה שבת

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

והנה: בהא דאדמה"ז לא רצה לבאר ההיתר משום הדין והכלל שאומרים "חטא איסור קל כדי שיזכה איסור חמור" כשלא פשע, והוי "מצוה רבה" שלא תשתמד ולא יעבור כל ימיו בח"ש, אפשר שהוא משום שסובר שחילול שבת חמור ביותר דהוי כמו ע"ז (ובתניא פכ"ד כותב שבאמת מה שאין אומרים "יהרג ואל יעבור" בזה הוא רק משום שהוא גזה"כ) וא"כ אפשר שאינו מספיק לומר שחילול שבת א' הוי "איסור זוטא" כלפי שמירת שבת של חבירו כל ימיה ואפי' כלפי "שלא תשתמד", ולכן הצריך טעם אחר שהוא משום שהוא מעניין "פקוח נפש", שעניין "דשלא תצא מכלל ישראל ותחלל שבת כל ימיה" עניינה "פקוח נפש" ולכן מותר לחלל שבת (אע"פ שהיא בבחינת "אסורא רבא") כדי שלא תצא מכלל ישראל ולא תעבור בשבת כל ימיה ואדרבא תשמור שבתות כל ימיה.

ועד"ז נראה יותר ברור בדבריו כאן שכותב בפירוש בהמשך ההלכה: "...שלא ניתנה שבת לדחות אלא משום פקו"נ, ולא בשביל הצלת עבירה חמורה ממנו" (ע"ז פעם אחד), הרי רואים בבירור שיש לאדמה"ז שיטה: שיש דין מיוחד בשבת שלא ניתן לידחות אפי' משום איסור החמור, ואין הכלל "דחטא כדי שיזכה חבירה" מאיסור רבא מועיל בזה.

לו. ביאור שיטת רבינו שהטעם לחלל שבת "כדי שלא תצא מכלל ישראל" ו"שתשמור שבתות הרבה" ו"אין לך פקו"נ יותר מזה": האם יש כאן ב' טעמים או טעם א'?

ולכאורה צריכים לבאר כוונת רבינו בצירוף ב' הנימוקים ביחד, דהנה נראה שאפשר לפרשו (שילוב או ביאור ב' הדברים באדמה"ז) בב' אופנים: א – לבאר שבאמת ישנם ב' היתרים (וב' מקורות)

בכדי שהוא יזכה, (היפך דברי הב"ח (ומשמעות הט"ז) שבאונס יש פחות סברא להרשות שיחטוא כיון ד"אונס רחמנא פטריה"), וכפי שכתב בהמשך דבריו "...ולא אמרו שאין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חבירך אלא כשחבירו פשע בזה וע"ז פשיעתו בא לו האונס אח"כ... אבל כאן זה שהנכרים רוצים לאנסו לצאת מכלל ישראל לא פשע מאומה". אלא שאעפ"כ אדמה"ז הגדיר דבריו בנוסח שכאן הויא "כפקוח נפש" ו"אין לך יותר מזה", משום הא "דלא תצא מכלל ישראל, ותחלל שבת בכל ימיה", (על דרך נוסח הט"ז שהחסרון כאן הוא מה ש"תישאר מומר לעולם" ו"עדיף מפקוח נפש").

עוד יש להדגיש: שבאמת הב"י (המקור של הלכה זו) כותב בסיום דבריו (בית יוסף אורח חיים סימן שו) "ואי לא בעי למיעבד כייפינן ליה כדאשכחן במי שחציו עבד שכופין את רבו כדי שלא יתבטל ממצות פריה ורביה כי רבה היא ואפילו לחלל שבת בדברים האסורים מן התורה נראה דשפיר דמי דלגבי שלא תשתמד ותעבור כל ימיה חילול שבת אמרינן איסורא זוטא הוי:

היינו שמצד אחד הוא מצרף ב' העניינים (מה ש"לא תשתמד" ו"שלא תעבור כל ימיה בחילול שבת", (וכן הוא בדברי אדמה"ז), אבל לאידך יסוד ההיתר לדבריו (אינו קשור במיוחד במה דהוי "פקוח נפש" אלא) בעצם מה "דעושים איסור זוטא למנוע חבירו מאיסורא רבא" וכאן כיון שהוי "מצוה רבה" כופין אותו לחלל שבת עבור זה. אבל אדמה"ז: לא הזכיר בתחילת דבריו, שזה יסוד ההיתר. אלא כתב שיסוד ההיתר קשור עם עניין "דפקוח נפש" וההיתר של פקוח נפש הוא מה שמתיר החילול שבת בעניין דידן!

י' אלול ה'תשס"ט

ממש "כיצא מכלל ישראל" שלשון זה שייך יותר למי שמשמד עצמו ולא כל כך למי שמחלל שבתות.

ויש להביא ראיה על חילוק הגדרות בחומר הדברים מכ"מ, וא' מהם בדברי אדמה"ז בהל' רבית בסופו: (א) הגרוע מכל מין (העע"ז) הנטמע בין העכו"ם, (ב) "מין" שלא טמע בין העכו"ם אלא עובר עבירות להכעיס או שכופר בתורה ונבואה שהוא מהמורידין, (ג) מי שמחלל שבתות בפרהסיא או מומר לכל התורה כולה שאין הוא מהמורידין כלל (הגם שהוא כעכו"ם), ולכאורה בפשטות אין הוא כאילו "שיצא מכלל ישראל".

וראה מה שפירש הב"ח לפרש דברי הרא"ש לחלק עד"ז: שכתב בסי' קנ"ט ד"ה מומר על דברי הרא"ש "...ונראה דדקדק הרא"ש דדוקא באותן מומרים שיוצאים מן הכלל שכופרין בעיקר ומיטמעין בין העכו"ם דומיא דכותאי התם הוא דהסכימו רוב רבותינו שמותר להלוותן ברבית אבל מומר שאינו יוצא מן הכלל ולא כפר בעיקר אלא שהוא מומר לדבר אחד כגון אוכל נבילות להכעיס ויש לו אשה ישראלית ובנים נוהגים דת משה וישראל התם חיישינן לחומרא ואסור להלוות לו ברבית דאע"פ שאין אנו מצווין להחיותו דלאו אחיך קרינן ביה מ"מ לא גרע ממסור לחד מ"ד דממונו אסור דלמא נפקא מיניה זרעא מעילא דהוי ישראל גמור משא"כ במומרים שיוצאים מן הכלל ונטמעו בין העכו"ם דלא אמרי' דילמא נפיק מיניה זרעא מעליא אפי' אשתו ישראלית עמו כ"ש מן הכותית". ועד"ז הביא אדמה"ז בהל' רבית סעיף עו "מומר שיצא מן הכלל דינו כנכרי לענין רבית שמותר להלוותו ברבית שכיון שעובד עבודה זרה מין הוא ומורידין אותו למיתה וכיון שגופו מופקר

נפרדים לחלל עליה השבת (על דרך שמצינו במס' יומא כמה לימודים על פקו"נ הגשמי, שלימוד א' הוא מהפסוק "וחי בהם" "ולא שימות בהם" ולימוד אחר הוא מפסוק "ושמרו...השבת": "חלל שבת א' כדי שישמור שבתות הרבה": (א) מה שלא תהיה מומרת ולא תצא מכלל ישראל, זה מהויה "כפקוח נפש" שתשאר ב"כלל ישראל" ו"אין לך יותר פקו"נ מזה". ועל זה ישנו היתר לחלל שבת: דכמו שמותר לחלל שבת על כל פקוח נפש הנלמד מ"וחי בהם" ולא שימות בהם כמו כן כשרוצים להוציאה מכלל ישראל הרי"ז נכלל בדין זה, (והגם שלא מצינו מפורש בגמ' הדרש "דוחי בהם" על זה. מ"מ יש לומר על דרך הפשט: שה"וחי בהם" שבכתוב קאי על המצות שיעשה אותם האדם, שיש לראות שיחיה בעשיית המצות וצע"ג בזה). הגדרה זו מתאימה מאוד עם פשטות דברי הט"ז דנקט בעיקר הא "דלא תישאר מומר לעולם" עדיף מפקו"נו: (ב) לימוד מיוחד "ושמרו ישראל את השבת" "שישמור הרבה שבתות", שעצם הדבר שנגרם שתשמור "שבתות הרבה" "ולא תחלל שבתות הרבה" מהווה סיבה חדשה לפקוח נפש עבודה כמו שמפקחים נפש כפשוטו מטעם זה. והדמיון לפקו"נ לפי הסבר זה הוא: דכמו בפקו"נ גשמי הרי ישנו היתר מיוחד לחלל עליה, משום שע"ז "תשמור שבתות הרבה", כמו"כ לעניין מי שהוציאה הנכרים יש לחלל השבת מאותו הטעם: "כדי שתשמור שבתות הרבה".

והיינו שבשאלה זו (שהוציאו בת ישראל וחששו שתמיר) יש לנו ב' הטעמים: א' חשש שתמיר ו"תצא מכלל ישראל", שלשון זה לכאורה לא קאי לעצם מה שתחלל שבת כל ימיה, שהגם ש"מחלל שבת עכו"ם, מ"מ נראה שאין זה

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

לגמרי ונדבק לשאר האומות. אבל דבריו שם הם אפי' לעע"ז שאין הוא בהדרגא כמי ש"יצא מן היהדות לגמרי".

ב – בנוסף להחיתר לחלל שבת עבור מי שעומד "לצאת מכלל ישראל" שע"ז חל ההיתר של "פקוח נפש" שלא יצא מכלל ישראל (שעדיף מפקוח נפש ל'הט"ז) יש היתר נוסף: שכמו שמחללים שבת עבור מי שעומד בסכנת מוות כדי ש"ישמור שבתות הרבה" (שנלמד מלימוד אחר כמבואר ביומא פ"ה) הרי כמו"כ אפשר לומר לעניין להציל מי שעומד להינתן במצב שמכאן ולהבא לא ישמור שבתות ואפשר להצילו ברוחניות כדי ש"ישמור שבתות הרבה", דישנו היתר מיוחד (כמו שמובא במג"א מפשטות דברי הב"י) שעל ידי הצלתו הרי ישמור שבתות הרבה! ולפי זה ישנם ב' טעמים נפרדים למה מותר לחלל שבת עבור בת זו וכל טעם מועיל בפ"ע כדי לחלל עליה השבת.

לז. כשמי שהוא מסוכן פשע במצבו: האם מחללים עליו השבת ומה הדין לעניין מי שמוציאים אותו כדי להמירו והוא פשע, האם מחללים עליו השבת

עוד יש לעיין מה הדין כשהלה פשע בהמצב שהוציאו אותו מכלל ישראל: האם בזה מחללים עליו השבת או לא?

והנה היה מקום לומר שהדבר תלוי בהנ"ל: שאם טעם ההיתר הוא משום "שלא תצא מכלל ישראל", מסתבר שזה גם כשהלה פשע אבל לטעם ההיתר ד"חלל שבת א' כדי שתשמור הרבה", אפשר לומר שזה דומה לעניין מה שעושים איסור קל כדי שהלה לא יעבור איסור חמור, ואין אומרים כן א"כ הלה לא פשע.

אבל בפשטות נראה שאין נפק"מ בדבר זה כדפסק אדמה"ז בהדיא (שהובא לעיל):

ומותר לאבדו כל שכן ממונו ומותר לאבדו והוא הדין ליטלו לעצמו באיזו תחבולה שאפשר ואין לחוש שמא יצא ממנו זרע טוב כיון שנטמע בין הנכרים. (אלא שמביא שם שיטה החולקת גם בזו "ויש אומרים שכל שאינו אדוק בעבודה זרה כגון כומר לעבודה זרה אינו מין ואין מורידין גופו והוא הדין שממונו אינו מופקר"). ובסעיף עח "וישראל מין שלא נטמע בין הנכרים אלא עובר עבירות להכעיס בקרב ישראל או שכופר בתורה ובנבואה מישראל אף על פי שהוא מן המורידין אסור להלוותו ברבית לדברי הכל שאף על פי שגופו מופקר ממונו אינו מופקר שמא יצא ממנו זרע טוב ויירשנו. ואין צריך לומר למחלל שבתות בפרהסיא ומומר לכל התורה כולה חוץ מעבודה זרה שאינו מן המורידין כלל". אבל אין זה ממש הדברים המבוארים כאן: ששם הוא החילוק תלוי באם יכולים (או יש) לאבד ממונם שיש לחשוש "דילמא" יצא מהם זרע טוב, אבל המבואר כאן הוא עצם הדבר שמי ש"נטמע בין העכו"ם הוא יותר "יצא מכלל ישראל" בעצם עניינו (ולא רק בהדין אודות איבוד ממונו) ממי שאינו נטמע בין העכו"ם אלא שמחלל שבתות).

(וראה דברי הח"ס בשו"ת חתם סופר חלק ו – ליקוטים סימן נו) "ועוד נ"ל דהמרדכי לא אמר כמומר לע"ז או לחלל שבת ומקיים כל התורה כמו אחאב כמ"ש רש"י ריש חולין דנהי דגרע משאר מומר לדבר א' דזה דינו כמומר לכל התורה מ"מ אשתו זקוקה ליבם ולא אמרו מרדכי אלא כמי שהמיר ונדבק לאומה משארי האומות ויצא מכלל יהדות לגמרי על זה אמרו שאינו בהקמת שם ואין מקושש ואפי' אחאב בכלל זה", דעניין "יצא מכלל יהדות" שייך לעצם הדבר דאדם נשתמד

י' אלול ה'תשס"ט

להצילו ולמטרח ולמיגר אגורי ודבר פשוט אפילו צווח אל תצילני שמצילו וחוזר ומוציא ממנו מה שהוציא ע"ש ומבואר מדברי מהר"ם ז"ל דאפילו טובע בנהר בפשיעה וצווח אל תצילני ואפ"ה חייב להצילו וכיון דיש עליו חיוב הצלה פשוט דאז אין נפ"מ בין שבת לחול דהרואה טובע בכל אופן נאמרה".

והיינו שמפרש דברי המהר"ם מרוטנבורג במה שכותב אודת א' שאומר "אל תצילוני" כשטובע בנהר, דמדובר כשטבע בפשיעה, וממילא מוכיח שהמהר"ם רוטנברג סובר שגם בזה מחוייב להצילו, ובזה: בוודאי אין חילוק בין שבת לחול. ולכאורה יש מקום לבעל דין לחלוק שהכוונה שם (אין מדובר במי שטבע בפשיעה, אלא) במי שטבע באונס אלא שצווח שלא יצילו אותו. וכן היו יכולים לחלק בין חול לשבת, כיון שבשבת הוי איסור, א"כ אפשר שאין לאחר לעבור איסור חילול שבת כשפשע.

נראה גם בשו"ת יביע אומר לעניין אם מחוייבין להציל מי שמנסה לאבד עצמו לדעת ומאריך שם בדבר ומביא גם דברי המהר"ם מרוטנברג הנ"ל ומקשה על האחרונים שנראה שחולקים בדבר ואלו דבריו: (שו"ת יביע אומר חלק ח – אורח חיים סימן לז) "...וגם יש להעיר על המנחת חינוך שלא ראה מ"ש מהר"ם מרוטנבורג בתשובה (סימן לט), דאמרי' בסנהדרין (עג א) שהרואה את חברו טובע בנהר חייב להצילו, שנא' לא תעמוד על דם רעך, ודבר פשוט הוא שאפילו אם צווח אל תצילוני שמצילו, ומוציא ממנו אח"כ מה שהוציא. ובסוף דבריו הוכיח כן במישור מדברי מרן החיד"א בברכי יוסף (סימן שא סק"ו), דפשיטא ליה שמחללים שבת להציל את המאבד עצמו לדעת. ע"ש. ע"כ. וכן בשו"ת משנה הלכות חלק

שהרי כתב: "ולא אמרו שאין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חבירך אלא כשחבירו פשע בזה וע"י פשיעתו בא לו האונס" אח"כ כגון שהדביק פת בתנור בשבת ונזכר קודם שתיאפה שאף שמותר לו לרדות מן התנור כדי שלא יבא הוא לידי איסור חמור ממנו אסור לאדם אחר לרדותה כדי שלא יבא חבירו לידי איסור חמור של אפיית הפת בשבת כיון שחבירו פשע במה ששכח והדביק פת בתנור בשבת אבל כאן זה שהנכרים רוצים לאנסו לצאת מכלל ישראל לא פשע מאומה". והיינו שגם מצד הטעם שהפקו"נ הוא לעניין "שלא תצא מכלל ישראל" אינו מועיל אלא אם הלה לא פשע.

והנה בדבר זה (שמי שפשע במצב סכנתו בגשמיות אם מחוייב בהצלתו, שקו"ט האחרונים והרבה נקטו דמחוייב בהצלתו) יש שקו"ט באחרונים. והנני מביא דברי בעל המשנה הלכות מה שתמה על אלו הסוכרים שאין בזה משום חיוב הצלת נפשות.

שו"ת משנה הלכות (חלק ט סימן שצט) "האמנם אמת אגיד כי זה לי ט"ז שנים אשר כתבתי בזה באריכות למור"ר הרהגה"צ מרן כ"ק אדמו"ר מקלויזענבורג שליט"א על מה שחידש עוד החכ"ש דהיכי דהביא עצמו לידי פק"נ דהו"ל פושע אין מחללין עליו את השבת עיין חכ"ש אור"ח סי' שכ"ט והבאתי מדברי ישועות ישראל (קוטנא) סי' כ"א שהאריך ג"כ בזה וכן בשו"ת אור גדול להגדול ממינסק סי' א' דף ה' שפלפלו בזה ודעת הגדול ממינסק דאין לחלל עליו וכתבתי שם דאישתמיטתיה מינייהו דצדיקים האחרונים דברי מהר"ם מרוטנבורג בתשו' סי' ל"ט שכתב וז"ל ואמר בפ' בן סורר ומורה (דף ע"ג ע"א) דיליף מקרא דהרואה את חברו טובע בנהר דחייב

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

פשע. (נדבר עוד להלן בהסבר למה באמת שונה פקו"נ רוחנית מפקו"נ גשמית לעניין שהלה פשע לאדמה"ז).

לח. נחזור לפירוש דברי אדמה"ז באופן הא': שיש ב' טעמים נפרדים לזה שמחללים השבת למי שנכרים הוציאו אותו כדי להמירו

לאחרי האריכות הנ"ל נמצא שאין נפק"מ בין הטעמים לעניין אם פשע במצבו ולשני הטעמים אין יכולים לחלל עליו השבת בעניין זה.

ונחזור לזה שפירשנו באופן הא' כאן ב' טעמים נפרדים להתיר לחלל שבת עבורו: א) עצם הדבר "כדי שלא תצא מכלל ישראל" מהווה סיבה וטעם לחלל עליו השבת להצילו מזה, והוא מטעם "פקו"נ" "ואין פקו"נ יותר מזה". ב) "כדי שתשמור שבתות הרבה" יש לחלל עליה שבת א', וגם זה מועיל לאדמה"ז מטעם ההיתר דפקו"נ, דהיינו שכמו שמחללים שבת לפקו"נ גשמי "כדי שתשמור שבתות הרבה" כמו"כ מחללים עליה להצילה מהנכרים שהוציאוה כדי "שתשמור שבתות הרבה".

ונראה לומר שלפי"ז הרי גם בעניין שלא יהיה מצב שהנכרי רוצה לאנסו ש"תצא מכלל ישראל" (שלא ישתמד ותשא בן ישראל וכיוצא, אבל יאנסו אותה) אבל יהיה מצב דתחלל הרבה שבתות, שגם מטעם זה עצמו מספיק להתיר לחלל עליה השבת באם נוכל להצילה שתשמור "שבתות הרבה".

והנה: לפי מהלך זה, הרי טעם לחלל השבת הוא משום הטעם דפקוח נפש, ויש בזה ב' עניינים דפקו"נ, א) מה "שלא תצא מכלל ישראל", (ומקורו על דרך הפסוק "וחי בהם") ב) "שלא תחלל שבתות הרבה" ו"שתשמור שבתות הרבה". והיינו

ח' (סימן נו) השיג ג"כ על המנחת חינוך מתשו' מהר"ם מרוטנבורג (סימן לט) הנ"ל. וגם הוא הוכיח מדברי הברכי יוסף (סימן שא סק"ו) שמחללים שבת להציל מי שמנסה לאבד עצמו לדעת. ע"ש. אבל שם מדובר אודות מי שמנסה לאבד עצמו לדעת ועדיין לא עבר עבירה אבל המדובר כאן על מי שמביא עצמו לסכנה על ידי פשיעה.

ונביא כאן דברי הישועות מלכו סי' כ"א שכותב בפשיטות שלעניין הצלת נפשות הרי"ז אפי' הלה פשע במצב סכנתו: "...ובחולה גופיה משמע וודאי שאם אכל בשבת דברים רעים וקשים וע"י כן הביא עצמו לידי חולי מחוייבין לחלל השבת עבורו ואין עליו ועל המחליין שום עונש אדרבא מצוה קעבדי", ומוכיח כן מהדין שמפקחין הגל למי שחתר מחתרת בשבת אע"פ שחלל שבת במחתרת ורצה לגנוב מחבירו, שלגבי אונס בוודאי לא ייחשב אונס בעניין זה, ואעפ"כ לעניין חילול שבת עבורו, בוודאי מחללין השבת להצילו. אלו דברי הישועות מלכו שם.

והנה לפי כל הנ"ל יוצא שגם כשפשע במצב סכנתו, מ"מ מצוה להצילו ואדרבא מחוייבין להצילו. וא"כ לפי זה היה לנו לומר: כמו"כ לעניין פקוח נפש רוחני "שלא תצא מכלל ישראל" "אין לך פקו"נ גדול מזה" שגם בזה מחללים השבת גם כשהלה פשע.

אבל ברור שאדמה"ז בפנים ההלכה שולל זאת, שהרי כותב בפירוש ש"כאן הנכרים רוצים לאנסו לצאת מכלל ישראל לא פשע מאומה", דנראה מזה שבאם היה פושע בזה לא היה לנו להתיר להציל אותו כיון שפשע. ואם כן נראה לכאורה מזה שאין נפק"מ דלכל הטעמים (גם הטעם שלא תצא מכלל ישראל) מותר ואפי' הלה

י' אלול ה'תשס"ט

כיון שאדמה"ז מפרש שהטעמים להיתר החילול שבת משום פקו"נ (כהט"ז) ולא רק שבזה ישנו "מצוה רבה" ומניעת "איסורא רבא" (כפשטות המג"א): א"כ יש לעיין באמת מה שלא פירש אדמה"ז המקור שהא ש"לא תצא מכלל ישראל" שהוי "כפקו"נ", נכלל בהפסוק הנלמד ממנו שיש לחלל עליה שבת, דלכאורה לפי אופן הנ"ל הרי כיון המקור לחלל שבת לפקו"נ גשמי, הוא מהפסוק והלימוד "וחי בהם ולא שימות בהם" וכפי שהביא אדמה"ז בסי' שכ"ט ס"ג שמפקחין הגל אפי' יש כמה ספיקות משום "שאמרה תורה וחי בהם שלא יכול לבוא בשום עניין לידי מיתה על ידי שמירת מצות", א"כ אם נאמר ש"אין לך פקו"נ יותר מזה" דומה לפקו"נ גשמי הרי הוא לכאורה נלמד מפסוק הנ"ל (שהרי לפי הנ"ל אין לומדים "מכדי שתשמור שבתות הרבה" ל"שלא תצא מכלל ישראל" כיון ש"שלא תצא מכלל ישראל" הוא לימוד ומתיר בפ"ע), וא"כ קשה דהיאך ברור שההצלה "שלא תצא מכלל ישראל" "אין לך פקו"נ יותר מזה והרי אין בזה "ולא שימות בהם" כפשוטו, והגם שאפשר לומר שיש סברא "שמיתה רוחנית" חמיר מ"מיתה גשמית" ו"המחטיאור" גרוע "מההורגו" מ"מ היה לאדמה"ז לפרש כן בפירוש המקור והפסוק שמתיר פקו"נ הגשמי לפרש שזה כולל גם פקו"נ הרוחני.

(ב) עוד: נראה מהמשך הלשון "שאין לך פקו"נ יותר מזה שלא תצא מכלל ישראל, ותחלל שבתות כל ימיה, ומוטב לחלל עליה שבת א' משתחלל היא שבתות הרבה...". שהטעם "שלא תחלל שבתות הרבה" קאי גם א"שלא תצא מכלל ישראל".

(ג) עוד: הנה פשטות דברי הקו"א להלן אינו נראה כאופן הזה שיש ב' טעמים

שב' עניינים קשורים עם עניין דפקו"נ "אין לך פקוח נפש יותר מזה".

ולכאורה הכוונה בזה ש"אין לך פקו"נ יותר מזה", אף שבפשטות עניין "דפקוח נפש" הוא לקיים נפש מ"מ ישראל. מ"מ נתבאר בהלכה זו דהעניין ד"שלא תצא מכלל ישראל" ו"שישמור שבתות הרבה" עניינו הוא מעין חשיבות העניין דפקו"נ.

ובנוסף דומה לזה כתוב באהלי יוסף (תלמיד אדמה"ז) דיני קדה"ש אות כב"כג (הובא באגר"ק אדמו"ר ח"א ע' 317) אודות דינים הללו, ומבאר בתוך הדברים: "...ולחלל שבת באיסור תורה שהיא חמורה כע"ז רק שבמקום פקו"נ הותרה.... ומשום דחמירה לא יצילו לא' מישראל שלא יעבוד ע"ז באונס שהוא לא פשע... מ"מ אסור שלא דחינן איסור רק מצד איסור החמור ממנו משא"כ... דחמירה שבת כע"ז... אא"כ שאם לא יצילו אותו יחלל שבתות הרבה דאז הוה כפקוח נפש...". ובאות כ"ג כותב "...דאם רצו לאנוס (והוא לא פשע) שיעבר על א' מג' עבירות שמחוייב להרג ואל יעבור אפי' שלא יעבור רק פעם א' ואף שידעו בו שיעבר ואל יהרג מ"מ הני ג' יש להם דין פ"נ שהרי נהרגין עליהם ומחללים את השבת להצילו...". דנראה מזה שסובר דעצם הדבר שהתורה ציווה ליהרג ואל יעבור, למרות שבדרך כלל יש להתחשב עם פקו"נ, הרי זה מראה שיש לזה חשיבות גדולה כמו החשיבות של פקו"נ, שלכן יש להצילו ואפי' על ידי חילול שבת, שלכן נראה שבדבר הזה יש חשיבות של פקו"נ, ולכן מחללים עליה השבת.

לט. הקושי במהלך האופן הא'

והנה עכשיו נציין מה שלכאורה קשה אמהלך הזה בפירוש כוונת אדמה"ז: הנה

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

נולפי ביאור זה נאמר שמה שכתב "שלא תצא מכלל ישראל" הוא היכי תימצי ואופן לזה שהיא תחלל שבתות הרבה בפועל היותה "יצאה מכלל ישראל". וכן נראה שהבין המשנ"ב בכוונת הב"י: "דכאשר תמר את הדת לגמרי תחלל שבת ותעבוד עבודת גלולים כל ימיה ואם הוא יחלל שבת פ"א נקרא איסורא זוטא נגד זה...". היינו כנ"ל שההמרה היא מה שתביא להחילול שבת והחילול שבת כל ימיה היא הסיבה לזה שיחללו עליה עכשיו את השבת. אבל אין נראה שכך היא דעת אדמה"ז (בטעם ההיתר לחלל עליה שבת) שכותב הטעמים כך: א) "שלא תצא מכלל ישראל" ומוסיף: ב) "ותחלל שבתות". והיוצא מכך הוא שלדעת אדמה"ז הם ב' טעמים נפרדים. וכן נראה לפי מה שכתב בהמשך ההלכה שהביא רק העניין של "יצאה מכלל ישראל".

ועניין זה עצמו יש לבאר בב' אופנים א) היה הו"א למימר שהכוונה הוא שיש לו אותו הטעם של ההיתר של פקו"נ, דכמו שמתירים פקו"נ גשמי "כדי שישמור שבתות הרבה" ו"לא תחלל שבתות הרבה" כמו כן יש להתיר לחלל שבת א' "כדי שישמור שבתות הרבה". לפי ביאור זה נמצא: שאין ההיתר משום שזה "פקו"נ" ממש, אלא שיש לזה אותו ההיתר שיש לפקו"נ גשמי. במילים אחרות: סגנון הזה ידמה להסגנון הכללי שבמג"א: שההיתר כאן על דרך ההיתר של "חטא איסורא רבא למנוע איסורא זוטא", או להשיג "מצוה רבא" אלא שלולא הלימוד מפקו"נ לא היינו אומרים ששמירת "הרבה שבתות" מהווה "מצוה רבה" ו"חילול שבת א" איסורא זוטא, כיון ששמירת שבת א' היא איסורא רבא (שהוא כע"ז ואין מחללים השבת להציל מע"ז כמהשך

ומקורות ועניינים מתירים נפרדים, אלא נראה ממנו שכל הטעם להתיר לחלל השבת בעניינינו ושהוי כפקוח נפש הוא, רק מצד ההיתר והלימוד "תחלל עליו שבת א' כדי שישמור שבתות הרבה" ולא מהלימוד "וחי בהם" שלכן מקשה שם: היאך מותר לחלל השבת על הספק בעניינינו, כשאין כאן הלימוד של "וחי בהם" אלא הלימוד "חלל... כדי שישמור שבתות הרבה", ומצד לימוד זה אין אנו יודעים שמועיל להתיר לחלל גם על הספק. ונראה לכאורה ברור, שלמד שטעם ההיתר הוא אך ורק משום "ושמרו...חלל כדי שישמור שבתות הרבה", ולא שיש כאן משום הסתעפות של הפסוק "וחי בהם" ולא שימות בהם" (מיתה רוחנית וכיוצא).

(ודוחק גדול לבאר כוונת דברי אדמה"ז שם: שמקשה על ההיתר לחלל השבת גם כשאין חשש "שתצא מכלל ישראל" אלא מה ש"תשמור שבתות הרבה", דאין נראה כן מפשטות דבריו).

מ. אופן הב' לבאר כוונת אדמה"ז: הטעם לחלל שבת היא הוא שלא תחלל שבתות הרבה "שתשמור שבתות הרבה" (ונצטרך לבאר הדברים "שלא תצא מכלל ישראל" באו"א וא' מהם: שזה הקדמה ו"היכי תימצי" שהיא מסתמא תחלל השבתות ומשום הח"ש דשבתות הרבה יש לחלל עליה השבת שבת א')

והנה יש לבאר (ולדייק מסגנון ודברי אדמה"ז כאן) אופן ב' דכל ההיתר הוא משום רק "שתשמור שבתות הרבה" אלא שזה עצמו מותר (לא סתם משום שהוא "מצוה רבה" ומניעת "איסורא רבא", אלא הטעם ההיתר הוא אך ורק משום שיש בו משום ההיתר שהתורה התירה לפקו"נ. והיינו דכמו פקו"נ מותר משום "דתשמור שבתות הרבה", הרי כמו"כ יש לחלל עבור להציל בת זו "שתשמור שבתות הרבה".

י' אלול ה'תשס"ט

או יתירה מזו: משום שהוא עניין "דפקוח נפש", והיינו שעניין דפקוח נפש (אינו רק מה שעל ידי פקוח נפש באים לשמירת שבת שלאחריה, בתור "הכשר מצוה", אלא) מה שיהודי חי באופן שהוא "שומר שבתות הרבה". והיינו שעצם הדבר מה שהגברא "שמירת שבתות הרבה" עצמה עניינה "פקוח נפש"!

והביאור בזה: עיקר העניין הוא שעיקר העניין הוא שמירת שבת (והעדרה כעצ"ז) וא"כ נמצא שחלול שבת עבור שמירת שבתות "הרבה" הוא כפקוח נפש, משום שעניין של שמירת שבת (אינו רק השמירה של הזמן של שבת, שנשמרת בקדושתה, אלא) הוא שיש גברא ויהודי "השומר שבתות הרבה", והיינו שהקב"ה רוצה (בנוסף על שמירת החפצא דזמן השבת בקדושת השבת, גם) שיהיה "ושמרו את השבת" להיות "שומרי שבתות הרבה", ובמילא מוכרח שיפקחו נפשות שיהיו שומרי שבת, ונמצא שכל פעולות הבאים להציל נפשות שיהיו הנפשות "שומרי שבתות" "אין לך פקו"נ יותר מזה"!

(ויש להוסיף בזה הסבר על פי דברי אדמו"ר בלקו"ש חכ"ז לבאר שהדרשא "וחי בהם" בכל המצוות, הוא קיום שמירת שבת, כיון ד"אות היא ביני וביניכם" וע"י ההצלה מחזקים אות הזה, אלא שרבינו מפרש כן דווקא לפירוש הדרשא "מוחי בהם" ולא על הדרשא "חלל שבת אחד כדי שישמור שבתות הרבה", אבל סו"ס מבואר שעניין השבת עניינה "שהיא אות ביני וביניכם", ובמילא מובן "שחלל שבת בכדי שישמור שבתות הרבה" עניינה היא התועלת (לא רק בשמירת שבת כפשוטו, אלא) ב"שומרי שבת" דעל ידה נפעל ה"אות היא ביני וביניכם".

ולפי זה מה שכתב אדמה"ז בתחילת הדברים (וכן בהמשך) "שלא תצא מכלל

ההלכה) ולא היינו אומרים שכלפיה הוי "שמירת הרבה שבתות" (בפרט על פי הספק) "מצוה רבא", ועל זה נתחדש מהלימוד של פקו"נ: שגם שם רואים שיש היתר מיוחד לחלל שבת א' כדי שתשמור שבתות הרבה, שנמצא שהתורה מגלה לנו ששמירת שבתות הרבה מהווה הגדר של "מצוה רבה" כלפי "שבת א'" שכדאי ומותר לחלל שבת א' כדי שיבוא (אפי' על הספק) לשמירת "הרבה שבתות".

הדוחק לפרש כך בכוונת אדמה"ז הוא שהרי כותב גם "שאיין לך פקוח נפש יותר מזה", שאין זה רק מה שעניין זה הוא "כפקוח נפש" (שהיינו יכולים לפרש כנ"ל שיש דמיון לפקו"נ בטעמה ונימוקה). אלא היא היא עצמה הפקוח נפש הכי גדול. וכן נראה ברור מהמשך ההלכה "שלא ניתנה שבת לדחות אלא בשביל פקוח נפש!" שמוה רואים שאין הפירוש הזה נכון!

ב) ולכן נראה יותר לבאר בכוונתו של אדמה"ז: שבאמת הוי "שמירת שבתות הרבה" עצמו עניין של פקו"נ על דרך הביאור באופן הא' שעניין דשמירת שבת גם היא חשובה (לא רק "כמצוה רבה" בכלל, אלא) כחשיבות פקו"נ (ועל דרך דברי האהלי יוסף דלעיל: שכיון שנהרגין על ג' העבירות הרי יש להם דין דפקו"נ, כמו"כ דכשמחללים השבת עבור יהודי נכלל בזה (לפי הדרשא: "כדי שתשמור שבתות הרבה") הדין דפקו"נ. והחילוק בין אופן הב' לאופן הא' הוא: דלאופן הא' גם העניין ד"שלא תצא מכלל ישראל" יש לה חשיבות כמו החשיבות דפקוח נפש, משא"כ לאופן הב' (הרי עניין "דשלא תצא מכלל ישראל" היא רק היכי תימצי לזה שהלה יחלל שבתות הרבה) ו"שלא תחלל שבת כל ימיה" הוי חשיבותה כמו חשיבות דפקו"נ.

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

דעצם ההצלה "שלא תצא מכלל ישראל" נכלל בעצם עניין "דפקוח נפש" כאופן הא'

וכן בסוף דברי אדמה"ז נראה קצת יותר כאופן הא' "...אבל אם אין רוצים להוציאו מכלל ישראל אלא שאונסים אותו לעבור עבירה אחת אפילו לעבוד עבודה זרה ואח"כ יניחוהו להחזיק דתו אין מחללין עליו שבת באיסור של תורה בשביל הצלתו (בין הוא בעצמו בין אחרים) מפני שלא ניתנה שבת לדחות אלא בשביל פיקוח נפש ולא בשביל הצלת עבירה חמורה ממנה..." דכאן לא הזכיר כלל מה "שתחלל שבתות כל ימיה" ומה "שתשמור שבתות הרבה" אלא מה שהוא "יוצא מכלל ישראל".

וכבר כתבנו שלאידך התוכן הכתוב בקו"א נראה כאופן הב', הן בהקושיא שם למה מצילים מספק, כשההיתר הוא מהלימוד "כדי שישמור שבתות הרבה". שמתעם זה אין אנו יודעים שמחללים על הספק (כמ"ש ביומא), והן ממסקנתו שם שמחללים "שבת א' כדי שישמור שבתות" הוי עניינה כפקוח נפש שמחללין השבת אפי' על הספק, הוא רק לאחר הלימוד מ"וחי בהם", שע"ז נלמד שגם הלימוד של "חלל שבת א' כדי שישמור שבתות הרבה" הוא אפי' על הספק, דנראה מזה דבעי לימוד מיוחד להחשיב נידון דידן "כפקוח נפש" (ואין זה נכלל ממילא בזה "דאין לך פקוח נפש גדול מזה") וההיתר (אינו "וחי בהם" אלא מ)ושמרו את השבת, "חלל כדי שישמור שבתות הרבה",

וכן נראה עוד מכללות דבריו הללו, דאם ההצלה מונעת "שלא תצא מכלל ישראל" הרי זה מובן מאליה שהיא "פקוח נפש" ("ואין לך פקוח נפש יותר מזה"), ואין צורך ללימוד מיוחד בזה, אבל כיון

ישראל", (דכנ"ל נראה קצת מלשון אדמה"ז דאין זה רק "היכי תימצי" שע"ז תחלל שבתות הרבה, אלא ש)זהו טעם נוסף. ואולי הכוונה בזה שבעצם חילול שבת כל ימיה הוי בזה היא "יוצא מכלל ישראל" של "גברא" "השומרים שבתות הרבה", ומשום זה אפשר לחלל עליה שבתות הרבה כיון שבחילול השבת שלה הרי היא "יוצאת מכלל ישראל" "השומרים שבתות הרבה". והיינו שיש גדר חדש: מי שמחלל שבת באקראי ומי שבקביעות אינו "שומר שבתות הרבה" הרי הוא "יוצא מכלל ישראל" לעניין "שומרי השבת" כיון שחסר "בהאות ביני וביניכם" דכלל ישראל. אבל פי' זה ב"לא תצא מכלל ישראל" צע"ג דלכאורה איפה נמצא שמחלל שבת הרבה "יוצא מכלל ישראל" (אף שהוי כעכו"ם), והרי אדרבא, ממה שהבאנו לעיל מדברי אדמה"ז בהל' ריבית נראה שאין מחלל שבת נחשב ל"יוצא מכלל ישראל", וכפי שהבאנו לעיל שכותב לשון זה דיוצא מכלל ישראל למי שנשתמד או עע"ז והוא מין אבל מי שמחלל השבת אינו אפי' בגדר ד"מורדין"! ואין מוצאים שם שיש מעלה מיוחדת שמי "שמחלל הרבה שבתות" בגדר "יוצא מכלל ישראל".

מא. עוד בדיוקים ומשמעות בהבנה הנכונה בכוונת אדמה"ז: אם כאופן הא' (שיש ב' טעמים נפרדים להצילה) או כאופן הב' שיש טעם ומקור אחד ("כדי שישמור שבתות הרבה"), ובזה גופא בב' אופנים שיש טעם א' שיש להצילה משום "שמירת שבתות הרבה" או בהמשמעות מדבריו בקו"א שיש חשיבות דפקו"נ בעניינינו במה "שתשמור שבתות הרבה":

כבר כתבנו שהלשון שבפנים ההלכה כתב אדמה"ז "שאין לך פקו"נ יותר מזה שלא תצא מכלל ישראל" משמע בפשטות

י' אלול ה'תשס"ט

שיש לאדם "ליהרג ואל יעבור" באם הנכרי האנס יאנסו לעבור מצוה "כל ימיו" אע"פ שיש בזה חשיבות כפקו"נ שמחלין עליו השבת?

א) שהרי גם שבת, שחמור מאוד שמחללים עליו השבת "כדי שישמור שבתות הרבה" "כל ימיו" אין על זה הדין ד"יהרג ואל יעבור" וכפי שמבואר בתניא שהדין הזה "גזה"כ" דיעבור ואל יהרג על שבת אע"פ שחמור כע"ז,

ב) בכלל אין לכאור' לחייב "יהרג ואל יעבור" בגוי שרוצה לאנוס להוציא ממצוה אחת כל ימיו, דלמה יהרג אדבר שאינו נמצא עכשיו בפניו והרי אפשר שלא יבוא לידי כך שיוכרח לעבור "כל ימיו" בעניין שנחייבו ליהרג על זה.]

אבל לכאורה נראה שפירוש זה לא אזיל בשיטת אדמה"ז, שהרי לא נזכר בפירוש דבר זה שיכולים לחלל שבת להצילו מעבירה אחת כל ימיו. יתירה מזו: הרי הודגש שמה שמותר לחלל שבת הוא כדי שתשמור "שבתות (דווקא) הרבה" ובוה נחשב "לפיקוח נפש" כמו הטעם שמחללים שבת בגשמיות כדי שישמור שבתות הרבה (שהוא טעם ועניין מיוחד בחשיבות ודין שמירת שבת כל ימיה דווקא).

וכן נראה דוחק לפרש שבזה שיעבור כל ימיו אעבירה אחת הרי זה "תצא מכלל ישראל".

והיינו: שבשלמא לשאר השיטות שטעם ההיתר לחלל שבת עבור שמירת שבתות הוא משום שזה הוי "כאיסורא רבא" לגבי שמירת שבת, יש מקום לומר שגם שמירת שאר מצוות פעמים הרבה נחשב ל"איסורא רבא" "ומצוה רבא" כלפיה (ושהם סוברים שגם לגבי "מצוה רבא" מחללים השבת). אבל לאדמה"ז

שעניין ההצלה כדי "שלא תחלל שבתות כל ימיה" לא הויה ממש פקוח נפש אלא "חשוב גם כן כפקוח נפש" (לשון אדמה"ז בקו"א) וצריך לימוד מיוחד על זה.

מב. עוד אפשריות לפרש הכוונה "שלא תצא מכלל ישראל ומחלל שבתות הרבה" ושלילותה בשיטת אדמה"ז

והנה יש לעיין אם יש אפשריות לפרש שמה שכתב "שלא תצא מכלל ישראל ותחלל שבתות כל ימיה" (דלכאורה מה טעם ראה לשלב יחד של ב' הטעמים ואם עיקר הטעם כמשמע מהקו"א הוא שהשמירה מחילול שבתות כל ימיה הוי חשוב כענין פקו"נ, א"כ למה הוצרך לכתוב הטעם "שלא תצא מכלל ישראל"):

שאין הכוונה שיש חשיבות הדבר לפקו"נ מה "שתשמור שבתות הרבה" כשלעצמה, אלא מה שהנכרים יאנסו אותה לצאת "מדת ישראל" לאיזה מצוה "כל ימיה", זה עצמו מהווה לנו דפקו"נ שכשנכרי רוצה לאנוס ישראל שלא לקיים איזה מצוה שהיא כדי לעבור עליה "כל ימיו", זה עצמו נחשב כענין פקו"נ לעניין לחלל עליו שבת א' כדי שישמור מצוה זו "כל ימיו".

ואם תאמר: אם דבר זה נכון למה הודגש הטעם "שתשמור שבתות הרבה"? ובדרך אפשר י"ל: שהוא ע"ד "שם המושאל", שכמו שמחללים שבת "כדי שתשמור שבתות הרבה", הרי"ז מורה על חשיבות הדבר שיבוא לידי "שמירת שבתות הרבה" א"כ כמו"כ כשאונסים אותו בכוונה להוציא מאיזה שהוא מענייני מצוות הדת לעולם, הרי זה בגדר חשיבות דפקוח נפש, כיון שהם רוצים למנוע קיום המצוות לעולם (או לזמן הרבה).

וואין להעיר על זה ממה שלא מצינו

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

מעבירות שייעשו הרבה פעמים וכדי שישמור הרבה מצוות בשאר ימות השנה (ולאו דווקא עבור מצות שבת): שעצם הדבר מה שיעשה הרבה מצוות, מספיק כדי להתיר לחלל עליו שבת א', שייחשב זה (החילול שבת) שעושים עבורו, "כאיסורא זוטא" נגד "מצוה רבה" של עשיית הרבה מצוות בשאר ימות השנה. אבל יש לציין שגם הוא אינו מדבר אודות העברה ממצוה מסויימת אחת אלא מה שתקיים "מצוות הרבה" כל השנה.

וכן באמת יש לציין המראי מקומות שהביא רבינו בלקו"ש חכ"ז ע' 138 על הדרשא "חלל כדי שישמור שבתות הרבה", שדרשא זו הכוונה שהחילול היא בשביל התועלת דשבת עצמו. ומביא לשון רש"י ביומא פ"ה ד"ה ושמרו שכדי "לעשות שבתות אחרות יזהרו בשבת זו בקיום שמירת שבתות הרבה", (א) ועיין שם בהערה שמציין "וראה" לדברי המאירי ביומא דגם לחיי שעה מחללין "שמא ישוב בלבו ויתודה". ולכאורה נראה שהכוונה בדבריו שהוא מפרש הגמ' באו"א ממה שמביא רבינו מהפשטות של המימרא, ולמד בכוונת המאירי שמחללין גם עבור מצוות אחרות, ולכן מחללין לחיי שעה (והטעם לשיטתו הוא) משום שיתודה וישוב על עבירות דידיה. וכן פירש כפשוטו הביאור הלכה בסי' שכ"ט בדברי המאירי "אלא לפי שעה – ואע"ג דלא שייך הכא הטעם חלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה משום דלאו דוקא שבת ה"ה שאר מצוות כמו שכתב המאירי ביומא וז"ל ואעפ"י שנתברר שאי אפשר לו לחיות אפילו שעה אחת שבאותה שעה ישוב בלבו ויתודה עכ"ל". נאבל אולי יש מקום ללמוד בכוונת המאירי הזה שעניינו הוא "שיתודה" על העדר שמירת שבת שלו בעבר ובמילא הרי"ז תשובה על

שכל הטעם שמחללים השבת לפקו"נ הוא (לא משום דהוי "מצוה רבא" אלא) משום הדין דפקו"נ א"כ אם אין לנו מקור ששמירת מצוה אחרת כפקו"נ, מאיפה נאמר מעצמו שגם היא כפקו"נ ייחשב?

והנה: יש מקום לומר יותר: שהא דלא תשמור כל המצוות ימים רבים ובפרט כל ימיה יש לה חשיבות דפקו"נ וכאופן הא' דלעיל, שהרי באמת "יצא מכלל ישראל" כפשוטו, בזה דהוי כמו "מומר לכל התורה כולה" וכדלהלן, אבל לכאורה אין לומר כן מעצמו לעניין העברה ממצוה מסויימת אחרת "כל ימיה".

והנה יש לציין לדברינו הנ"ל בדברי הנחלת שבעה שכתב בתו"ד (ונראה להלן שיש עוד הפוסקים עד"ז) בספר נחלת שבעה תשובות סימן פג "...עוד דגם לתירוץ ראשון של התוס' משום דמצוה רבה היא, הא נמי מצוה רבה היא וחילול שבת נגד זה איסורא זוטא היא, כמו שכתב הבית יוסף. ועוד אם רבים רשאים לחלל שבת מפני חולה אחד, משום מוטב שיחלל שבת אחת ואל יחלל שבתות הרבה, והאי ואל יחלל שבתות הרבה לאו דוקא הוא, דהא כשאדם מת נעשה חפשי מן המצוות. ועוד שמא הגיע עתו למות, אלא רצונו לומר דמכל מקום אנן עבדינן דידן שמא יוכל לקיים עוד שבתות הרבה. ואם כן מכל שכן כאן שמחללין עליו שבת כדי שיוכל לקיים מצוות הרבה בכל ימות השנה, וגם שלא יחלל שבתות הרבה, ואף אם הוא ספק אם יכולים להצילו. ועוד אף אם פשע, האי פשיעה דומה לאונס הוא על ידי הסתה, ואחר השעה הרעה יתחרט. ואם כן למה לא יצילוהו מן דת ישמעאלית, בודאי האי חילול שבת איסורא זוטא הוי...". דנראה ממנו שלומד על פי תי' הא' של התוס' שיש היתר לחלל שבת עבור הצלה

י' אלול ה'תשס"ט

את השבת ומיניה ילפי' לכל מצות שבתורה שנידחת פ"א כדי שישמור אותה מצוה בעצמה כמה פעמים ולא שישמור מצות אחרות אלא באותה מצוה עצמה ישמור כמה פעמים והנה אם נילף מזה ג"כ שפ"נ דוחה מילה ע"כ ג"כ נימא הכי שידחה מילתו על זמן מה כדי שיהיה נימול בשום פעם כל ימי חייו אבל אי אין לו תקוה להמול עוד אמאי נדחה מילה אפי' שעה אחת".

והיינו שמפרש עצם הדרשא: "חלל כדי שישמור" (א) דמחללין מצוה א' רק כדי להוסיף באותה מצוה הרבה פעמים (ולא בשביל שמירת מצוות אחרות). (ב) אבל כנראה שמפרש דדרשא זו קאי גם אשאר מצוות: דעוברים עליה פעם א' כדי שישמור אותה הרבה פעמים. (ולפי זה: הסברא של ההיתר לחטוא פעם א' כדי שיזכו בה הרבה פעמים (ד"דחטא כדי שיזכה") יסודה בדרשא זו ד"חלל פעם א' כדי שישמור... הרבה").

ולפי זה: לפי הח"ס אין לחלל שבת א' כדי שישמור מצוה אחרת הרבה אלא כדי שישמור שבתות הרבה. והגם שלא פירש בהדיא: שאין מחללים שבת א' כדי לשמור מצוות אחרות הרבה פעמים הרבה מ"מ נראה מדבריו שסובר שהפסוק זה מרשה לנו לחלל מצוה מסויימת רק עבור מצוה היא המסויימת ולא עבור שמירת מצוות אחרות פעמים הרבה, שהרי רוצה לפרש כן הדין בהרמב"ם שהסביר שאם יש סכנה למול אין למולו כיון שאפשר למולו אח"ז, דמשמע מזה שאם לא כן, היה לנו למולו אע"פ שע"ז היה נמנע משמירת הרבה מצוות פעמים הרבה!

והנה זה מתאים עם דברי הח"ס השני המובא בהערה *46 (או"ח פ"ג) דאיתא בפירוש שמצד הדרשא "חלל שבת א' כדי..." הוא דווקא באם סו"ס הלה יחוייב

שמירת שבת! אבל לכאורה אינו נראה שזה כוונת המאירי.]

(ב) ציון ספר תוספת יוה"כ ביומא ע"ב שם: "...שישמור שבתות הרבה לאו דווקא אלא ר"ל ציונים הרבה כו' ובחיי שעה דאדם הוא עושה כמה מצוות והם הנקראים שבתו הרבה". על דרך הנחלת שבעה (ואין מזה מקור על ההעברה מאיזה מצוה מסויימת).

(ג) ציון האהלי יוסף דיני קדה"ש ס"ק רי"ב שמתפק שם אם יחלל שבת כדי שלא יעבור שאר עבירות שיעבור עליהם פעמים רבות. ובאות רי"ב מבאר הספק דדילמא "שבתות הרבה" הכוונה "שישמור מצוות הרבה שלא יעבור עליהם".

(ד) מעיר מאוה"ח תשא שם. לכאורה הכוונה על מה שנראה מרהיטת דבריו "...מי שלא יגיע לשבת ולשמרו גם שרפואות אלו יועילו לשעות או לימים לא יחלל עליו את השבת". דנראה מזה שלומד ד"חלל כדי שישמור שבתות הרבה" קאי רק אשבתות כפשוטו ולא אשמירת שאר מצוות. אבל כבר תמהו הרבה על הפסק שלו וראה המנ"ח שציין רבינו עליו. אבל עצם פי' של דרשא הנ"ל נראה שפי' כפשוטו שמחללין רק עבור שמירת שבת ולא אשאר מצוות.

(ה) שו"ת ח"ס (יו"ד רמ"ה ד"ה והנה הלשון), "והנה פי' יה"כ איכא מאן דיליף פ"נ דוחה את השבת מושמרו ב"י את השבת לעשות את השבת חללו עליו שבת א' שישמור שבתות הרבה מלשון זה הקרא משמע דוקא כדי לשמור שבתות הרבה ניתן שבת לדחות ולא לעשות מצות אחרות הרבה ולא ניתן שבת לדחות כדי שיניח תפילין הרבה וכדומה אלא שבת נדחה מפני שבתות הרבה כדכתיב לעשות

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

לבטל לפי שעה איזה מצוה שהיא כדי להחזיר רבים לדת, דנראה מזה שכמו"כ עניין הדרשא "דחלל...כדי..." על איזה מצוה שהיא, שיכולים לבטל אותה כדי שיבוא לשמור מצוה זו פעמים רבות וכמו כן אם על ידי זה יבואו להחזיר "רבים לדת" דמשמע מזה שגם אם על ידי זה ישמרו מצוות הרבה (אפי' שאינה אותה המצוה).

ובלשון הרדב"ז שם בהמשל השני: "...ומדברי רבינו נראה שהמשל הוא על המצוות שהם כגוף אחד וב"ד מבטלים מקצת כדי לקיים השאר..." שזה פירוש המשל על דרך הזה ש"הרופא חותך רגל כדי שיחיה כולו", שגוף התורה וקיומה של המצוות כולם הם "גוף אחד" ויש לפעמים לבטל מקצת המצוות כדי לקיים שאר המצוות!

(ולהעיר גם מאוה"ח הקדוש פרשת עקב על הפסוק "כל המצוה" יחס לכללות התורה למצוה אחת...כשאתה מחסר אחת מכל מצות אתה מחסר כנגדו חיות אבר אחד, וא"ת ישתנה המשל לנמשל שהמשל שהוא הרגש אבר אחד לפי שהוא מכאיב לכל אחדות הגוף משא"כ המצות, לזה בא כל המצוה פי' שגם מצות התורה לאחת יחשבו...").

נדא"ג יש לציין לשונו בדרך הראשון בהמשל "...אנו רואין את כל ישראל כאילו הם גוף אחד ואע"פ שגופין מחולקים הם, כיון שנשמותיהם ממקום אחד חוצבו, הרי הם כגוף אחד, כי הנשמה היא עיקר..." שהיא דומה ללשון אדמה"ז בתניא פל"ב: "...ולכן נקראו כל ישראל אחים ממש מצד שורש נפשם בה' אחד רק שהגופים מחולקים. ולכן העושים גופם עיקר ונפשם טפילה א"א להיות אהבה ואחווה אמיתית...".

וישמור שבתות אחרות אבל אם לא יחוייב (וכדוגמת ההלכה של תינוק המושלך בעיר שרובה עכו"ם) לא היה מותר לחלל שבת מפאת לימוד זה (אלא מצד הלימוד "וחי בהם" "לקיים נפש אחת מישראל ואפי' לא ישמור!").

ו) מציין לראות דברי המנ"ח מצוה לב מוסך השבת בסופו מ"ש בדברי האוה"ח. והיינו שמתמיה אדברי האוה"ח לדינא, כיון שיש לנו דרשא אחרת של "וחי בהם" דלא אזלי' בזה בתור רוב, וא"כ הרי בעניין שעל פי רוב הוי הניצול גוי, הרי לא יצטרך לשמור שבתות (שבזה נילך אחר הרוב) ואעפ"כ מחללין עליו השבת הרי רואים שמחללים שבת אפי' "לא ישמור שבתות הרבה". (וראה גם בח"ס דלעיל). אבל לכאורה זה הוא רק משום דרשא האחרת ד"וחי בהם" שקאי אפקו"נ גשמי אבל לעניין פקו"נ רוחני (מה ששמירת שבתות הרבה כפקו"נ ייחשב) הרי על זה יקום הדרשא "כדי שישמור שבתות הרבה" שלכאורה לפי זה הרי גם המנ"ח יודה שאין לחלל עבור שישמור מצוות אחרות.

ז) הנה יש לציין לעוד מקור (דלכאורה לא צויין בההערה שם) בפסק הרמב"ם הל' ממרים פ"ב ה"ד "...וכן אם ראו לפי שעה לבטל מצות עשה או לעבור על מצות לא תעשה כדי להחזיר רבים לדת או להציל רבים מישראל מלהכשל בדברים אחרים עושין לפי מה שצריכה השעה, כשם שהרופא חותך ידו או רגלו של זה כדי שיחיה כולו כך בית דין מורים בזמן מן הזמנים לעבור על קצת מצות לפי שעה כדי שיתקיימו [כולם] כדרך שאמרו חכמים הראשונים חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה": דבפשטות נראה שמפרש דרשת חז"ל "חלל שבת א' כדי שישמור שבתות הרבה", יש כח לב"ד

י' אלול ה'תשס"ט

אם לא ימסור נפשו עליה, ויעשה ע"ז כמה פעמים (ומסתפק אג"ע כמה פעמים) מחללין עליה השבת, והוא משום סברתו שכתב לפני זה "...ואף שידעו שיעבור ואל יהרוג מ"מ הני ג' יש להם דין פקו"נ שהרי נהרגין עליה, ומחללין את השבת להצילו": דמזה גופא שהתורה אמר "יהרג ואל יעבור" בג' עבירות הללו, הרי זה גופא מוכיח שיש לעבירה דידהו "דין פקו"נ".

אבל לכאורה הדבר מוקשה: דא"כ למה אין מחללין השבת עבור ע"ז פעם אחת, שהרי כיון שהתורה אמרה "יהרג ואל יעבור" הרי יש לה דין פקו"נ ולמה אין מחללין השבת למנוע עבירה זו? ולאידך: מאיפה נאמר מעצמנו שע"ז פעם אחת אין לה דין פקו"נ לחלל עליה שבת א' אבל יש לה דין פקו"נ למנוע עבירה ע"ז כמה פעמים, דלכאורה מהו המקור לזה?

ונראה: שיש מקום יותר לשיטתו באם היתר החילול תלוי בכללות ההגדרה "שחטא איסור קל כדי שיזכה מאיסורא רבא" ויזכה ל"מצוה רבא", שעל זה שייך לומר: שאין לחלל שבת לע"ז פעם אחת, כיון ששקולים הם, אבל יש לחלל שבת עבור ע"ז פעמים רבות (ואפשר לומר עד"ז לעניין ג"ע פעמים רבות) כיון שבזה ע"ז יותר חמור (ואפשר כמו"כ ג"ע) ולכן יחלל עליה השבת, וא"כ נהיה מוכרח לומר שמה שכותב שמחללים השבת משום עבירות הללו שיש להם "דין פקו"נ" הוא משום חומר העבירות והמצוות. אבל אדמה"ז שולל זה באומר "שאינן שבת ניתן לדחות בשביל עבירה חמורה ממנה" וכדבריו בתניא בפכ"ד שאין הדין דפקו"נ דוחה שבת וכו' משום "חומר וקלות העבירות עצמן" קאי לפי שיטתו בשו"ע "שאינן שבת ניתנה לדחות בשביל חמורה ממנה".

אבל לאחר כל הנ"ל, אין נראה דדין זה (דיכולים לחלל שבת עבור שמירת מצוות הרבה פעמים רבות) נכון לשיטת אדמה"ז כנ"ל, שנראה יותר שאין אדמה"ז סובר כן, ואין הטעם מה שיוכל לקיים הרבה מצוות בשאר ימות השנה מספיק כדי להתיר לו שנחלל השבת עבורה, וכנ"ל שאין "מצוה רבה" גרידא מספיק כדי שנתיר חילול שבת נגדה, אלא בעי שיהיה לה גדר "דפקוח נפש" ("דלא ניתנה שבת לידחות אלא משום פקו"נ") והרי אין לנו מקור ברור שיהיה חשיבות שמירת מצוות הרבה כחשיבות דפקו"נ, והא שאנו אומרים כן כלפי שמירת שבת הוא משום הדרשא "חלל עליו שבת א' כדי שישמור שבתות הרבה" כפי שכתב בהדיא באדמה"ז וא"כ מנין לנו לומר כן מעצמנו לשאר מצוות.

יתירה מזו: הרי בפשטות לשון אדמה"ז כתוב שאין מחללין שבת להציל "אפי' לעבוד ע"ז", "שלא ניתנה שבת לדחות אלא בשביל פקו"נ ולא בשביל עבירה חמורה ממנה", דא"כ הרי זה מחזק יותר שאין לדחות שבת אשום דבר אלא א"כ כתוב כן בפירוש וא"כ כיון שאין לנו מקור לחלל שבת עבור שמירת הרבה מצוות פעמים רבות, (שייחשב כפקוח נפש ואין מספיק אפי' מה שהיה חמורה ממנו, ובפרט שאפשר לדון הרבה אם היא "חמורה ממנו") א"כ אין נראה יותר שאין היתר לחלל שבת עבורה לפי דברי אדמה"ז.

ועוד והוא העיקר: לכאורה סברת הספק של האהלי יוסף קאי לפי הגדרתו בעניין בתוך דבריו באות כ"ג שהביא דיעה (דכותב עליה "והוא הנכון") דמחללין שבת עבור אונס אא' מג' עבירות דמחללין שבת עליה: הן אם יודעים דימסור עליה הוי זה עצמו כפקו"נ, והן

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

פעמים (כיון שאין "חומר" העבירה דוחה השבת, אלא מה שנחשב לפקו"נ) ואין מקור ברור שע"ז פעמים הרבה ייחשב לפקו"נ יותר מע"ז פעם אחת!

וכן מה שנסתפק האהלי יוסף "אם מחללין שבת עבור ג"ע (שאומרים יהרג – כן לכאורה כוונתו –) והוא יעבור באונס כמה פעמים יש לעיין" (ובאבנ"ז יו"ד סי' קכ"ט סקט"ז) כותב בהדיא ואני איני כדאי לחלוק על הגדולים אך חלקי אמרה נפשי דלעולם היינו ברוצה העכור"ם לאנס אשת איש פשיטא דמחללין מקו"ח דניתן להצילה בנפשו וכמ"ש לעיל. ", הרי לפי אדמה"ז לכאורה אין מקום עיון בזה כנ"ל, כיון שמה שמחללין השבת אינו משום "חומר העבירה" אלא משום שזה ש"ישמור שבתות הרבה" הוא כפקוח נפש, א"כ, כיון שלמנוע ע"ז אינו כפקוח נפש א"כ כמור"כ מי יאמר לנו שכמה פעמים ג"ע ייחשב כפקו"נ?

ולכן נראה יותר: ששיטת אדמה"ז אינו כהנחת שבעה ודעימיה, שיכולים לחלל שבת עבור שמירת מצוות הרבה פעמים רבות כיון שאין דחיית השבת תלוי "בחומר המצוות וקלותן" ולא ניתנה שבת לדחות עבור עבירה חמורה ממנה", ואין דוחים שבת אפי' עבור ע"ז, "החמורה ממנה", ואין זה נחשב "כפקו"נ" וא"כ מה המקור וההכרח לומר שדשמירת הרבה מצוות פעמים רבות ייחשב כפקוח נפש?

אבל כל זה לא ידחה פירוש דידן: שכל זה שולל לחלל שבת למנוע עבירת ומצוות הרבה ושמירתם פעמים הרבה, אבל אין זה שולל שיש לחלל שבת אם "תצא מכלל ישראל" ולא תשמור רוב מצוות (דמומר ברוב המצוות הוא כמומר בכל התורה – הלכות שחיטה ס"ב) או שתשמד בעניין שתהיה נכללת באותם

מג. צ"ע נוסח האהלי יוסף שאין מחללין שבת עבור ע"ז משום דשבת "חמירא כע"ז" מנוסח אדמה"ז – וכן יש לעיין לפי אדמה"ז

ולכן צ"ע דברי האהל יוסף שכתב כמה פעמים בעניין ששבת חמיר כע"ז (וכבר הבאנו מדברי המג"א מרש"י חולין ושגרס שם שהיא יותר חמירא מע"ז וכבר הבאנו מה שהקשו על זה וכו'): "ולחלל שבת...משום דחמירה לא התירו לחללה בשביל עבירה חמורה" (דלא כתב "חמורה ממנה") "משא"כ שבת שחמירא כע"ז...". דלכאורה לשון אדמה"ז הוא "ע"ז חמורה ממנה", וכן כתב רבינו באגר"ק א' עמ' 317 דדברי רבינו בתניא פכ"ד שפקו"נ דוחה שאר העבירות, ויעבור ואל יהרג, ומה שחלל שבת א' משום שישמור שבתות הרבה, אינו "משום קלות העבירות וחומרן", אזיל באותו שיטה של דברי אדמה"ז כאן בשו"ע, והיינו משום שאין לחלל שבת עבור ע"ז דחמורה הימנה, כיון שהדין דדוחים מצות משום פקו"נ ומשום שמירת שבת הרבה אינו משום "החומר" של המצוה שישמור על ידה, ובמילא ברור שלמד הכוונה בשו"ע אדמה"ז: שע"ז חמירא משבת.

וכן יש להעיר כנ"ל על מה שאומר בהדיא שיש לחלל שבת כדי למנוע עבירת ע"ז פעמים הרבה, דנראה שזה לפי מה שלמד דמה שאין מחללין שבת עבור ע"ז פעם אחד הוא משום ששבת חמורה כע"ז ולכן סובר שאם ימנע מיניה הרבה פעמים, א"כ הוא כמו "שמירת שבת הרבה פעמים", אבל לפי הנ"ל בכוונת אדמה"ז שסובר שההיתר היחיד "כדי לשמור שבתות הרבה" הוא משום שזה כפקו"נ ייחשב ולא משום שמונע מעניין "חמורה ממנה" א"כ כמו שאין לחלל שבתות א' כדי למנוע ע"ז א', א"כ כמור"כ ע"ז הרבה

י' אלול ה'תשס"ט

קטנה שאינה מחוייבת עדיין במצות יחלל עליה להצילה שלא תחלל שבתות הרבה כשתגדיל שמטעם זה מחללין שבת לפיקוח נפש הקטנים), ולא הזכיר בזה הטעם של "שלא תצא מכלל ישראל" ולהלן כתב" כיון שחבירו פשע במה ששכח והדביק פת בתנור בשבת אבל כאן זה שהנכרים רוצים לאנסו לצאת מכלל ישראל לא פשע מאומה", שבה הזכיר רק העניין "שלא לצאת מכלל ישראל" (ולא הזכיר מה שע"ז יתנו לה האפשרויות לשמור שבתות הרבה) דהוא משום ששני העניינים הם טעמים נפרדים, דהטעם "שלא תצא מכלל ישראל" חמור מהטעם שתשמור שבתות הרבה", ולכן בבת קטנה" שמספיק הטעם מה "שתשמור בגדלותה שבתות הרבה" כדי לחלל עליה שבתות (אך אם אין בטעם הזה התוקף של "שלא תצא מכלל ישראל"), ולאידך אם היתה פושע לא היה יכול לחלל עליה השבת אפי' "כדי שלא תצא מכלל ישראל" (שהוא הטעם החשוב יותר).

מד. אם יש מקום לפרש הקו"א גם לאופן הא'

ונראה עכשיו דברי אדמה"ז בהקו"א (באורח חיים סימן שו הערה א) וכן נראה אם מתבארים כא' האופנים דלעיל: דהנה כתב "הוא ספק": אדמה"ז מפרש הטעם למה מחללים השבת עבור הצלתה אפי' כשאין וודאות שיצליח בהצלתו, (שלכאורה הטעם לעשות איסור קל כדי למנוע איסור חמור מצריך שיהיה הצלחה במניעת האיסור החמור).

ומבאר: "...איברא שבודאי כן הוא בכל ההולכין להציל בכלי זינן דבסי' שכ"ט, שבודאי אינן יודעים אם ינצחו הנכרים", היינו מה שמחללין שבת כשהולכין להציל נפשות בכלי זיין שהטעם הוא משום פקוח נפש, ושם

ה"יוצאים מכלל ישראל" הרי אפשר שזה כבר כפקוח נפש ייחשב (ואפי' אם שומרת שבת).

ואולי כנ"ל שכיון שהמקור לדינים הללו הוא, מהפסוק "ושמרו את השבת". ולפי הנ"ל אין לנו ראייה, אלא ששמירת שבת היא כפקוח נפשות, מנ"ל ש"יציאה מכלל ישראל" היא כפקוח נפש? ואולי כנ"ל שזה נכלל "בוחי בהם" שבפשטות כוונת הפסוק לומר שיהיה יהודי שחי בעשיית המצוות ולכן זה שייך רק אם הוא "בכלל ישראל" ולא אם יצא מכלל ישראל. וזה כמהלך הא'. או שיש לפרש שאולי נלמד מק"ו: שאם שמירת שבת דהוי כע"ז וחילולה מהווה כעע"ז א"כ כ"ש ביציאת מכלל ישראל הוי נכלל בעניין של חילול השבת אע"פ שאין הוא מחלל שבת בפועל (והיינו שספיקא דידן הוא בנידון: שהלה "יצא מכלל ישראל" אבל עדיין יישמור שבת. וצ"ע בכ"ז).

מד. עוד בביאור דיוקי לשון אדמה"ז באם הם ב' טעמים נפרדים

והנה לפי הנ"ל ש"שלא תצא מכלל ישראל" חמור "משלא תחלל שבתות כל ימיה" ונלמד ממנה בק"ו, נבאר עוד דיוק בלשון אדמה"ז שישנם ב' טעמים נפרדים למה מחללים השבת: א) משום שמוציאים אותה לגמרי מכלל ישראל (וזה סוג א' של פיקוח נפש), ב- מה שתשמור על ידי ההצלה "שבתות הרבה" ובמילא מצילים אותה על ידי חילול שבת רק משום מניעת שמירת שבת "הרבה" אבל כשאין א' מטעמים הנ"ל אין מצילים אותה. כיון ש"אין מצילים אותה אלא משום פקוח נפש" ואין טעם הצלת עבירה חמורה כמו "פקוח נפש" (ואפי' עבודה זרה).

ולפי"ז נאמר שהטעם שאמר אדמה"ז באמצע ההלכה "לפיקח אף אם הבת היא

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

וכן לכאורה נתכווין במה "שמשמע" מרש"י והרמב"ם שם:

רש"י (יומא דף פג עמוד א) "אין מאכילין מחצר כבד שלו – ואף על פי שנוהגין הרופאים ברפואה זו אינה רפואה גמורה להתיר לו איסור בהמה טמאה על כך. ורבי מתיא בן חרש מתיר – קסבר רפואה גמורה היא", שכולם סוברים שבעי שתהיה "רפואה גמורה" כדי לעבור עליה האיסור של ועיניתם וכיו"ב כאן בחילול שבת,

והרמב"ם כתב: "פירוש המשנה לרמב"ם מסכת יומא פרק ח" ואין הלכה כר' מתיא בן חרש שהתיר להאכיל את האדם ביום צום כפור יותרת כבד שלכלב שוטה אם נשך, מפני שאינו מועיל אלא בדרך סגולה. וחכמים אומרים אין עוברין על מצוה אלא ברפוי בלבד שהוא דבר ברור שההגיון והנסיון הפשוט מחייבים אותו, אבל הריפוי בסגולות לא, לפי שענינם חלוש לא יחייבהו ההגיון, ונסיונו רחוק, והיא טענה מן הטוען בה, וזה כלל גדול דעהו". (אלא שהוא מפרש שר' מתיא חולק וסובר שמספיק סגולות אבל רש"י כתב שגם ר' מתיא סובר שבעי "רפואה גמורה" אלא שהוא סובר שזה "רפואה גמורה"). וכן כתב הגר"א שם בביאה"ג: (יורה דעה סימן קנה ס"ק כג) "...וכן ברפואה ידועה כמש"ש (פ"ג פ"ד) בנשכו כלב שוטה כו...".

וא"כ קשה למה כאן מחללים השבת אפי' אם יש "ספק" בהצלחת ההצלה של הבת מהגוי והרי ברפואה אין אנו מתירים אא"כ יש "ידיעה ברורה" ואין "ספק" בענין כח הרפואה (אלא ספק אם יצליח בחולה זה)? ומת' רבינו: "...אלא דמי לרפואה שהיא ודאי מרפאת בשאר פעמים אלא שעכשיו בחולה זה אינו ידוע אם תועיל לו דמחללין", והיינו שדומה

מחללים השבת אפי' אין וודאות שיצליחו בניצוח נגד הנכרים, "וכן אין יודעין אם יצילו הספינה עיין שם": ומקור הדברים אדמה"ז כותב שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן שכט סעיף ו' "...נכרים שצרו על עיירות ישראל אם באו על עסקי ממון אין מחללין עליהם את השבת ואם באו על עסקי נפשות ואפילו באו סתם ויש לחוש שמא באו על עסקי נפשות ואפילו עדיין לא באו אלא ממשמשים לבא יוצאים עליהם בכלי זיין ומחללין עליהם את השבת ובעיר הסמוכה לספר אפילו אינן רוצים לבא אלא על עסקי תבן וקש מחללין עליהם את השבת שמא ילכדו העיר ומשם תהא הארץ נוחה ליכבש לפניהם:", "הרואה ספינה שיש בה ישראל המטורפת בים וכן נהר שוטף וכן יחיד הנרדף מפני נכרי מצוה על כל אדם לחלל עליהם שבת כדי להצילם ואפילו הוא ספק אם יציל", א"כ כמו"כ הכא: והיינו שכיון דיסוד ההיתר לחלל שבת כאן (אינו סתם מה שיש כאן "מצוה רבה" גרידא, אלא דעניינה הוא) משום "פקוח נפש", לכן יש לו הדינים של "פקוח נפש" שלכן מחללים השבת אפי' אין וודאות בהצלחתה!

וממשיך אדמה"ז: "וע"כ צריך לומר דלא דמי לרפואה דבעינן שתהא ידועה או על פי מומחה, כמ"ש רמ"א ביו"ד סוף סי' קנ"ה ומג"א ריש סי' שכ"ח, וכדמשמע במתניתין דיומא (פ"ג) ע"ש בפירוש רש"י ורמב"ם":

שהרמ"א כותב (יורה דעה סימן קנה) וכל חולה שמאכילין לו איסור צריכים שתהא כ הרפואה ידועה או על פי מומחה, ובמג"א ריש סי' שכ"ח "ועב"ד ססי' קנ"ה דבעינן שתהא הרפואה ידועה או ע"פ מומחה...", ואדמה"ז מפרש הכוונה "ידועה" דהיינו ש"ידועה" בהצלחתה! .

י' אלול ה'תשס"ט

שבתות. וא"כ כיון שהמקור להיתר חילול שבת כאן הוא מהפסוק "ושמרו בני" השבת" "חלל כדי שישמור שבתות הרבה" ומפסוק זה (כנ"ל מהגמ' ביומא) אין אנו יודעים על ההיתר לחלל בספק הצלה וא"כ היאך פוסקים כאן שיכול לחלל ואפי' על "הספק"? ומת' על זה: שלאחר שיודעים שעל פקו"נ גשמי שמחללים על הספק א"כ כמו"כ מחללים על הספק כדי "שתשמור שבתות הרבה".

כבר הבאנו לעיל שפשטות דבריו הללו מראים: שכללות ההיתר לחלל שבת להצילה (ואפי' "שלא תצא מכלל ישראל") נלמד עם הלימוד ד"חלל שבת א' כדי שתשמור שבתות הרבה" שלכן מובן קושייא זו, אבל אם נאמר שההיתר "שלא תצא מכלל ישראל" הוא נכלל ב"וחי בהם" א"כ אינו מובן הקושייא. ונראה מזה דלא כאופן הא' אלא כאופן הב'.

אבל לפי זה קשה אמה שנראה מפשטות הכתוב בפנים ההלכה שהטעם לחלל שבת הוא גם "שלא תצא מכלל ישראל" (גם כשאין בזה הטעם "כדי שימור שבתות הרבה").

ואולי יש לבאר כאופן הא' ולתרץ קושייא זו: שבאמת ב' טעמים נפרדים ואדמה"ז מבאר שגם כלפי הטעם "שלא תחלל שבתות כל ימיה" יש לחלל עליה מספק, ואפי' כשאין שם הטעם "שלא תצא מכלל ישראל" (באם יאנסו אותה לעבור על כל שבתות ולא יאנסו לצאת מכלל ישראל) ועל זה מקשה: שהרי אין מחללים על הספק אלא דווקא מפסוק "וחי בהם". ולכן מת' דלאחר הלימוד "וחי בהם" יש ללמוד שגם מצד הלימוד "כדי שישמור שבתות הרבה" יכולים לחלל על הספק. וצ"ע בפירושו זה.

לרפואה שמועיל בוודאי לאיזה אנשים ומתירים אפי' אם יש ספק אם מועיל לחולה זה וכמו כן כאן: מתירים לו השתדלות כזו המועילה לכמה אנשים אע"פ שאין וודאות שיועיל לחולה זה, (והיינו שאפשר שלא יועיל להוציא הבת הזו שהאנסים אנסוה), דכיון שההשתדלות הלזו מועלת אצל שאר אנשים מחללים עליה השבת.

"כמבואר בר"ן פי"ד גבי מחמין להברותו. ואפשר שלזה נתכוין הט"ז בסימן שכ"ח סק"ן[ה] שכתב לחלל ברפואה אפילו בספק, כי היכי דלא ליפלוג על רמ"א ביו"ד": שיש לפרש כוונת הט"ז לעניין לחלל בנתינת רפואה גשמית בעניין זה דווקא כשהוא וודאי שמועיל אצל שאר אנשים, אלא שיש ספק אם מועיל לחולי זה, ובמילא לא יסתור הט"ז רמ"א מפורש בסי' קנ"ה.

ובמילא נמצא שיש לנו ביאור לדברי הפסק: שמה שמחללין אפי' עבור ספק הצלה הוא כמו שמחללין לספק פקו"נ.

אבל ממשיך להקשות על זה: "ומכל מקום הכא בהצלת עבירה (צ"ע) אם מחללין מספק, דהא אמרינן בגמרא פרק בתרא דיומא דדוקא מוחי בהם מוכח דמחללין מספיקא אבל משום שאמרה תורה חלל עליו כו' לא ידעינן בספיקא עיין שם". והיינו שכיון שיש ב' מקורות עבור פקו"נ גשמי, מהפסוק א) "וחי בהם" "ולא שימות בהם", ב) מהפסוק "ושמרו בני" את השבת" "חלל עליו השבת" – שישמרו שבתות הרבה", והגמ' ביומא מפרש שרק מהפסוק "וחי בהם" מוכח שיש לחלל אפי' על הספק (שיעשו הכל כדי שיחיה ולא ימות) אבל מהפסוק "חלל עליו שבת א' כדי שישמור שבתות הרבה" אין יודעים שיכולים לחלל עליו השבת אפי' אין וודאות שישמור הרבה

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

השבת" שיעשו הכל כדי שישמור שבתות הרבה.

אלא שלימוד זה כולל ב' לימודים, א': שיעשו הכל שתהיה "בכלל ישראל" שיהיה שייך למצוות שמירת שבת ("ושבתות הרבה") ולימוד זה מחשיבו כמו "פקוח נפש" ממש, כ"א מוציאים אותה מהאפשרויות לשמור שבת (שיאנסו אותה על זה) הרי"ז בבחינה ש"מוציאים אותה מכלל ישראל", ואע"פ שלא הוזכר זה, שמי שאינו שומר שבת (ואפי' כל ימיו) "יצא מכלל ישראל" (וכנ"ל מלשונות אדמה"ז בהל' רבית), מ"מ, אולי יש עניין מיוחד (הנלמד מדרשא של פסוק זה: "ושמרו השבת... שישמרו שבתות הרבה" "ולא תחלל שבת כל ימיה") שמחללים עליה השבת שלא תבוא למצב שמאנסים אותה (בעניין) שאין עליה אפי' האפשרויות לשמור שבת כל ימיה, שזה בבחינה "יציאה מכלל ישראל", כמו שמחללים על פקו"נ, ובמילא נמצא למד מהדין זה עצמו שיש ל"יציאה מכלל שמירת שבת" יציאה מ"כלל ישראל", דגם זה כפקו"נ ייחשב שעליהם נאמר "ושמרו בני ישראל את השבת", ב': עצם הדבר "שתשמור שבתות הרבה" דעצם החשיבות דשמירת שבתות הרבה הוי כמו מעניין "דפקוח נפש" שכמו שההיתר לחלל שבת על הצלת הנפש עניינו הוא פקו"נ שהנפש "תשמור שבתות הרבה", כמו כן עצם הדבר שהתירה התורה לחלל שבת למנוע "חלול שבתות הרבה" הוא משום שזה עצמו "כפקוח נפש" ייחשב.

ולפי זה יובן ויומתק עוד דיוק בלשון אדמה"ז: שכותב "שלא תצא מכלל ישראל ותחלל שבת כל ימיה... משתחלל היא שבתות הרבה" (דמדבר אודות החסרון דחילול שבת) ובהמשך כותב "כדי שימור שבתות הרבה..." (דמדבר אודות המעלה

מה. לשון כ"ק אדמו"ר באגר"ק משמע קצת כאופן הב' (או הג' דלהלן) אבל אולי אין הכרח

הנה הבאנו קצת לעיל דברי רבינו בא"ד באגר"ק ע' 317 שכתב "... – וגם להלכה למעשה צריכים טעם זה וגם לטעם דוחי בהם ולא שימות בהם (יומא שם), דמוחי בהם ילפינן שגם ספק פקו"נ דוחה שאר עבירות, ובדין מי שרוצים להוציא בתו מכלל ישראל כו' צריך לטעם חלל שבת א' כו' (שו"ע רבינו אר"ח סו"ס ש"ו ועיי"ש בקו"א), דנראה דהדין דידן בנוי מטעם "חלל שבת א' כדי שישמור שבתות הרבה" ואין היא נלמדת ושייכת להדין "דוחי בהם". אבל אולי אין זה מוכרח שאפשר שצריך גם לטעם "חלל שבתות הרבה" לעניין שרוצים לגרום שיחלל שבתות (אע"פ שאין רוצים להוציא לגמרי מכלל ישראל כדלעיל). אבל פשטות הדברים נראים שכל טעם ההלכה דידן קשור עם הטעם ד"לחלל עליו שבת א' כדי שישמור שבתות הרבה" ורק משום זה נכלל בדין דפקו"נ דוחה שבת (ולא משום טעם אחר).

מו. עוד אופן לבאר אדמה"ז (על דרך אופן שני באופן הב' המוזכר לעיל אבל בשינוי קצת)

והנה לאחר כל הנ"ל (שמתוכן דברי אדמה"ז נראה עיקר כאופן הב', ולא ידך לשונות בפנים ההלכה מראים שיש חשיבות לעניין "שלא תצא מכלל ישראל") יש להוסיף: דיש לפרש שטעם ההיתר לחלל השבת להציל הבת שהוציאה הנכרים באופן שלישי: היינו דיסוד ההיתר הוא (לא מפסוק "דוחי בהם" שקאי רק אחיות גשמי כפשוטו להצילו מסכנה ומיתה גשמית ולא בהצלת נפשו "שלא תצא מכלל ישראל" ו"תשמור שבתות הרבה") אלא מ"ושמרו ישראל

י' אלול ה'תשס"ט

דשמירת שבת):

שהוא "פקוח נפש" א"כ למה אינו מותר לחלל גם כשהלה פשע, והרי בפקוח נפש הגשמי הרי לכאורה מותר לחלל עבורו אפי' כשפשע כנ"ל מדברי כמה מאחרונים בדבר.

והנה לאחר כל הנ"ל דורש ביאור בההלכה שאין לחלל שבת עבור הצלת חבירו "שלא תצא מכלל ישראל" וכדי "שישמור שבתות הרבה" כשהלה פשע, וכמו שכתב אדמה"ז "ולא אמרו שאין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חבירך אלא כשחבירו פשע בזה וע"י פשיעתו בא לו האונס אח"כ ... אבל כאן זה שהנכרים רוצים לאנסו לצאת מכלל ישראל לא פשע מאומה", דמזה נראה שאם באמת היה פושע לא היינו מחללים עליו השבת "כדי שישמור שבתות הרבה" וגם "כדי שלא תצא מכלל ישראל", ולכאורה הרי"ז דורש ביאור, שהרי אדמה"ז כותב לעיל שהטעם שמותר לחלל עבור דברים הללו הוא משום שהוי "כפקוח נפש" ו"אין לך פקוח נפש יותר מזה" וא"כ למה לא נחלל עליו השבת בשבת (משום פקוח נפש) כשהוא פשע, והרי לכאורה בפקוח נפש (מסכנה גשמית) מסתבר שיש חיוב ומצוה להצילו גם כשהלה פשע (שהביא עצמו לידי סכנה) וכפי שנתבאר לעיל באריכות מכמה אחרונים הסבורים כן, וא"כ למה לא יתחייב לחלל עליו שבת לפקוח נפש "שלא תצא מכלל ישראל" גם כשהלה פשע בהבאתו את עצמו למצב סכנה זו?

ויש להוסיף ולציין: דבשלמא להמג"א (שהוא מקור של דברים הללו של אדמה"ז) שכתב שהדין בזה הוא כהדין הכלל "אין אומרים חטא בשביל שיזכה חבירך" שזה רק כשהלה פשע אבל כאן לא פשע, הרי מובן כיון שהמג"א לא הזכיר בדבריו שטעם ההיתר לחלל שבת הוא משום "פקוח נפש" אלא הזכיר רק

דלפי הנ"ל נפרש הכוונה: שיש ב' עניינים ושניהם נלמדים מ"ושמרו בני ישראל את השבת". א) למנוע מצב "שלא תחלל שבת כל ימיה", שזה עניין מיוחד "בבני ישראל" ("ביני וביניכם אות היא לעולם") שלא יהיו במצב שמנותקים לגמרי מעניין השבת, שבזה חסר "באות" של ישראל וחסר בעניין השייך "לכלל ישראל" ולזה מחללים השבת כמו שמחללים לפקוח נפש,

אלא שאין הכוונה שיודעים זאת מעצמנו (שיש חשיבות דמניעת חילול שבת כענין פקוח נפש), אלא שלאחר הלימוד מהקרא "דשמרו בני ישראל השבת" אנו יודעים ש"אין לך פקוח נפש יותר מזה!".

ב) הפסוק הזה גם מלמדנו שיש עניין מיוחד בצד החיובי: שיש לפעול כדי שיהיה בפועל "שמירת שבתות הרבה" (ומצוה לחלל שבת א' כדי להביא לידי שמירת שבת הרבה) וגם עניין זה (שמירת שבתות הרבה) בפועל נחשב כעניין פקוח נפש.

ובמילא מובן קושיית אדמה"ז בקו"א: שכיון שהלימוד שיש חשיבות לזה "כפקוח נפש" (על ב' העניינים: הן על העדר הניתוק מהאפשריות לשמור השבת והן על עצם שמירת השבת החיובי) נלמד מ"ושמרו בני" את השבת, א"כ היאך אנו יודעים מהפסוק הזה שמחללים על הספק, והרי בגמ' יומא מבואר בפירוש שאין יודעים שזה מועיל לספק אלא מילתא אחרינא, ועל זה מת': שלאחר הלימוד מקרא זה אנו יודעים שכל הנלמד מהפסוק "וחי בהם" הרי זה שייך אנלמד מפסוק "ושמרו בני ישראל את השבת".

מזו. הערה בביאור אדמה"ז בהלכה זו: אם עיקר ההיתר לחלל שבת נובע מזה

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

עצמו לידי סכנה, דאם אינו יכול לסלק על ידי המצוה נמצא שהוי כאילו בא ע"ז לידי סכנה והותר לחלל עליו השבת וא"כ מתחזק הקושיא לכאורה?

ואולי יש לתרץ: דשאני הצלת גשמיות הנפש מהצלת רוחנית הנפש, שרק בהצלה גשמית הנלמד מהפסוק "וחי בהם" ישנו החיוב לחלל עליו להצילו שלא "בא לידי סכנה על ידי המצוה", ולכן אף אם פשע מתחייב להצילו ע"י חילול שבת, אבל פסוק זה מלמדנו רק לעניין פקוח נפש גשמית, אבל פקוח נפש רוחנית הנלמד מהלימוד "חלל שבת אחד שתשמור שבתות הרבה" (הנלמד מו"שמרו בני" השבת) ע"ז חל כבר הכלל הכללי ש"אין חוטאים עבור חבירו" כשהלה פשע, ואין חיוב לעשות "שישמור שבתות הרבה" ע"י חלול שבת מצידנו, באם הוא פשע וגרם לכך "שלא ישמור שבתות הרבה".

ואע"פ שאדמה"ז בקו"א א' ביאר (בזה שמותר לחלל שבת אף על הספק, אע"פ שיסוד לימוד שמחללים על הספק הוא מהפסוק "וחי בהם" אבל כאן ההיתר (אינו מ"וחי בהם", אלא) מ"חלל שבת א' כדי שישמור שבתות הרבה" ("ישמרו את השבת") שלאחרי שלמדנו "מוחי בהם" שמחללים אף על הספק כדי להציל נפש מישראל ואפי' מספיקא, הרי זה מגלה שגם הפי' בהלימוד "חלל... שישמור שבתות הרבה" (שנחשב "כפקוח נפש") שייך עליו אותו הדין שמחללים מספיקא! וכמ"ש "... דלבתר דגלי לן קרא דמחללין מספק גבי פיקוח נפש אם כן הדין בשביל שישמור שבתות הרבה, שהוא חשוב גם כן כפיקוח נפש", מ"מ נחלק שלעניין מה שחבירו פשע שאני: שרק לעניין פקוח נפש כפשוטו מחוייבים אפי' כשהלה פשע משום לימוד הפרטי שלו, אבל הלימוד של "ישמרו את השבת" שמותר לחלל

מה ש"ישמור שבתות הרבה" והיינו שזה מספיק כדי שייחשב "איסורא רבא" "מצוה רבא" לעשות "איסור זוטא" (חילול שבת פעם אחד) לתועלת זו, א"כ מובן שאין חוטאים עבור חבירו בזה אלא כשחבירו לא פשע משא"כ כשפשע

אבל אדמה"ז שהביא טעם ההיתר (על דרך דברי הט"ז כאן שכתב ש"זה עדיף מפקוח נפש") שמביאו לשמירת שבתות הרבה, ושלא תצא מכלל ישראל, וע"ז אומר ש"אין לך פקו"נ יותר מזה", א"כ לכאורה אינו מובן למה כ"שפשע" אין מחללים שבת עליו? (והרי בסי' שכ"ח שמדובר אודות חולה שיש בו סכנה לא הזכיר אדמה"ז שום הסתייגות בהלכה זו ונראה בפשטות שהחיוב לחלל שבת הוא בכל העניינים כולל כשפשע, ובסתימת לשונו כתחילת סימן שכח "מי שיש לו חולי של סכנה מצוה לחלל עליו את השבת והזריז ... שנאמר אשר יעשה האדם וחי בהם מה תלמוד לומר וחי בהם כלומר ראה שיהא חי ודאי בעשיית המצות ולא שיבא על ידי כך לידי ספק סכנה ...". משמע שמצוה זו הוא בכל עניין אפי' כשפשע בדבר (שאל"כ הול"ל לפרש בהדיא חילוק הדבר). ובדוחק יש לומר שדרשא זו "... ולא שיבא על ידי כך לידי ספק סכנה..." מראה שהחיוב הוא רק כשהמצוה מביאו לזה ולא כשהוא הביא עצמו לזה על ידי פשיעתו, אבל לכאורה אין זה פירוש הדרשא: שהרי בין כך אין המצוה גורם הסכנה, אלא המצוה היא מניעת האפשריות לרפואתו ולהוציאו מהסכנה, ואעפ"כ הרי זה נחשב (אם לא היה ההיתר להצילו בחילול שבת) "שיבא על ידי כך לידי ספק סכנה", דמה שאינו יכול לסלק ולמנוע הסכנה משום האיסור הוי כאילו בא לידי הסכנה "על ידי המצוה" וא"כ כמו"כ כשהוא פשע שהביא

י' אלול ה'תשס"ט

דאפי' נאמר כאופנים הב' וג': שכל עניין מה שנחשב כאן "כפקו"נ" הוא רק משום הלימוד "ישמרו בני" השבת", (דשמירת שבת קשור עם "פקוח נפש") יש לחלק: שמכיון שעניין הפקו"נ קשור עם המגמה ש"תשמור שבתות הרבה" (ושזה קשור עם ענין ד"ציאה מכלל ישראל" וכיוצא) לכן כשהחשש אודותה בא על ידי פשיעה, נראה שבזה שנחלל השבת על ידי פשיעה של הלה, יש בזה מאותו עניין שאנו רוצים להצילו, והיינו שאנו עושים חילול שבת! (דהויא לענייננו על דרך משל ודוגמא גרידא, כאילו אנו מאבדים נפש כדי להציל נפש אחר! או נפשות הרבה) דאין לפעול שמירת שבת על ידי חילול שבת הבא על ידי פשיעה! ולכן ההיתר והמצוה שבזה הוא אך ורק כשהלה לא פשע מאומה בעניין זה, שנמצא שמה שאנו מחללים השבת עכשיו יש לראותו כמו חילול שבת "באונס", שעל זה כבר יכולים לומר שאין החילול שבזה בחומר של חילול שבת גמור לעניין דידן, שעל ידי החילול נגרום שפלוני "ישמור שבתות הרבה" ו"לא יחלל שבתות הרבה".

אבל עדיין צ"ע לפי מה שמבואר בתניא בכ"ד שאין דחיית השבת משום "חומר" הפקו"נ ואין אי דחייתה מע"ז משום קלות השבת, אלא דין מיוחד שיש לגרום לשמור שבתות הרבה, דא"כ אין מספיק לומר שחילול שבת באונס פעמים הרבה אין לו החומר של "פקו"נ" לגבי חילול שבת א' בפשיעה, כיון שאין דחיית השבת בזה משום "חומר" או "קלותן". ונצטרך לומר: שלעניין מה שאנו מחשיבים הבאת שמירת השבת ומניעת יציאת מאפשריות דשבת כפקוח נפש, הוא דווקא באם הדרך שמביא לה אין בה מעניין דחילול שבת בהדיא אבל כשכא

עליו השבת, שנחשב כמו "פקו"נ", עניינו של היתר זה הוא ע"ד הכלל "חטא איסור קל כדי שהלה יזכה מאיסור חמור", שבזה אין אומרים כלל זה כ"שהלה פושע":

והיינו: לא מיבעי אם נאמר, כאופן הא' שבקו"א דשקו"ט בזה הוא בדווקא על ההיתר בעניין (שאינ כאן "שלא תצא מכלל ישראל" אלא) ש"תבוא לידי חילול שבתות הרבה" וההצלה תצילנו מזה, שעל זה היה קושיית אדמה"ז למה תהיה מותר לחלל על הספק (אבל אם נמצא במצב שיש חשש "שלא תצא מכלל ישראל" על זה לא הקשה אדמה"ז למה מותר לחלל על הספק, כיון שבזה נראה שדומה "פקוח נפש" רוחני ממש ונלמד מ"וחי בהם" לפי אופן הא' דלעיל).

דלפי"ז אפשר לומר: שמה שכותב אדמה"ז שאין לחלל שבת כשפשע הוא דווקא על נידון שיש חשש "שתחלל שבת כל ימיה" ואנו רוצים "שתשמור שבת כל ימיה", שעל "פקוח נפש" כזה (שהיא בדרגא נמוכה מהפקו"נ "שלא תצא מכלל ישראל" "שאינ לך פקו"נ גדול מזה") אינו חשוב כ"כ פקו"נ שתהיה מותר אפי' "כשהלה פושע" וע"ז נאמר שכפשע אין מחללין שבת כיון "שאינ חוטאים עבור חבירו", (אבל באמת כשיש חשש "שתצא מכלל ישראל" אז יש לחלל השבת עליה ואפי' כשפשע כמו שמחללים השבת להציל נפשות גשמיות כשהלה פושע וכו"ל).

אבל באמת אין זה תי' הגון ונכון: כיון שאדמה"ז מפורש "אבל כאן זה שהנכרים רוצים לאנסו לצאת מכלל ישראל לא פשע מאומה", א"כ ברור שגם על מצב שמחללים השבת כדי "שלא תצא מכלל ישראל" הוא רק באם הלה לא פושע, וא"כ אין תי' זה תי' נכון אבל אולי יש לתרץ כדלהלן.]

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

יש חשיבות של "פיקוח נפש" ו"אין לך פקו"נ יותר מזה". וצ"ע בזה.

ואולי יש לתרץ באו"א קצת, שהרי אדמה"ז ביאר לעיל בסי' שכ"ח החיוב לחלל השבת לפקו"נ (ואפי' על הספק) משום "אשר יעשה האדם וחי בהם מה תלמוד לומר וחי בהם כלומר ראה שיהא חי ודאי בעשיית המצות ולא שיבא על ידי

כך לידי ספק סכנה", שבוה שאני פקוח נפש גשמי מפקוח נפש רוחני: שבפקוח נפש גשמי, אז בכל ענין שאין הוא יכול להציל עצמו ולהוציא מהסכנה, אף כשהיא על עצמו על ידי פשיעה, מ"מ כיון שרוצה להוציא מהסכנה והתורה מונעו מכך אז היה נחשב כאילו "המצוה מביא לידי סכנה", או "שבא לידי סכנה על ידי כך", אבל לענין פקוח נפש הרוחני: הרי כשהוא מביא עצמו לידי עצם סכנה זו בידים שפשע בזה, לא נאמר שכשהתורה מונעת הצלתו בענין זה עצמו, שנחשב כאלו התורה מהווה ונחשב המביא לידי הסכנה, בזמן שמה שקורה במציאות הוא שהוא הביא על עצמו ניתוק מכלל ישראל. וצ"ע בזה.]

מח. קיצור ג' האופנים הכלליים
בביאור הטעם שמחללים שבת עבור מי שהוציאוה נכרים

לפי שיטת אדמה"ז: "שלא תצא מכלל ישראל ותחלל שבת כל ימיה"

(א) יש ב' עניינים להתיר חילול שבת:
(א) שלא תצא מכלל ישראל, (ב) שלא תחלל שבת כל ימיה (ותשמור שבתות הרבה).
שני העניינים הללו מותרים משום לתא דפקוח נפש.

לשני העניינים יש חשיבות דפקוח נפש. (לפי"ז: רצינו לומר שהמקור לענין הא' לכאורה הוא מהפסוק "וחי בהם" (דכמו שהמצוה הזאת מחייב "לקיים נפש

על ידי חילול שבת בהדיא אין לזה החשיבות של פעולת "פקוח נפש" (ואף שהכוונה בשביל "שבתות הרבה", והוא מעין העניין והפתגם הידוע מאדמו"ר הרי"צ שיש לכבות אש עם מים ולא עם "בענזין" וכמו כן אין להביא לשמירת שבת על ידי פעולה דחילול שבת. וצ"ע בזה. וראה עוד להלן בזה).

ובזה יתורץ קושייא הנכללת בקושיא הקודמת (היינו כמעט אותו קושייא אלא בסגנון אחר קצת): כיון שלאדמה"ז הוה היתר לחלל שבת כאן משום לתא ד"פקו"נ", ו"אין לך פקו"נ יותר מזה", א"כ למה פוסקים בענין זה לפי הכלל "דאין אומרים חטא כדי שיזכה חברך" כשהלה פשע, שהרי כאן היתר לפי אדמה"ז (ללא מפאת "חטא כדי שיזכה במצוה רבא", אלא) מפאת דיני "פקו"נ"?

וע"פ הנ"ל הכוונה: שהא גופא שכאן אנו דנים "ענין זה כפקו"נ", ו"אין לך פקו"נ יותר מזה" הוא אך ורק מפני שהבאה לשמירת שבתות הרבה, ושומרי שבת הנכללים ב"כלל ישראל" השומרים השבת (ד"אות היא ביני וביניכם") יש לה חשיבות של "פקוח נפש", ובמילא מובן שאי אפשר להביא למצב זה על ידי פעולה שהיא ההיפוך מעצם העניין שאנו רוצים להשיג! (שאינן להביא לשמירת שבת על ידי חילול שבת), ולכן כאן אין אומרים שיש להביא למניעת איסורים על ידי עשיית איסורים אלא כשהלה לא פשע, והעשייה היא איסור קל, משא"כ אם הלה באמת פשע, אין אומרים שיש חשיבות של "פקוח נפש" בזה שמביאים לידי הצלת שבת כשהדבר זה הובא על ידי חילול שבת! (אלא כשזה בא על ידי "אונס" אז אין זה באותה בחי' של חילול ואז דווקא מותר כשבא למנוע איסור חמור יותר ובעניינינו אז זה נחשב כאילו

י' אלול ה'תשס"ט

הכללית הנלמד מסי' ש"ו על פי דיון דלעיל: מה עיקר ההיתר בזה שמחללין השבת להחזיר הבת שהוציאו הנכרים מביתו להוציאה מכלל ישראל

לאחרי כל האריכות הנ"ל יש לחזור על הטעמים שמותר לחלל השבת להשתדל להצילה, ולראות אם יש מקום למצוא היתר על פי הנ"ל לחלל שבתות כדי לקרב יהודי לתומ"צ בעניין שלולא כן אין לו שייכות לדת ישראל, ובעניין שע"ז יוכל לבוא לידי "שמירת שבתות הרבה" ומניעת "חילול שבתות הרבה":

(א) להב"י נראה דעיקר הטעם שיש לעשות איסור קל כדי למנוע איסור חמור שמועיל גם בעניין חילול שבת: הרי כשהיא בא למנוע (א) שמד, (ב) שיביא לידי שמירת שבתות הרבה ישנו כלל זה. ואין הוא מצריך לההיתר "דפקוח נפש" כדי לחלל עליו השבת.

ועדיין יש לעיין לשיטתו: אם רק צירוף שניהם הענינים (מניעת שמד ומניעת ח"ש על ימיה) מהווים חילול שבת "לאיסורא זוטא" כלפיו או דילמא כל א' מהענינים מהווה זכות בפ"ע, היינו הטעם (א) שלא תשתמד, (ב) ושלא יבוא לידי חילול שבתות הרבה, כל א' בפ"ע נחשב ל"איסורא רבא" שיש לחלל שבת א' כדי למנוע מצב זה. מרישא שלו נראה שמספיק עצם הדבר "שלא תשתמד" שכתב (אורח חיים סימן שו) "והשתא אם לתירוצא דמצוה רבה הדבר ברור שאין לך מצוה רבה מלהצילה שלא יפחידו עד שתשתמד...", אבל מהסיפא שלו נראה שבעי צירוף שניהם יחד שכתב: "ואפילו לחלל שבת בדברים האסורים מן התורה נראה דשפיר דמי דלגבי שלא תשתמד ותעבור כל ימיה חילול שבת אמרינן איסורא זוטא הוי", ואולי יש לתווכ דכלפי איסור חילול דרבנן מספיק "שלא

מישראל" בגשמיות, כמו"כ יש "לקיים נפש אחת מישראל" שיחיה על ידי "מצות, אשר יעשה אותם" (הכתוב לפני) "וחי בהם". דבר זה הוא מחודש ביותר כיון שלא נמצא לכאורה בשום מקום ש"הוחי בהם" מתיר גם פקוח נפש רוחני. והעניין הב' נלמד מ"חלל שבת א' כדי שישמור שבתות הרבה". או דילמא המקור לעניין הא' נלמד מק"ו מענין הב' ש"לא תצא מכלל ישראל" הוא סיבה המתרת מפאת פקו"נ אבל מקורו מק"ו ממה שמותר לחלל "שישמור שבתות הרבה" ונכלל בהדרש "שישמור שבתות הרבה".

(ב) ישנו רק עניין א' להתיר: "שלא תחלל שבת כל ימיה" (ושמירת שבתות הרבה). "שלא תצא מכלל ישראל" היא "היכי תימצי" שלא תשמור שבתות כל ימיה. הטעם וההיתר הוא משום דהוי "כפקו"נ" וזה ילפינן מהדרשא "חלל שבת א' כדי שישמור שבתות הרבה". בפשטות הוי "חלול שבת" חשוב כעניין הפקו"נ אבל אין זה מספיק שאין שבת נדחית מפני עניינים "חשובים" ו"חמורים" אלא מפני פקוח נפש. הסברנו שאפשר לומר בעומק: "שמירת שבתות הרבה" עניינו מה שישנו הגברא "השומר שבת הרבה" והוא עצם עניין ה"פקוח נפש".

(ג) יש ב' עניינים המתירים לחלל עליו השבת: "שלא תצא בכלל ישראל", (ב) "שישמור שבתות הרבה". אלא עניין הפקוח נפש מתחלק לשני אופנים: א- השלילי שבו: שלא יהיה גדר של "יצא מכלל ישראל" שאין לו קשר לשבת. ב- הצד החיובי: "שישמור שבתות הרבה". (אולי גם במהלך זה יש לשלב שגם "שלא תצא מכלל ישראל" מהווה סיבה עצמית לחלל עליו השבת מק"ו מהמתיר "כדי שישמור שבתות הרבה").

מט. נחזור לכללות הדיון בהלכה

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

ממנה אין לחלל שבת עליה. ו"אפי' למנוע איסור ע"ז" (שהיא כשבת) אין לחלל עליה לפעם א', (דמשמע שמשום למנוע ע"ז "כל ימיה" בוודאי מחללים, כמו שמחללין עבור "שמירת שבת כל ימיה"). גם נראה ממנו: שאין לחלל שבת עבור עבירה אחרת, אפי' שיעשנה "כל ימיו", כיון שחילול שבת, דהוי כע"ז היא "חמורה ממנו" (אפי' בפעמים הרבה). ומה שנקיט "אם רוצים לאנסה לעבירה אחרת אפי' לע"א פעם אחד", ההדגשה בפעם אחד היא אע"ז, שבזה יש חילוק בין פעם אחד

לכמה פעמים אבל בשאר עבירות אין לחלל עליה השבת ואפי' לכמה פעמים. כן לכאורה נראה יותר כוונתו.

(ד) דברי הלבוש (שלא הבאנו לעיל) בסי' שכ"ח: "דוקא פקו"נ ממות לחיים ד"וחי בהם" כתיב", אבל להציל אחד מן העבירה שרוצים לאנסו שיעבור עבירה אפי' היא גדולה חוץ מע"ז וג"ע ושפכ"ד אין מחללים עליו את השבת כדי להצילו שאינו מצילו מכלום שאם הוא נאנס באונס גמור אינו נחשב לו לעבירה מה שעושה שאינו מצווה עליה אם נאנס, ואם יכול הוא להציל את עצמו אלא שירא הוא שמא יתפתה ולא יציל א"ע ויעבור אינו צריך לחטוא כדי שיזכה את חברו".

ובסי' ש"ו כתב "מי שנודע לו בשבת...לעע"ז הרי זה כהצלת נפשות ומצוה לו להשים דרך פעמיו להשתדל בהצלתו...ספק נפשות להקל בד"א כזה וכיוצא בה מן העבירות דהוי דינא בהו יהרג ואל יעבור והרי יצטרך זה הנאנס למסור עצמו למיתה והוי המצילו מצילו ממות לחיים אבל בשאר עבירות שאין הדין בהן יהרג ואל יעבור אין מחללין עליו את שבת...":

ונראה ברור מדבריו: שהמדובר בסי'

תשתמד" להחשיבו "איסורא זוטא", ולגבי "חילול שבת דאורייתא" בעי צירוף ב' הטעמים יחד. וצ"ע.

(ב) להט"ז סק"ה: הוי עיקר ההיתר משום "שלא תישאר מומרת כל ימיה". אין הוא מזכיר מה שתבוא לידי שמירת שבת בתוך ההיתר וכן מה שתמנע מחילול שבת כל ימיה. מאידך נראה ממנו שעיקר ההיתר קשור בזה "שעדיף מפקוח נפש", היינו דהוי פקוח נפש שדוחה שבת. כלשונו שם "...משא"כ לקמן שיעשה פעם אחת באונס כיון דאונס רחמנא פטרי' ואח"כ אין חשש לא יחלל שבת בשביל הצלה זו כנ"ל נכון:", נראה קצת שאם היה עוברת לאחרי זמן עבירה של חילול שבת ברצון יש מקום שיכולים לחלל שבת לשיטתו. (עוד נראה מדבריו שסובר כשיטת חמיו שעל עבירה באונס יש פחות סברא לחלל על זה השבת

כיון אין זה עבירה כ"כ שאונס רחמנא פטריה וכו').

(ג) להמג"א סק"ט: עיקר ההיתר שבזה הוא מה שמונעים חילול שבתות הרבה, דזה מספיק להחשיב חילול שבת א' כ"איסורא זוטא", שהגם שמתחיל בציטוט הסיפא של הב"י דלגבי שלא תמר ותעביד כל ימיה חילול שבת הוי זה איסורא זוטא דמוטב לחלל שבת א' כדי שתשמור שבתות הרבה (ב"י) (שמצרף העניין "שלא תמר"), מ"מ נראה שזה רק כדי להסביר היאך בזה תבוא לידי "חילול שבת כל ימיה", והרי נראה מסוף דבריו "וא"כ אם רוצים לאנס' לעבירה אחרת אפי' לעבור ע"א פעם א' אין מחללין עליה שבת במלאכה דאורייתא דמחלל שבת כעובד ע"א", דכל הדיון סובב על עצם העבירה שבאים למנוע, אם זה "עבירה אחרת" או עבירה של "חילול שבת": אם הוי של עבירה אחרת, הרי כיון ששבת חמורה

י' אלול ה'תשס"ט

דלכאורה קאי אע"ז – והיינו דלא כפי שכתב המג"א בשם רש"י דהיא חמורה מע"ז או חמורה כע"ז, אלא ע"ז חמורה הימנה, וראה תניא פכ"ד "...שהרי שבת חמורה ושקולה כע"ז לעניין שחיטת מומר לדבר אחד..." והיינו שהוא שולל דרך המג"א ופשטות הב"י שהוא משום "חטא איסור זוטא שיזכה מאיסורא רבא", והיינו משום סובר שבבת לא ניתן לדחות משום עניין והצלת עבירה. ולכן מוכרחים לומר שהעניין "שלא תצא מכלל ישראל, ותחלל שבת כל ימיה" קשור עם עניין דפקו"נ.

ולכאורה יש לעיין מהו המקור לזה שאין זה נכלל בכלל "חטא איסור קל עדי שימנע מאיסור חמור" לעניין שבת? ואולי משום שהדרשה "ושמרו בני ישראל את השבת" "חלל כדי שישמור שבתות הרבה" שמזה אפשר שדייק שאין לחלל השבת אם לא בשביל "שישמור שבתות הרבה". ולכאורה צריך עיון למצוא המקור לזה.

עוד יש לעיין לביאור זה: שהרי בתניא פכ"ד כתב קודם לזה שהדרשא של "חלל שבת כדי שישמור שבתות הרבה" הוא הטעם למה "שפקוח נפש דוחה שאר עבירות וגם יעבור ולא יהרג...", היינו שאין הדרשא של "חלל שבת א..." רק לעניין שבת אלא להיתר של פקו"נ לכל שאר עבירות שבתורה, והרי לשאר עבירות בוודאי ניתן לדחות בשביל הצלת עבירה חמורה הימנה? וצ"ע.

(עוד יש להעיר דהנה באגר"ק ח"א ע' שי"ז כ' כ"ק אדמו"ר שמה שכתב בתניא שמה שדוחין העבירות להציל נפשות בשאר עבירות ואין עושים כן בג' עבירות אינו מפני קלות העבירות וחומרן קאי לשיטת אדמה"ז בשו"ע סי' ש"ו שאין ניתנה שבת לדחות בשביל הצלת עבירה חמורה ממנה).

ש"ו קאי בג' עבירות דווקא, והטעם משום שבזה יש כאן סברא להצילו כיון שזה קשור עם פקוח נפש ממש! מאחר והלה ימסור נפשו למיתה ובמילא מצילו ממיתה לחיים. (ולכאורה היה נראה: דגם שאם אונסים אותו להעבירו מכל הדת בכללותו כיון שאין אונסים אותו במיוחד על ג' עבירות בפרטיות, אין בזה משום יהרג ואל יעבור" בצניעא, ואין מחוייבים להצילו. וישל"ע בזה).

אבל הפרמ"ג לומד (שהגם שבסי' ש"ן נראה כדלעיל, מ"מ) דבסי' שכ"ח סובר הלבוש שיש לחלל עליו השבת כדי למנוע א' מג' עבירות גם כשיודעים שהלה לא ימסור למיתה (שהרי שם נראה שמפרש אעצם חומר העבירה וכיון שעל ג' עבירות יהרג וא"י א"כ הוי חמור מאוד שמצילו ממנו בהצלתה מהם). בכל אופן אין נראה ממנו שיש לחלל שבת אעבירה אחרת ואפי' יעשה העבירה האחרת פעמים רבים.

ה) דברי אדמה"ז: נראה שהיא שיטה מחודשת מאוד כנ"ל, שהגם שכתב וצירף ב' העניינים בנימוקו ("שלא תצא מכלל ישראל ותחלל שבת כל ימיה"), אבל כתב בפירוש שהטעם הוא משום שקשור עם "פקוח נפש" "ראין לך פקו"נ יותר מזה" וכן כתב בהמשך שמשום זה מחללים השבת גם להציל בת קטן (אע"פ שאינה מחוייבת במצוות) שמתעם זה מחללין שבת לפקו"נ דקטנים. ומחדש שעניין דשמירת שבת הרבה (ולכאורה גם "שלא תצא מכלל ישראל" וראה לעיל בביאור הדברים) עניינם "פקוח נפש".

יתירה מזו: שאין מחללים שבת עבור מצוה אחרת, ואפי' לע"ז פעם אחד, וכותב הטעם "מפני שלא ניתנה שבת לדחות אלא משום פקוח נפש"! ומוסיף עוד "ולא בשביל הצלת עבירה חמורה ממנו"

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

והנה בשו"ת דברי חיים ח"ב סי' כ"ד (בדיונו שם אודות בניית מקוה לנשים שאם לא היו בונים ע"י עכו"ם בשבת היה הבנין מתבטל, ובדברי חיים שם) דן מפאת הלכה זו דבסי' ש"ו, והביא דברי המג"א "אם רוצים לאונסה לעבירה אחרת אפי' לעע"ז פעם אחת אין מחללין עליו שבת דאורייתא, דמחלל שבת כע"ז..." דמדייק ממנו ששיטתו שאין לחלל שבת עבור שאר איסורים

כיון ששבת כע"ז ולא אמרי' ביה "שיעבור כדי שלא יעבור איסורא רבא" (כיון שהיא עצמה איסורא רבא).

ומקשה מדברי התוס' שבת ד' ע"א לעניין האם מותר לרדות פת כדי שחבירו לא יבוא לאיסור חמור דשבת, דלזה הביאו ראיות מכמה מקומות ואיסורים שמותר לעבור בשביל חבירו משום "מצוה רבה" או "כשלא פשע" וכיוצא ונראה מדבריהם שכן הוא גם לעניין שבת (הנידון דרדיית הפת). והוסיף הדברי חיים: שאין לחלק ולומר שמותר לחלל שבת באיסור קל (כרדיית הפת) בשביל איסור חמור בשבת, אבל אין לחלל איסור קל בשבת עבור הצלה מעבירה גדולה (שאינה שבת), דא"כ היה לנו לחלק גם לומר שאין מחללין שבת כלל אפי' איסור קל (דשבת) עבור איסור חמור (דשבת) אלא ודאי אין לחלק בזה.

ולכן מפרש בכוונת המג"א: דאין לחלל שבת עבור הצלת עבירה אחרת פעם אחת, אבל באם "ישתקע בהם" מותר לחלל שבת כדי שלא ישתקע בעבירה כל ימיו. אלה תוכן דבריו. והיינו: שמחללים שבת א' כדי שלא ישתקע בעבירה אחת פעמים הרבה.

והנה לכאורה נראה מאדה"ז שגם הוא סובר שבאיסור חילול שבת דרבנן הרי

אבל לכאורה צריך ביאור, כיון שמה שכותב בשו"ע הוא דין מיוחד **אשבת דווקא** ולא אשאר עבירות ונראה שהוא משום שהיא (חמורה) כע"ז. ונראה הכוונה: שהגם ששבת יש לו דין מיוחד (מבשאר עבירות) שאין מחללין אותה עבור איזה מצוה, אפי' מפני "החמורה ממנו" (ולא שאר עבירות) מ"מ דין הלזה שבשבת מוכיח שאין הכל תלוי ב"חומר" וקלות" העבירה.

אבל לכאורה יש לעין היאך מתאים המבואר בתניא להמבואר כאן: שהרי בתניא כותב "שבת חמורה וסקולה כע"ז" וכאן כותב שע"ז "חמורה ממנו". וצ"ע.

והנה לפי הדגשת לשון אדמה"ז "שלא ניתנה שבת לדחות אלא מפני פקו"נ" נמצא לכאורה ברור: שלא יועיל מה שהעכו"ם יאנוס אותו לעבור עבירה מסוימת כמה פעמים, שהרי לא ניתנה שבת לדחות אפי' אצל ע"ז "דחמורה ממנו", ולא ניתנה לדחות אלא מפני פקו"נ, וא"כ היאך תידחה מפני עבירה הקלה ממנו שעושה "הרבה פעמים". ואפי' אם נאמר שעשיית אותה עבירה כמה פעמים חמורה מאוד (וכביאור הראשונים הסבורים שהטעם שיש ליתן לחולה שיש בו סכנה בשבת משחוטתה (אע"פ שהיא איסור סקילה) ולא ליתן לה "נבילה" משום שבנבילה יעבור על כל אכילה ואכילה והיא חמורה מהשחיטה שנעשה בפעם אחד בלבד), מ"מ בפשטות לא תהיה חמורה מע"ז, ויתירה מזו: הרי "שבת לא ניתנה לדחות אלא משום פקו"נ"!

נ. עוד בדיון שאדמה"ז אינו לומר "חלל שבת א' כדי שישמור מצות הרבה" או "שלא ישתקע בעבירה אחת פעמים רבות" (שהבאנו לעיל מדברי האהלי יוסף ועוד ועכשיו נדון בדברי הדברי חיים)

י' אלול ה'תשס"ט

להשתדל בהצלחה, "ואי לא בעי כייפינן ליה". בפשטות נראה מהב"י על הטור שהוא על דרך המבואר בגיטין ש"כופין את רבו ועושה אותו בן חורין" משום מצוה רבה דפריה ורביה (שלא יתבטל העבד מזה).

ולכאורה יש לעיין: שלכאורה היה מקום לחלק שמה שכופין למצוה רבה את רבו רק משום שהעבד נמצא במצב שא"א לו בפריה ורביה על ידו של האדון, שלכן כופין אותו, (על דרך דברי התוס' שבת ד' ע"א בתי' הא' לומר "חטא כדי שיזכה חבירו" כשהאיסור בא על ידו אין הכוונה שזה ממש כמבואר שם בתחילה, כיון ששם הוא גרם לכך משא"כ כאן הרי שותפו ששיחררו גרם לכך, מ"מ היה מקום לחלק שמצב העגון והעדר "דלשבת יצרה" של הע"כ קשור עם היותו אדון לעבד זה ולכן יש סברא יותר שנכוף אותו) ומה ההכרח שלכן נכוף אותו גם בעניין דידן שאין הבת או קרובו בא לידי מצב הזה על ידי גרם פעולות האב?

אבל לפי אדמה"ז לכאורה מובן בפשטות: שההיתר (אינו משום "חטא כדי שיזכה חבירו", אלא) משום שקשור עם מצות פקדו"נ, הרי כמו לעניין פקדו"נ כופין אחד שיכול להציל חבירו מסכנה להצילו ממיתה א"כ כמו"כ בעניינינו הדומה לפקדו"נ.

(עוד להעיר: שהמשנ"ב כתב שער הציון סימן שו ס"ק מד "...ונראה לי דנקט בתו משום סיפא, דאי לא בעי כייפינן לה שלא להתעלם ממנה, כי הוא גואלה וקרובה", דהדין שכופין הוא רק בבתו שהוא "גואלה" משא"כ באחר. והנה חילוק הנ"ל מובן רק לפי הסברא שטעם ההיתר הוא משום "אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו" להביא לזכות גדול אפי'

בזה יש לומר "חטא איסור קל כדי שזיכה מאיסור חמור" (וכמו ההלכה לעניין רדיית הפת) וכפי שכתב בסוף ההלכה כאן "...אבל לחלל שבת באיסורי דברי סופרים מותר אפי' לאחרים כיון שהוא לא פשע..." ולכן אין קשה ממה שהתוס' דימו איסור חילול שבת דרבנן לשאר דיני התורה (שיכולים לחטוא למנוע איסור חמור) כיון שכל הדין שאין דוחים איסור שבת דאורייתא עבור איסור חמור הוא דין מיוחד בשבת, וכדברי אדמה"ז "לא ניתנה שבת לידחות אלא בשביל פקדו"נ ולא בשביל עבירה חמורה ממנה..." וזה דין בדווקא לעניין איסורי שבת דאורייתא, ולא לאיסורי שבת דרבנן שבזה מדמים שבת לשאר איסורי תורה.

ונמצא לכאורה דעל דרך שהסברנו לעיל לאדמה"ז, אין נראה שמותר לחלל שבת כדי שישמור "מצוות הרבה" כמו"כ נראה שלשיטתו אין מחללים שבת להציל משאר עבירות אפי' "ישתקע בהם", דכיון שכל ההיתר לחלל שבתות הוא אך ורק בשביל "פקדו"נ", אלא שלמדנו מ"ושמרו בנ"י את השבת" שגם "שמירת שבתות הרבה" עניינה "כפקדו"נ", לכן נראה שרק כדי למנוע להשיג "שמירת שבתות הרבה" הוי מעין "פקדו"נ" אבל אין "שמירת מצוות הרבה" בבחי' "פקדו"נ אפי' לעניין ע"ז (שחמורה משבת) אין מחללים השבת עבור ע"ז פעם אחד! ואין אומרים שעבירה זו "כפקדו"נ" ייחשב (אע"פ שמומר לע"ז הוי מומר לכה"ת כולה) וא"כ מסתבר שגם אם "יעבור הרבה עבירות" לא ייחשב כפקדו"נ אלא אם "תצא

מכלל ישראל" או "תחלל שבתות כל ימיה".

והנה יש להוסיף עוד על פי ביאור אדמה"ז: דהנה בשו"ע כתב שמצוה

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

"להצילו מעבירה פ"א" וכזה אומר שאם הלה פשע אין מחללים באיסורי שבת דדברי סופרים אבל אולי אפשר שיועיל לאדמה"ז לחלל באיסורי דדברי סופרים עבור שיזכה חבריו "במצוה רבה" ואפי' כשפשע.

והיינו: דכיון שנראה מאדה"ז שאין הכלל "דלא ניתן שבת לידחות משום עבירה חמורה" שייך לאיסורי שבות דרבנן, (ואע"פ שישנם דיעות שבאיסורי שבות דרבנן חמורים מבשאר איסורים וראה דברי הצי"צ יו"ד סי' אות ג' במה שהביא מאחרונים שעל זה שייך גם הכלל דמומר לשבת בפרהסיא מומר לכל התורה, וראה גם בשו"ת או"ח סי' ל"א אות ב' שכותב דמשמע מגמ' סוכה ט"ז שהדרבנן של איסורי שבת חמור כמדאורייתא, של מ"ע, ובפרט שהוא בפרהסיא חמור טפי, מ"מ הרי פסק כאן בהדיא שאומרים חטא באיסורי שבות דשבת דרבנן בשביל שיזכה חבריו באם לא פשע, א"כ מוכרח שמה שמצילים באיסורי שבת דרבנן הוא משום הכלל "שחטא כדי שיזכה" וא"כ יש אפשרות לומר שאדמה"ז ינקוט גם כהתי' הא' דתוס' "שמצוה רבה" מועיל לומר "חטא כדי שיזכה" וא"כ הרי"ז יועיל אפי' פשע (כיון שהם ב' תי' נפרדים בתוס' ומועיל א' בלי חבריו – אבל ראה בביאורי הגר"א וכן מהב"י נראה קצת שתי' א' אינו סובר מת"י חבריו – וישל"ע בדבר זה).

אבל לאידך: באם הלה לא פשע הרי זה הלכה ברורה שעוברים על איסורי שבות דשבת כדי שיזכה חבריו להיות ניצול מעבירה אחת וא"כ כ"ש באם ינצל מהרבה עבירות, הרבה פעמים, ויבוא לידי שמירת הרבה מצוות, ובפרט נישואי תערובת (יטמע בעכו"ם) שיכולים לעבור באיסורי שבות דשבת.

ע"י איסור קטן, ועל זה אין הכרח כל כך על הכרח הכפיה, ולכן הסביר המשנ"ב שהוא מדין "גאולת" קרובו, אבל אדמה"ז מבאר ההיתר משום דין "פקו"נ" ובמילא מובן שזה דין השייך לכל!.

נא. לעבור איסור דרבנן עבור להציל חבריו משאר איסורים

הנה כל הנ"ל הוא רק לגבי לעבור איסור דאורייתא דחילול שבת כדי למנוע חבריו משאר איסורים (שלדעת אדמה"ז אין היתר בזה, אפי' למנוע מי שנשתקע בעבירה), אבל לגבי לעבור באיסור דרבנן, אפי' איסור דשבת, הרי כתב "אבל באיסורי דברי סופרים מותר (אפי' לאחרים) כיון שהוא לא פשע", והיינו שלעניין איסורי דרבנן הרי זה נכלל בהכלל "דחטא בשביל שיזכה חבריו באיסור חמור". אבל עדיין נראה: שגם בזה סובר שזה רק כש"הלה לא פשע" אבל אם פשע אין עוברים עבורו ואפי' איסור דרבנן (דלא כבאר בזה).

והנה יש לעיין בזה: כאשר שרוצים לקרבו לתומ"צ, שאפי' אם אין זה בעניין שלולא זאת הוא "יוצא מכלל ישראל" ואינו ברור גם שנכלל במה "שישמור שבתות הרבה" ע"י החילול, אבל בוודאי יתקרב לתומ"צ, ו"ישמור מצוות הרבה" וימנע מעבירות שלא "ישתקע בהם", ובפרט שלא ישא נכרית ויטמע בעכו"ם שאפשר שזה עצמו יש לכלול במה "שיוצא מכלל ישראל", א"כ הוי "מצוה רבא" וזכות כזה שאפשר לומר שחוטאים עבור אפי' באיסורי שבת דרבנן ואפי' הלה פשע, כיון שזה מהווה זכות גדול מאוד, שאומרים על זה "חטא כדי שיזכה חבריו" ואפי' פשע! והיינו דאולי גם לרבינו הזקן שייך תי' התוס' שלמצוה רבה כופין לעשות איסור קל כדי לזכות אותו במצוה רבה אלא שבהלכה זו מדבר רק אודות

י' אלול ה'תשס"ט

בתחילת ההלכה כשהוציאוהו הנכרים את בתו, מדובר שהחשש שלא יניחו להחזיק דתו, אבל אולי אפשר לפרש, שאין צריך "שתשמד" לגמרי בכדי שתצא מכלל ישראל, אלא עצם הדבר ש"לא יחזיק דתו" ולא יקיים המצוות ייחשב "ביצא מכלל ישראל" אפי' לא נשתמד לדת אחרת!

ולאידך: אולי יש לחלק בין הלשון "יחזיק דתו" והיפוכו, מהעניין שלא יקיים מצוות התורה, דמה שאינו מקיים מצוות התורה אין הכוונה ש"עוזב דתו" ובפרט שמדובר במצב של "אונס" אין זה עדיין ההיפוך של "החזקת הדת". וישל"ע.

הנה עוד יש לעיין קצת בלשון אדמה"ז בלשון "יצא מכלל ישראל" בשאר דיני התורה: בסי' ל"ט ס"א כותב "...אבל מומר לכל התורה כולה אפילו לתיאבון פסול מן התורה לדברי הכל שהרי הוא כנכרי לכל דבריו כיון שיצא מן הכלל ואפילו אם אינו אלא מומר לעבודה זרה או לחלל את השבת בפרהסיא הוא כנכרי לכל דבריו כמ"ש בי"ד סי' ב', שנראה שמומר לכל התורה "יצא מכלל ישראל", (והוי פשוט "שיצא מכלל ישראל" והוי כנכרי ומוסיף על זה שאפי' "מומר לחלל שבת דאורייתא"), דכאן משתמש בלשון "יצא מכלל ישראל" לומר לכל התורה אפי' לתיאבון (היינו שלא נשתמד לדת אחרת ואין כתוב שעע"ז).

ולאידך בהל' רבית והלכות עיסקא סעיף עו כ': "מומר שיצא מן הכלל דינו כנכרי לענין רבית שמותר להלוותו ברבית שכיון שעובד עבודה זרה מין הוא ומורידין אותו למיתה וכיון שגופו מופקר ומותר לאבדו כל שכן ממונו ומותר לאבדו והוא הדין ליטלו לעצמו באיזו תחבולה שאפשר ואין לחוש שמא יצא ממנו זרע טוב כיון שנטמע בין הנכרים.

נב. הנה יש לעיין קצת בהכוונה "שלא תצא מכלל ישראל"

הנה אם נלמד בכוונת אדמה"ז במה שכתב "שלא תצא מכלל ישראל" שזה עצמו מהווה סיבה בפ"ע לחלל עליה השבת בכדי "שלא תצא מכלל ישראל", (ואפי' לא נשיג בזה "שלא תחלל השבת כל ימיה"), היינו דבעצם הדבר שאם לא נוציאוה "שתשמד" (בלשון הב"י) או "תישאר מומרת לעולם" (בל' הט"ז) או "שלא תצא מכלל ישראל" מהווה סיבה לחלל עליה שבת אפי' בדאורייתא בכדי "שלא תצא מכלל ישראל".

הנה יש לעיין בעצם הכוונה בלשון "שלא תצא מכלל ישראל" בלשון אדמה"ז: הנה לשון הב"י "שתשמד" לכאורה נראה שעניין המדובר (והזכות בהצלתה) הוא דווקא בעניין הגרוע של "שמד" היינו שהיא תחיה בדת אחרת ותעזוב ה"דת". לכאורה לשון זה אינו כולל מה שתהיה לה גדר "מומר לכל התורה כולה" אבל לא השתמדה. לשון הט"ז "תישאר מומרת" לכאורה כולל כל דבר שנעשה ל"מומרת לעולם" שיש לה דין "כנכרי" לכמה דיני התורה כמבואר (בשו"ע הל' שחיטה סי' ב' שולחן ערוך יורה דעה סימן ב) "מומר להכעיס, אפי' לדבר אחד, או שהוא מומר לעבודת כוכבים או לחלל שבת בפרהסיא, או שהוא מומר לכל התורה, אפילו חוץ משתיים אלו, דינו כעובד כוכבים".

והנה יש לעיין בלשון "שלא תצא מכלל ישראל" באדמה"ז על איזה עניין מכוון הדבר: הנה מצד אחד נראה שהוא על דרך דברי הב"י כיון שבהמשך הדברים כשמבאר שאינו מחלל שבת להציל מעבירה חד פעמית, ואפי' כשמציל מע"ז, כותב "...אפי' לעבוד ע"ז, ואח"כ יניחוהו להחזיק דתו...". שנראה קצת שהמבואר

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

מקפיד בין איסור להיתר מיקרי להכעיס, וקיימא לן כמאן דאמר דהוי מין ולא כמומר לדבר אחד אלא כמומר לכל התורה כולה וגריעא מיניה כדלקמן סי' קנ"ח וקנ"ט, הלכך הוי ליה כנכרי שאינו בתורת שחיטה, כיון שיצא מכלל ישראל ונעשה מין. אף על פי שהוא נזהר במצות השחיטה בכל דקדוקיה אלא שעבר עבירה אחרת להכעיס, בין שעבר על לא תעשה בין שבטל מצות עשה שלא מחמת עצלות שלא רצה לטרוח אלא למרוד בקונו [ארן] מפני מינות שנזרקה בו ואינו מאמין במצוה זו (תבואות שור). ואפילו בפעם אחת שעבר עברה להכעיס הוי מין (הוריות י"א ...) הנה כאן כותב שבעצם הדבר שנעשה מין ונזרקה מינות נחשב "ליצא מכלל ישראל" ונעשה מין (מה) שלא נראה כן מלשונו בהל' רבית).

ולכאורה אפשר לומר שתלוי לגבי מה מדובר: שלעניין כשרותו להיות "בר זביחה" מספיק מה שחסר באיזה נאמנות שיש "לכלל ישראל" במצוה זו, ואם חסר לו בזה מספיק לפוסלו מזה, אבל לעניין הל' רבית המדובר לעניין הלוותו ברבית הרי יש הסברא המבואר שם, דדילמא יהיה לו זרע טובים שלכן אין לאבד ממונו לכן שם הוי "יצא מכלל ישראל" בזה שעע"ז בעניין "שנטמע בעכו"ם" ובניו לא יתנהגו כיהודים. אבל צ"ע בכל זה.

(הנה אין אנו באים לבאר היאך הלשון הזה מתפרש בראשונים וכו', שהרי זה נושא חשוב בפ"ע וכפי שכתבו הרבה אחרונים שיש לבאר שיטת הרמב"ם מתי ומה מוגדר כ"מין" ומה נכלל "ביצא מכלל ישראל" בשיטתו, שישנו בזה כעין סתירות בהשקפה ראשונה בין מה שכתב בכ"מ וראה בצפ"ע בכ"מ, אלא באנו להביא דברי אדמה"ז, כדי שנוכל לידע היאך היה פוסק לעניין ההלכה דידן, באם

ויש אומרים שכל שאינו אדוק בעבודה זרה כגון כומר לעבודה זרה אינו מין ואין מורדין גופו והוא הדין שממונו אינו מופקר". "ובסעיף עח וישראל מין שלא נטמע בין הנכרים אלא עובר עבירות להכעיס בקרב ישראל או שכופר בתורה ובנבואה מישראל אף על פי שהוא מן המורדין אסור להלוותו ברבית לדברי הכל שאף על פי שגופו מופקר ממונו אינו מופקר שמא יצא ממנו זרע טוב ויירשנו. ואין צריך לומר למחלל שבתות בפרהסיא ומומר לכל התורה כולה חוץ מעבודה זרה שאינו מן המורדין כלל". והנה כאן השתמש בלשון "יצא מכלל ישראל" למי שעע"ז (אע"פ שאינו כומר להע"ז) וגם "נטמע" בין העכו"ם. אבל מי שאינו בגדר זה, אע"פ שעובר להכעיס (דהוי כעכו"ם לכמה דינים) או שכופר "בתורה ונבואה" (שלגבי הלכות שחיטה מהווה אותו לאינו בר זביחה) לא כתבו בנוסח זה.

וכן בהל' נזקי גוף ונפש בסעיף י כותב: "וכל זה כמומר לתיאבון אבל מי שעבר עבירה להכעיס אפילו פעם אחת כגון שהיו לפניו איסור והיתר שוין בטעמן והניח ההיתר ואכל האיסור להכעיס הרי זה מין והמינים מישראל והאפיקורסים מישראל והם (ד) שכופרים בתורה ובנבואה וישראל שהמיר לעבודה זרה אפילו לתיאבון...", שמי שכופר בתורה ונבואה הוא בגדר "מין" ולכמה הלכות הוי כעכו"ם אבל לא כתב על זה הלשון "יצא מכלל ישראל".

ובקו"א הל' שחיטה סי' ב' אות ח' כותב: "להכעיס. דשביק התירא ואכל איסורא שלא לתיאבון אלא להכעיס ולמרוד בקונו, או אפילו אינו מתכוין למרוד אלא שנזרקה בו מינות ואינו מאמין במצוה זו (רמב"ם) ומפני כך אינו

י' אלול ה'תשס"ט

אותו מדרגא זו (אף של פי הטבע אפשר שעדיין יעבור אשאר מצוות התורה).

והנה לכאורה במי שהיה מומר לתיאבון אלא שהיה בדרגא "שעומד ברשעו תמיד כגון רועי בהמה דקה בזמן שהיו רוב השדות של ישראל והיו מרעין אותן בשדות של אחרים תמיד וכן כל כיוצא בהם דינם כנכרים" (לשון אדמה"ז בהל' נזקי גו"נ) ועכשיו על ידי השתדלותינו יהיה בדרגא ד"במומר שאינו עומד ברשעו תמיד כגון שאוכל נבלות לתיאבון כשאין לו בשר כשר לפעמים וכן כיוצא בזה בשאר עבירות שעובר לפעמים כשיצרו תוקפו...". נראה שאין הצלה הזו נחשב כהוצאה מ"יצא מכלל ישראל" להבאה "לכלל ישראל" אבל באופן שהיה "מומר לכל התורה" בעניין שהיה כעכו"ם ועכשיו נצליח לעשותו לאינו מומר בעניין זה אפשר שזה נכלל בהוצאה מדרגא שאינו "יצא מכלל ישראל" להבאה לכלל ישראל, וא"כ אולי הר"ז נחשב כדרגא דפקו"נ.

או אפשר להוסיף דוגמא אחרת: מי שלא היה מאמין כלל בתושב"כ (וכן בתושבע"פ) ועכשיו יש שיכולים להצילו שהגם שלא יאמין בתושבע"פ יאמין בתושב"כ, שלפי דברי אדמה"ז בקו"א הל' שחיטה סי' ב' אות ח' נראה שפוסק שמי שלא מאמין בתושב"כ אינו "בר זביחה" משא"כ מי שלא מאמין בתושבע"פ הוא כצדוקים שהם בר זביחה (כמבואר בשו"ע הל' שחיטה סי' ב' שם ס"ט), האם נאמר שיש בזה מעלה חשובה שייחשב שמוציא אותו מדרגא ש"יצא מכלל ישראל" לגמרי לדרגא עדיפא מיניה (אע"פ שעדיין חסר בעיקרי האמונה ובפרט שהוא מהי"ג עיקרים)?

יתירה מזו יש לעיין במי שהיה "נטמע בין העכו"ם" שהיה נושא נכריה (עניין

היינו מפרשים ש"לא תצא מכלל ישראל" מהווה סיבה בפ"ע לחלל עליה השבת).

והנה סו"ס לאחר כל זה יש לעיין האם יש מקום לומר: אם יכולים להציל פלוני על ידי חילול שבת, כדי "שלא תצא מכלל ישראל" לעניין אדם שלא היה "מחזיק בדת ישראל" כלל והיה מומר לכל התורה כולה, ולא פשע בזה, ועכשיו על ידי ההצלה (שנשתדל עכשיו אנו בטוחים או מסתפקים דילמא) יצא מסוג זה אע"פ שעדיין עובר בכמה מצוות ואפי' אם יעבור בחילול שבת, מ"מ אולי ישנו עניין הלכתי להביאו לדרגא שאינו מומר לכל התורה כולה, (ובפרט אם לפני פעולתינו לקרבו היה יותר גרוע מ"לתיאבון" אלא היה בדרגא על דרך דלהכעיס ("דשביק היתירא ואכיל איסורא שלא לתיאבון אלא להכעיס ולמרוד בקונו, או אפי' אינו מתכוין למרוד אלא שנזרקה בו מינות ואינו מאמין במצוה זו" (ל' אדמה"ז הל' שחיטה סי' ב' קו"א סי' ח') וכיוצא).

שאלתנו זו (אם יכולים לחלל עליו השבת להצילו מזה) הוא דווקא בנידון שהלה לא היה "פושע" במצב שלו, אלא דהוי "כתינוק שנשבה", אלא שמצב האמונה וההנהגה שלו הוא כמו מומר ומינות, (ונראה שכיון שהוא גדל על דרך טעותם באמונות הכוזבות ומינות הרי לעניין זה בדין "מורידין כו" אין להחשיבו כעכו"ם כיון שגדל על ברכם ושקרוותם הוי כאנוס כדברי הרמב"ם בהל' ממרים, (אלא שאם "קלקלו ביותר" יש לחשוש בהל' רבית משום טעם צדדי דילמא יגדל בן לע"ז וכיוצא), ולכן אם נביא שיצא ממצב זה "יצא מכלל ישראל" ל"נכלל בכלל ישראל" הוי כפקו"נ א"כ יש מקום לכוללו בהלכה זו, או דילמא נאמר שלא נאמר הלכה זו למי שנמצא בדרגא זו וההצלה דידן תליא בדרך הטבע להוציא

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

ומצוה רבה במאוד. אכן כ"ק אדמו"ר כותב באגר"ק ח"ב ע' ר"ד אודות הדין שמי שנשבה כשהוא תינוק לבין העכו"ם ואינו יודע מתורת ישראל כלל אסור להלוותו ברבית (יו"ד סי' קנ"ט), וכותב שם: "החולקים בזה הוא מטעמים צדדיים", לכאורה הכוונה ע"ד הנ"ל, שבעצם הרי הם אחים שמחוייבים עליהם אפי' ב"יחי אחיך עמך" אלא שיש חשש צדדי שם שישארו סו"ס עע"ז "ויגדל בן לע"ד", שעל זה יש החשש שלא לעזור בזה שיגדל בן לע"ז, אבל באם יוכל לקרובם הרי אדרבא ואדרבא, כיון שבעצם הם בגדר "דאחיך" כנ"ל.

נג. הערה צדדית

הנה נעיר בקיצור בעצם הדבר שמוציאים שיש דבר "המוציא מכלל ישראל" (וכן דברי הרמב"ם פרק חלק שע"י שנתקלקל בא' מיסודי האמונה יצא מהכלל). דלכאורה איך זה מתאים עם "אע"פ שחטא ישראל הוא". ולהשיטה המקובלת דמומר דקידוש, דקידושו קידושין (כיבמות מז:). ובפשטות הדין הזה אפי' במין ונשתמד לגמרי כו'. וכן כשיעשה תשובה, אין צריך טבילה מעיקר הדין אפי' מדרבנן, אלא ממנהגא בעלמא (יו"ד סוף סי' רס"ח). ובהל' רבית נאסר ללוות ממנו ברבית משום זה.

ונראה לפרש: שהיציאה הוא "מכלל ישראל", באופן כללי. אבל הקדושה פרטית שלו כישראל נשאר אף במי שנשתמד לגמרי. ובלשון אדמה"ז בהל' רבית יוצא: שאין הוא אחינו לגבינו אבל אחיו אחינו לגבינו! ויש להאריך ואכמ"ל.

נד. דיון כללי בנחיצות וחשיבות חזרת תשובה אפי' ב"מין" גמור

ובאמת לכאורה אפי' מי שהוא באמת מין גמור ומומר ונשתמד הרי "לא יחפון

שרואים בפוסקים שזה עניין השמד ש"יצא מכלל ישראל" "ונטמע בעכו"ם" ועכשיו יש אפשריות להציל אותו מזה ע"י חילול שבת, אע"פ שעדיין ישאר "מומר לכל התורה כולה" מ"מ לא ישא נכרי ולא יטמע בין העכו"ם, האם יש חשיבות לזה עצמו מבחינת הלכה זו, להיות כעניין שמוציאים אותו "שלא יצא ויטמע מכלל ישראל" לגמרי?

והנה דבר זה יש לעיין ביותר במי שנמצא בדרגא שעל פי שיטה אחד באדמה"ז הוא כתינוק שנשבה, (והוא הנוגע הרבה לענייננו כמו שאמר והדפיס כ"ק אדמו"ר שבזמנינו זה כמעט רוב דרובא הם "תינוקות שנשברו"). וכמבואר בהל' רבית לאדמה"ז בסופו "...אבל מומרת שיש לה בן מן הנכרי שהבן מומר כמוה אסור אפילו להלוותו לדברי הכל לפי שהוא כתינוק שנשבה בין הנכרים ואינו דומה למומר שיודע רבונו ומתכוין למרוד בו והרי זה מין לסברא הראשונה אבל זה לא ידע ואף על פי שאחר כך שמע שהוא יהודי וראה היהודים ודתם הרי הוא כאנוס הואיל ונתגדל בין הנכרים על דתם ואינו מן המורידין לדברי הכל..."

[אלא דמביא שם לבסוף שיטה החולקת בעניין זה לעניין "הקראים עכשיו" שקלקלו מעשיהם ביותר והם כנכרים גמורים... כאלו כופרים בכל התורה" אבל לכאורה נראה שהסברא שם הוא במי שלא יתקרב לתומ"צ, שלכן אפי' שהוא אנוס מ"מ יטמעו בעכו"ם בעניין שהם נמצאים עכשיו, אבל לכאורה באם יש אפשריות לקרובם לתומ"צ הרי אדרבא: כיון שהם היו אנוסים (ואינם בדרגא "דיודע רבונו ומכווין למרוד בו" (כמבואר שם באדמה"ז)) א"כ מסתבר דלכו"ע הרי זה דבר גדול לקרבו ל"איתן התורה" בלשון הרמב"ם בהל' ממרים פ"ג

י' אלול ה'תשס"ט

והמשומדים וכיו"ב שחזרו בתשובה בין בגלוי בין במטמוניות **מקבלים אותם** שנא' שובו בנים שובכים... והיינו שבהל' תשובה הרי כותב ש"אין לך דבר העומד בפני התשובה", היינו שכולם שייכים לענין התשובה וגם "מקבלים אותם."

(א) ביאר ע"ז הכס"מ בהל' תשובה שמה שכתב בהל' ע"ז הוא דווקא "במינים התרים אחר מחשבות לבם בסכלות דברים שאמרנו עד שנמצאו עוברים על גופי תורה להכעיס בשט נפש ביד רמה ...", דווקא באלו "אין מקבלים אותם בתשובה", משא"כ במינים אחרים, א"כ גם להכס"מ יש לקבל תשובה אלו המינים שאינם בדרגת המינים המדובר בהל' ע"ז,

(ב) והלח"מ חילק בעניין אחר: בין קבלה דידן שאין אנו יכולין לדעת בכירור שעשה תשובה שקבלתו היא אמיתית שהרי א"כ היה מת מיד וכיון שלא מת יש חשש שאין קבלתו קבלה, אבל בוודאי "אין לך דבר העומד בפני התשובה",

(ג) התשובות הרמב"ם עצמו חילק בע"א קצת: שהרי "שמה מחמת פחד או לגנוב דעת הבריות", אבל בינם לבין בוראם אם שבו באמת יש להם חלק לעוה"ב, וא"כ לפי ביאור הזה, בוודאי שנראה לומר שההוצאה מדרגא זו, שיתקבל לפני המקום היא חשוב במאוד כיון שיתקבל תשובתו לפני הקב"ה ובוודאי יצא מדרגתו הקודמת שהיה כאילו "יצא מכלל ישראל". (והמפרשים כותבים על זה פי').

על פי פשוט אולי יש לפרש: שמה שכתב בהל' ע"ז ש"אין מקבלים אותם" קאי אקבלה מיידית, שאין לקבל אותו, אבל בהל' תשובה, מדובר על קבלה כזו התלוי גם במיתה, שימות במצב של

במות המת", ואפי' אחר שאמרו עליו "חוי' מאחר" והוא ידע מזה, ואעפ"כ "ואומרת שובו בנים חוי' מאחר שידע כחי ומרד בי ע"כ ומיהו הוא לא היה לו להשגיח בכך וכמ"ש לו ר"מ בחליו תשב אנוש עד דכא ואמרינן אין לך דבר שעומד בפני התשובה: (מהרש"א חידושי אגרות מסכת חגיגה דף טו עמוד א) וא"כ בוודאי הוא דבר גדול באם אפשר להחזירם למוטב והיא מעלה וגדולה ונפלאה וי"במקום שבעלי תשובה עומדים...אפי' צ"ג א"י לעמוד...", וא"כ בוודאי שגם בזה יש מקום לומר שפעולות המוציאות ממצב "שיצאו מכלל ישראל" למצב שהן "בכלל ישראל" היא פעולה חשובה במאוד, ואפשר שגם היא "כפקוח נפש" ייחשב.

הנה אין עניין זה קשור לעניין השאלה האם יש לחלל שבת עבור זה, כיון שאין לחלל שבת בעניין זה אלא למי שלא פשע, אבל יש לעיין בכללות נחיצות ומעלת החזרתו בתשובה.

והגם שנראה הפוך מדברי הרמב"ם פ"ב מע"ז ה"ה שהמינים מישראל אינם כישראל לדבר מן הדברים. **ואין מקבלין אותו בתשובה לעולם** שני' כל באיה לא ישובו...מ"מ נראה, (שעל זה הקשו הראשונים והנ"כ על אתר, הרי מפורש בגמ' ע"ז יז. שכן מקבלים אותו בתשובה, "רב חסדא היה מקבלם בתשובה...ומי יוכל לומר שלא נקבל כל בעל תשובה, וצ"ע" (הרמ"ך שם), ועיקר: דהמ"מ הקשה שהרי הרמב"ם עצמו פסק בפ"ג מהל' תשובה, בד"א (על אותם שאמרו שם שאין להם חלק לעוה"ב) דווקא כשמת בלא תשובה, "אבל אם שב מרשעו ומת הוא בעל תשובה ה"ה מבני עולם הבא, שאין לך דבר העומד בפני התשובה, אפי' כפר בעיקר כל חייו ... כל הרשעים והפושעים

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

וגבולים דקדושה. וזהו גם הפירוש הפנימי בהציווי "כל מה שיאמר לך בעה"ב עשה חוץ מצא" – דקאי גם על בעה"ב של העולם, הקב"ה, שצריך לקיים כל מה שאומר, "חוץ מצא", היינו, שכאשר הקב"ה אומר "שובו בנים שובבים חוץ מאחר", כבר אמר הקב"ה שאין לקיים זאת, ואילו "דחק ונכנס" היו מקבלים אותו, כיון ש"אין לך דבר שעומד בפני התשובה". ולפי"ז יומתק המבוראר לעיל: שהגם שבהל' ע"ז אומר הקב"ה שלא לקבלו, הנה אם דחק ונכנס, הרי בהל' תשובה ניתן הכח שבאם דחק ונכנס (בפרט לאחר שמתעורר ונדכא מזה עצמו שהקב"ה אומר "צא"), הרי זה עצמו מעורר תשובה עמוקה יותר ועי"ז מקבלים אותו.

יהיה היאך שיהיה, הרי לכללות כל הביאורים הוי הכוונה שבכ"ד של מטה לא יחשבו שתשובתו בשלימות עד כו', אבל באם באמת עשה תשובה הרי בוודאי ובוודאי שהרי הוא בן עולם הבא.

ועוד והוא עיקר: הרי לפי דברי אדמה"ז בספר תניא קדישא פרק ל"ט הרי "בוודאי סופו לעשות תשובה ... כי לא ידח ממנו נידח", וכפי שביאר אדמו"ר בקובץ ליבאוויטש תשובות וביאורים ח' שגם "רשעים גמורים חמורים יבואו סו"ס לתחה"מ...". ומביא בתחילה ראיה על האפשריות (ולאחר זה כותב ההכרח שיהיה כן) של הדבר, על פי דברי הרמב"ם פ"ג תשובה הנ"ל, שגם אלו יש להם חלק לעוה"ב אפי' כפר בעיקר כל ימיו ובאחרונה שב" (ומוסיף שם שאפי' מי שהוא למטה מדרגא זו יש אפשריות כו').

ובנוסף לזה יש לציין ציון רבינו בלקו"ש ח"א ע' 2 הע' 15 להכתוב בס' הערכים ערך "אהבת ישראל" סוף אות ה' שגם על המינים ואפיקורסים שעליהם נאמר "תכלית שנאה שנאתים" (כמבואר

תשובה דאז נקבל אותו כבעל תשובה (משא"כ בשאר אנשים: הרי מקבלים על ידי התשובה מיד ואין צורך לחכות עוד עד שימות כדי להחשיבו לבעל תשובה).

אבל עדיין אינו גלאט וגעשמאק: שבהל' ע"ז כותב "אין מקבלים אותן בתשובה לעולם", ובהל' תשובה כותב ההיפך "אין לך דבר העומד בפני התשובה",

ואולי יש להוסיף ביאור על דרך המבוראר בספרי חסידות: שעל ידי שמצד דרך הרגיל וסדר והשתלשלות, אין הוא ראוי להיות מתקבל בתשובה, "וכל באיה לא ישובו", הרי זה עצמו מעורר על עצמו דרגא פנימית של תשובה, עד "שדחק ונכנס", כיון ש"אין לך דבר העומד בפני התשובה" (כפי שפסק בהל' תשובה שם בהדיא!), והיינו שמעורר דרגא פנימית אצלו, (שלמעלה גם מאותו הדרגא היכי שאין "מקבלים תשובה" ואין שייך תשובה), שלמעלה מכל ההגבלות ומאותו מקום הרי פורץ גם ההגבלה הלזו, דהגם דמצד הל' ע"ז ישנם איזה סוג אנשים "שאין מקבלים אותם בתשובה לעולם" (ל' הרמב"ם שם הל' ע"ז) ומ"מ בבוא להל' תשובה, הרי מצד עצם ופנימיות עניין התשובה ושלימותה הרי בכוחו לשבור הגבלה זו, ובפרט אם משנה מהותו ש"אינו אותו האיש שעשה אתן המעשים" (ל' פ"ב תשובה ה"ד), ומוכרחים לקבלו כיון שאנו רואים שהוא נמצא בדרגת תשובה שעורר עצמו לעומק יותר במקום שאין כל שום פגם ואפי' שורש, להיות שולל התשובה וכו'.

ונצטט דברי רבינו בהתוועדות כ' אב תשי"ט (תורת מנחם) "וכמרומו גם בדברי הגמרא "גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה" (כנ"ל ס"ג) – כיון שזהו ענין שלמעלה גם מהמיצרים

י' אלול ה'תשס"ט

הנ"ל אלא אפי' אם אנו מצילין אותו שלא יטמע הרי גורמים "שלא יצא מכלל ישראל" לעניין זה, אע"פ שעדיין יהיה "מומר לכל התורה" כיון שהוי מומר לכל התורה הוא כגדר "אנוס" ואינו כ"מין" לשיטה זו וא"כ אולי נאמר שעניין זה הוי "כפקו"נ" לפי מהלך הא' או הג' (והרי הגם שאדמה"ז מביא שם דיעה אחרת לעניין בני הקראים משום "קלקלו ביותר" מ"מ אפי' נאמר שהמדובר כאן הוא בגדר זה - שאפשר שאין זה שייך לנידון דידן, שאין הם מורידים כלל ואין הם "מקולקלין" לעניין זה כיון שאין להם שום ידיעה אודות מה שהם יהודים וכו' כו', הרי פסק שם דלעניין ד"ת יש להחמיר, ולכאורה בעניינינו הוי החומרא שהגרם שלא יטמע בעכו"ם יחשב כמו פקו"נ לחומרא, והרי הם בוודאי "שלא פשעו" במה שהם במצב דידהו, כיון שגדלוהו על טעותם והוי "אנוס" או "כאנוס"?

ולכאורה יש לטעון לאידך גיסא דכיון שהוא "כתינוק שנשבה", אין בהוצאתו מדרגא שלו מעלת ומעין "פקו"נ" כיון שבין כך הוא "כאנוס" במצבו.

ונראה לומר לכאורה: שהרי סו"ס לע"ע חסר לו בקיום כל המצות ועובר על כל התורה כולה וגם באמונות ועיקרי האמונה, והוא על דרך שכתב האגרות משה באבן העזר חלק א סימן פב "...ואמינא עוד יותר דאף בניהם שכתב הרמב"ם שם בה"ג אבל בני התועים האלה ובני בניהם שהדיחו אותם אבותם ונולדו בין הקראים וגדלו אותם על דעתם הרי הוא כתינוק שנשבה ביניהם וגדלוהו ואינו זריז לאחוז בדרכי המצות שה"ה כאנוס עיי"ש שחזינן שאין להם דין מורדין ולא מעלין, מ"מ לענין פסול לעדות גם הם פסולין דנהי דלא גרע מעכו"ם אבל לא עדיף מעכו"ם לענין עדות דעכ"פ אינו

בתניא פל"ב) הרי גם עליהם אמרו "יתמו חטאים" "ולא חוטאים". ובמילא "צריך לקרבם ולהשתדל להחזירם למוטב בכדי שיהיה "יתמו חטאים ולא חוטאים" (ומצויין למאמר אדמו"ר הרי"צ הוי' לי בעוזרי תרפ"ז ושיחת י"ב תמוז תשי"ז סע' ג').

אלא שבוודאי לא יועיל כלל לדיון דידן מההלכה בסי' ש"ו: כיון שאם מדובר שהם מומרים מעצמם (הרי בנוסף למוכא בפרמ"ג שאין מחללים שבת עליהם גם לפקו"נ גשמי, הרי בעניינינו במיוחד) ש"פשעו" בזה הרי אין מחללין עליהם השבת (גם אם הוי "כפקו"נ) אם פשעו וכנ"ל באריכות. והיינו אפי' נפסוק על כמה וכמה ממומרים אלו, דיכולים לחלל עליהם השבת להצלה מסכנה גשמית. מ"מ לעניין ההלכה דידן אין לחלל שבת להצילו מפקו"נ רוחנית "כיון שפשע בזה".

נה. נחזור על הדיון האם שייך הלכה הנ"ל דסי' ש"ו לעניין "תינוק שנשבה" דזמנינו

אבל בוודאי על אלו שהם "כתינוקות שנשבו" כו' הרי בוודאי שלכו"ע עצם החזרה "לאיתן התורה" בדרכי שלום היא עניין החשוב במאוד, כפסק ההלכה של הרמב"ם ולכאורה בזה יש מקום יותר לומר שההצלה שלו "כפקוח נפש" ייחשב כאם נפרש שעצם "לא תצא מכלל ישראל" (וכן הוצאתו מדרגא ש"יצא מכלל" ל"נכלל בכלל") נחשב כ"פקוח נפש" (כנ"ל במהלך הא' או גם הג').

דלכאורה בזה נראה פשוט יותר לומר: דלא מיבעי אם אנו מצילים אותו "להחזיר לאיתן התורה" לחיות על פי תורתנו שבוודאי שלכאורה שזה כפקו"נ ייחשב כנ"ל, אבל אפי' אם לא השגנו כדרגא

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

האגר"מ שתינוק שנשבה "...דחזינן דכפירה מחשיבה ליצא מכלל ישראל משום שאינו מחזיק בדת ישראל לכן כל זמן שטועה אינו בכלל ישראל", דהרי אינו אפיקורס ובוודאי הוא מכלל ישראל, דלרבינו נראה (דמה שכתב הרמב"ם בפיה"מ בסנהדרין שמי שאינו מאמין בהעיקרים "יצא מהכלל" וכו') הוא דווקא כמי שכפר במזיד וכו', משא"כ מי ששגג בזה ובפרט ש"אנוס" בדבר, הרי למרות שחסר לו בהאמונה בגלוי אין הוא בגדר אפיקורס ו"יצא מכלל ישראל".

וא"כ לדבריו אפשר שאין מקום כ"כ לומר שהצלתו נחשב כפקו"נ, משום שמכניסין אותו "לכלל ישראל" כיון שהוא "לא יצא מכלל ישראל". ואולי יש מקום לומר שגם הכנסתו להנהגות והאמונות שקשור עם "כלל ישראל" נחשב לענין זה כ"פקו"נ".

והנה לאחר כל האריכות הלזו, הרי אפי' נאמר שזה נכלל בגדר של "נכנס לכלל ישראל" ושלא יישאר "יצא מכלל ישראל", ובנוסף ישנו פסק הרמב"ם "שיש לקרבן בדרכי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה" על ידי תשובה, א' עדיין יש מקום לכאורה לעיין האם כל פעולה של קירוב לתורה ומצוה הוי פעולה ישירה של הצלה שנאמר שחל על זה ההיתר לחלל השבת עליו, כדלעיל לענין להציל "לשמור שבתות הרבה" מסכנה גשמית, ב' דאם נאמר כן, הרי יצטרכו לחלל שבתות הרבה עבור שמירת שבתות, ואינו נראה כלל שיש היתר לחלל שבתות הרבה בשביל זה, (והגם שעניינה הוי "כפקו"נ" הרי סו"ס חילול שבתות הרבה גם היא כ"פקו"נ" ואין לדחות "פקו"נ" אחד עבור השני. ג') עד"ז יישאר הסברא שכיון שיש אפשרויות לקרבו ל"איתן התורה" בלי פעולה דחילול שבת,

בכלל ישראל לעדות דאנוס אינו כמאן דעבד ולכן כמו שעכ"ם פסול לעדות כ"כ פסולין בני הכופרים. ואף שלענין לא מעלין מסתבר שעדיף מעכ"ם מטעם שאיתא ברמב"ם שם שצריך להחזירן לתשובה ולמשכן בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה, מה שליכא זה בעכ"ם, מ"מ לענין עדות כל זמן שלא חזרו בתשובה והם בטעותם לא עדיפי מעכ"ם מאחר דחזינן דכפירה מחשיבה ליצא מכלל ישראל משום שאינו מחזיק בדת ישראל לכן כל זמן שטועה אינו בכלל ישראל, רק שלענין מעלין עדיף משום דעל עכ"ם איננו מחוייבין להחזירן למוטב ועליהם אנו מחוייבין להחזירן למוטב ולכן אף אם נדמה אותם כנשבו בין העכ"ם מחמת הכפירה שנתפשטה בעולם רחמנא ליצלן ונגררו אחריהם, מ"מ פסולין דלא עדיפי מעכ"ם...". וא"כ בהם הרי בוודאי שיש מקום לעיין האם הצלתן מדרגתם הוי "כפקו"נ" כיון שהם בדרגא שבאמונות דידהו הוי "כיצא מכלל ישראל" (שביהודים אחרים הוי "נזרקה בו מינות" הוי כדרגא ד"יצא מכלל ישראל") ומכניסים אותו לדרגא שנכלל ב"כלל ישראל"?

והנה מדברי רבינו שכותב באגר"ק חכ"ב ע' ל"ג אודות שמועה שאחד סובר, שמי שחסר לו בענין האמונה, אפי' בשוגג אפיקורב מיקרי, ועוד שאפי' אם הוא אנוס וכמו "תינוק שנשבה" יש לו אותו הגדר (לכאורה הכונה על מה שנאמר בשם הגר"ח "נעבעך אן אפיקורס איז און אן אפיקורס"), ורבינו שוללו מדברי הראב"ד על שיטת הרמב"ם פ"ג הל' תשובה, וכמה ענינים בהבנת הג' עיקרים ראשונים שכ"כ אין להם ידיעה אמיתית בהם, ואעפ"כ בוודאי שאין נקרא "אפיקורס", יש לעיין אם מסכים לדברי

י' אלול ה'תשס"ט

שהלה ידחה השבת בדבר שאסור לו (והווי "כמאכילין לו דבר האסור")?

ונראה לומר: שעל זה כבר ניתן לומר, שכיון שאין מזמינו לעשות איסור אלא שיודע שהלה יעשה איסור שבת, הרי כיון שהלה בין כך מחלל שבת בכל שבת ושבת עד עתה, והרי יחלל שבת מעצמו גם בשבת זה אם לא ישנה חזקתו ומעשיו, א"כ אין נחשב שהמזמין לעשות פעולה זו, "דוחה השבת" מפני עניין אחר, שהרי באמת מזמינו לשמור שבת ושאר מצוות אלא שהלה בין כך מחלל שבת ודוחה אותה, הרי בזה נאמר, שאם כוונת המזמין להצילו מאיזה עבירה ובפרט עבירה חמורה ובפרט שנשקעה הרבה, ובפרט כשזה דבר שיכולים לומר שנחשב כאילו "יוצא מכלל ישראל", על ידי שיטמע בעכו"ם שבוודאי יש מקום להתיר שעושה פעולות להוציאו מאיסורים רבים ולמצוה רבא! ואין הוא "דוחה שבת" מפני דבר אחר, אלא אדרבא! הרי משתדל להצילו לשאר המצוות ולשבת וכו'.

דבר זה הוא בנוסף על המבואר לעיל על נימוק ההיתר (בפסק דין של המנחת שלמה) להזמין אחד שיודע שיחלל השבת אבל מזמינו באופן שאין צורך שיחלל השבת, שהוא משום שאין הוא שותף ואין בו לפני עור דאורייתא אלא היה בו מעניין הסיוע בעבירה מדרבנן, ולכן בזה אומרים על דרך הרעק"א שאין זה העדר חיוב ההפרשה, כיון שבזה עצמו מפרישו (אלא שיש לחלק קצת ואכמ"ל עוד) והמנחת שלמה מסביר ההיתר עד"ז בעניין אחר (ליתן מאכל למי שלא יברך ברהמ"ז) "משא"כ בנד"ד, ה"ז דומה למי שקוטע אצבע מרגלו של חברו בכדי להציל אותו בכך מקטיעת כל היד שלו, דפשוט הוא דאינו קרוי מויק אלא מתקן, ומצוה הוא דקעביד ולא עברה, כך גם כאן אינו חשוב

שאפשר שאין ההיתר לחלל שבת עבור זה. ובוודאי ובוודאי שאין לעשות שום דבר בלי להתדבר עם רב ומורה הוראה בפועל ובפרטיות!

נו. עדיין יש לעיין גם כשחוטא באיסור דרבנן בכדי שחבירו יזכה מאיסורא רבא ויזכה למצוה רבא, אבל חבירו עובר באיסורא דשבת דאורייתא האם מותר הדבר אבל כנראה שלכאורה בזה שייך כבר לומר שאם אין בזה משום לפנ"ע דאורייתא (באיזה מן האופנים המבוארים לעיל או במק"א) דאז אין חשש בדבר ואדרבא

הנה לאחר אריכות ביאור הנ"ל שאין לו לעבור באיסורא דאורייתא דשבת עבור הצלת איסורא רבא, ולאידך שיש היתר לעבור באיסורא דרבנן כדי להציל חבירו מאיסורא רבא, ולזכות ב"מצוה רבא", כשא' מזמין חבירו לעשות פעולה באופן שאין פלוני מוכרח לחלל השבת, אבל המזמין יודע שהלה יעשה באופן האסור מדאורייתא, דמפאת המזמין הובא לעיל באריכות שאין הוא "שותף" בעבירה, ואין הוא עובר בלפני עוור דאורייתא בעניין זה (כיון שמצידו הרי הוא נותן לחבירו האפשריות לעשות הפעולה באופן המותר, אלא שחבירו בוחר לעשותה באופן האסור), שלכאורה ישנו בזה רק מעין האיסור דרבנן ד"מסייע עוברי עבירה", דבמילא חל על זה הכלל "חטא איסור דרבנן כדי שיזכה חבירו" שלא ישתקע "הרבה פעמים בעבירה" ו"ישמור מצוות הרבה" כנ"ל,

אבל לכאורה יש לעיין שיש מקום לומר, שאין בזה היתר הזו ("דחטא כדי שיזכה מאיסור חמור") כיון שיודע שהלה יעבור בין כך באיסור שבת דאורייתא, שאין היא "ניתנה לדחות" מפני שום עבירה, א"כ האם מותר לו להזמינו בעניין

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

אלא על ידי חילול שבת הרי היא אסורה בעצם והיא חילול שבת דידן מפאת "שותפות" כנ"ל בארוכה, שעל זה צריך התדברות והיתר ברור ממורה הוראה (שלכל הפחות יהיה "הלכה ואין מורין כן" לכל הפחות בהפי' בזה שהמורה הוראה או מתיר או מרשה לו אבל אומר לו שאין זה היתר לרבים או שאין הוא נותן לו היתר בהדיא וכו' ואכמ"ל) כיון שלאחרי כל הנ"ל אפשר שחלוק מאוד: א) אין הגדרה מיוחדת שפעולה זו דווקא תביא שיפסיק לחלל שבתות הרבה, והגם שמועיל בכמה וכמה אופנים להחזירו להשי"ת, והיא בוודאי בגדר "רפואה ידועה", אין נראה שזה מוגדר שזו היא הפעולה המועילה ולא פעולה אחרת, והרי בפקו"נ גשמי, הרי באם יש לרפאותו בלי חילול שבת, אין מחללים השבת ונותנים לו "הקל הקל תחילה" והרי פקו"נ גשמת לשבת (הגם שיש שיטה בראשונים שהיא "הותרה", וכן נראה קצת מהמג"א. מ"מ שיטת אדמה ועוד הוא) היא דחוייה וכפי שכתב אדמה", (באורח חיים סימן שכח) "יש אומרים שכיון שהשבת דחוייה היא ולא הותרה כלל מה שאפשר לעשות שלא יהא חילול מן התורה צריך לעשות שלא יהא חילול במלאכה מן התורה ולכן אם אפשר לעשות בלא דיחויי ובלא איחור ע"י שינוי עושה ע"י שינוי שאז אין איסור מן התורה ואם אפשר לעשות ע"י נכרי בלא איחור כלל צריך לעשות ע"י נכרי מן התורה ולא אסרו לעשות ע"י נכרי אלא במקום שיש לחוש שמא יתעצל הנכרי ויבא לידי דיחויי ועכוב אבל לא כשישראל עומד עליו ומזרזו בענין שאין לחוש לכלום. והעיקר כסברא הראשונה ואעפ"כ המנהג במדינות אלו כסברא האחרונה אבל טוב שלא לנהוג כן כי יש חשש שמא יראו עכשיו שאין עושין רק ע"י נכרי יסברו שיש איסור בזה לעולם על ידי ישראל

כמכשיל אלא אדרבה במעשהו זה הוא מציל אותו מעון חמור של שנאת תורה ולומדי", (אלא שיש לחלק קצת ואכמ"ל).

הנה בנוסף לזה: אולי יש מקום לדון דיש לצרף דין זה דסי' ש"ו שכשמדובר אודות איסור שבות שבת דרבנן, הרי יש לחטוא בשביל שיזכה חבירו להצילו מאיסור מסויים, אלא ששם מדובר בפעולת הצלה ברורה וישירה כנ"ל, וגם כשלא פשע, אבל כאן דמדובר אודות הצלה ממי שמושקע בעבירות מסוימות (כדברי הדברי חיים), או שעל ידי זה ישמור מצוות הרבה או ימנע מעבירות הרבה (כציוור האוהלי יוסף) דבזה (אף אם נאמר שלאדמה"ז אין זה בגדר "פקו"נ" כנ"ל באריכות), מ"מ הרי זה בגדר "מצוה רבה" במאוד שעל זה אפשר שאין צורך שיהיה חבירו "לא פשע" כדי שנחטא עבורו, אלא גם אם פשע נחטיא עבורו כדי שיזכה "במצוה רבה" כנ"ל.

נז. היוצא מאדמה"ז בסי' ש"ו לעניין דידן בקיצור

(א) אם מדובר באיסור דאורייתא דשבת אין לחטוא בשביל שיזכה חבירו בשום אופן, כיון "שלא ניתנה שבת לדחות אלא בשביל פקו"נ, ולא בשביל מצוה חמורה ממנה", ולכן אם מדובר "בשותפות" בעבירה (כמו במזמינו באמירה בעניין שאין הלה יכול לבוא בלי חילול שבת דאורייתא) אין נראה שיש היתר אם לא דהוי בגדר "פקו"נ".

(ב) קשה מאוד לומר בבירור שההזמנה כדי לקרבו לתומ"צ ואפי' כשרוצה לפעול שישמור שבתות הרבה, נכלל בגדר "שלא יצא מכלל ישראל", "ושלא תחלל שבתות הרבה" "וישימור שבתות הרבה", לעניין שנחלל עליה בחילול שבת דאורייתא, (ואמירה לפלוני שיעשה פעולה שא"א

י' אלול ה'תשס"ט

(ג) וכן לכאורה נראה: שאין כאן הגדר "שלא תצא מכלל ישראל", אפי' אם אומרים כדברינו באופן הא' או הג' (שזה מהווה סיבה בפ"ע לחלל השבת): שהרי אין מי המחלל שבתות באונס (דתינוק שנשבה כאנוס) בגדר "יצא מכלל ישראל" (ועדיין יש לדבר קצת בזה) כמו האדוק לע"ז או מי שנשמתד לגמרי לע"ז או שנשא עכו"ם ונטמע ביניהם, ואפי' את"ל ששייך לומר עליו הגדר "דשלא יצא מכלל ישראל", מ"מ אפשר שאין שייך ההלכה דסי' ש"ו מאותם הטעמים שאמרנו שאפשר שאין שייך ההיתר לעניין "שתשמור שבתות הרבה" אבל צ"ע לפועל.

(ד) אבל לכאורה יש מקום להתיר פעולות האסורות רק מדרבנן, שבהם ישנם הרבה תועלת והשפעה שיתקיים מחמתם, "שימנע מעבירות שנשקע בהם" או שלא ישא עכו"ם ולא יטמע בהם, או "שישמור מצוות הרבה" ולא יעבור עבירות הרבה פעמים רבות, וכן מה שיתחזק באמונה בתורה ובנביאים (כמבואר לעניין הלכות שחיטה) להיות נחשב "כמצוה רבה" מאוד, שמשום זה יש מקום היתר לעבור באיסור שבות דרבנן כדי לזכות חבירו בדברים הללו דהוי כמצוה רבה (ואפי' אם הלה היה פושע וכ"ש כשהלה אינו בגדר זה אלא כרובא דרבוא דזמנינו) תינוק שנשבה שהוי "כאנוס" (ל' הרמב"ם ואדמה"ז הל' ממרים והל' רבית).

ובמילא לעניין איסורי שבות דרבנן (הן לעצמו והן לאחרים, ולעניין ולהתדבר עם מורי הוראה בפועל וכו') אודות כשאחרים בין כך עושים וכו"ל, הרי לכאורה (לאחר התדברות עם מורה הוראה בפועל ושיש לו במילא סיעתא דשמיא וכידוע הסיפור עם הנוב"ל כמבואר כמה

ולפעמים לא יהיה נכרי מצוי ועל ידי זה יסתכן החולה במה שימתינו על הנכרי ועכ"פ הרוצה לעשות ע"י נכרי יגלה לרבים באותו פעם שיש היתר לישראל עצמו אלא שהנכרי הוא מזומן כאן" ונמצא שלכו"ע שבת דחוייה אלא שבעניין שיש חשש שיסתכן אנו חוששים לחששות הללו, וא"כ כמו"כ לעניין פקוח נפש רוחני, הרי גם אם נגדיר פעולות הללו כפעולות של "רפואה ידועה", מ"מ כיון דדחוייה היא, צריך לכאורה להיות פעולה שאין יכולים לפעול "הרפואה" בלעדיה, (ולאידך אם באמת ידוע שזה יועיל ופעולה אחרת של קירוב לא יועיל א"כ הרי היה מותר לחלל בעצמו באיסורי שבת דאורייתא? והרי ברובא דרובא מהדוגמאות לא נאמר שנפעול בחילול שבת דאורייתא בעניינים הללו), (ב) יתכן מאוד שיצטרך לחלל "הרבה שבתות" בספק שישמור שבתות הרבה, ואינו ברור שהיתר "חלל שבת א"י קאי גם "אחלל שבתות הרבה" (ובפשטות נראה שאינו מותר), ובפרט שיכול לבוא למצב ש"מחלל" כל שבתות כדי שישמור הלה שבתות הרבה, (ג) יש להבהיר: שכל הדיון הזה מסי' ש"ו הוא אך ורק למי שעדיין לא הזמינו אותו לשבת ויש סבירות שע"י השתתפותו בסעודת שבת אפשר שיחזור לשמור שבתות, אבל אם כבר השתתף בזה (ובפרט אם השתתף כמה פעמים) ורואים שאין זה פועל עליו לעניין שיחזור מחילול שבת וכיוצא א"כ (אע"פ שלבי ער וכו') אין נראה שההלכה המבואר כאן כסי' ש"ו מיירי בזה, (וכמו לעניין ההצלה גשמית דנראה דאם השתדלות מסויימת לא הועיל להצילו ואין סבירות שיועיל פעולה זו בעתיד דלכאורה אין לחלל שבת על פעולה זו. וצ"ע בזה), אלא אם נתחדש סיבה חדשה כו'.

שמחת נישואין של הרב מנחם מענדל ורבקה שיחיו גורביץ

ליתר הגוף ויסתכן, ולפעמים מחליט להשאיר הדברים כמו שהם, והכל נעשה ביישוב הדעת עם רופאים אחרים, וכן הדין ברפואת הנפש שצריך להתיישב הרבה עם דעות תלמידי חכמים גדולי תורה כדי שלא לבא לידי חורבה ח"ו. ע"כ".

(ו) כל זה הוא אך ורק אם יש להתיר פעולות הללו מפאת ההלכה בסי' ש"ו, וגם לולא סי' זה, כבר הבאנו, דלענין הזמנת פלוני לבוא לשבת ע"מ לקרבם, אלא שהלה יבוא על ידי חילול שבת, שמפאת האיסור דלפני עוור, הרי אין היתר לפעול פעולה דא"א לעשותה אא"כ עושה באיסור דאורייתא, אבל אם אפשר לעשות בלעדיה אלא שהלה יעשה בין כך, ישנו הפסק של המנחת שלמה (והתשובות והנהגות) להתיר בכג"ד.

ופשוט שכל הנ"ל הוא אך ורק לפלפולא, וגם להעיר בכדי שיוכל לשאול עם רב ומורה הוראה בפועל שיוכל לפסוק בדברים חמורים הללו, לכאן או לכאן, או באופן "דהלכה ואין מורין כן" ובפרט שיהיה לו סיעתא דשמיא הבא אך ורק למורי הוראה בפועל כשהם יראי השם בתכלית.

נח. ויש לדון בעניין הזה בגודל חשיבות דגרים "שישמור שבתות הרבה" ו"לא תצא מכלל ישראל" או אפי' "שלא יעבור עבירות הרבה" ו"לא ישתקע בהם" או "שישמור מצוות הרבה" כשאנו קשור כלל בעשיית עבירה בשביל זה

הנה לאחרי כל הנ"ל יש לציין שהגם שדיון דידן הוא בעיקר בנוגע לחשיבות פסק מורה הוראה בפועל כשקשור בחילול שבת באיזה אופן שהיא (או בשאר עבירה וכדומה) מ"מ יש ללמוד מכללות העניינים שדנו בו הפוסקים בסי' ש"ו

פעמים ע"י כ"ק אדמו"ר וכו') יש מקום לומר שלפעמים יש להתיר "איסורא זוטא" כדי שיזכה הלה ב"מצוה רבה" בעניינים דלעיל, לכל הפחות "כשלא פשע", ותינוק שנשבה בוודאי לא פשע! (שהרי בכללות פסקו הפוסקים שאין להתיר "איסור דרבנן" עבור מצוה דאורייתא באופן כללי אלא המדובר כאן הוא דווקא בעניינים ד"מצוה רבא דידן" על דרך המבואר בדברי חיים "שלא ישתקע בעבירות" ועאכ"כ בענייניו להשתדל להחזיר בתשובה.

(ה) אבל יש להבהיר: לפעמים אין ברור שהדרך של לעבור באיסורי שבות היא הטובה ביותר עבורו, ובפרט שאפשר שלפעמים הרי זה יתן הכשר שאחרים שגם הם באמצע הדרך לחזור לקיים לתומ"צ, יקבלו מסר הפוך וכו', דבר זה נחוץ ביותר למי שעוסק עם רבים בבת אחת, שכשמקרב אחד יש לו לשקול היטב היאך ובאם האופנים שעוסק עם פלוני לא יבואו ללמד לאלמוני שדברים הללו מותרים בעצם וכו' וכמובן ופשוט, וכל זה יתדבר עם רב מורי הוראה בפועל בכל ענין ועניין לפום עניינו וכו'. נצטט רק חלק מדברי המשיב דבר סי' מ"ג דלעניין זה "...אולם יש לדחות דבשלמא אם היה איסור קל שלא מצד חשש להכשלת אחרים שפיר י"ל שמוטב לעבור על איסור קל ולא יבא לאיסור חמור, אבל טבילה ביום השמיני דחיישינן לסרך בתה וכו' י"ב שהוא חשש של מכשול אחרים, אין לנו רשות להתיר דבר שיש בו משום קלקול לרבים משום תקנת אשה זו, ולכן אין הדבר ברור אצלי להקל. והכלל שלהתיר איסור קל בשביל איסור חמור צריך להיות מתון הרבה, וכמו ברפואת הגוף שלפעמים מחליט הרופא לחתוך יד שיש בה חולי כדי שלא תמשך המחלה

י' אלול ה'תשס"ט

בגדול העניין ונחיצות של גרם "שתשמור שבתות הרבה" ו"שלא תצא מכלל ישראל", וגם בעניין "שלא ישתקע בעבירה", או שימנע מעבירות הרבה או שישמור מצוות הרבה, שבכל זה שייך לומר: או שיש מהם שהם בגדר "דפקו"ג" הלכתי או שהם לכה"פ בגדר ד"מצוה רבא" וזכות גדול מאוד, עד שיש לכופ לראור על כמה מהם שאלו שיש ביכולתם לעשות בדברים הללו שיתעסקו וישתדלו בזה. ואשרי חלקם וגדול זכותם של אלו העוסקים בעניינים אלו והקב"ה יצליחם בפעולתם ובפרט כשהם הולכים בפעולת השליחות הקדושה שבזה הרי הם

הולכים בכח הגדול של המשלח ה"ה כ"ק אדמו"ר זי"ע הרי בוודאי שיצליחו עוד ועוד לפעול "שלא יצאו מכלל ישראל" ולהכניס שיבואו "לכלל ישראל" ו"שישמרו שבתות הרבה כל ימיהם" ומהם נראה וכן נעשה כולנו בפעולות הכבירות הללו וממילא הרי בוודאי ובוודאי נפעול כולנו שכבר "ישמרו ב' שבתות" ונכין כל העולם כולו לקבלת פני משיח צדקנו ע"י שנתחיל אנחנו מעין זה בפעולות ללקט אחד אחד מבית ישראל להיות בכלל ישראל ואז וכבר יתקיים הייעוד ד"אתם תלוקטו אחד אחד" על ידי הקב"ה תיכף ומיד ממש!

